

Ütopya Açısından Yaşar Kemal' in Bir Ada Hikayesi Dörtlemesi

İbrahim Ramazan Dünki

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve
Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2021
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Adnan Akgün
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Bedri Aydoğan
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Adnan Akgün

2. Prof. Dr. Oğuz Karakartal

3. Yrd. Doç. Dr. Bedri Aydoğan

ÖZ

Ütopya insanlara istedikleri yaşam biçimini altın tepkiler içinde sunmaktadır. Ütopyayı insanlığa kazandıran ve isim babası sayılan Thomas More, ütopyaların ve ütopyacılardan mihenk taşı konumundadır. Ütopyalar insanlara içinde buldukları olumsuz koşullardan çıkmak adına imkân sağlamaktadır. Ütopyacılar hep bir çıkış yolu olduğunu göstermenin peşindedir. İnsanlık çeşitli dönemlerde ütopyaların büyümesine kapılarak daha iyi bir düzen adına belirli girişimlere adım atmaktan geri durmamıştır. Tabii ki döneminin öne çıkan yazarları da bu büyüğü yaratmak adına işe girişmiştir. Bu yazarlardan biri de toplumcu gerçekçiliğin en önemli yazarlarından biri olan Yaşar Kemal' dir. Bu çalışmada, Yaşar Kemal' in hiç değinilmeyen bir yanına yani ütopyacılığı konu edinilmiştir.

Çalışmaya başlarken hiç adım atılmamış bir alana girmek en önemli itici güç olmuştur. Yaşar Kemal ve ütopya ilişkisini aydınlatmak adına, detaylı bir araştırma sürecine girilmiş, bu ilişkinin denklemlerini sunmak adına gerekli okumalar yapılmıştır. Yaşar Kemal, bu eseri ile beraber insanlığa ölmeden önceki en değerli hediyesini miras bırakmıştır. Yaşadığı dönemde insanlığa olan sevgisi hiçbir zaman tükenmeyen yazarın, miras bıraktığı ütopyası ile beraber umudun insanlık için en değerli hazine olduğunu göstermektedir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm giriş bölümüdür. Bu bölümde ütopya ile ilgili olarak genel bilgi verildikten sonra çalışmanın hangi probleme odaklandığı, amacı, Türk Edebiyatı açısından önemi, kullanılan yöntem, gerekli varsayım, belirlenen sınırlılıklar, belirli tanımlar ve kurumsal çerçeve gösterilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölüme geçildiği zaman ise ütopyaya genel bakış birçok başlık altında kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır. Ayrıca ütopyanın hem Dünya Ütopya Edebiyatında hem de Türk Edebiyatında kapladığı alana giriş yapılarak bilgi verilmek istenmiştir. Bu bölümde, ütopyanın ne anlama geldiği ve insanlık için ne anlam ifade ettiği gösterilmektedir.

Üçüncü bölüm, Bir Ada Hikayesinin ilk bölümüne denk gelmektedir. Bu bölümde, Yaşar Kemal' in ütopyasını oluşturan sebepler detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Yaşar Kemal' in ütopyasını yaratmasına sebep olan nedenler adeta bir antiütopya ortamını hatırlatmaktadır. Yazar, ütopyasını sunmadan önce insanların içinde bulunmakta olduğu olumsuz koşulları en ince ayrıntısına kadar vermiştir.

Dördüncü bölüm ile beraber çalışmamızın esas amacı olan Bir Ada Hikayesi eserinin ütopya olup, olmadığı kanıtlanmaya çalışılmıştır. Eser içerisinde çeşitli pasajlardan örnek verilerek çalışmanın amacına ulaşmak adına yol çizilmiştir.

En son bölüme geçildiği zaman ise Yaşar Kemal' in son tamamladığı eserlerden biri olan Bir Ada Hikayesi dörtlemesinin ütopya olduğu kapsamlı bir inceleme neticesinde detaylarıyla açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ütopya, Ada, Ütopyacılık

ABSTRACT

Utopia offers people the lifestyle they want in golden trays. Thomas More, who brought utopia to humanity and is considered the father of name, is the touchstone of utopias and utopians. Utopias provide people with the opportunity to get out of the negative conditions they live in. Utopians are always looking to show that there is a way out. Humanity has been captivated by utopias in various periods and has not hesitated to take steps for a better order. Of course, the prominent writers of his period also attempted to create this magic. One of these authors is Yaşar Kemal, one of the most important writers of social realism. In this study, an aspect of Yaşar Kemal that has never been mentioned, namely utopianism, is the subject.

Entering an area where no steps were taken when starting to work was the most important driving force. In order to shed light on the relationship between Yaşar Kemal and utopia, a detailed research process was undertaken and necessary readings were made to present the equations of this relationship. With this work, Yaşar Kemal left humanity his most precious gift before he died. The author, whose love for humanity was never exhausted during his lifetime, shows that hope is the most precious treasure for humanity, along with the utopia he left behind.

The study consists of five parts. The first chapter is the introduction. In this section, after giving general information about utopia, it is tried to show which problem the study focuses on, its purpose, its importance in terms of Turkish Literature, the method used, necessary assumptions, determined limitations, certain definitions and institutional framework.

In the second chapter, an overview of utopia has been comprehensively explained under many headings. In addition, it was aimed to give information by

entering the area covered by utopia in both World Utopia Literature and Turkish Literature. This chapter shows what utopia means and what it means for humanity.

The third part coincides with the first part of *An Island Story*. In this section, the reasons that constitute Yaşar Kemal's utopia are explained in detail. The reasons that caused Yaşar Kemal to create his utopia remind him of an antiutopia environment. Before presenting his utopia, the author gave the smallest detail the negative conditions people are in.

Together with the fourth part, we tried to prove whether the work of *An Island Story*, which is the main purpose of our work, is a utopia or not. A path has been drawn to achieve the purpose of the study by giving examples from various passages in the work.

When the last chapter is passed, it is explained in detail as a result of a comprehensive study that the quartet of *An Island Story*, one of Yaşar Kemal's last completed works, is utopia.

Keywords: Utopia, Island, Utopianism

TEŞEKKÜR

Bu alıőmamda yardımlarını esirgemeyen, bana yol gösteren değerli danıőman hocam, Dr. Öğr. Üyesi Bedri Aydoğan' a, yüksek lisans süreci boyunca, disiplinli ve özverili alıőmalarını kendime örnek aldığım, her zaman desteklerini benden esirgemeyen Prof. Dr. İbrahim etin Derdiyok, Doç. Dr. Gülseren Tor ve Doç.Dr. Tayyibe U' a; tezi yazmamda bana fedakârlık gösteren annem Gülnaz Dünki' ye, babam Esat Dünki' ye, erkek kardeőim İnanç Dünki' ye teőekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR.....	xii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Problem	7
1.2 Amaç.....	8
1.3 Önem.....	9
1.4 Yöntem.....	9
1.5 Varsayımlar.....	10
1.6 Sınırlılıklar.....	10
1.7 Tanımlar.....	11
1.8 Kuramsal Çerçeve.....	11
2 ÜTOPYA' YA GENEL BAKIŞ.....	13
2.1 Ütopya Terimleri.....	13
2.2 Çeşitli Ütopya Tanımları.....	13
2.3 Dünya Edebiyatında Ütopya.....	20
2.3.1 Ütopya' nın İlk Örnekleri.....	21
2.3.2 Thomas More' un Hayatı.....	25
2.3.2.1 Rönesans ve More.....	27
2.3.2.2 Hümanizm ve More.....	29
2.3.3 More Sonrası Ütopyacılık.....	31
2.3.4 On Dokuzuncu Yüzyıl ve Ütopyaları.....	35

2.3.5 Yirminci Yüzyıl ve Ütopyaları.....	39
2.4 Türk Edebiyatında Ütopya.....	41
2.4.1 Cumhuriyet Dönemine Kadar Olan Türk Ütopyaları.....	41
2.4.2 Cumhuriyet Dönemi Türk Ütopyaları.....	56
2.4.3 1980 Sonrası Türk Ütopyaları.....	63
2.4.4 Ütopya ve Hayali Adaların Bağıntısı.....	68
2.4.5 Türk Ütopyaları ve Akdeniz Arasındaki Bağıntı.....	72
2.4.6 Ada Kavramı, Adalar ve Ütopya.....	75
2.4.7 Türk Ütopya Edebiyatında Ütopik Adalar.....	83
2.5 Ütopya'yı Yaratan Sebepler.....	91
2.6 Ütopya ile İlgili Soru İşaretleri.....	92
2.7 Ütopya Kavramının Dört Farklı Karakteristik Özelliği.....	95
2.8 Ütopya Yazarının Amacı.....	97
3 YAŞAR KEMAL' İN ÜTOPYASINI OLUŞTURAN SEBEPLER.....	103
3.1 Savaş Ortamı.....	103
3.1.1 Savaşın Gereksizliği Üzerine.....	113
3.2 Savaşın Ardından Ortaya Çıkan Göçmenlik Sorunu.....	114
3.3 Mübadele Kararının İnsanlar Üzerindeki Etkisi.....	117
3.4 Göç Yolunda Yaşanan Zorluklar.....	121
3.5 Yoksulluk.....	122
3.6 Düzen Eleştirisi.....	124
3.7 Despot Lider.....	137
3.8 Birbirini Yiyen İnsanlar.....	142
3.9 Kavlakzade Hacı Remzi ve Yaptıkları.....	146
3.9.1 Kavlakzade Hacı Remzi' nin Korkusu.....	149

3.10 Korku.....	153
3.11 Geçmişe Olan Özlem.....	160
4 YAŞAR KEMAL' İN ÜTOPYASININ ÖNE ÇIKAN ÖĞELERİ.....	165
4.1 Başkaldırı.....	165
4.1.2 Başkaldırmaya İten Sebepler.....	170
4.2 Kaçış.....	173
4.3 Sığınma Yeri.....	178
4.4 Yalnızlık.....	184
4.5 Arınma.....	190
4.6 Farkına Varma.....	201
4.7 Ütopya ve Ada.....	204
4.7.1 Yaşar Kemal' in Ütopyasında Ada.....	207
4.7.2 Cennet Ada.....	211
4.7.3 Adanın Güzellikleri.....	215
4.7.4 Bolluk.....	221
4.8 Adanın Liderleri.....	225
4.8.1 Adanın Lider Erkekleri.....	226
4.8.1.1 Poyraz Musa.....	226
4.8.1.2 Nişancı Veli.....	228
4.8.1.3 Doktor Selman Sami ve Doktor Halil Rifat.....	231
4.8.1.4 Arsen Usta.....	233
4.8.1.5 Hristo Reis.....	234
4.8.2 Adanın Lider Kadınları.....	237
4.8.2.1 Lena Ana.....	239
4.8.2.2 Şerife Hatun.....	240

4.8.2.3 Zehra ve Nesibe.....	240
4.9 İdeal Yaşam.....	241
4.10 Yeni Kimlik.....	246
4.11 Yeni Düzen İnşası.....	247
4.12 Toplumsal Başkalık Hedefi.....	252
4.13 Ortak Mülkiyet.....	261
4.14 Eşitlik.....	262
4.15 Birlik ve Bütünlük.....	264
4.16 Birlik ve Beraberlik.....	268
4.16.1 Dayanışma ve Yardımlaşma.....	271
4.16.2 Sorunlar ve Sorunların Çözümü.....	274
4.17 Okul ve Eğitim.....	281
4.18 Sanata ve Sanatçıya Verilen Önem.....	287
4.19 Kuşun Sesi ve Barışçıl Dünyaya Duyulan Özlem.....	291
4.20 Site Gücü.....	293
4.21 Bütünün Mutluluğu.....	294
4.22 Gerçek Sevgiyi Bulmak.....	302
5 SONUÇ.....	308
KAYNAKLAR.....	337

KISALTMALAR

ÇDÇA	Çıplak Deniz Çıplak Ada
FSKAB	Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana
KSİ	Karıncanın Su İçtiği
TH	Tanyeri Horozları

Bölüm 1

GİRİŞ

Ütopya tarih boyunca farklı anlamlar içermiştir; ancak her dönemde insanlar için umut kaynağı olmuştur. Kimi zaman bir kaçış ve kurtuluş yolu olmuş, kimi zaman ise insanların bunalıp içinden çıkmak istedikleri üstü açık hapisane havasına bürünmüştür. İnsanlar, bu düzeni iyi kullanırlar ise yaşadıkları yer cennet mekâna; düzeni kendi çıkarlarından yana kullanırlar ise yaşadıkları yer cehennem havasına bürünmüştür.

İnsanlar içine doğdukları düzeni yaşamaktadır; ancak bu düzenin olumsuzluklarına kızıp karşı çıkmak istemektedirler. Olumsuzlukların birbiri ardına gelmesiyle beraber bir girdap oluşmakta ve bu girdap insanlığı belirsizliğin içine sürüklemektedir. Çağlar boyunca birçok düşünür, aydın ve yazar; bu kaos ortamına çözüm aramak adına çeşitli çözümlere girişerek insanlığı içine düştüğü girdaptan çıkarmak adına kendi hayallerinde oluşturdukları ideal düzenleri insanlığa çıkış yolu olarak sunmaktadırlar.

İnsanlık çağlar boyunca hep bu ideal düzenin peşinden koşup hep daha iyiye özlem duymuştur. On altıncı yüzyıla geldiği zaman daha iyiye olan bu özlem ütopya adını almıştır. “1516 yılında ütopya sözcüğünün bir neolojizm (türenti) olduğunu unutmamak gerekir. Neolojizmler, yeni olanı adlandırma ihtiyacına karşılık gelir” (Vieira, 2017: 3). Öte yandan, More bu neolojizmini yaratmak için iki Yunanca kelimedenden faydalanmıştır. “Değil/olmayan” anlamı taşıyan ve “u” sesine indirgenen *ouk* ile “yer” anlamına gelen *topos* sözcüklerine, yer bildiren *ia* sonekini de ekledi.

Dolayısıyla etimolojik açıdan ütopya olumlama ve yalanlamayı aynı anda içeren bir hamleden doğan aslında olmayan bir yerdi” (Vieira, 2017: 5). “Ütopya hem hiçbir yerdir (outopia) hem de iyi bir yerdir (eutopia). Mümkün olmayan, ancak insanın bulunmak için heves ettiği bir dünyada yaşamak: Ütopyanın kelime anlamıyla özü budur” (Kumar, 2005: 9).

Öte yandan, More ütopya sözcüğünü yaratmadan önce Latince bir sözcük kullanmıştır. “More ütopya sözcüğünü yaratmadan önce hayali adasını adlandırmak için ‘Nusquama’ sözcüğünü kullanıyordu. Nusquam, Latince “hiçbir yer”, “hiçbir yerde” ve de “hiçbir durumda” demektir” (Vieira, 2017: 4-5).

Bu bilgilerden yola çıkarak Thomas More’ un aslında bizi bir kelime oyunuyla karşı karşıya bıraktığını görmekteyiz. Bize hem olmayan bir yerden bahsetmekte hem de bu olmayan yerin iyi olma niteliğinden söz etmektedir. Bu bilgilerin ışığında ise ütopyadan söz etmeye başlarsak eğer çıkış noktamız olarak More’ un ütopyasını nirengi noktası olarak almak gerektiği kanaatine varmış olmak yanlış sayılmayacaktır.

Bunlara ek olarak, More’ un eserine verdiği bu ad zamanla kapsamını fazlasıyla genişletmiştir ve büyükçe bir çalışma alanının adı olagelmiştir. “Esasında ütopya sözcüğü hayali, cennetvari yerleri çağrıştırmak üzere doğmuş olsa, daha sonra belirli bir tür anlatıya atfen kullanılmış ve söz konusu anlatı ütopyacılı edebiyat olarak bilinegelmiştir” (Vieira, 2017: 4). Böylelikle bu öncü kişiyi kelimenin tam anlamıyla meşaleyi gerçek anlamda tutuşturan kişi olarak adlandırmak doğru bir yakıştırma olacaktır.

More’ a bu şekilde bir yakıştırma yapılmasının temel nedeni More’ un bu olgu ile birlikte ütopya kelimesinin insanların aklına kazınmasının sebebi ve mümessili olarak öne çıkmasıdır. Öte yandan, ütopyalara tarihi perspektiften bakacak olursak More’ un yaşadığı çağa gelinceye kadar gelişen süreçte çeşitli felsefeci ve düşünürler

ellerinden geldiğince kendi ideallerindeki devlet şekli ve yaşam şekillerini kâğıda dökmeye çalışmışlardır. More' un çağına gelene kadar ki süreçte şu iki isim ve kitapları öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi M. Ö. 370-360 dolaylarında yazdığı *Devlet* adlı kitabıyla çağının ünlü felsefecisi ve düşünürü olan Platon, diğeri ise M. S. 100 civarlarında çıkarmış olduğu eseri *Lykurgos' un Hayatı* eseriyle Plutarkhos' dur. “İçerik ve mekân açısından birçok alternatifleri olmasına rağmen, siyaset felsefesinin bir alt bölümü olan Platon' un *Devlet* adlı eserinde ilk örneğine rastladığımız ütopyalar Batı uygarlığının ürünüdür” (Akdemir, 2016: 20).

1516 dolaylarına gelindiğinde ise Thomas More ütopya gerçek biçimini vermiş olup, öncüllerinin ve ardıllarının isim babalığını üstlenmiştir. “Bugün ütopya sözcüğü, fantazyaya aracılığıyla gerçekliğe alternatif çözümlerin düşünülmesi üzerine temellenen bir düşünce geleneğine atıfta bulunmanın yanı sıra, More' un zamanından önce yazılmış metinler için de kullanılıyor” (Vieira, 2017: 7).

Ütopyaların yazılma amacı genellikle içinde bulunulan duruma olan karşı gelme istencidir. İnsanoğlu her zaman içinde bulunduğu durumun daha iyisine ve daha güzeline ulaşma çabası işine girişmiştir. “Ütopyalar geçmişe değil geleceğe baktığı için mucizevi olaylardan ziyade daha çok insan olasılıklarına yönelir. Ütopyalar her şeyde mükemmelliğe baktıkları için iyimserliğin ve umudun öğretisidir” (Akdemir, 2016: 15). İnsanlık bu doğrultuda sürekli yeni atılımlar yapmaya çalışmıştır. “Ütopya, çok renkli bir tasarı, birçok düşünsel amacın ve disiplinin buluşma yeridir. Kaynaklarının zenginliği, ona hayatta kalma ve dirilme konusunda büyük beceri veriyor” (Kumar, 2005: 8). Bu minvalde insanoğlu sürekli yeniliklerin peşine düşmüş ve öncüsü olmuştur.

Konuya diğer taraftan bakacak olursak eğer kimi zaman bu yenilikler öncülüğünde ve kendi tırnaklarıyla kazıyarak kurmuş ve yüceltmış olduğu devlet

düzeninden şikayetçi olmuş ve bu durumu düzeltmek adına çeşitli kişileri tarih sahnesine sürmüştür. Bu kişiler insanlığa daha farklı bir düzen olduğunu göstermek istemişlerdir. En önemlisi ise insanların içinde buldukları durumun onlar için çok da iyi bir yaşam biçimi yaratmadığının ve barındırmadığının altını kalın çizgilerle çizmeyi çabalamışlardır. “Zamanla, ütopyasız yaşam soluk alınmaz bir hale geliyor, en azından yığın için bu böyle: Dünyaya bir sayıklama lazım, aksi takdirde hareketsiz kalıp taşlaşacak” (Cioran, 2017: 16).

“Ütopya genellikle zıt eğilimli iki güdü içermektedir. Ne kadar geniş kapsamlı olursa olsun, reform yapmayı amaçlayan bir el kitabını aşan bir metindir. Uygulanabilir olanın ötesine uzanmakta ve uygulanması imkânsız olanın ötelere gidebilmektedir” (Kumar, 2005: 12). Bu durum bize ütopyanın sınırlarının ne kadar geniş olduğunu göstermektedir. Bu sınırlar yazan kişinin hayal gücüyle doğru orantılıdır. Kısır bir hayal gücü ile oluşmuş bir ütopyanın sınırları kısır bir düzen içine sıkışıp kendisini bir distopyaya dönüştürmekten kurtulamayacaktır. “Ütopya, pembe gülünçlüktür; mutluluğu, yani inanılmazı oluşla birleştirme ve bir görüşü kendi başlangıç noktasına, savaşmak istediği kinizme vardırarak kadar iyimserleştirme ve havaileştirme ihtiyacıdır. Eninde sonunda canavarımsı bir peri masalıdır” (Cioran, 2017: 34). Engin bir hayal gücüne yaslanmış olan bir yazarın imgeleminde ise sınırlar uçsuz bucaksız okyanusların maviliğine kavuşmuş olacak ve insanoğlunun kavuşmak istediği sonsuz cenneti hem bu dünyaya getirmiş olacak hem de bu hayalin aslında gerçekleşebilirliğinin ve olabilirliğinin rehberliğine en büyük katkı sağlamış bir güç olarak akıllara kazınmış olacaktır.

Öte yandan, bu durum kişiyi başka sorular sormaya doğru yönelmeyi salık vermektedir. Ütopya yazarı, toplumsal koşullara ve toplumsal durumlara ne kadar hakimdir, toplumsal düzenin içindeki aksaklıkları görebilmesi adına sahip olduğu

gözlem gücü ne kadar gelişmiştir. Bu sorular ütopya yazarının önünü açabilecek olan en temel unsurlar olarak gözükmektedir. “İnsan, hangi işe girişirse girişsin, fiiliyatını ve düşüncelerini pusuda bir çıkmaz beklemektedir; sanki bunların sonu değil de başlangıç noktasıymış, şartı ve anahtarıymış gibi” (Cioran, 2017: 96). Öte yandan, Cioran tüm toplum düzenlerinde aynı mahzurlarla karşılaşılma olasılığının yüksek olduğuna şu cümlelerinde vurgu yapmaktadır. “Eskisinin avantajlarını koruyabilecek hiçbir yeni toplum biçimi yoktur: Bütün toplum tiplerinde hemen hemen aynı sayıda mahzurla karşılaşılır. Hem bireylerin hem toplulukların acısını çektiği lanetli bir denge, devasız bir durgunluk” (Cioran, 2017: 96).

Türk Edebiyatında ütopya alanında akademik anlamdaki ilk çalışma Nurettin Öztürk’ ün yüksek lisans tezi olan *Çağdaş Türk Edebiyatında Ütopya*’ dır. Öztürk akademik çalışmasıyla beraber adım atılmamış bir alana doğru yelken açmıştır. Sonradan gelecek olan akademik çalışmaların öncüsü olmuştur. Öztürk, yüksek lisans tezini üç bölümden oluşturmakla beraber ilk bölüme Çağdaş Türk Nesrinde Ütopya, ikinci bölüme Çağdaş Türk Şiirinde Ütopik Eğilimler ve üçüncü bölüme ise Sonuç bölümü adlarını vermiş bulunmaktadır.

Öztürk ayrıca birinci bölümü beş ayrı alt başlık altında inceleme yolunu seçmiştir. Bu başlıklardan bahsedecek olursak eğer şu şekilde bir tablo göz önüne gelecektir: Rüya Ütopyaları, Servet-i Fünun Topluluğunun Rüyası, Dini Bir Ütopya: Mehdi Öyküsü, Kadrocu Bir Cumhuriyet Ütopyası: Ankara Romanı, Psikolojik Bir Ütopya: Yalnızız Romanındaki “Simeranya” ve Son Dönem Ütopyalarına Bir Bakış.

İkinci bölüme göz attığımız zaman ise bu bölümün Doğaya Dönük Şiirlerde Ütopik Eğilimler, Çocukluğa Dönük Şiirlerde Ütopik Eğilimler, Topluma Dönük Şiirlerde Ütopik Eğilimler ve Geleceğe Dönük Şiirlerde Ütopik Eğilimler alt başlıkları altında incelendiği görülmektedir.

Türk Edebiyatında Ütopya alanında bahsedebileceğimiz diğer bir akademik çalışma ise Yasemin Küçükcoşkun' un 2006 yılına ait olan *1980-2005 Dönemi Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar ve Ütopyanın Kurgusu* adlı Yüksek Lisans Tezi olacaktır. Küçükcoşkun tezini dört ana başlık altında incelemiştir. Giriş kısmını Ütopya Kavramı, Ütopya Türünün Ortaya Çıkışı ve Gelişimi, birinci bölümü Türk Edebiyatında Ütopya ve Ütopik Eserler, ikinci bölümü Türk Edebiyatında Ütopya ve Ütopik Eserlerin Tematik Yapısı ve dördüncü bölümü Sonuç bölümü olarak adlandırmıştır. Küçükcoşkun tezinde 1980-2005 yılları arasında yayımlanan şu yapıtları ütopik eserler başlığı altında incelemiştir: Çetin Altan, *2027 Yılı'nın Anıları*; Gülten Dayıoğlu, *Işın Çağı Çocukları*; Cüneyt Arcayürek, *Ku-de-ta*; Hilmi Yavuz, *Taormina*; İlhan Mimaroglu, *Yokistan Tasarısı*; Buket Uzuner, *İki Yeşil Susamuru*, *Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri*; Buket Uzuner, *Balık İzlerinin Sesi*; Buket Uzuner, *Kumral Ada ~ Mavi Tuna*; Reşat Karakuyu, *Ütopya Mistik Masal Dünyası*; Alev Alatlı, *Schrödinger' in Kedisi Kâbus*; Alev Alatlı, *Schrödinger'in Kedisi Rüya*; Cem Akaş, *Olgunluk Çağı Üçlemesi*; Dr., *Yedi Uyuyanlar*, Dr., *Uykusuzlar*; Armağan Ethemoğlu, *Son Masal*; Latife Tekin, *Unutma Bahçesi*; Mehmet Açar, *Siyah Hatıralar Denizi*.

Doktora alanında ütopya konusu ile ilgili olarak ilk çalışma, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı Siyaset Bilimi Dalı' nda, *Türk Edebiyatında Ütopik Temalar Olarak Eşitlik ve Özgürlük; Bir Karşılaştırma: 1970-1980 ve 1980-1990* başlıklı doktora tezi olmuştur. Tezin sahibi Ayhan Yalçinkaya' dır. Bu tez 2004 yılına gelindiğinde *Ütopya Karşısında Türk Romanı* adı altında kitaplaştırılmıştır. Ayhan Yalçinkaya' nın doktora tezi üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Tarih İçinde Ütopya, İkinci bölüm Türk Edebiyatında Ütopik Eğilimler ve Ürünler: Toplu Bir Bakış, Üçüncü bölüm Ütopyanın

Yükseliş ve Düşüşü ile son olarak Sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Doktora alanında akademik anlamda diğer inceleme Firdevs Canbaz Yumuşak' ın *Türk Romanının Ütopik Metinlerinde Kadın ve Aile* (2009) adlı doktora tezidir. Bu tez içerisinde konu alanı daraltılarak Türk Ütopik metinleri içerisinde Kadın ve Aile kavramları incelenmiştir. Son olarak, doktora alanında öne çıkan çalışma ise Necla Dağ' ın 2017 yılına ait olan *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Ütopya (1923-1950)* adlı doktora tezi olmuştur. Tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm olan giriş kısmında ütopya ile ilgili genel bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Doğu ve İslam Kültüründe Ütopya başlığı altında Türk Edebiyatında Ütopyanın Gelişimi ve Örnekleri incelenmiştir. Üçüncü bölüme geçildiği tezin ana başlığı olan Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Ütopya; Dini Ütopyalar, Politik ve Tarihi Ütopyalar, Eğitim Ütopyaları, Köy Politikası Etrafında Şekillenen Ütopyalar ve Ekonomik Mekân Olarak Deniz Ütopyaları başlıkları altında detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Bahse konu olan yüksek lisans ve doktora tezleri içerisinde Yaşar Kemal' in Bir Ada Hikayesi dörtlemesi ile ilgili olarak ütopya açısından yapılmış herhangi bir inceleme bulunmamaktadır. Türk Edebiyatında ve Türk Ütopya Edebiyatında Yaşar Kemal' in Bir Ada Hikayesi' nin ütopya açısından incelenmemiş olması bizi böyle bir çalışma yapmaya yönlendirmiştir. Aşağıda çalışmanın hangi probleme odaklandığı, amacı, önemi, yöntemi, varsayımı, sınırlılıkları, tanımı ve kurumsal çerçevesi gösterilmiştir.

1.1 Problem

Üzerinde çalıştığımız araştırmanın belirli bir problemi var mıdır? Önce bu soruyu açık bir şekilde sormamız gerekmektedir. Çünkü belirli bir problemi öne sürmeden önümüze net bir şekilde görmek zor olacaktır.

İlk başta sorulması gereken soru çalışmamızın ütopya kavramı içinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği sorusudur. Bu soruya cevaplar verebilmek adına birçok açıdan çeşitli sorular sorulması ana hedef olagelmıştır.

Çalışmamızın ana problemini, üzerinde çalışmış olduğumuz konunun klasik anlamda ütopya edebiyatı denen kapsamın içine girip girmediği ve bu olgunun altyapısının yeterince desteklenmesi adına gerekli olan tüm soruların ve cevapların bir arada bulunması uğraşı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, hem Türk Ütopya Edebiyatı yazınının içerisinde nerede durduğu hem de ütöpik öğeleri hangi açılardan karşıladığının sorgusu yapılmaya çalışılmıştır.

Bunlara ek olarak, klasik ütopyalarda öne çıkan ‘ada kavramı’, ‘yalnızlık’, ‘ortak mülkiyet’, ‘eşitlik’ ve ‘ideal’ gibi kavramların çalışmakta olduğumuz konuda ne derece ve nasıl görüldüğü, birçok kültürde gelenek haline gelen ütopya kavramının ve değerlerinin çalışmamıza hangi açılardan uyduğu ve son olarak konu olarak seçtiğimiz çalışmamızın ütopya edebiyatına ne derece yaklaştığı ve neresinde durduğu temel sorgulamamızın etrafında şekillenecek olan çeşitli alt problemlerimiz olması planlanmaktadır.

1.2 Amaç

Çalışmamızın temel amacı, Yaşar Kemal’ in *Bir Ada Hikayesi* dörtlemesi ışığında hem Yaşar Kemal’ in hem de Yaşar Kemal romancılığının farklı bir yanına odaklanmak olacaktır. Bu farklı yana odaklanmamızın temel sebebi ise Yaşar Kemal’ in Türk Edebiyatı içerisinde bu yönden değerlendirilmemesi ve bu yönüne açık bir şekilde değinilmemesidir.

Çalışmamızın başında Yaşar Kemal’ in insanlığa olan bitmez tükenmez umudu, sevgisi ve kendi öz mücadeleci ruhu başlıca dayanak noktamız olmuştur. Yaşar Kemal birçok eserinde böyle bir izlenime kapılmamıza neden olacak olan

örnekleri olarak önümüze sunmuştur. Bu sebeple Yaşar Kemal' in kendinde çok açık bir şekilde bulunmakta olan bu öz değerlerin çeşitli eserlerine nasıl yansıdığı sorgusu yapılmıştır. Bunu yaparken de Türk Ütopya Edebiyatının ve Klasik Ütopya Edebiyatının çeşitli kaynakları yol göstericimiz olmuştur.

1.3 Önem

Bu çalışmada önem dereceleri açısından ilk sırada yer almakta olan olgu Yaşar Kemal ve ütopya ögesini yan yana getirmeye çalışmaktır. Amaç kısmında belirttiğimiz üzere Yaşar Kemal'in insanlığa olan tükenmez sevgisi ve umudu yol göstericimiz olması beklenmektedir.

Yaşar Kemal' in eserlerinde bilinmeyen bir yöne onun ütopyacı bir kişilik barındırdığına ışık tutmak ve bunu çeşitli bilgiler ışığında aydınlatmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, yeterli bilgileri toplayabilmek ve tezimizin temelini sağlamlaştırabilmek üzere ütopya edebiyatı kapsamında iz bırakmış birçok yerli ve yabancı yazar ile yoldaşlık yapmaya, onların yol göstericiliğine ve çeşitli bağlantılar kurmaya gayret ve özen gösterilmiştir.

Son olarak ise Türk Edebiyatında bir ütopya geleneği var mıdır ya da yok mudur sorusuna çeşitli açılardan cevap aranmaya çalışılmıştır. Bilindiği üzere kimi zaman araştırmacılar ütopya ve ütopyacılığı belirli dar kavramlar içine sokmaya çalışmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmanın diğer bir öneminin bu gelenek sorusuna bir cevap niteliği taşıması beklenmektedir.

1.4 Yöntem

Öne sürmüş olduğumuz tezin içeriğine doldurabilmek adına ütopya ögesinin barındırdığı çeşitli anlamlar açısından incelemesi yapılmıştır. Bu sebeple birçok farklı kaynaktan yararlanılarak kavramsal çerçeve net bir şekilde çizilmeye çalışılmıştır.

Teorik açıdan çalışmamıza hazırlanırken ilk hedefimiz yöntemimizi belirlerken önem kısmında belirttiğimiz üzere kısır ve dar bir bakış açısından uzaklaşmak olmuştur.

Bu açıdan yöntem kısmında aradığımız cevapları bulabilmek adına detaylı bir literatür taraması yapılması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda uzun bir okuma ve anlama sürecinin ardından yöntemin kapsamı belirlenmiştir. Bunu yaparken ise karşılaştırmalı bir yöntem benimsenmiştir. Bunun nedeni ise Türk Edebiyatı içerisinde yapılmış olan çalışmaların genellikle yalnızca belirli açılardan kavram çerçevesini çizmesidir. Bu bağlamda, klasik ütopya geleneğindeki ana kavramlar ile birlikte ütopyanın temel değerlerini oluşturan kavramlar açısından incelenmesine çalışılmıştır.

1.5 Varsayımlar

Literatür taraması ile beraber toplanılmış bilgi ve belgelerin yeterli yorum yapabilmek adına yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Elde edilmiş olan yazılı kaynakların klasik ütopya geleneğindeki ana kavramlar ile birlikte ütopyanın temel değerlerini oluşturan kavramlar açısından incelenmesi ve gerekli cevapların alınması adına yeterli bilgiyi sağlayacağı öngörülmektedir.

Ayrıca klasik ütopya geleneği ve Türk Edebiyatı ütopya geleneği açısından kavram ile değerlerin detaylı karşılaştırılması ve belirgin bir şekilde ifade edilmesine çalışılmıştır.

Türk Ütopya Edebiyatının farklı yönlerden değerlendirilmesi gerektiği, çeşitli sınırların aşılması ve dar kalıpların yıkılması adına başlangıç sayılabilmesi olasılığı hedeflenmektedir.

1.6 Sınırlılıklar

Öne sürülmekte olan algıya göre Türklerin bir ütopya geleneğinin olmadığı ve bir ütopya edebiyatından bahsedilmesi olasılığının bile dar kalıplar ve sınırlılıklar içine sıkıştırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Önceki çalışmalarda çizgiler çok net çizilmeye çalışılmıştır. Ütopyanın yalnızca belirli şartlar altında oluşabileceği ve ortaya çıkan esere belirli bilgileri yeterli seviyede karşılıyorsa ütopya denilebileceği gibi bir yanlış algı Türk Edebiyatında önemli bir yer işgal etmektedir.

Bu çalışma, kuramsal kapsam açısından yazınla sınırlıdır. Araştırmanın veri kaynakları; kitaplar, makaleler, dergiler, sözlükler ve yüksek lisans tezlerinden elde edilen bilgiler oluşturmaktadır.

Türk Edebiyatında ütopya kavramından bahsedildiğinde son yıllarda yapılmış olan birkaç tez çalışması ütopyanın sınırlarını belirli oranda çizmeye çalışmıştır.

Yaşar Kemal' in *Bir Ada Hikayesi (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana/Bir Ada Hikayesi 1, Karıncanın Su İçtiği/Bir Ada Hikayesi 2, Tanyeri Horozları/ Bir Ada Hikayesi 3, Çıplak Deniz Çıplak Ada/ Bir Ada Hikayesi 4)* dörtlemesi, tez başlığında da belirtildiği üzere gerekli olan kapsam sınırlılığı net bir şekilde çizilmektedir.

1.7 Tanımlar

Kapsamlı bir literatür taraması yapıldığı zaman ütopyanın net bir tanımı olduğuyla ilgili bir şüphe içine düşülmektedir. Bu durum araştırmacılar açısından ucu açık bir alan içerisine girildiğinin göstergesi olmuştur. Öte yandan, ütopyanın tarih boyunca geçirdiği evrime göz atıldığında farklı zamanlarda farklı anlamları karşıladığı görülmektedir.

1.8 Kuramsal Çerçeve

Literatür taraması yapıldığı zaman kuramsal çerçevenin belirli sınırlar içerisine sıkıştırıldığı çok açık bir şekilde gözükmemektedir. Genellikle araştırmacılar kuramsal çerçeveyi çok dar bir kalıp içerisini soktukları görülmektedir. Bu durum yapılan araştırmaların öznel bir değerlendirmeye bağımlı tutulmasına sebep olmuştur.

Çalışmanın sınırlarının ve kuramsal çerçevesinin bu dar kalıplar içerisine sokulmasına izin verilmemeye çalışılmıştır. Özne bakış açısından uzakta nesnel bir altyapı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Gerek giriş kısmında gerekse gelişme ve sonuç aşamalarında farklı kaynaklardan yararlanarak belirli bir kuramsal çerçeve oluşturulmaya özen gösterilmiştir.

Tez çalışması süresince ana hedefimiz olan ütopyanın tarihsel süreç içindeki gelişimi çeşitli örneklerle zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken yerli ve yabancı birçok kaynak nesnel bakış açısını elde etmek adına kullanılmıştır. Çeşitli ütopya tanımları karşılaştırılmaya çalışılarak farklılıkların altı çizilmesine özen gösterilmiştir.

Dünya Edebiyatında ütopyanın öncüsü olan yazarların çizmiş oldukları sınırlar, kapsam ve kuramsal çerçeve hiçbir şekilde sorgulanmadan kabul edilmiştir.

Bu durumun yarattığı algı belli ki Türk yazarlarının önüne aşılması zor bir set çekmiştir. Bu çekilen set ile beraber çeşitli yazarların eserlerinin değerlendirilme aşamasına gelindiğinde çizilmiş olan kesin çizgiler ışığında ütopya kavramı, ütopya konusu ve ütopyanın değerleri yok sayılmıştır. Buradan yola çıkarak ütopyanın bu dar kalıplar içine sıkıştırılmış çaresizliğine ve kendini geliştirememeye hareketine karşı bir tepki belirtme çabası ana motivasyon kaynağı olmuştur.

Bölüm 2

ÜTOPYA' YA GENEL BAKIŞ

2.1 Ütopya Terimleri

Ütopya terimi ortaya çıktığı andan itibaren çeşitli adlar ütopya terimini karşılamak adına kullanılmaktadır. Türk Edebiyatında literatür taraması yaptığımız zaman ise çeşitli ütopya terimlerinin ütopya kelimesinin anlamını karşılamak için kullanıldığı görülmektedir. Aşağıda örnekleri verildiği üzere Türk Ütopya Edebiyatında ütopya terimini anlam olarak karşılayacak birden fazla tanıma rastlanmıştır. Ütopya terimini karşılayacak tanımlar şu şekildedir:

“Mutlu Ülke, Mutluluk Ülkesi, Altın Çağ, Yokistan, Alternatif Mekân, Yok Ülke, Esenlik Ülkesi, Düşler Ülkesi, Alternatif Düzen, Yaşanabilir Dünya, Gündüz Düşleri, İyi Ülke, Şanslı Ülke, Yaşanası Yer, Kurgusal Alternatif Mekân, İdeal Toplum Düzeni, Cennetin Mekân Değişimi, Mutlu Gelecek Zaman, İleri Yaşam Alanı, İdeal Dünya, Alternatif Dünya, Olmayan Ülke ve Geleceğin Projelendirmesi.”

Görüldüğü üzere birçok farklı kelime grubu ütopya teriminin tam karşısına konulmakta ve eş anlamlısı olarak kullanılmaya çalışılmaktadır. Bu durum araştırmacının algısına ve imgelem sınırlarına göre belirli eş anlam çatısı kurulduğunu net bir şekilde göstermektedir.

2.2 Çeşitli Ütopya Tanımları

Ütopyanın net bir tanımı olduğuyla ilgili net bir ifade ortaya atmak çok zor olacaktır. Bunun en temel sebebi ütopya ile ilgili geniş bir kavram karşılığı ve bolluğu olmasıdır. Kapsamlı bir literatür taraması yapıldığı zaman yüzlerce tanıma rahatlıkla ulaşılabilmektedir. “Ütopya kavramı, belki de hakkında en az “konsensüs” sağlanmış

kavramlardan biridir. Toplum bilimlerindeki bu kavramsal “kargaşa”, birçok tanımlama ve belirleme denemeleri sunularak aşılmaya çalışılmaktadır” (Mannheim, 2016: 22). Bundan dolayı, ütopyayı kavramsallaştırma girişimleri genellikle iki yol ile yapılmaya çalışılmıştır. Bunlardan birinci yol klasik ütopya kavramsallaştırılması olmuş, ikinci yol ise amaçsal ütopya kavramsallaştırılması olmuştur. “Landaeur’ ın ütopya kavramsallaştırılması, More’ un klasik ütopya kavramsallaştırılmasından bir hayli farklılaşır” (Mannheim, 2016: 23). Her iki kavramsallaştırma çabasının ortak noktasına değinecek olursak eğer şu iki önemli özellik göze çarpacaktır. “Her iki idealin karşısında, mevcut toplumun baskıcı yönelimleri ve o zamana kadarki tarihsel süreçte ezilmiş toplumsal sınıfların özgürleşme talepleri konumlandırılmaktadır” (Mannheim, 2016: 23).

Tarih boyunca insanlar farklı yüzyıllarda baskı unsuru altında kalmışlardır. Bununla birlikte, baskı unsurlarını delme girişimi çabaları ise gündemi sürekli işgal etmiştir. Bazıları başarılı olurken bazıları ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır. “Ütopyaların en karakteristik özelliği, egemen toplumsal norm ve kurumların boyunduruğu altına girmemesidir. Bireysel amaçların heterojen birikimi ve yığınlaşması olarak iktidar yapısına karşı yönelirler” (Mannheim, 2016: 23). “İdeal bir sitenin fikri bile akıl için bir ıstıraptır, yüreği onurlandıran ve zihni eleyen bir girişimdir” (Cioran, 2017: 89-90). Ardından Cioran felsefeci ve devlet adamı Platon’ u eleştirmektedir. “Bir Platon nasıl buna gönül indirebilmiştir? Az kalsın unutacaktım, modern yanılısamaların kurucusu Thomas More’ un tekrar ele aldığı ve vahimleştirdiği tüm bu saçmalıkların atası odur” (Cioran, 2017: 90). Bu yorumlardan yola çıkacak olursak ütopyacılı düşünürler bireysel olarak iktidara karşı savaş açmışlardır. İktidarın yapısını beğenmemektedirler. Kurulu düzenin sınırlarını ifşa edip, kusurlarını göstererek karşı gelmektedirler. Bu bireysel karşı geliş kimi zaman onların hayatlarına mal

olmaktadır. Ama bu kişiler çabalarının boşuna olmadığını bilincindedirler. Kimisi hapisaneye düşer, kimisi ömrünü bir dar ağacında bitiriverir. Cioran, bu hayalci kişilerin nasıl bir büyüye kapıldığının altını şu cümleleri ile çizmektedir. “Ancak imkansızın büyüyle harekete geçeriz: Bir ütopya doğurup kendini buna hasredemeyen bir toplum, köhneleşme ve yıkım tehdidiyle karşı karşıyadır adeta” (Cioran, 2017: 82). Miguel Abensour *Ütopya* adlı kitabında Thomas More ve Walter Benjamin’ i karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırma da Abensour ütopyayı büyü ve mitten uzaklaştırabilmenin sorgusunu yapmaktadır.

“İki yazar genel hava bakımından birbirinden ayrılır: Thomas More tarafında bir sabah neşesi, okuyanı ve uygulayanı büyüleyen bir ‘altın kitap’ armağanıyla zamanın bedbahtlıklarına karşı koymanın hazzı algılanır; Walter Benjamin tarafındaysa, Adorno’ yla ters düşmekten dolayı iyice yoğunlaşmış olan, ama bu hüznü ruh haline hapsolüp ataletle teslim olmaktan uzak, sorgulayan bir şüphe: Kurtarılacak olanı nasıl kurtarmalı, ütopyayı büyüden ya da mitten nasıl özgürleştirmeli?” (Abensour, 2009: 3)

Yukarıdaki pasajda iki zıt taraf göz önüne serilmeye çalışılmaktadır. Ama olguların özüne indiğimiz zaman bu iki yazarın bazı durumlardan rahatsız oldukları gözümüze çarpmaktadır. Kurulu düzen bu tür insanları hiçbir zaman sindiremez. Bu öncü kişileri toplum dışına itmeye ve karalamaya çalışır. “Landaeur’ un ütopya kavramsallaştırılması baskının kurumsallaştırılmış şekillerinin yok edilmesinin aracı olarak tanımlanırken; klasik ütopya kavramsallaştırılmasında, tam tersine, kurumsal boyut önemsendir” (Mannheim, 2016: 23). Bu tanımdan yola çıkacak olursak eğer klasik ütopya kelimesinin tam anlamıyla bireye karşı bir pozisyon almaktadır. Bireyi kendi düzeni içinde eritmek istemektedir. Aşırı derecede bir kontrol tutumu vardır. “Ütopyaların temelinde kontrol düşüncesi yatar. Var olan düzende bazı şeylerin değiştirileceği, bazılarının ise kontrol altında tutularak değişmeden kalmasının sağlanabileceği doğrultusunda bir eğilim içerir” (Akkoyun, 2006: 12).

Çoğu klasik ütopya için önemli olan bütünün mutluluğudur. Bu bütün temel ve tümel anlamı ortaya çıkarmaktadır. Bu ideal düzen içerisinde insanların tümel düzene ayak uydurarak, karşı çıkmayarak ve olanla yetinerek mutluluğa erişecekleri düşünülmektedir. “Hiçbir şeyden büyülenmeyen bilgelik, *verili*, mevcut mutluluğu tavsiye eder; insan bunu reddeder ve bir tek bu reddediş bile onu tarihsel bir hayvana, yani bir hayal edilmiş mutluluk meraklısına çevirir” (Cioran, 2017: 82). Bu olgu bir düş müdür? Müslim Akdemir, bu durumla ilgili insanlığın daha iyiyi elde etmek için gerçek olanın düşlerle bağlantısını şu cümleleriyle özetlemektedir. “İnsanlar kendilerini mutlu edecek sağlam temellere oturtulmuş güzel bir hayatın önlerine konmadığı bu dünyada düşüncelerini düşlere yöneltirler” (Akdemir, 2016: 20).

Krishan Kumar, Chad Walsh’ ın platoncu ütopyanın karakteristik özelliklerinin sonrasında gelen ütopyaları etkileyip, etkilemediğini dair önemli bir soruyu ortaya atmaktadır:

“Platoncu ütopyanın karakteristik özelliklerine baktığımızda -filozof krallar, yöneticiler ve sıradan üreticiler ve zanaatkarların üç katmanlı hiyerarşisindeki “aklın saltanatı”; genelin özel hayata üstünlüğü ve günlük hayatın nüfuz edici bir kontrol ve düzenlenişi; mülkiyetin, eşlerin ve çocukların ortaklığı ve üremeye soy arıtımsal yaklaşım; hatta ‘soylu yalan’ –sonraki ütopyalarda sıkça rastlamaz mıyız?” (Kumar, 2006: 14)

Ama yalnızca klasik ütopya kavramsallaştırmasını yol göstericimiz olarak tanımlarsak eğer yukarıda belirtildiği üzere hem tekrara hem de büyük bir hataya düşebileceğimiz apaçık ortadadır. Günümüze gelene değin birçok düşünür farklı kavramsallaştırma öğelerinin önemine vurgu yaparak önümüzü aydınlatmaktadır. Mannheim, Landaeur’ un kavramsallaştırmasında şu öğelerin altını çizmektedir. “Landaeur’ un ütopya kavramsallaştırılması anarşist-aktivist nosyonlar taşır. Ütopya bireyin kurumsallaşmışlık şekline bürünmüş ve her alana nüfuz etmiş iktidara karşı çıkışını ve kendisini her yönüyle geliştirebilme potansiyelini temsil eder” (Mannheim, 2016: 23). Krishan Kumar’ ın Finley’ den alıntısından bir pasajda ise:

“Ütopycacı fikirler ve hayaller gibi, kendisine karşı bir yanıt oldukları toplumun içinde gelişirler. Ne eski dünya ne de modern dünya değişmez bir bütündür ve ütopycacı düşüncenin, antik çağın ya da modern zamanların tarih akışındaki sosyal değişimleri göz ardı eden herhangi bir analizi büyük ihtimalle bir yerlerde fena halde yanılacaktır.” (Kumar, 2006: 13)

Bu iki alıntıyı arka arkaya okuduğumuzda aslında ikisinin de aynı şeyi söylemeye çalıştığını çok net bir şekilde görebilmekteyiz. Her iki pasajda ütopycacı kişiliğin düzene karşı geldiğinin yorumu yapılmaktadır. Belirli bir zaman mefhumu gözetilmeden ütopycacı itkinin herhangi bir şekilde ortaya çıkacağına olan tükenmeyen bir umut açıkça sezilenmektedir. Ütopycacı temalar en eski Yunan yazılarına kadar ulaşmaktadır. Krishan Kumar *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşıütopya* adlı kitabında bu tezini şu şekilde örneklendirmektedir:

“Hesiod’ un, M.Ö. yedinci yüzyıla ait *İşler ve Günler’ inde*, insanların “kalpleri bütün kederlerden uzak, zor iş ya da acı olmadan, Tanrı’ ymış gibi yaşadıkları”; bereketli toprağın bol ürününü kendiliğinden onlara verdiği ve onların da ülkelerinde birçok iyi şeyle birlikte rahat ve huzur içinde yaşadığı, ardından derin bir matem tutulan, Kronos’ un hükümdarlığının kaybolmuş çağı, Altın Çağ’ ın dinsel tasviri vardır.” (Kumar, 2006: 15)

Hesiod’ un bu betimlemesinden itibaren insanoğlu bu arzusundan hiçbir zaman uzaklaşmamıştır. İmgeleminin uzak bir köşesinde olsa dahi bu arzusunun gerçekleşeceğine olan inancından hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Bu hayalini kurduğu ve zihninde tasavvur ettiği olgunun imkansızlığı ve olanaksızlığına dair bir şüphe içine hiçbir zaman düşmemiştir. Thomas More’ un *Ütopya* eserini Latince den Türkçeye çeviren Çiğdem Dürüşken ütopya ve insanoğlu ile ilgili şu yorumu yapmaktadır. “İnsanoğlu kendine yaraşan bir yaşam tarzı arzuladığında mutlaka ütopya hayal etmiştir ve yeryüzünde var olduğu sürece de bu hayalini sürdürecektir, içinde soluk aldığı toplumun nice kusuruna tanık oldukça bu hayalini daha da derinleştirecektir” (Dürüşken, 2012: 7).

Öte yandan, Altın çağ olgusuna değinecek olursak “Her toplumun bir Altın Çağ söylemi ya da özlemi vardır. Bazen bu altın çağ insan ve doğa arasında uyumun olduğu

insanların mutlu ve memnun yaşadığı başlangıç zamanını esas alan ilkel bir yaşam biçimi olur” (Akdemir, 2016: 16).

“Ütopya aslında gelecekle ilgili değil, üretildiği dönemle ilgili bir sorun ve o soruna dair bir çözüm içerir” (Akkoyun, 2006: 12). Öte yandan, ütopyalar aslında yüksek bir inanç seviyesi içermektedirler. İnsanlar içinde buldukları çağlardaki zorluklara rağmen içlerinde bir yerde hiçbir zaman kaybolmayan bir inanç tohumu bulundurmaktadırlar. Bu inanç tohumuna çeşitli adlar verilse bile temel söylenilmek istenen olgu aslında insan doğasının özünde iyi olduğudur. İnsanı içinde bulunduğu şartlar kötüye itmektedir. Bu sebepleri siyasal, sosyal, dinsel ve ekonomik olarak sıralayabiliriz. “Ütopyanın diğer kurgulardan farkı ele aldığı toplumun iyi toplum olmasıdır. Ütopya iyi toplumu görmenin ve deneyimlemenin anlatısıdır. Ütopyacılar insan doğasının iyi huylu olduğunu düşünürler” (Akkoyun, 2006: 19). Bir başka görüşe göre ise “Ütopya, düşte ve düşüncede kurulmuş eşitlikçi, doğru ve güzel bir toplum düzenidir. Resmi kurgunun dışında, çok daha akla uygun bir düzenleme içinde, insanların mutluluğu yaşayabileceğini ve binlerce yıl sürecek mutluluğun reçetesini sunmaktadır” (Akdemir, 2016: 9).

Günümüze gelene kadar ütopyalar çeşitli soruların cevabı olma niteliğine bürünmeye çalışmaktadırlar. Bu sorular çağının sorunlarına karşılık gelmektedirler. “Ütopyaların ortaya çıkmasına sebep olan, bunalım ve sıkıntıların doğurduğu sorunlar ilkel toplumdan günümüz toplumuna kadar her çağda her toplumda görülen bir özelliktir” (Akdemir, 2016: 9). Ütopya yazarı kendine göre insanlara bir çıkış yolu gösterme uğraşını vermektedir. Aslında her ütopya yazarı bu çıkış yolunu insanlara sunarken, çizdiği tanımına uygun şekilde davranıldığı zaman mutluluğa ve huzura kavuşulacağına müjdesini vermektedir. “Her bir ütopyanın başlangıç noktası, yazarın çağının olumsuz koşullarına tepkisi ve bu olumsuzluğun yerine arzulanı koyacak bir

seçenek geliştirme çabasıdır” (Akdemir, 2016: 9). Akkoyun, ütopya ile ilgili çeşitli sorular sormaktadır:

“Herkesin çıkarına uygun şekilde düzenlenmiş bir toplum olası mıdır ya da toplumun yalnızca bir kesiminin hırslarını, arzularını doyumaya yönelik bir düzen kabul edilebilir mi? Ütopya bu ikilemi dile getirir. Bazı insanlar yönetimde yer aldığı anda, diğerlerinin birbirlerini denetlemeleri mümkün müdür? Herkesin çıkarlarını koruyan bir toplumu yönetmek için baskı uygulamak gerekli midir?” (Akkoyun, 2006: 20)

Ütopya ile ilgili olarak temel olarak sayabileceğimiz üç farklı görüş bulunmaktadır:

“İlk görüş ütopyanın zamansız ve değişmez bir ortamda insanın toplumsal düşün gücünün ilk ürünü olduğudur. İkinci görüşe göre ütopya, belirli tarihsel koşullarda ortaya çıkmış ama ortaya çıktıktan sonra pek bir gelişme kaydetmediğinden kendi tarihini oluşturamamıştır. Üçüncü görüş ise, ütopyanın zamansız ve mükemmel olan bir düzende tarihi dışlamasıdır. Bu yaklaşımla ütopya, içine doğduğu toplumdaki gelişmelerden de tarihten de soyutlanmaktadır.” (Akkoyun, 2006: 23)

Yukarıda belirtilen üç görüş ütopya ve ütopyacılığın farklı yönlerinin olduğuna dair önemli bir tespittir. Öte yandan, öne sürülmekte olan bu üç görüş yenilik taşımakla birlikte birbirinden farklı üretim tarzlarına örnek teşkil etmektedir. İçinde bulunulan olumsuz şartlara karşı alternatif bir düzen oluşturulmak istenmektedir. “Her toplumda ve her dönemde farklı şekillerde karşımıza çıkmaz. Bu tür düşler insanların yaşadıkları toplumlarda ve dönemlerde çektikleri acı, sıkıntı ve bunalımlar karşısında yaşadıkları çaresizlikleri yansıtır” (Akdemir, 2016: 20). Ortak noktalarına parmak basacak olursak bu üç farklı görüşün aslında hayal gücünün ürünü oldukları söylenebilmektedir.

İlk görüşe göz atacak olursak ütopyanın zamansız ve değişmez ortamda yaratılan bu idealin toplumsallığının altı çizilmektedir. Toplumsal olgulara ve toplumsal altyapılara göre farklı biçimlerde şekillenecektir. Bu da demek oluyor ki ortam el verdiği sürece ütopya sürekli kendini hem yenilemekte hem de tekrara düşüp yinelemektedir.

İkinci görüşte ise ütopyanın belirli tarihsel koşullarda ortaya çıktığının altı net bir şekilde çizilmektedir. Genel kabule göre yorumlanacak olursak bu koşulların genellikle olumsuz ortamın ürünü olduğuna dair net bir çıkarım karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, bu görüşün kendi içinde barındırdığı olumsuz yanı ise gelişme gösterememesidir. Bu da demek oluyor ki bu görüşe göre ütopya kendini yinelemekte ama şartlara göre yenilenememektedir.

Üçüncü görüşte ise ütopya tarihi dışlamaktadır. Bununda ötesinde kendini hem tarihten hem toplumdan soyutlamaktadır. Son görüşün dezavantajına değinilecek olursa ütopya toplumsallığın ortak ürünü olmaktan çıkmış, tarih-üstü veya tarih-ötesi bir kavram olarak kendini kanıtlamaya çalışmaktadır. “Gönül rızasıyla ve zorla, gelecek üzerine bahse gireriz, onu her derde deva bir hale getiririz ve onu bizzat zamanın içinde *büsbütün* başka bir zamanın ortaya çıkışıyla bir tutarak, bitmez tükenmez ve halbuki bitmiş bir süre gibi, *zamandışı bir tarih* gibi görürüz” (Cioran, 2017: 89). Buna ek olarak, Cioran ayrıca şu önemli soruyu sormaktadır: “Daha iyi bir dünyaya dair düşlerimiz teorik bir imkânsızlık üzerine kurulurlar. Onları haklı çıkarmak için sağlam paradokslara başvurmanın gerekmesinde şaşırtıcı ne vardır?” (Cioran, 2017: 89).

Sonuç olarak bu üç farklı görüşü bir potada birleştirecek olursak hem çok özel hem de yaşanılabilir bir ütopya hayali yaratılabileceği olgusu açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

2.3 Dünya Edebiyatında Ütopya

Dünya Edebiyatında Ütopya dediğimiz zaman çok geniş bir kapsam karşımızda durmaktadır. Ütopya Edebiyatına giriş yapabilmek adına ütopyanın ilk örnekleri ile ilgili bilgi vermek gerekli olacaktır. Ütopyanın ilk örneklerine Sümerler döneminde ve ilk çağ döneminde rastlanmaktadır. İlk çağ, orta çağ ve yeni çağ dönemlerine göz

atıldığı zaman ütopyaların bu kronolojik tarihsel süreç içerisinde değişim ve dönüşüm geçirdikleri açıkça görülmektedir. Bu çağlarla ilgili gerekli bilgileri verdikten sonra yol bizi Thomas More' a götürmektedir. Thomas More' un yaşadığı dönem kendisini ideal bir topluma yapısına sahip bir eser yaratmasına sebep olmuştur. Thomas More' un yaşadığı dönemle ilgili detaylı şekilde bilgi verdikten sonra ise More sonrası ütopyacılığa değinmek yerinde olacaktır.

2.3.1 Ütopyanın İlk Örnekleri

Türk Edebiyatında ütopya üzerine araştırmaları bulunan Sadık Usta *Türk Ütopyaları* başlıklı kitabında tarihte ütopya örnekleri başlığı altında şu şekilde bir yorum yapmaktadır:

“İnsanoğlu, ilkel komünal toplumların kendi içinde bozulmaya uğrayarak yani insanın insan tarafından sömürüldüğü ilk anlardan itibaren sıklıkla cennet olarak ifade ettiği, insanların eşit, kardeşçe ve özgür biçimde yaşadığı (eski) mükemmel toplumu düşlemiştir. Böylesi bir özlemin yazılı olarak dile getirildiğini ilk kez Sümer tabletlerinde görüyoruz. Tevrat' ın da sıklıkla atıfta bulunduğu “cennetmekan” ın, yani Eden Bahçesi' nin kökü de Sümerlerdedir. Sümer mitolojisinde cennet olarak tasvir edilen “Tilmun Adası” da ulaşılamayan bir yerdedir. Orada aslan ile kuzu koyun koyunadır. Savaş yoktur, çatışma yoktur; dulluk ve yaşlılık da yoktur.” (Usta, 2014: 26)

Yukarıdaki pasajda bahsedildiği üzere Cioran mükemmel toplum fikrine şu yorumu yapmaktadır. “Büründüğü biçimler ne kadar çeşitli olursa olsun, mükemmelleştirilebilirlik fikri huylarımıza nüfuz etmiştir: Onu söz konusu eden kişi bile kabullenir bunu” (Cioran, 2017: 91).

Öte yandan, Sümerolog Kramer “Sümerlerin, çok eski bir dönemde mutlu yaşadıklarına dair anılara sahip olduklarını belirtmektedir” (Kramer, 1992: 133-134). Buna ek olarak, Usta' ya göre ““Enmerkar’ ve ‘Aratta Beyi’ şiirlerinin, insanlığın günahkâr olmadan önceki bolluk ve huzurlu döneminden söz ettiğini söyleyerek bir kısmı kırık olan tablet kalıntısından alıntılar yapar” (Usta, 2014: 26). Enmerkar şiirinin beyitleri şu şekildedir:

“Eskiden yılanın olmadığı,
Akrebin olmadığı bir devir vardı.
Sırtlan yoktu, aslan yoktu.

Ne vahşi köpek vardı, ne kurt;
Ne korku vardı, ne dehşet:
İnsanın rakibi yoktu.” (Kramer, 1992: 133-134)

Yukarıda bahsedilmekte olan ‘Enmerkar’ şiirinde insanlığın içinde yaşadığı toplumun tüm sıkıntı ve sorunlardan uzak olduğu vurgusu açıkça görülmektedir. Tüm kötülüklerden uzak bir toplum yapısı çizilmiştir. İnsan insanın düşmanı değildir. Herkes birbiriyle dosttur. Düşmanlık, kin, nefret, çekişme ve savaş ortadan kalkmıştır. İnsanlar ve tüm canlılar hep birlikte barış içinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bunun ötesinde insanların hakkını yiyen kan emiciler ortadan kalkmıştır. Şiire eskiden vurgusu yapılması o döneme olan sonsuz özlemin dışa vurulmuş halidir.

‘Aretta Beyi’ şiiri ise şu şekildedir:

Eskiden, Şubur ve Hamazi ülkelerinin,
Bunca(?) dilin konuşulduğu Sümer’ in
Tanrısal yasalı büyük prens ülkesinin,
Uri’ nin, gerekli her şeyi sağlanmış ülkenin,
Güvenlik içinde dinlenen Martu ülkesinin,
Bütün evrenin, birlik içindeki(?) halkların
Enlil’ e tek bir dilde saygı sundukları bir devir vardı.
Ama sonra, Efendi Baba, Prens Baba, Kral Baba,
Öfkelenen(?) Efendi Baba, öfkelenen(?) Prens Baba,
Öfkelenen(?) Kral Baba...” (Kramer, 1992: 133-134)

‘Aretta Beyi’ şiirinde birçok dilin rahatlıkla konuşulduğu, evrensel bir yasanın hüküm sürmekte olduğu, insanlar için gerekli olan her şeyin yeterince sağlandığı, güvenlik probleminin olmadığı ve herkesin güven içinde yaşadığı, bütün evrenin birlik ve beraberlik içinde yaşadığı halklardan söz edilmektedir.

Tasvir edilen dünyada hiçbir şekilde bir sorun olmadığı açık bir şekilde gözükmektedir. İnsanlar istedikleri dili konuşabilmekte, eşit şartlar altında yaşamlarını sürdürebilmekte, bütün korkulardan uzakta birlik ve beraberlik içinde anlaşarak yaşamaktadırlar. Ancak bu durum Kral, Prens ve çeşitli Efendilerin ortaya çıkmasıyla

beraber ortadan kalkmıştır. Tasvir edilmiş olan güzellikler bir anda ortadan kalkmış, insanların özgürlükleri ellerinden alınmıştır. İnsanlar istedikleri dilleri konuşamamakta, güven içinde yaşayamamakta, evrensel yasalara göre değil de ülkelerin yasalarına göre hayatlarına devam etmektedirler. Bu durum sonuç olarak beraberinde düşünce özgürlüğü kısıtlaması getirmiştir. Bu sorun günümüze gelene kadar hiçbir çözüme kavuşamamıştır.

“Tüm toplumların bir Altın Çağ söylencesi ya da anısı, insanlığın tam bir mutluluk ve memnuniyet içinde yaşadığı bir başlangıç zamanı vardır. Bu söylence sık sık ilkelci bir biçim alır” (Kumar, 2005: 13). Krishan Kumar, farklı toplumların mutluluk ve huzur içinde yaşadıkları ideal bir toplum modeli olduğuyla ilgili bilgi verip, konuyu Altın Çağ söylencesinin yorumlayanlara ve Arcadia’ ya getirir.

“Altın Çağ söylencesi Batı’ da Hesiod, Platon, Virgil ve Ovid tarafından kusursuz bir şekilde yorumlanmıştı. Virgil’ in Mora yarımadasında bir kırsal mutluluk bölgesi olan Arcadia’ sı onsekizinci yüzyılın sonuna dek kır edebiyatına malzeme sağladı. Bunun çok etkili iki uygulaması Montaigne’ in ikelliğin sadeliğini övdüğü 1580 yılına ait eseri *Of Cannibals* (1580) *Yamyamlar Üzerine* denemesi ve Sir Philip Sidney’ in romanı *The Arcadia*’ dır (1590) (Arcadia).” (Kumar, 2005: 14)

İnsanların mutlu ve huzurlu yaşadığı düzeni, özlemle dile getiren ilk örneklerden biri de Hesiod’ un *İşler ve Günler* eseridir.

“Olympos'ta oturan ölümsüzler yarattı
Ölümlü insanları ilk soyunu, altından.
O zamanlar Kronos'un gökleri tuttuğu zamanlardı,
Tanrılar gibi yaşıyordu insanlar
Kaygısız, rahat, acısız, dertsiz.
Belâlı ihtiyarlık çökmüyordu üstlerine,

Kolları bacakları her zaman dipdiri
Sevinip coşuyorlardı gamsız şölenlerde,
Tatlı uykulara dalar gibi ölüyorlardı.
Dünyanın varı yoğu onlarındı,
Toprak kendiliğinden bereket saçıyordu.
Sayısız nimetler ortasında rahat, memnun

Yaşayıp gidiyordu insanoğulları tarlalarında.” (Hesiodos, 1977: 242-243)

Altın Çağ söylencesi dünya çapında yaygın konumdadır. Bu yaygınlık ile ilgili olarak Hindu destanı olan *Mahabharata*' dan örnek verilebilir. Krita Yuga, betimlenen ilk ve mükemmel çağ durumundadır. Krishan Kumar, Krita Yuga ile ilgili çeşitli bilgiler vermektedir:

“Krita Yuga, sadece tek bir din olduğundan ve tüm insanlar ermiş oldukları için böyle adlandırılmıştı: Dolayısıyla insanlar dini törenler yapmak zorunda değildiler. Kutsallık asla zayıflamıyor ve insan sayısı azalmıyordu. Krita Yuga' da ne tanrılar vardı ne de şeytanlar... İnsanlar alınıp satılmıyordu; fakir de yoktu, zengin de; çalışmaya ihtiyaç yoktu; çünkü her ihtiyaç istem gücüyle elde ediliyordu; en önemli erdem dünyevi arzuların terk edilmesiydi. Krita Yuga' da hastalık yoktu; seneler geçtikçe azalma yoktu; nefret, kibir veya herhangi bir kötü düşünce yoktu; ne keder ne de korku vardı. Tüm insanlık en yüksek huzura ulaşabiliyordu.” (Kumar, 2005: 14-15)

Altın Çağ' ın diğer anlatımlarına değinilecek olursak eğer “Avustralya yerlilerinin Hayal Zamanı ve Çinlilerin Taocu Mükemmel Erdem Çağı' dır. Batı' da aynı zamanda pagan Altın Çağ ile Yahudi-Hıristiyan Cenneti' nin kaynaşması vardır. Dürer' in resimlerinde, İncil' deki Cennet Bahçesi' nde” (Kumar, 2005: 15). Bir başka görüşe göre “İlkçağın özlediği mutluluk adası, gerçek dünya ile karşıtlığı yönünden bir öte dünya öğretisiyle kolayca bağdaştırılabildiği için, orta çağ' da Hristiyanlığın cennet ülküsü ile birleşir” (Göktürk, 1973: 23). Akşit Göktürk, Cokaygne Ülkesinden ve orta çağ' dan bahsetmektedir. Orta çağ insanların buldukları düzene karşı gelemediklerine ve bu düzenden kaçış yolu olarak Cokaygne Ülkesini çıkış yolu olarak gördüklerine değinmektedir.

“Orta çağda, kökü dinde olan katı bir yetkiler sisteminin ağırlığını en çok taşıyan, sürekli yoksulluk, hastalık sıkıntı içinde kıvranan yalın halk kitleleri, özledikleri yaşama kolaylığının, eşitliğin, rahatlığın Cokaygne' de, bu dünyanın nimetleri bolluğunda gerçekleşmesini isterler.” (Göktürk, 1973: 27-28)

Orta çağın '*Cokaygne Ülkesi*' ile yeniçağın '*Ütopya*' sı arasında yaklaşık olarak iki yüz yıl bulunmaktadır. Bu süre zarfında insanlığın dünyaya bakış açısı ve

dünya görüşü büyük değişikliklere uğramış durumdadır. İnsanlığın içinden geçmiş olduğu iki yüz yıllık dönemi şu şekilde özetlenmektedir:

“1476’ da ilk basımevinin kurulmasından sonra, kilisenin tekelinde bulunan öğrenim, geniş halk kitlelerine yayılmıştır. Rönesans’ ın akla, gözleme, deneye önem tanınmasıyla orta çağda tartışmasız benimsenen birçok ile sarsılmıştır. Yeni Dünya’ nın, yeni deniz yollarının bulunması insan düşüncesine yepyeni olanaklar sağlamış, dünyanın sınırları gitgide genişlerken, daha önce tanınmayan yeni insan toplumları, yeni yaşama düzenleri ortaya çıkmıştır.” (Göktürk, 1973: 29)

Göktürk, matbaanın bulunması ve ilk basımevinin kurulması olayına çok büyük önem vermektedir. Bunun en büyük sebebi kilise tekelinde bulunan eğitim ve öğretimin geniş halk kitlelerinin kullanımına yayılmasından ileri gelmektedir. İnsanlık artık kilisenin gölgesinden kurtularak aydınlığa doğru adım atabilmenin mutluluğunun içindedir. Öğrenimin geniş halk kitlelerine yayılması insanlığın keşif duygusunu körüklemiş bulunmaktadır. Denizaşırı ülkelerdeki iyi yaşayışları duyan insanlığın uykudan uyandığını dile getirilmektedir.

“Orta çağ insanı bütün yaşama güçlüklerine ‘Tanrı böyle istiyor’ diye boyun eğerken, yeni bulunan denizaşırı ülkelerdeki ilkel ulusların çok daha iyi bir yaşayış sürdüklerini işitince birden uyanmıştır. Mutluluk içinde yaşayan o ilkel ulusların Hristiyanlığın tanrısından da kilisesinden de haberleri yoktur.” (Göktürk, 1973: 29)

İnsanlık artık orta çağın karanlığından çıkıp, yeniçağın aydınlığına doğru adım atmaktadır. Tabii ki her şey yolunda gitmeyecektir. İnsanlık hangi çağa adım atarsa atsın egemen güçlere bir şekilde elini, kolunu kaptırmaktadır. Bundan dolayı bazı kişilerin egemen güçlere karşı başkaldırması gerekmektedir. Döneminin egemen güçlerine kafa tutup başkaldıran kişilere verebileceğimiz en önemli örneklerden biri Thomas More olacaktır.

2.3.2 Thomas More’ un Hayatı

Ütopya terimiyle ilgili araştırma yapacak olursak karşımıza ilk olarak çıkacak olan cümlenin şu şekilde olması olasılığı çok yüksektir. Ütopya 1516 yılında Thomas

More tarafından yazılmış olan bir kitaptır. Kimdir bu Thomas More? İlk olarak bu soruyu cevaplandırmamız gerekmektedir. Thomas More' un hayatı kronolojik olarak şu şekilde özetlenebilir:

“Thomas More 7 Şubat 1478’ de Londra’da doğdu. Sekiz yaşındayken girdiği St. Anthony okulunda dört yıl okuduktan sonra, babası onu Kardinal Morton’ un evine yerleştirdi. Kardinal Morton’ un evinde çok yararlı birkaç yıl geçirdi; çağın başta gelenlerini yakından tanımak, değişik konularda geniş bilgi edinmek olanağı buldu. On dört yaşına gelince Kardinal Morton onu Oxford’ a gönderdi. Çağın ünlü hümanistlerinin öğrencisi olarak, Latince’ sini ve Yunanca’ sını ilerletti. İki yıl okuduktan sonra, Hukuk fakültesi yerini tutan New Inn ve Lincoln’ s Inn’ de hukuk öğrenimi yaptı ve 1501’ de 23 yaşındayken baroya girdi. 1501 ile 1505 yılları arasında rahip olmayı düşündü. Charterhouse manastırına kapanarak dört yıl boyunca keşiş gibi yaşadı. More yalnız dua etmekle kalmadı, sürekli okudu ve yoğun bir çalışmaya daldı. More’ un rahip olmaktan neden vazgeçtiği kesin olarak bilinmemektedir. Belki de More bir manastıra çekilmemekle topluma ve yurduna, dolayısıyla Tanrı’ ya karşı görevini daha iyi yapabileceği kanısına varmıştı. 1499’ da Erasmus ile tanıştı. Erasmus More’ un yakın dostu oldu. 25 Yaşındayken parlamentoya girdi. 1509’ da sekizinci Henry tahta geçince “under-sheriff” unvanıyla yargıçlığa atandı. Dürüstlüğü ve yoksullara gösterdiği anlayış ve iyilik sayesinde Londra’ da ün saldı. 1529 yılında Lord High Chancellor’ luğa atandı. Ardından bir yıl sonra “King’ s Council’ e girdi; yani Sekizinci Henry’ nin danışmanı olarak görev aldı. Gerçekte başbakanlığa eşit bir görevdi bu; çünkü bu sıfatla tüm adalet mekanizmasını denetimi altında bulundurur, sarayın başdanışmanıdır ve devlet mührünü elinde tutar. Sekizinci Henry, siyasal nedenlerden ötürü ağabeyinin dul eşiyle evlendi. Gel gelelim günün birinde Anne Boleyn’ e tutuldu. Kraliçe Catherine ile Kral’ ın boşanmasına karşı tutumu yüzünden, More’ a düşman kesilen Anne Boleyn, More’ un kuyusunu kazmaya çalışıyordu. Kral’ ı İngiliz Kilisesinin başı saymadığından 1534 yılında, yakın arkadaşı Piskopos Fisher ve başka Katolikler ile birlikte Londra Kulesi’ ne kapatıldı. On beş ay, yani ölünceye kadar hapis yattı. Ant içip yasaya boyun eğerse ruhunun sonsuza kadar lanetleneceğine inanıyordu. Kral’ ın çıkardığı yasanın, Tanrı’ nın, Kutsal Kilise’ nin de yasalarına ters düştüğünü düşünüyordu. Yargıçların onu ne yapıp ne edip cezalandıracaklarını çok iyi biliyordu. Nitekim More’ un asılması kararlaştırıldı. Krala hizmet eden, ama kraldan önce Tanrı’ ya hizmet eden bir insan olarak ölüyorum sözleriyle hayata gözlerini yummuştur.” (Urgan, 2017: 118-119)

Görüldüğü üzere Thomas More’ un çok aktif bir hayatı olmuştur. Sürekli statü değiştirmiştir. Bu statü değişimleriyle beraber sorumlulukları da artmıştır. More İngiliz Kral’ ına karşı çıktığından hem hapis yatmış hem de hayatını kaybetmiştir. Thomas More çok önemli bir kişiliktir ve farkını ütopyası ile ortaya koymuştur.

2.3.2.1 Rönesans ve More

“More’ un ütopya düşüncesi, esasında antik dünyanın (yani Yunanistan ve Roma’ nın) insanlığın entelektüel başarısının doruğu sayıldığı ve Avrupalıların bu antik dünyayı model aldığı dönem olan Rönesans’ ın ürünüdür” (Vieira, 2017: 5).

Öte yandan, bu olgunun insanın içinde bulunduğu durum açısından bakacak olursak, “insanın salt yazgısını kabul etmek üzere var olmadığı, geleceği inşa etmek için aklı kullanmak üzere de var olduğunun keşfi üzerinden temellenen hümanist bir mantığında sonucudur” (Vieira, 2017: 5).

Rönesans terimi “yeniden doğuş” anlamındadır. Rönesans ile birlikte Katolik Kilisesi gücünü yitirmiş, orta çağ karanlığı yerini aydınlığa bırakmıştır. “Katolik Kilisesi’ nin baskısının hafiflemesiyle birlikte, doğrudan doğruya Kilise’ nin öğretilerine bağlı kalan; doğayı ve insanları kalıplaşmış geleneklerin ve dar kafalı bir mantığın sınırları içine hapseden skolastik dünya görüşü gözden düşmüştür” (Urgan, 2017: 109-110). Buna ek olarak, “Orta çağ boyunca kilisenin tekeline bulunan öğrenim geniş halk kitlelerine yayılmıştır. Rönesans’ ın akla, gözleme, deneye önem vermesiyle bütün bilgiler yeni bir ışık altında incelenmeye başlanmış, tartışmasız benimsenen birçok ilke sarsılmıştır” (Göktürk, 1973: 29).

Yeniden doğuş şartlarının oluşmasıyla birlikte insanlar artık özgür düşüncenin gücünü tanımaktadırlar. İnsanlar için her şey artık bir merak unsurudur. Katolik Kilisesi’ nin dar kalıpları paramparça olmuştur ve insanların büyük bir çoğunluğu özgür düşünceye doğru güvenle ve istekle yelken açmaktadırlar. Mina Urgan, Rönesans ile ilgili şu yorumu yapmaktadır.

“Tüm bilim dalları dinbilime değil, felsefeye bağlanıyordu artık. O güne değin nasıl düşüneceklerini, nasıl davranacaklarını ezbere öğrenen insanlar, gözetim altından kurtulunca, bilgiye ne denli susamış olduklarını anladılar. Kendi iç dünyalarını da dış dünyayı da sonsuz bir merakla incelediler. 1477’ de William Caxton’ un İngiltere’ de matbaayı kurması, bilginin yayılmasına yardımcı oldu. Nicholas Kopernik’ in astronomi alanında görüşleri ve uzak

denizlere açılan yolcuların bilinmedik dünyalar ve bilinmedik ülkeler bulmaları, Rönesans adamının içinde yaşadığı evrene de yeni boyutlar kazandırdı. Bu yolculuklar sayesinde ufku genişleyen Rönesans adamı, içinde yaşadığı toplumdaki bambaşka toplumların da var olabileceğini düşündü. Bağımsızca dinsel gücünü yitirince, insanlar ruhlarıyla birlikte bir de bedenleri olduğunun, ruhun yücelmesi için bedenin ille de ezilmesi ve acı çekmesi gerekmediğinin, beden ne denli sağlıklı olursa, ruhun da o denli sağlıklı olacağını bilincine vardılar. Hem aklın egemenliği üstün tutan hem de yaşamaktan coşkun bir haz duyan Rönesans adamı, yalnız gelecekte ve öteki dünyada değil, bu dünyada ve hemen mutlu olmak istiyordu” (Urgan, 2017: 110)

Aslına bakılırsa More bir sentez yapmıştır. “Klasik gelenekle Hıristiyan geleneği arasında bir bağlantı kurmuş ve bireylerin hayattayken oynayacakları role dair yeni bir anlayışı bu bağlantıyı eklemiştir” (Vieira, 2017: 7). Buna ek olarak, Cioran’ a göre “Hıristiyanlık ruhları tatmin ettiği müddetçe ütopya onları baştan çıkaramazdı; hayal kırıklığına uğratmaya başladığından beri, onları fethetmeye ve oraya yerleşmeye uğraştı. Daha Rönesans’ ta buna çalışıyordu, ama ancak iki yüzyıl sonra başardı” (Cioran, 2017: 89). Böylelikle insanlık artık yeni bir aşamaya geçmiş bulunmaktaydı. Önünde birçok farklı kapı açılmıştı. Artık yapılması gereken çok iş vardı. Bunun için insanın ve insani değerlerin tarih sahnesine çıkmasının artık vakti gelmiş bulunmaktaydı. “Tesadüfe yer olmayan, en ufak fantezinin bir sapkınlık ya da bir tahrik gibi belirmediği, bozulmaz bir mutluluğun, yönetilen bir cennetin hayali olan Gelecek doğdu” (Cioran, 2017: 89). Miguel Abensour’ a göre ise “Thomas More Ütopya’ yla birlikte yeni bir retorik düzenlemeyi icat etmiştir ve böylece siyasal alana benzeri görülmemiş bir müdahale denemesinde bulunmuştur” (Abensour, 2009: 1).

Usta’ nın aktarım ve yorum karışımı şu pasajından katkı sağlayacak olursak eğer:

“Bilimin devasa gelişimi, teknolojik atılımlar, kentlerin büyümesi ve yenilerinin kurulması, devletler arası ekonomik ilişkilerin canlanması ve yeni pazar alanlarının yaratılması, antikçağ edebiyatına yönelik ilginin artması ve eski eserlerin Yunancadan Latinceye ve oradan da ulusal dillere çevrilmesi, Amerika’ nın keşfi ve Kızılderililerin yaşamlarına dair ilginç efsanelerin yayılması, hümanist anlayışın yanı sıra bireyin önemsendiği bilincin de

yaygınlaşmasına sebep olmuştu. Hümanist düşüncenin yaygınlaşarak kentlerde yerleşik hale gelmesi, ekonomik, siyasi, bilimsel ve toplumsal gelişme sayesinde mümkün olmuştu. Yeniden, ‘büyük gelişmelerin yaşanacağı’, ‘büyük felsefi atılımların yapılacağı’ bir tarihsel süreç girilmişti; bir bakıma insanlık yeniden büyük ütopyaların yazılacağı bir aşamaya adım atmıştı.” (Usta, 2014: 31)

2.3.2.2 Hümanizm ve More

Rönesans insanı o dönem bir sürecin içine girmiş bulunmaktaydı. Bu süreçle beraber artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı gün gibi ortadaydı. İnsanoğlu artık belirlenmiş dar kalıpların içine sıkışmak istemiyordu. Özgür olmak, yaşamın tadını çıkarmak ve bilmenin gerçek anlamına ulaşmak istiyordu. Mina Urgan’ a göre

“On beşinci yüzyılın sonlarına doğru ve özellikle on altıncı yüzyılın başlangıcında, Yunan düşüncesine ve Yunan Yazınına karşı büyük bir merak uyandı. Bilgiye susamış birçok Avrupalı Yunanca çalışmalarına önem veren İtalya’ ya gidip Yunanca öğrendi. Bu meraka kapılan kişilere hümanist denilmesinin nedeni şuydu: Katolik Kilise’ nin öğretilerine bağnazca kalan orta çağ adamı doğayı ve insanı önemsemezken, eski Yunanlılar doğayla özellikle insanla ilgili gerçeklerden hiçbir zaman kopmamışlardı. Tüm bilim dallarını skolastik din biliminin sınırları içine hapsedmek isteyen orta çağ adamının gözünde evrenin merkezi Tanrı’ yken, eski Yunanlıların gözünde evrenin merkezi insandı. Eski Yunan uygarlığı her şeyden fazla insana değer verdiği, insanın üstünde durduğu için, hümanistler Yunan düşüncesi ve Yunan yazınına incelemekle insan kavramını incelemiş oluyordular. Böylece hümanist “insandan yana olan, insanı yücelten” anlamına gelir. Hümanistler o sırada tüm Avrupa’ ya yayılan bir çeşit bilgi cumhuriyeti kurmuşlardı. Kendi de hümanist olan More’ un, bu uluslararası cumhuriyetin seçkin kişileriyle yakın ilişkileri vardı. Oxford’ dayken, çağın en ünlü İngiliz hümanistlerinden Thomas Linacre ile William Grocyn’ den Yunanca öğrenmiş, daha sonraları John Colet ile çalışmalarını sürdürmüştü. Paris’ li Guillaume Bude’ yle, Antwerpli Peter Giles’ le, Louvainli Jerome Busleiden’ le dostluk kurmuştu. Bu bilgi cumhuriyetinin başkanı sayılan Rotterdamlı Erasmus, Thomas More’ un en yakın arkadaşıydı” (Urgan, 2017: 111-112)

Yukarıdaki pasajdan anlaşılacağı üzere More’ un içine doğmuş olduğu zaman diliminin bir geçiş evresi olduğu gün gibi ortadadır. Bu çağ aydınlık bir çağdır. Kişi kendisini ilk defa bu zaman diliminin getirdikleri ile beraber daha kesin bir şekilde ifade edebilmektedir. Düşüncelerini toplumla paylaşabilmekte, içinde bulunduğu ortamdan aldığı itici güç ile beraber daha derin bir yüreklilikle istediklerini daha kolay bir şekilde insanlığa sunabilmektedir.

Rönesans ve ardından hümanizmin birlikteliği insanlığa orta çağın gözleri kör edici karanlığından sonra hem aydınlık bir ışık hem de ilk adımı atabilmek adına soluk alabilmesini sağlamıştır. “Utopia’ yı yazabilmek için, hem klasik Yunan düşüncesini, özellikle Platon’ u iyi bilmek; hem de insanın yeryüzünde geleceği konusunda orta çağın olumsuz inançlarından arınmış olmak gerekiyordu” (Urgan, 2017: 112).

Orta çağ skolastik düşüncesine göre insan yaratılıştan kötüydü ve kontrol edilmesi gerekiyordu. Katolik Kilisesi hem siyasi hem de dini gücü ortak bir bütünde birleştirebilme başarısını gösterdiğinden insanları rahatça tahakkümü altına alabilmekteydi. Orta çağ insanının kafasına sürekli şu fikir empoze edilmekteydi (İnsanlar kötü yaratılışlıdır. Bu kötü yaratılıştan dolayı ortaya çıkan günahlarının cezalarını bu dünyada çektikten sonra öte dünyada rahata ve huzura kavuşacaklardır).

Öte yandan, More gibi birçok hümanist aydın bu düşünce organizasyonunun tam karşı tarafında bulunmaktadır. “Tüm Rönesans aydınları gibi insanın geleceğine umutla bakan Thomas More’ a göre, insanın yaratılışında hiçbir kötülük yoktu. Tanrı’ nın yarattığı ulu bir varlığı insan ve aklını kullanarak engelleri aşabilir, kusursuz toplumlar kurabilirdi” (Urgan, 2017: 113). Kusursuz toplumlar kurabilme Usta’ ya göre şu özelliklerden kaynaklanmaktadır:

“İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli faktör, onun yaşamsal faaliyetini önceden zihninde tasarlamasıdır. O alışılmış olduğu üzere, eylemden önce etkinliği sonucunu hesaplar, planlar yapar ve olasılıkları önceden zihninde canlandırır. Dolayısıyla o, düşünceyi, içinde bulunduğu mevcut verileri yadsıyarak, içinde yaşadığı doğal ortamı dönüştürerek, kurulu toplumsal verilerin sınırlarını parçalayarak ve aşarak oluşturur. Bir bakıma insanoğlu, verili koşulları yadsıyarak aşmayı, mevcut durumun sınırlarını zorlayarak dönüştürmeyi, ütöpik düşünme özelliği sayesinde başarmaktadır” (Usta, 2014: 32)

Yukarıdaki pasajdan çok net bir şekilde anlaşılacağı üzere insanlığın umudunu hiçbir zaman kaybetmemesi gerekmektedir. Ünlü Fransız yazar Oscar Wilde’ ın şu aforizmasının öncülüğünde ütopya ile eş anlamlı olan ilerleme kelimesinin altı kırmızı

çizgilerle çok net bir şekilde çizilmiştir. Oscar Wilde çok iddialı bir cümle kurarak “Ütopyayı içine almayan bir dünya haritasına şöyle bir bakmaya bile değmez” demektedir (Wilde, 2016: 58). Bu tümcede ütopyanın insanlık için olmazsa olmaz bir olgu olduğu vurgusu çok açık şekilde görülmektedir. Cümlenin devamı ise şu şekildedir. “Zira o harita insanlığın tekrar tekrar ayak bastığı yegâne ülkeyi dışarda bırakmaktadır. Şu da var ki insanlık oraya ayak bastığında etrafına bakınır ve daha iyi bir ülke görerek yeniden yelken açar” (Wilde, 2016: 58). Burada ise insanlığın sınır tanımazlığına ve doymak bilmez merak duygusu vurgulanmaktadır. Son olarak ise Oscar Wilde tümcesini şu şekilde bitirmektedir. “İlerleme ütopyaların gerçekleşmesidir” (Wilde, 2016: 58).

Bundan dolayı hem türün babası sayılan More hem de ardıllarının ütopyanın yelpazesini alabildiğince genişletmeleri olgusu bize ilerleme güdüsünün ütopyalarla ne kadar iç içe olduğunu çok açık ve net bir şekilde göstermektedir. Ütopya âdeta sınırlanacak bir limandır. Ama her kişiye ve her düşünüşe göre farklı şekiller alabilmektedir. Bu takınılan tutumda “İnsanın yerinde duramayışının kabulünü görürüz; işte bu durum klasik insan doğası düşüncesini ve buradan hareketle statik ütopyacılık idealini beyhude kılar” (Pohl, 2017: 72).

2.3.3 More Sonrası Ütopyacılık

More sonrası derken on yedinci ve on sekizinci yüzyıl kast edilmektedir. Bu dönemin ütopyalarında belirli çerçeveden bakmak zor olacaktır. Dönemin içinde bulunduğu şablon çeşitlilik göstermektedir. Bu dönemde ütopyalar:

“Şablondan ibaret olmanın ötesinde, bizatihi değişim üzerine birer söylemdir. Dönemin ütopyaları, tür açısından da genellikle melezdir; çok-türlü (polygeneric) ve çok-kipli (polymodal) bir edebi türün içinde, “edebi” olanla “siyasi” olanı kaynaştırırlar. İlkelci (primitivist) ve nostaljik ütopyalar, duygusal tonu ağır bireyci ütopyalar, deniz yolculuğu ütopyaları, hicivler, anti-ütopyalar, pornografik ütopyalar (somatopya), feminist ütopyalar (feminotopya), mikro-ütopyalar, karma hukuki sistemleri bulunan felsefi öykü ve ütopyalar bu çeşitliliği belgelemektedir. Yine de bu dönemin

ütopyalarına ait iki paradigma tespit edilebilir: İnsan yaşamının ve toplumun tüm boyutlarının devlet/yönetim tarafından sıkı bir şekilde düzenlediği (“arşist”) ütopyalar ve özgürlüğü öz düzenlemeyi azami düzeye getirme düşüncesini temel alan (“anarşist”) ütopyalar. Dolayısıyla, ütopyanın biçim, işlev ve içeriği tarihsel olarak değişiklik gösterse de ütopyayı tanımlayan temel özellikler sabit kalır: Tanıma, harekete geçirme ve dönüştürme arzusu” (Pohl, 2017: 72).

Türk Ütopyaları kitabının yazarı Sadık Usta’ ya göre More sonrası önemli ütopyaların adları şunlardır:

“Campanella’ nın *Güneş Ülkesi* (1602), Bacon’ un *Yeni Atlantis’ i* (1627), Winstanley’ in *Özgürlüğün Yasaları* (1652), Morelly’ nin *Doğanın Yasaları* (1753), Merciers’ in *2440 Senesi* (1771), Cabet’in *İkaryaya’ ya Yolculuk’ u* (1842) ve Bellamy’ nin *2000 Yılından Geriye Bakış’ ı* (1887)” (Usta, 2014: 29).

Edebiyatta Ada kitabının yazarı Akşit Göktürk’e göre ise on yedinci yüzyılın en önemli eserleri şunlardır: “Campanella’ nın *Güneş Ülkesi* (1602), Andreas’ ın *Hristiyan Devletin Tanıtılması* (1619), Bacon’ un *Yeni Atlantis* (1627), Harrington’ un *Oceana* (1656) adlı ütopyaları, on yedinci yüzyıl da ütopyacı düşüncüyü sonraki çağlara taşıyan eserlerdir” (Göktürk, 1973: 43-44).

Güneş Ülkesi orta merkezi bulunan yedi daireye ayrılmaktadır; ütopyanın merkezinde siyasi ve ruhani erkin mekânı olan tapınak bulunmaktadır. Surlarla birlikte birbirinden ayrılmakta olan dairelerinde ise zanaatkarların işyerleri ve evleri konumlandırılmaktadır. Campanella’ nın yedi daireye ayırmış olduğu kentin içinde ideal bir kent yaşamı adına gerekli olan her şey düşünülmüş bulunmaktadır. Krishan Kumar’ ın yorumuna göre Campanella’ nın *Güneş Ülkesi* eserinde çizilmekte olan kent iyi yaşamın üretilmesinde gereken bütün bilginin detaylı bir özeti konumundadır.

“Campanella’ nın Güneş Ülkesi, ideal kentin başka bir özelliğini göstermektedir. En azından manevi ve yaratıcı amaçları açısından kent, bütünlüklü ve kendine yeterli bir varlıktır. Köylüler, kentin erzağını sağlayabilirler, ancak iyi yaşamın, akıl ve ruh yaşamının düzenlenmesi ve ilerletilmesi üzerine kentin temel işlevinde ciddi bir rol oynamazlar. Güneş Ülkesi’ nin yedi dairesini birbirinden ayıran surlar, insanlığın tüm bilgilerini gösteren sözler ve resimlerle kaplıdır. Kent, insanoğlunun tanışık olduğu tüm

sanatları ve bilimleri fiziken cisimleştirmektedir; iyi yaşamın üretilmesinde gereken tüm bilginin kısa, ama detaylı bir özetidir.” (Kumar, 2005: 28)

Akşit Göktürk’ e göre *Yeni Atlantis* ütopyasında Bacon, More’ un *Ütopya*’ sında olduğu gibi geniş düşsel zenginlik ve alaycı anlatımdan yararlanmamıştır. *Yeni Atlantis*’ in ada özelliğine değinmektedir. “Coğrafi ada özelliği pek belli değildir. Ancak, burada yaşayan insan toplumunun dışarıya kesin kapalılığı, kendi kendine yeterliği, dünyadan ayrılığı, klasik Atlantis efsanesiyle bağı, ada ortamının özelliklerinden yararlanan bir ütopya olduğunu gösterir” (Göktürk, 1973: 45-46).

Her yüzyılda olduğu gibi on yedinci yüzyıl ile birlikte insanlık gelişim göstermekte ve yeni düşünce yapılarına evrilmektedir.

“Onyedinci yüzyıl ütopyası, kolektif ilişkilere ve ortaklaşa sorumluluklara dikkat çekerek o çağda baş gösteren bireyselleşmeye tepki gösterdi. Özel mülkiyette eşitsizlik ve ihtirasın ve kibirin düzene yönelttiği tehditler çözümlenmeyi bekleyen başlıca sorunlardı. Çözüm genellikle More’ cu kurumlarda, ortak mülkiyet ve akılcı eğitim sistemlerinde bulunmaktaydı.” (Kumar, 2005: 90)

Francis Bacon öncesi dönem hümanizmde insanlar düşüncenin gücüne ve düşünce özgürlüğüne büyük önem vermeye başlamıştır. On yedinci yüzyıl insanların akılla birlikte deneye önem verdiklerini görülmektedir. “Bacon ile çağdaşları, aklın gücünü küçümsememekle birlikte, gerçeğin aranmasında deneye büyük önem tanırlar; insanın doğal çevre üzerinde bir üstünlük kurabilmesi için düşünce ve deney yetisi arasında bir uyum, bir birlik bulunması gerektiğini savunurlar. Yeni Atlantis bu yönde bir çabadır” (Göktürk, 1973: 46-47). Görüldüğü üzere on yedinci yüzyılın gelmesiyle birlikte insanlık farklı bir anlayışa doğru yol almaktadır. *Yeni Atlantis* zorunlu temel yasaları olan, sınıf ayrımı ve özel mülkiyetin olduğu, mutluluğun tepeden inme geldiği bir ütopya konumundadır. *Yeni Atlantis*’ in en olumlu katkısı deneyci yöntemin önemine yaptığı vurgu olmuştur. “Yeni Atlantis’ in en olumlu etkisi, gerçeğin araştırılmasında deneyci yöntemin kaçınılmazlığını göstermekle, bilimsel gelişme

tarhinde bir dönüm noktasını belirlemesidir. Bilimsel düşünceye getirdiği yenilik o günkü koşullar içinde büyük bir devrimdir” (Göktürk, 1973: 49-50).

Yeni Atlantis’ ten sonra yazılan ütopyalar James Harrington’ un *Oceana* ütopyası ile Samuel Hartlib’ in *Macaria*’ sı soyut birer anayasa taslağı şeklinden öteye gidememektedir. Akşit Göktürk’ e göre bu durumun sebebi şu şekildedir: “Bu iki ütopya da, içinde yazıldıkları karışık politika etkisiyle, soyut birer yasa düzenini belirlemeye çalışır, böylece birer anayasa taslağı olmaktan öteye geçemezler” (Göktürk, 1973: 51).

On sekizinci yüzyıla adım atıldığı zaman karşımıza çıkacak olan en önemli ütopya örneği Jonathan Swift’ in Gulliver’ in Gezileri olacaktır. Bununla beraber çağının önde gelen hiciv ustalarından biri olan Jonathan Swift’ in elinde ada kavramı farklı bir boyuta doğru yol alır. Göktürk’ ün yorumuna göre ada “On sekizinci yüzyıl insanı için, hem de bütün insanlık için bir boy aynası olur. İnsanoğlunun çarpıklıklarını daha da çarpıtarak, gülünçleştirerek gösteren bir boy aynası. Gulliver’ in Gezileri, insanlığın dört yönünü ele alan bir taşlamadır” (Göktürk, 1973: 54). Jonathan Swift’ in eserinde farklı adalar bulunmaktadır. Bu adalar insanlığın farklı çirkin yönlerini gözler önüne sermektedir.

“18. Yüzyılın ortalarından itibaren ütopya kavramı, edebiyatta başlı başına bir yazın türü olarak kabul edilir” (Usta, 2014: 25). Buna ek olarak, zaman ilerledikçe ütöpik öğeleri barındıran her yazının bu kapsam içine alındığı görmekteyiz. Bu da demek oluyor ki daha önce belirtildiği gibi ütopya kavramı kapsam alanını fazlasıyla genişletmiştir.

Ada ütopyalarının ardından 18. Yüzyıl ile beraber Robinsonad adlı öykü türü ortaya çıkar. Robinsonad “On sekizinci yüzyıl Alman edebiyat tarihçilerinin başlangıçta, Robinson Crusoe’ yu taklit eden ıssız ada öykülerine taktıkları addır. Ama

daha sonra kapsamı genişleyen bu terim Robinson Crusoe’ dan önce yazılmış, bütün ıssız ada öykülerini” içine almaya başlamaktadır (Göktürk, 1973: 67).

Akşit Göktürk, orta çağ ile yeni çağ ütopyalarını ve Robinsonadları karşılaştırmaktadır.

“Orta çağ edebiyatında ada kavramı genellikle Hristiyanlığın cennet öğretisiyle yanyandı. Yeni çağ başlarındaki ada ütopyalarının amacı ise örnek toplum yasalarını, işleyişini, kuşbakışı yaşayışını gösterir. Robinsonad yazarı ise, ıssız bir adanın çetin koşulları ile karşı karşıya bulunan bir ya da birkaç insanın yaşama savaşını, eylemleri dar bir alana sıkıştırılmış bu insanların kişiliklerini yakın bir açıdan izleyerek vermeye çalışır.” (Göktürk, 1973: 70-71)

Krishan Kumar’ ın yorumuna göre “Onsekizinci yüzyıla kadar ütopya, More’ un örneğinin kuvvetli etkisi altındaydı. İyi yaşam, eşitlik ve kardeşlik toplumunda yaşanacaktı” (Kumar, 2005: 90). Fakat yine de ütopyayı köklü biçimde dönüştürecek iki gelişme onsekizinci yüzyılda doğmuş bulunmaktadır. Bu gelişmelerden birincisi “İnsanoğlunun kişisel ve duygusal yaşamını işleyen yeni temalarla ütopyanın tanışması idi. İkinci gelişme daha heyecanlıydı. Ütopyaya zaman boyutunu getirdi. Ütopyanın geleneksel mekânsal sınırları, gezegenler arası yolculuğa geçilmesi idi” (Kumar, 2005: 92-93). Ütopya bu gelişmelerle beraber genişlemiştir.

2.3.4 On Dokuzuncu Yüzyıl ve Ütopyaları

On dokuzuncu yüzyıl ütopyacılığın *Altın Çağı* idi. Roemer’ ın alıntıladığı Lyman Tower Sergiant’ ın ifadesinden yola çıkacak olursak “ütopyanın belli başlı üç “yüzünün” hepsi de bu dönemde gelişip yeşerdi. Edebi ütopyalar, kurmaca-dışı ütopya sosyal kuram ve ortak amaç odaklı toplumlar” (Roemer, 2017: 113). Edebi ütopya ile ilgili şu bilgiler göze çarpmaktadır:

“Edebi ütopya, hayali bir kültürün oldukça ayrıntılı bir anlatsal betimlemesidir- okurlara kendi kültürlerinin gerçekliğini, barındırdığı potansiyeli yeni biçimlerde algılamaya teşvik edecek zihin ve duyu alanları açmak suretiyle, onları, kendi gerçekliklerinin eleştirisini sunan alternatif bir gerçekliği başkası üzerinden deneyimlemeye davet eden bir kurmaca. Yazar ve/veya okurlar, hayali kültürün kendi “mevcut” gerçekliklerinden önemli

ölçüde daha iyi olduğu kanısındaysa eldeki yapıt bir eutopya' dır (ya da daha yaygın haliyle, ütopya); şayet önemli ölçüde kötüyse, distopya.” (Roemer, 2017: 113-114).

Çoğunluğa göre ütopya hayal etmek, kuşku uyandıran bir girişimdir. Toplum içinde şüpheli eskilerin deyişiyle söyleyecek olursak sofist kişilerin olması pek de hoş karşılanmamaktadır. Bilindiği üzere aykırı sesler her zaman var olan düzene karşı uyarı çığlığıdır. Var olan bu düzen aslında sefalet düzenidir. “Sefalet ütopyacının gerçekten büyük yardımcısıdır, üzerinde çalıştığı maddedir, düşüncelerini beslediği cevherdir, saplantılarının koruyucusudur. Sefalet ütopyacıyı, zengin olup olmamasına bağlı bir biçimde meşgul eder, çeker ya da rahatsız eder” (Cioran, 2017: 82-83). Çoğu zaman toplumun büyük bir kesimi bu çığlığa bu sefalet çığlığına karşı ilgisiz kalmaktadır. Elde bulunan ile yetinmektedir. Buna ek olarak, bu yetinme durumu daha ileriki aşamalarda toplumun aslında kendi başına nasıl bir çorap ördüğünün ve de nasıl bir yol izleyerek kapalı bir düzene doğru kucak açtığının en belirgin işaretidir.

Öte yandan, bu çığlık bir şekilde insanlığa bir yol çizmesi adına yeterli ilham sağlamaktadır. Aşağıdaki pasajda özde okurlar genelde ise insanlığı harekete geçirecek temel gücün inanç olduğuna vurgu yapılmaktadır. Algısal araçlar rehberliği ve yeterli kanıtlar eşliğinde insanlığın inanmasının önünü açılmaktadır. Roemer, ilk etapta hayal tadında bir düzen kurulmuş olsa dahi oluşturulan kanıtlarla sağlam bir inanç temeli sağladığına, sonuç olarak insanlığında bu inanç temelini ilham alarak yolunu iyi ya da kötü çizdiğini vurgulamaktadır.

“Okurları, bir ütopya tasavvurunun kendi dünyalarının gerçekliğini ve barındırdığı potansiyeli kavramaya yönelik geçerli bir rehber olduğuna ikna etmek ise daha da şüphe uyandırıcıdır. Tahayyüller ister bir sosyal kuram ister edebi ütopya biçimine bürünsün, okurların kültürü edebiyatın bu tuhaf biçimini ikna edici kılmak için birtakım algısal araçlar sağlamak zorundadır. Bu araçlar, paylaşılan dünya görüşleri ya da ideolojiler olabilir; okurları, ütopyayı geçmişe, şimdiye ve geleceğe dair önemli, hatta ilham verici bir rehber olarak “görmeye” davet eden değerler biçimini alabilir. Dahası bu algısal araçlar ütopyacıların tahayyülleri ile okurun gerçeklikleri arasında önemli bağıntılara okurları ikna eden tarihsel ve çağdaş kanıtlara

dayanmalıdır. Algısal araçlar, bağıntıları görmelerine yardımcı olur ama yine de bağıntıyı meydana getirecek yeterince kanıt bulunmalıdır.” (Roemer, 2017: 116-117).

Görüldüğü üzere on dokuzuncu yüzyıl birçok açıdan yeterince zengin malzeme sağlamaktadır. Diğer taraftan algısal araçların kökenlerine inmek istersek ilk olarak önümüze yüzlerce yıllık bir gelenek olan binyılcı arzular çıkacaktır. Binyılcı geleneğin karşısına koyabileceğimiz diğer algısal araç ise insan aklına vurgu yapmakta olan on sekizinci yüzyıl aydınlanması olacaktır. Algısal araçlara köken olarak şu detayların altı çizilmektedir:

“Bu algısal kanıtların bazılarının kökeni, bu dünya üzerinde Tanrı’ nın Krallığı’ na yönelik yüzlerce yıllık binyılcı arzulara ve on sekizinci yüzyıl Aydınlanmasına uzanıyordu. On sekizinci yüzyıl Aydınlanmasının insan aklına vurgusu tanrısal eylemliliğin terk edilmesini işaret vermiyordu ama insan aklının dini, siyaseti ve toplumsal yapıları irdeleme yetilerini vurgulamak suretiyle insanın eylemliliğinin önemine doğru bir yön değişimine doğru işaret ediyordu.

On sekizinci yüzyılın sonuna yaklaşıldığında Amerikan kolonilerinde ve Fransa’ da gerçekleşen ve tarihi değiştiren iki devrim, demokrasi ve eşitliği kutlayan, insan tarihinin doğal amacının daha iyi bir yaşam arayışı olduğunu düşünen bir ütopya kavramı ilan etti. Bizatihi bu devrimler, ütopyacı ideallerin dünyayı değiştirebileceği ve dünya üzerinde uygulamaya konabileceği yolunda güçlü kanıtlar sunuyordu.

Buna karşın Fransız Terör Dönemi, Cabet de dahil olmak üzere on dokuzuncu yüzyıl başının belli başlı Fransız ve Britanyalı ütopyacılarını şuna ikna etmişti: Eşitlikçi, demokratik bir ütopyanın sunacağı mutluluğun peşinden gitmenin umutla beklenen yöntemi evrimdi, şiddet içeren bir devrim değil.” (Roemer, 2017: 117)

Bu bilgilerin ışığında on dokuzuncu yüzyıl ütopyacılığın *Altın Çağı* vurgusu gerçekten anlamını bulmaktadır. Bunun temel nedeni, yukarıdaki paragraflarda belirtildiği üzere farklı birçok girişimin olmasıdır. Bu girişimlerin bir kısmı geçmişin devamı niteliğindedir. Ama diğer kısım bizim açımızdan daha fazla önem teşkil etmektedir. Yüzyıl içinde yaşanmış olan iki büyük devrimle birlikte gelen insanın içinde yaşadığı dünyayı değiştirebilme arzusu ütopya edebiyatı açısından olsun ütopyacı itki açısından olsun çok önemli bir katkı unsuru olagelmıştır.

Bunlara ek olarak, içinden geçilen dönemde yaşanan siyasi yoğunluk ve beraberinde getirdikleri, bu dönemin düşüncesinin ne kadar kaygan bir zemin üzerinde durduğunun en önemli göstergesidir. Belirli girişimler cesurca yapılmıştır. Ama gün sonunda bu girişimlerin aslında zarar getirdiği ve de her şeyin en başına dönüldüğü çıkarımı net bir şekilde yapılabilmektedir. Ütopya on dokuzuncu yüzyıla gelindiği zaman karşımıza ütopyacı teori olarak çıkmaktadır. “Auguste Comte, Charles Fourier, Herbert Spencer ve Karl Marx’ın büyük sistemlerinde kendini gösterir. Birçoğu düşüncelerini tarif ederken ‘ütopya’ terimini kullanmaktan kaçındı. Ancak hiçbiri temeldeki ütopyacı karakterini gizleyemezdi” (Kumar, 2005: 97). Ütopyacı teori bu kişilerin sistemlerinde kendini bir şekilde göstermektedir.

“Comte’ un ‘insanlık dini’ ne hizmet eden bilimsel ruhban zümresi’ nin kılavuzluk ettiği ‘pozitif toplumu’ nda , klasik ütopyaya özgü mükemmellik ve nihailik vardı. Saint-Simon ve Herbert Spencer’ in ‘sinaî toplum’ u da benzer şekilde insanlığın, özgürlük ve hakimiyete doğru ilerleyişindeki zirve olan evrimsel bir nihayet noktasına ulaştığına ya da ulaşmak üzere olduğuna işaret ediyordu” (Kumar, 2005: 97)

Görüldüğü gibi birçok düşünür ütopya terimini açık bir şekilde kullanmaktan kaçınsa da ütopyacı teori bir yolunu bulup, bu kişilerin kurduğu veya kurmaya çalıştığı sistemlerin içerisine bir şekilde sızmanın yolunu bulmaktadır. Bunun böyle olmasının sebebi ütopyanın bir düzene olan katkısından ileri gelmektedir. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıl düşüncesi belli kavramları ütopyacı düzeye çıkarmaktadır. Bu kavramlar ise şunlardır: “‘demokrasi’, ‘özgürlük’, ‘akıl’, ‘bilim’ ve benzeri kavramlar” (Kumar, 2005: 98). Batılı toplum içerisindeki düşünürler toplumun genelinin dönüşümü ve değişimi için planlar yapmaya başladığında ütopyanın faydalı bir işlevinin kalmadığını düşündüler. Bu durum gözle görülür biçimde edebi ütopyaların canlanmasının önünü açmış bulunmaktadır. Ütopyayı edebi ütopyaların içine hapsedmek ya da hayali kurgu biçimiyle sınırlamak “ütopyacı geleneğin özelliklerini taşıyan birçok düşünceyi dışlar, ütopyanın edebi biçimde işlenmesini

ister. Bundan böyle eyleme esin vermeyi amaçlayabilir. Ancak mükelleşme hedefi bunda da vardır ve öteki ütopyalarda olduğu gibi erişilebilirliği” (Kumar, 2005: 99) hararetle tartışılan bir mesele konumundadır. On dokuzuncu yüzyılın sosyalist ütopyasında durum bu şekildedir.

On dokuzuncu yüzyılın sonunda edebi ütopyaya esin kaynağı veren sosyalist ütopya olmuş bulunmaktadır. Sosyalizm modern ütopya olarak kabul edilmiştir. “Bellamy’ nin *Geçmişe Bakış*’ ında, Morris’ in *Hiçbir Yerden Haberler*’ inde, Theodor Hertzka’ nın *Freiland*’ ında (1890) ve H.G. Wells’ in *Modern Ütopyası*’ nda sosyalizm modern ütopya olarak kabul edildi” (Kumar, 2005: 100). Görüldüğü gibi on dokuzuncu yüzyılın modern ütopyasını belirleyen sosyalizm olmuştur.

2.3.5 Yirminci Yüzyıl ve Ütopyaları

On dokuzuncu yüzyılın bitişi ve yirminci yüzyılın devamında olan gelişmelerde bunu doğrulamış bulunmaktadır. Sosyalist ütopya, Birinci Dünya Savaşı’ ndan başlayarak İkinci Dünya Savaş’ ına kadar döneme hâkim olan antiütopyacılar sayesinde gücünü perçinlemiştir. Bu dönemde öne çıkan antiütopyalar ise şunlardır. Yevgeni Zamyatin’ in *Biz*’ i, Aldous Huxley’ in *Cesur Yeni Dünya*’ sı, George Orwell’ in *1984*’ ü ve *Hayvan Çiftliği* ile Arthur Kostler’ in *Gün Ortasında Karanlık*’ ı ön plana çıkmaktadır. Sosyalizmin, ütopyadan antiütopyaya kayması şu şekilde açıklanmaktadır:

“Ütopya, olumsuz kutbu olan alaycı ve karamsar antiütopyaya kaydığında sosyalizmin modern dünyada saldırısının tüm şiddetine cidden değen tek eğilim olduğu gerçeği, sosyalizmin üstünlüğünü ifade ediyordu. Çünkü çağın en büyük umudu sosyalizmde cisimleşiyordu. Batılı aydınlar onu benimsediler, yeni Sovyetler Birliği gibi büyük toplumlar onu gerçekleştirmenin eşliğinde gözükyorlardı. Bunun karşısında dehşete kapılanlar için barındırdığı derin tehlikeleri göstermenin en iyi yolu sosyalizmi ütopyaların merkezine yerleştirip korkunçluğunu ve kısırlığını herkesin gözleri önüne sermekti. Mademki sosyalizm modern ütopya idi, modern antiütopyanın da konusu olmalıydı.” (Kumar, 2005: 100-101)

Görüldüğü gibi modern antiütopyayı sosyalizm yaratmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısına gelindiği zaman sosyalist ütopyanın değer kaybetmesiyle birlikte ütopya ve antiütopya bazı sorunlarla karşı karşıya kalmış bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşının olumsuz etkisiyle beraber insanlık hayata tutunma sebeplerinden biri olan umudu kaybetmeye başladığından, insanlık çıkmaza doğru sürüklenmiş durumdadır. Ütopyanın insanlarda ortaya çıkarmak istediği yaratıcı enerji yok olmayla yüz yüze kalmıştır. İnsanlığı karanlık günler beklemektedir. Ütopyasız bir toplum yaratıcı enerjisi olmayan hayat damarlarından biri kesilmiş, makineleşmiş bir topluma dönüşmektedir.

On sekizinci yüzyıl ile başlayan Amerika' nın ütopyistler açısından çekiciliği on dokuzuncu yüzyıl boyunca devam etmiş durumdadır. On sekizinci yüzyılın devrimci toplumu “Amerika Birleşik Devletleri modern zamanların iki büyük ütopyacı serüveninden ilki olarak boy gösterdi. Amerika, acılarla dolu kıtlık yıllarının ardından insanlığın kendini gerçekleştirmek üzere bulmaya yazgılı olduğu Vaat Edilmiş Toprak' tı” (Kumar, 2005: 129). On dokuzuncu yüzyıl boyunca Amerika insanlığın gözünde çekiciliğini kaybetmemiştir. Amerika' yı bu kadar çekici kılan olgu bolluk ve olanaklar ülkesi olmasıydı. Yirminci yüzyıl ile beraber Amerika eski çekiciliğini kaybetmekle yüz yüze kalmıştır, yine de insanların gözünde değerini kaybetmemiştir. Fakat Amerika bir şekilde kapitalizmin etkisiyle beraber ütopya olmaktan çıkmış durumdadır. Ütopya olan Amerika zaman içinde değişim geçirerek antiütopyanın simgesi haline gelmiş pozisyonundadır. Krishan Kumar' ın görüşüne göre *Cesur Yeni Dünya*' da, Aldous Huxley' e en çok malzemeyi sağlayan modern Amerika' ydı. Ursula Le Guin' in *Mülksüzler* (1974) ve Marge Piercy' nin *Zamanın Kıyısındaki Kadın*' ında (1976) Amerika artık antiütopya olmuştur.

“Kentseli, eşitlikçi, ekotopyacı ütopyalarının antiütopyacı zıddı olarak kasvetli maddecilik ve vahşi sömürü kabusudur. Batılı olmayanlar da bu

hükmü yinelediler. Onlara göre Amerika, dünyayı fethedip kendi Allahsız modeline göre yeniden biçimlendirmeye azmetmiş zalim Batı kapitalizminin baştemsilcisi.” (Kumar, 2005: 133)

Diğer bir ütopyacı deney olan Sovyetler Birliği ilk etapta sosyalist ütopyanın olanaklı olduğunu gösterse de Stalinizm ile beraber başlayan çöküş devam ederek sosyalist ütopyanın sonlanmasıyla son bulmuştur. “Komünizm ‘başarısızlığa uğrayan tanrı’ idi. Sovyetler Birliği, 1956 Macar Devrimi’ ni ezerek ve 1968’ de Çekoslovakya’ yı işgal ederek taraftarlarını kendisine yabancılaştırdı. 1917’ de başlayan ütopyacı deney, 1980’ lerde sona erdi” (Kumar, 2005: 135). Sonuç olarak ‘Vaat Edilmiş Topraklar’ olan Amerika Birleşik Devletleri’ ne olduğu gibi bir zamanların ütopyası olan komünist Sovyetler Birliği’ ninde sonu antiütopya alanına savrulmak olmuştur. Başlangıçta umut olarak insanlığın umut etmesini sağlayan deneyler başta bulunan yönetimlerin iş bilmezliği yüzünden insanları diktatörlüklere ve iflas etmiş ekonomilere doğru sürükledi.

2.4 Türk Edebiyatında Ütopya

2.4.1 Cumhuriyet Dönemine Kadar Olan Türk Ütopyaları

Ütopya Karşısında Türk Romanı kitabı yazarı Ayhan Yalçınkaya’ ya göre Osmanlı ve Selçuklu yazınının bazı türleri ütopya edebiyatı içerisine alınabilmektedir. “Nasihatnameler, rüyanameler, Mehdi öyküleri, mucizeler içeren masallar, fantastik ürünler, şiirlerde geçen her türlü düşsel özlem ve hatta dinlerin vaat ettiği cennetler üzerine yapılan her tür spekülasyon ütopyik yazına mal edilebilir” (Yalçınkaya, 2004: 178-179). Sadık Usta, *Ütopya ve Masalbilim* adlı kitabında Türklerin ütopyası olup olmadığı sorusuna cevap vermektedir. “Türklerin Batı kökenli ütopya yazınıyla tanışması, 19. Yüzyılın ortalarına denk gelir. Fakat ütopyik bilincin, düşüncenin ve eserlerin tarihi bizde daha eskilere gider. Bunu da ya kimse bilmez ya da dile getirmez. Şimdi yeni yeni akademi yönelmektedir” (Usta, 2017: 76). Öte yandan, Sadık Usta

tarihin derinliklerinden gelen, ütöpik ve fantastik öğeler içeren pek çok eser adı vermektedir:

“Osmanlı aydınları, 19. Yüzyılın ortalarında henüz kavram olarak ütopyayı bilmiyorlardı; fakat tarihimizin derinliklerinden gelen, fantastik ve ütöpik unsurlar içeren esere pek aşınaydılar.

Dede Korkut Hikayeleri, Binbir Gece Masalları, Farabi’ nin Faziletli Devlet’ i, Mazdakların eşitlikçi gelenekleri, Karmatilerin ve Hürremilerin eşitlikçi girişimleri, Babai İsyancıları, Orhun Yazıtları, Battal Gazi Destanları ve diğer masallar, hikayeler ve söylenceler...

Mevlâna’ nın, Yunus Emre’ nin ütöpik şiirleri, Alevilerin “Rıza Şehri”, Ömer Hayyam’ ın, Şamanların ve başka coğrafya ve kültürlerin ütöpik tasarıları... Simavnalı Bedrettin’ in “yârin yanağından gayrı paylaşmak” ilkesini gerçekleştirme girişimi ve başka yeni dünyalar kurma düşü...

Nizam-ül Mülk’ ün ünlü *Siyasetname’* si gibi Türk ve İslam kültür havzasında yazılmış birçok siyasetname ve özellikle de Anadolu’ da zaman zaman etkin olduğunu saptamaktadır.

Tarihsel olguların da gösterdiği gibi, her ilerici hamle, ütopyalarla iç içe gerçekleşir. Örneğin Orhun Yazıtları’ nı incelediğimizde, Türklerin, 9. Yüzyılda devrimci bir hamle gerçekleştirdiklerini ve o gün açısından daha demokratik ve eşitlikçi tasarılar öngördüklerini görürüz”. (Usta, 2017: 78-79)

Mevlâna bazı şiirlerinde insanların mutluluk, refah ve huzurlu bir yaşam sürdüğü bazı ideal mekân tasvirlerine yer vermiştir. Mevlâna’ nın *Denizler Üstünde* adlı şiirinde tasvir etmekte olduğu hayali ütöpik mekân “İhtiyarlığın olmadığı, eğlenceye ve rahatlığa doymuş insanların olduğu huzurlu bir yerdir. Mevsim bahardır, süt ırmakları, bal nehirleri vardır. Bu ülkede hastalık, kaygı, kasvet, beylik, ağalık yoktur. Kavgalar, husumetler, davalar, düşmanlıklar” (Dağ, 2017: 65-66) son bulmuş durumdadır.

Alevilik inancı içerisinde Rıza Şehri diye bir kavram bulunmaktadır. *Rıza Şehri* şiiri Mihmani’ ye aittir.

“Alevilik inancına ait Rıza Şehri’nde savunulan görüşler, Batı ütopyalarındaki ütopyanın öğeleriyle benzerlik taşır. Bazı dörtlüklerde eşitliği savunan, paranın yok sayıldığı, hapishane ve bekçilerin olmadığı bir düzen hayal edilmektedir. Eşitlik, ortak mülkiyet, rıza alma temalarını işleyen Mihmani’ ye ait Rıza Şehri şiirindeki temalar, Alevilik inancına ait kuralları açıklamaktadır.” (Dağ, 2017: 66)

Firdevs Canbaş Yumuşak, Tanzimat dönemi ile ilgili olarak gelecek tasarımları hakkında bilgi verip, Osmanlı Devleti içerisinde gelecek tasarımı olarak ilk öne çıkan metni örneğini dile getirmektedir. “Tanzimat ile başlayan Osmanlı Devleti’nin idamesi için neler yapılabileceği ile ilgili tartışmalar, Prens Sabahattin’in “Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?” başlıklı kitabı ile gelecek tasarımının en üst düzeye ulaştığı dönemlerden biridir” (Yumuşak, 2012: 54). Necla Dağ, Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Ütopya (1923-1950) adlı doktora tezinde Türk Ütopya Edebiyatı ile ilgili olarak şu bilgilere değinmektedir:

“Türk edebiyatında da diğer kültürlerde olduğu gibi ütopyik özellikler taşıyan eserlerin varlığı söz konusudur. Türk edebiyatında hem nesir ve nazım türünde birçok ütopyik özelliği içeren eserlere rastlanır. Türk edebiyatında hayali bir dünyanın anlatıldığı bu eserler Osmanlı aydını tarafından hayal, muhayyelat, habname, vakıaname gibi terimler ile karşılanmıştır. 19. yüzyılın ortalarına kadar Türk edebiyatında henüz kavram olarak ütopya kullanılmamaktadır. 20. yüzyıldan itibaren ise mutlu toplum tasarımları ütopya şeklinde adlandırılır.” (Dağ, 2017: 64)

Gelecek toplum kurgusu düşleri geçmişten beridir birçok kültür çevresinde önemli yer tutmaktadır. Bu toplum kurguları genellikle rüya formunda tasarlanmaktadır. “Geleceğe dair toplumsal düşlerin rüya olarak tasarlanması, geçmişte çok eskilere dayanan bir gelenektir ki, bu geleneğe bütün uygarlık ve kültür çevrelerinde rastlanmaktadır” (Usta, 2014: 67). Buna ek olarak, Kayahan Özgül’ün çalışmasına atıf yaparak değindiği üzere “Türk toplum geleneğinde de ‘siyasi rüyalar’ sıklıkla kullanılan bir anlatım yöntemidir. Osmanlı döneminin ilk siyasi ütopyaları da Türk edebiyat geleneğinin pek aşına olduğu rüyalar şeklinde ortaya çıkmıştır” (Usta, 2014: 67). Görüldüğü üzere Türk Edebiyatında ilk ütopya örnekleri siyasi rüyalar şeklinde olmuştur. Genellikle yazarlar içinde buldukları kriz dönemlerine karşı çözüm arayışlarını ve kendi çizdikleri toplum kurgularını siyasi rüyalar kanalıyla gösterme yolunu seçmişlerdir.

Literatür taraması yapıldığı zaman Türklere ait ütopyalarda şu bilgiler öne çıkmaktadır. “Türklere ait ütopyaların siyasi rüyalar şeklinde yazılması, siyasi ve toplumsal krizlerin yoğunlaştığı döneme rastlamıştır. Yazarları gözden geçirildiğinde, bu kişilerin kendi dönemlerinde önemli siyasi roller üstlenen şahsiyetler olduğu görülür” (Usta, 2014: 67).

Siyasi rüya formunda yazılmış olan ütopyaların örneklerine göz atacak olursak şu isimler ve eserleri ön plana çıkmaktadır. 1869 yılına ait eserin adı Ziya Paşa’ nın *Rüya*’ sıdır. “Osmanlı döneminin ilk ütopyasıdır. 1910 yılında eser sadeleştirilerek *Edibi Muhterem Ziya Paşanın Rüyası* adıyla yayımlanan bu ütöpik eser hem düşünsel hem de siyasi açıdan Türk aydınlanmasını ve modernleşmesini başlatan temel eserlerin başında gelir” (Usta, 2014: 68). Ayrıca bu ütöpik eserin içeriğine göz atacak olursak eğer Osmanlı’ nın o dönem içinde bulunduğu muhtelif sorunlara değinilmektedir. Bu sorunların çözümüne dair çeşitli çözüm yolları ve öneriler sunulmaktadır. “Ziya Paşa önerilerini sıralarken, akla ve mantığa başvurur ve ülkenin kalkınmasının ancak halkın aydınlanmasıyla, yeni bir yönetimin oluşturulmasıyla ve anayasal güvencenin sağlanmasıyla mümkün olacağını belirtir” (Usta, 2014: 70).

Siyasi rüya formundaki ikinci ütöpik eser ise 1872 yılında yayımlanan Namık Kemal’ in *Görölmüş Bir Rüya*’ sıdır. “Eser, yazılışından yıllar sonra bile birçok kuşağı etkilemiş ve biçimlendirmişti. *Rüya*, kitlelere yönelik yazılmış devrimci bir çağrıydı. Eser, esas olarak, ‘zulüm düzeninin sahiplerine karşı değil, gaflet uykusunda inleyen kitlelere hitaben yazılmıştır” (Usta, 2014: 83). Buna ek olarak, “Namık Kemal’ in *Rüya*’ sı geçmiş dönemi kapatan, gelecek çağı başlatan düşsel bir tasarıdır. *Rüya*, güneşin doğuşunu haber veren bir şafak kızılığdır” (Usta, 2014: 83-84). Eser üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, siyah tonda bir hava taşımakta, ikinci bölüme geldiği zaman ilk bölümde tasvir edilmekte olan siyah ton yerini griliğe bırakmakta,

bu gri ton uyanışın habercisi konumundadır. Son bölümde geldiği zaman ise etrafı umudun aydınlığı kaplamış bulunmaktadır.

Türk Ütopyaları kitabının yazarı Sadık Usta' ya göre “Türkiye devrim tarihi ile ütopyaların tarihi bir sarmaşık gibidir, iç içe geçmişlerdir. Tarihimizdeki her devrimci girişim önceden, kendine özgü ütopyalarını yaratmış, kitlelerin devrimci heyecanını ateşlemiş ve gelecek umudunu diri tutmuştur” (Usta, 2014: 17). “Ziya Paşa ve Namık Kemal türün ilk örneklerini ve arzulanan toplumu rüya yoluyla okuyucularına tanıtır. Başka toplum modellerinin mümkün olduğunu ve yeni toplumun inşası için kitlelerin harekete geçmesi gerektiği fikrini aşılama çabışmışlardır” (Dağ, 2017: 67). “Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın kendi dönemlerinde yaşadıkları zorluklar, baskılar düşünülürse, ortaya konulan ütopyalar, yeni bir toplum hayalinin ve dönemin yenilikçi, batıcı fikirlerinin bir yansıması olmuşlardır” (Ekiz, 2020: 71).

Yasemin Küçükcoşkun tezi içerisinde bu iki yazarın ütopyalarına dair şu yorumu yapmaktadır:

“Bunlar, içinde geleceğe dönük iyimser siyasî beklentilerin bulunduğu, ütopya ait motiflerin ve öğelerin yer aldığı, bir tarafıyla doğu edebiyatlarında karşılaştığımız rüya anlatma geleneğine bağlayabileceğimiz gazete yazıları durumundadır. Ziya Paşa, söz konusu yazısında meclisin açılması ve benzeri konularda getirdiği bazı tekliflerle dönemi için siyasî ütopya sayılabilecek görüşlere yer verir. Ziya Paşa'nın Rüyasına karşılık Nâmık Kemal'in Rüyası ideal bir toplumu düşlemesi bakımından ütopya türünün özelliklerine daha yakındır. Bu iki rüya yazısı Türk edebiyatı açısından ön-ütopyalar olarak değerlendirilebilir.” (Küçükcoşkun, 2006: 38)

Kırım' da yaşayan İsmail Gaspıralı yaşadığı dönemde öne çıkan bir Türk aydınıdır. *Darürrahat Müslümanları* (1887) ilk ütöpik öyküsüdür. 1890 yılında yayımlanan öyküsü *Kadınlar Ülkesi* ise “Kırım'da çıkan Tercüman gazetesinde 21 bölüm halinde yayımlanan distöpik bir öyküdür. Öykünün yazarı İsmail Gaspıralı yaşadığı dönemde Rusya-Kırım'da Türklerin aydınlanması ve birleşmesi için

mücadele etmiş bir Türk aydınıdır” (Altar, 2016: 460). Sadık Usta, İsmail Gaspıralı ile ilgili olarak döneminin çok ilerisinde bir aydın olduğunu söylemektedir:

“Fikri açıdan döneminin çok çok ötesindeydi. Kadınların aydınlanmasına ve özgürleşmesine büyük önem veriyordu; öyle ki toplumların medeniyet seviyesini, kadınların içinde buldukları gelişmişlik seviyesi ile kıyaslıyordu. Ona göre geriliğin en açık ifadesi, kadınların içinde buldukları sefil durumdu; hatta bir yönüyle kadınların özgürlük davası, Müslümanların cehaletten ve esaretten kurtuluş davasının önemli bir parçasıydı. Bu nedenle, hem Müslüman halkların aydınlanmasını hem de kadınların özgürleşmesini kendine bir görev sayıyordu. Yayımladığı dergiler arasında ünlü Kadınlar Dünyası vardır ki, örnek bir kız babası olarak, kızı Şefika’ yı derginin başına getirmişti.” (Usta, 2014: 96)

İsmail Gaspıralı’ nın diğer bir ütopyik öğeler barındıran eseri ise *Darürrahat Müslümanları* ütopyik hikâye formunda yayımlanmıştır. “İsmail Gaspıralı’ nın (1851-1914) *Darürrahat Müslümanları*’ ndaki (1887-1889) Darürrahat, Türkçe edebiyatın ilk ütopyik ülkesidir” (Yumuşak, 2012: 55). Bu ütopya 1887 yılında Tercüman gazetesinde yayımlanmıştır. Sadık Usta, Gaspıralı’ nın bu iki eserinin ortak özelliklerine değinmektedir:

“İsmail Gaspıralı’ nın Müslüman halkın aydınlanması için kaleme aldığı iki hayali-ütopyik hikayesi bulunmaktadır. Her iki ütopya da Müslüman halkların içinde buldukları siyasi ve kültürel gerilik hedef alınmaktadır. İçinde buldukları siyasi ve kültürel gerilik hedef alınmaktadır. Bu hikayeler aracılığıyla Aydınlanma felsefesinin ve siyasi uyanışın genel anlamda toplumsal ilerleme açısından ne kadar tayin edici olduğuna dikkat çekilir; doğa bilimini ve bilimsel teknolojiyi ihmal eden Müslümanların nasıl Batı’ nın büyük devletlerine bağımlı hale geldiklerini ve böylece hem bağımsızlıklarından hem de özgürlüklerinden mahrum kaldıklarını nükteli bir dille anlatmaya çalışır.” (Usta, 2014: 96-97)

Yine aynı dönemde ütopya öğeleri taşıyan iki eser ortaya çıkmıştır. Bu eserlerden ilki Abdullah Cevdet’ in *Mahkeme-i Kübra*’ sı, diğeri ise yazarı belli olmayan distopya özelliği taşımakta olan *Neler Olacak* isimli eserdir.

“19. yüzyılın sonlarına doğru Abdullah Cevdet’ e bağlanan *Mahkeme-i Kübra* (1895) yazısı ile İttihat ve Terakki’ nin Kahire şubesinin yayımladığı *Neler Olacak* (1897) başlıklı kimin tarafından kaleme alındığı belli olmayan küçük bir eserle karşılaştırılır. Siyasî bir ütopya olan Mahkeme-i Kübra’ da Ayasofya Câmii’ nde devrin hükümdarı II. Abdülhamit’ in yargılanışı rüya atmosferi içerisinde anlatılır. Yazarı bilinmeyen ve anti-ütopya özelliği taşıyan Neler

Olacak? eserinde ise devrin kötü yönetimi ile bağdaştırılan İstanbul'un Ruslar tarafından işgali fikri yine rüya şeklinde kurgulanarak dikkatlere sunulur.” (Küçükcoşkun, 2006: 38-39)

Mizancı Mehmet Murat'ın 1891 yılında yayımlanmış olduğu *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* adlı ütopyik metni kurtuluş reçetesi sunmaktadır. “Turfanda mı Yoksa Turfa mı?, Mizancı Murat'ın Osmanlı imparatorluğunu yıkılışa sürükleyen nedenleri ve kurtarma reçetelerini idealist Mansur Bey üzerinden açıkladığı romanıdır” (Yumuşak, 2012: 58). Necla Dağ doktora tezi içerisinde Tanzimat dönemi ile beraber daha belirgin olarak ortaya çıkan ütopyalar ile ilgili olarak şu yorumu yapmaktadır:

“Tanzimat dönemine ait eserler dikkate alındığında arzu edilen toplumun meşrutiyet fikri etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu dönem ütopyalarında özgürlük, bağımsızlık ve insan hakları meşrutiyet yönetiminin hâkim olduğu bir siyasi yapılanma etrafında değerlendirilir. Devletin bekası ve refahı için meşrutiyet ya da cumhuriyetin ilanı tek yol olarak kabul edilir. Eserlerde dönemin kötü koşulları ortaya konur, sebepleri açıklanır ve çözüm yolu olarak gelişmiş, zengin, güçlü ve özgür ortamın olduğu bir ülke hayal edilir.” (Dağ, 2017: 73)

19. Yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde Servet-i Fünun yazarları ütopyik öğeler barındıran eserler meydana getirmişlerdir. “Türk edebiyatında ütopyik eğilimler ya da ütopyalar söz konusu edildiğinde ister istemez akla hemen Servet-i Fünun edebiyatının öncü adlarından Tefvik Fikret ve arkadaşlarının Yeni Zelanda projesi gelmektedir” (Yalçınkaya, 2004: 178). Bu dönem Türk Edebiyatının Batı Edebiyatı ile tanıştığı dönem denk gelmektedir. Romanın Türk Edebiyatının içerisine girmesi ile beraber ilk ütopya örnekleri de görülmeye başlamıştır.

“Diktatörlük rejiminin baskılarından bunalan Servet-i Fünun çevresi için Yeni Zelanda bir kaçış, kurtuluş ve özgürlük olanağını imlemektedir. Seçilen yerin Yeni Zelanda oluşu da anlamlıdır. Çünkü bu ada-ülke bir hayal için, kaçış, kurtuluş, özgürlük arayışındaki bir imgelem için idealdir” (Yalçınkaya, 2004: 180).

Firdevs Canbaz Yumuşak, Türk Ütopya Edebiyatı ile ilgili makalesinde Servet-i Fünun yazarları ve gerçekleştirmek istedikleri idealleri hakkında çeşitli bilgiler vermektedir:

“Türk edebiyatında ütopyanın geleneğinin izleri sürülürken Servet-i Fünun ütopyası unutulmaması gereken bir başka denemedir. “Yeşil Yurt” ideali Servet-i Fünûn’da toplanan ve yine aynı isimle anılan akımın önde gelen temsilcileri tarafından ortaya konulmuştur. Yeşil Yurt girişimi temelde bir çeşit gerçeklerden kaçıştır. Topluca Yeni Zelanda’ya göç etmeye karar verirler. Yeşil Yurt hayalini kuran edebiyatçılar içinde akımın en güçlü ve en kıdemli ismi olan Tevfik Fikret başı çekmektedir. Mehmed Rauf, Hüseyin Kadri, Dr. Esad Paşa, Hüseyin Cahit, Süleyman Nesip, Ahmet Hikmet Müftüoğlu da bu hayali kuran edebiyatçılar arasındadırlar. Yeni Zelanda’ya topluca göç hayali suya düştükten sonra Hüseyin Kazım Kadri, Manisa’nın Sarıçam Köyü’ndeki arazisine bir çiftlik yaptırarak Yeşil Yurt’u burada kurmayı teklif eder.” (Yumuşak, 2012: 55-56)

Görüldüğü üzere Abdülhamit rejiminin baskılarından bunalan Servet-i Fünun Edebiyatının öne çıkan yazarları bu projeyi gerçekleştirmek adına girişimlerde bulunmuşlar ancak yeterli kaynak bulamadıklarından bu projeden vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Bu projenin izleri Tevfik Fikret’ in iki şiirinde görülebilmektedir. Bu şiirler *Bir Huzur Ânı* ve *Yeşil Yurt* şiirleridir. 1898 yılına ait olan *Bir Ân-ı Huzur (Bir Huzur Ânı)* şiiri şu şekildedir:

“Seyreliyorum hayalimin gözüyle uzaktan
Bir kulübe ki mes’ ut;
Üstündeki yıpranmış, kocamış ocaktan
Yükselmeye bir ince duman, bir yana yatmış.
Saf, lekesiz karların altında etraf,
Her yanda sükûnet;
Bir köy, bu sükûnetle ezilmiş gibi kayıp,
Her yer, bu sükûnetle dinlemeye, cennet...
Ben sürmedeyim şimdi hayâlîmle bu köyde
Bir köylü hayâtı;
Karşımda ocaktan süzülen beyaz dumanla
Kaybolmada hep hayat akşamının karanlıkları...”
(1897)

Tevfik Fikret’ in projeye adını veren *Yeşil Yurt* şiiri ise şu şekildedir:

“Bahâra benzetilere bir yeşil saadettir
Gülümseyen ovanın tozlu yüzünde;
Köyün, uyur gibi gömüldüğü sükûnettir
Bütün hayatı, ufak bir çayın kenârında.

Uzak yakın ufuklara hep yayar saflık
Tabiatın o samimi ve saf tevekkülü;
Şu yanda bir meşe -dalgın, vakur ve şefkatli-
Kucaklıyor gibidir kollarıyla etrafı.

Bu köyde her gece birkaç dakika dinlenirim
Hayâlîme uyup seyâhat ederken
Karanlık dünyaların elemli göğsünde;

Ve bir dakikacık olsun sükût edip kederim
Yavaş yavaş duyarım bir inilti hâlinde,
Kaval sedâları, hasta tellerinden şiirim.”
(1897)

Orhan Karaveli’ den aktarılacak olursa bu iki şiir “Tevfik Fikret’ in birkaç arkadaşı ve eşleriyle beraber İstanbul’ u terk edip önce Yeni Zelanda’ ya; bu olmayınca, yakın dostu Kazım Bey’ in ‘Sarıçam’ (Manisa) köyündeki çiftliğine yerleşmeyi düşlediği dönemde yazılmıştır” (Karaveli, 2005: 194-195). Yasemin Küçükcoşkun’ a göre ise Servet- i Fünun yılları özetle şu şekildedir:

“Türk edebiyatının batılılaşması yolunda ileri bir merhale olan Servet-i Fünûn yıllarında Hüseyin Cahit’in *Hayat-ı Muhayyel* (1897) adlı hikâyesi yayımlanır. Onun, Tevfik Fikret’in ile *Ömr-i Muhayyel* (1898) ile *Yeşil Yurd* (1899) tasavvuru ve Servet-i Fünûncuların Yeni Zelanda’ya kaçma fikriyle birlikte düşünebileceğimiz bu hikâyesi, aynı zamanda Servet-i Fünûn neslinin ütöpik arayışlarına ve fantezilerine denk düşen bir edebî eser olarak ortaya çıkar.” (Küçükcoşkun, 2006: 39)

Yeşil Yurt projesi gerçekleşmemiş olsa da bu projenin bir ürünü sayılabilecek bir öykü ortaya çıkmıştır. 1897 yılında ortaya çıkan bu ürün Servet-i Fünun yazarlarından Hüseyin Cahit Yalçın’ ın *Hayat-ı Muhayyel* adlı öyküsüdür. Bu öykü ile ilgili olarak geniş bilgi Türk Edebiyatında Ütöpik Adalar başlığı altında verilmiştir.

Bu eserin ardından 1909 yılında orijinal bir ütopya olan Dr. Abdullah Cevdet’ in *Pek Uyanık Bir Uyku* metni ortaya çıkmıştır. Bu metin Abdullah Cevdet’ in *İctihad* adlı dergisinde yayımlanmıştır. Abdullah Cevdet ve Kılıçzade Hakkı “Türkiye’ nin gerilikten ve cahillikten kurtulmasının çaresini köklü toplumsal reformlarda görüyorlardı. Bunun için toplum ve devlet, ‘bürokrasisiyle, eğitimiyle, kamusal yaşamıyla, hukukuyla ve diliyle’ toptan çağdaştırılmalydı” (Usta, 2014: 122). Abdullah Cevdet ve Kılıçzade Hakkı’ nın bu eseri zamanının ötesinde bir eser

konumundadır. Bugüne geldiğimizde ise eserin basit bir modernleşme seviyesini tarif ettiği görülmektedir.

“Eser Cemil Nuri Efendi’ nin gördüğü bir rüya olarak anlatılmaktadır. Hem toplum hem de yönetim katında uygulanacak 18 kuraldan bahsetmektedir. ‘Yeteneklilerin orduyu kumanda etmesi’ ilkesi hayata geçirilmektedir. Herkes kanun karşısında eşit olacaktır. Mülkiyet haklarına müdahale edilmektedir. Yurt savunmasına yönelik tedbirler önermektedir. Her yurttaşta uygulanan spor ve eğitim sistemi Türkiye için de öngörülmektedir. Kadınlar diledikleri tarz ve biçimde giyinebilmekte ve diledikleri şekilde eğitim alabilmektedir. Eğitimin laikleştirilmesi, kılık kıyafetin çağdaşlaştırılması, bilimsel çalışma ve düşünme tarzının hayatın her alanında yaygınlaştırılması için adımlar atılmaktadır. Feodalizmin etkilerinin yok edilebilmesi için çalışkanlık, üretkenlik ve verimlilik teşvik edilmektedir. Ordu modernleştirilecek, eğitim çağdaşlaştırılacak ve ast-üst ilişkisi yeniden düzenlenecektir. Bu ütopya kurtuluşu Osmanlılaşmakta görmektedir. Toplumsal aydınlanmayı teşvik etmektedir.” (Usta, 2014: 123-129)

İttihat ve Terakki Cemiyeti bu öyküde tarif edilen kuralları hayata geçirmek adına çeşitli girişimlerde bulunmuştur. “İttihat ve Terakki Cemiyeti, kendisini o dönemin bütün ilerici sınıf ve katmanlarının partisi olarak görüyordu. Dönemin en ilerici bürokratlarının, subaylarının, gazetecilerinin, öğretmenlerinin, tüccarlarının ve küçük mülk sahiplerinin hak ve taleplerine uygun düzenlemeler yapıyorlardı” (Ahmad, 1986: 14). 1908 Jöntürk Devrimin ardından Türkiye Cumhuriyeti kurulana kadar ülke uzun savaş döneminin içinde bulunmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkan Türk ütopyelerinin formu ve karakteri değişmektedir. “Bu kritik dönemde ortaya çıkan Türk Ütopyelerinin, Osmanlı’ nın içinde bulunduğu tehlikeli ortama uygun olarak daha ‘mücadeleci’, daha ideolojik ve daha siyasi bir karakter kazandığı görülmektedir. Hatta bazılarının geleceğe dair öngörülerini karamsarlaşır” (Usta, 2014: 141).

Yasemin Küçükcoşkun’ a göre Türk Edebiyatında ütopyik eserler 20. Yüzyıla adım atıldığında artış göstermiştir.

“II. Meşrutiyet döneminde Ahmet Hâşim’in *O Belde* (1909) şiiri, şairin ütopyik düzlemde gelişen arayışlarını ve ruhunun macerasını verir. Halide Edip’in Türkçü ütopya özelliği gösteren *Yeni Turan* (1912) romanı ile Ali Kemal’in *Fetret* (1914)’i de bu dönemde çıkar. Ziya Gökalp’ın Türkçü-Turancı fikirlerinin ifadesine yarayan *Kızıl Elma* (1913) şiiri ile Ömer Seyfettin’in

doğu toplumlarında yaygın bir inanış olan mehdi beklentisinden bazı ütopyik izler taşıyan *Mehdî* (1914) ile yine Ziya Gökalp'le aynı paralelde gelişen fikirleri çevresinde *Kızıl Elma Neresi* (1917) hikâyeleri yayımlanır.” (Küçükcoşkun, 2006: 39)

Firdevs Canbaz Yumuşak' a göre ise Cumhuriyetin ilanına kadar yayımlanan ütopyik metinler şu şekildedir: “İsmail Gaspıralı'nın *Darürrahat Müslümanları* (1887-1889), Mehmet Murat'ın *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* (1308/1891), Halide Edip Adıvar'ın *Yeni Turan* (1912), Ali Kemal'in *Fetret* (1913) ve Müfide Ferit Tek'in *Aydemir* (1918)” (Yumuşak, 2012: 58) adlı romanlarıdır. “Bu dönem romanları, çökmekte olan Osmanlı için alternatifler üreten ve kurtuluş çareleri öneren ütopyalar olarak değerlendirilebilir. Ortak özellikleri ise iflas etmiş olan Osmanlıcılık düşüncesine alternatifler geliştirmek şeklinde genelleştirilebilir” (Yumuşak, 2012: 58).

Ahmet Haşim' in 1909 yılına ait olan *O Belde* adlı şiiri ütopyik öğeler barındırmaktadır. Ahmet Haşim bu şiirinde kafasında tasarladığı daha iyi bir yaşama dair özlemini dile getirmiştir. Yazar, ütopyik öğeler taşımakta olan şiirinde sevdiği kadına yer vermiş, onunla hayalini kurduğu ütopyasında yaşama isteğini dile getirmiştir. Ahmet Haşim' in *O Belde* adlı şiirinin ütopyik öğeler barındıran kısımları şu şekildedir:

“Sen ve ben
Ve deniz
Ve bu akşam ki lerzesiz sessiz
Topluyor bû-yı rûhunu gûyâ,
Uzak
Ve mâî gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak
Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz..

O belde?
Durur menâtik-ı dûşîze-i tahayyülde;
Mâî bir akşam
Eder üstünde daima ârâm;
Eteklerinde deniz
Döker ervâha bir sükûn-ı menâm.
Kadınlar orda güzel, ince, saf, leylîdir,
Hepsinin gözlerinde hüznün var
Hepsi hemşiredir veyahut yâr;

Dilde tenvîm-i ıztırâbı bilir
Dudaklarındaki giryende buseler, yahut,
O gözlerindeki nîlî sükût-ı istifhâm.
Onların ruhu şâm-ı muğberden
Mütekâsif menekşelerdir ki
Mütemadî sükûn u samtı arar;
Şu' le-i bîziyâ-yı hüzn-i kamer
Mülteci sanki sâde ellerine.
O kadar nâtüvan ki, ah, onlar,
Onların hüzn-i lâl ü müşterekî,
Sonra dalgın mesâ, o hasta deniz
Hepsi benzer o yerde birbirine..

O belde
Hangi bir kıt' a-i muhayyelde?
Hangi bir nehr-i dûr ile mahdûd?
Bir yalan yer midir veya mevcûd
Fakat bulunmayacak bir melâz-ı hûlyâ mı?
Bilmem, yalnız
Bildiğim sen ve ben ve mâî deniz
Ve bu akşam ki eyliyor tehziz
Bende evtâr-ı hüzn ü ilhamı,
Uzak
Ve mâî gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak,
Bu nefî ü hicre müebbed, bu yerde mahkûmuz.
(Haşim, 2007: 97-98)

Osmanlı' nın son döneminde öne çıkan ütopyalardan ilk ikisi Ali Kemal' in *Fetret* ve Halide Edip Adivar' ın *Turan Ülkesi ya da Yeni Turan' ı* olmuştur. “*Fetret*, Ali Kemal' in 1911' de İngiltere' de kaleme aldığı oğlu Wilfred ya da romandaki adıyla “*Fetret*”e, Doğu ile Batı' nın kaynaştırılması misyonunu yüklediği romanıdır” (Yumuşak, 2012: 58). Necla Dağ, Ali Kemal' in *Fetret* adlı eseri ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

“Osmanlı devletinin 1930' lu yıllarını anlatan bir ütopyadır. Ali Kemal, eserinde geçmiş dönemde Osmanlı devletinde yaşanan olayların sorgulamasını yaparken bir taraftan da geleceğe dair ümitlerini işler. Ali Kemal, *Fetret*' i bir hikâye olarak değil bir tarihçe olarak görülmesini ister. Eserde idealize edilen kahraman için o gün hayal olan şeylerin gelecekte gerçekleşeceğine vurgu yapar. *Fetret*' in dokuz bölümde dile getirilen görüşler özetle Batı' nın üstünlüğü, Batı' nın düşman olmadığı, gelişmenin şart olduğu, manevi gelişmenin elzemliği, gençlerin Batı' da yetişmesi gerektiği, edebiyatın Batılılaşması gerektiği vb. konular üzerinde durur.” (Dağ, 2017: 80)

Osmanlı'nın son döneminde öne çıkan ütopyalardan ikincisi olarak öne çıkan *Yeni Turan* "Dönemin milliyetçi havasını yansıtan ve daha çok kadınların bir ideoloji olarak Türk milliyetçiliğe nasıl hizmet edeceği sorununu yansıtan ve bunu da romanın başkişisi Kaya üzerinden gerçekleştiren bir ütopyik romandır" (Yumuşak, 2012: 58). Halide Edip Adıvar'ın 1912 yılına ait eserinde okuyucularına içinde bulunulan ayrıştırıcı ortama karşı birleştirici ve bütünleştirici bir ortam sunmaktadır.

"Yazar, *Turan Ülkesi* adlı ütopyasında Jöntürklerin içinde buldukları çatışma ve bölünme eğilimlerini birleştirici bir perspektifle aşmayı dener. Eserin kahramanı Oğuz, halkı (kadınları, gençleri ve yoksulları) aydınlatarak Jöntürk hareketinin ilk siyasi programına uygun bir toplumsal düzenin kurulmasını sağlar. Ülke federatif bir yapıyla düzluğe çıkar. Her türden etnik yapının varlığı kabul edilmekle kalmaz, aynı zamanda geleceklerine de hükmedebilirler. Söz konusu düzende Osmanlı'yı oluşturan bütün etnik ve dini yapılar barış ve kardeşlik içinde yaşarlar." (Usta, 2014: 142)

Halide Edip Adıvar'ın birleştirici perspektifi öne çıkaran ütopyası "Yirmi yıl sonrasının Türkiye'sini hayal eden bir eserdir. Turancı yaklaşımla yazılan bu eserde kadınlara özel bir yer ayrılmakta, zengin ve güçlü bir Türkiye hayalini iki siyasi partinin iktidar mücadelesi etrafında işlemektedir" (Dağ, 2017: 77). "Eser, Osmanlı'nın içinde bulunduğu çaresizliği, sanki yeni bir dünya, yeni bir ülke hayaline ve hatta idealine çevirme gayreti içindedir. Halide Edip'in *Yeni Turan*'ı, Anadolu'nun kurtuluş yolunun kendi gücüyle gerçekleşeceğini, daha 1912'de, öngörmüştür" (Ekiz, 2020:71). Osmanlı'nın içinde bulunduğu çaresizliği, Bu ütopyanın ardından Yahya Kemal Beyatlı'nın ütopyası ortaya çıkmıştır. Yahya Kemal eserini 1913 yılında *Çamlar Altında Musahebe I, II* adı altında yayımlamıştır. "II. Meşrutiyet yıllarında rüya kurgusu içerisinde Türk medeniyetinin ve tarihinin 'şöyle de olabilirdi'liğini gösteren Yahya Kemal'in *Çamlar Altında Musahabe* başlıklı ütopyik özellikler taşıyan yazı dizisi çıkar" (Küçükcoşkun, 2006: 39). Yazar bu yazı dizisinde geçmişe dönme yolunu seçerek çağdaşlarına ders vermek istemiştir. Eserde Osmanlı Devleti ve Fatih Sultan Mehmet dünyanın en önemli ülkesi haline gelmiş durumdadır. "Rönesans'ın,

dolayısıyla bilimin, sanatın ve edebiyatın merkezi olan İstanbul, birçok bilim ve sanat adamına ev sahipliği yapmaktadır. Erasmus, Montaigne, Kopernik ve Galilei Avrupa'ya değil bize aittir ve bunlar sarayın baş konuklarıdır” (Usta, 2014: 142).

Söz konusu iki eserin ardından 1915 yılına gelindiği zaman o dönem için öne çıkan diğer bir ütopya Hasan Ruşeni'ye aittir. Bu ütopya *Ruşeni'nin Rüyası: Müslümanların Megali İdeası Gaye-i Hayaliyesi* adı altında yayımlanmıştır. Ruşeni eserinde 21. Yüzyıldaki Osmanlı Devleti'ni konu edinmiştir. “Osmanlı Ülkesi, bütün Türki ve Müslüman milletlere önderlik eder ve bir dünya uygarlığı kurmasına önayak olur. Esere göre bütün Müslümanlar ve Türkler, barış ve refah içinde yaşayan büyük bir imparatorluğu oluştururlar” (Usta, 2014: 142). 1915 yılına ait diğer bir ütopya ise Ziya Gökalp' in *Kızıl Elma*'sıdır. Ziya Gökalp ütopyasını şiir formunda kaleme almıştır. *Kızıl Elma* bir aşk öyküsünü konu almaktadır. Ancak bu aşk öyküsü hem mekânsal hem de duygusal bir aşk konumundadır. Gökalp' in şiirinde yaşayan topluluk refah ve mutluluk içinde yaşamaktadır. Demokrasi ve özgürlük konuları bu ütopya da ön planda bulunmaktadır. Sadık Usta'ya göre “Türklerin ezeli ütopyası *Kızıl Elma*'dır. Ziya Gökalp, *Kızıl Elma* kavramını, bu başlıkta bir eser yazarak ebedileştirmiştir” (Usta, 2014: 142). Firdevs Canbaş Yumuşak' a göre Ziya Gökalp' in *Kızıl Elma* ve *Turan* adlı şiirlerinde ütöpik öğeler bulunmaktadır. Yazar Turan adını vermiş olduğu şiirinde “Bir anlamda ütopyasını anlatmaktadır. Gökalp, ‘Vatan ne Türkiye’dir Türklere, ne Türkistan;/ Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Tûran...’ demiş ve dünyadaki bütün Türkleri bir arada toplayacak olan o hayalî ülke Turan’ı işaret etmiştir” (Yumuşak, 2012: 57).

Ziya Gökalp' in ütöpik öğeler taşıyan şiiri olan *Kızıl Elma* şu şekildedir:

“Kızıl elma yok mu? Şüphesiz vardır;
Fakat onun semti başka diyardır...
Zemini mefkûre, seması hayâl...
Bir gün gerçek, fakat şimdilik masal...

Türk medeniyeti taklitsiz, sâfi
Doğmadıkça bu yurt kalacak hafî”
(Ziya Gökalp Külliyyatı 1965: 13)

Mollayı dinleyen Ay Hanım, İsviçre’ nin Lozan kenti yakınlarında bir Türk köyü kurarak bu köy içerisinde idealini gerçekleştirir:

“Lozan’ın yanında bir Türk beldesi
Şenlendi: Her fennin bir medresesi,
Ziraat, ticaret, sanat evleri
Yapılıp, oldu bir umran meşheri,
Kız, erkek çocuklar gelip doldular,
Yeni Âdem, yeni Havva oldular.
Yavrucağ Türklere açık eşiği:
Yeni bir hayatın oldu beşiği”
(Ziya Gökalp Külliyyatı 1965: 17).

1918 yılına gelindiği zaman iki ütopya ön plana çıkmıştır. Bunlardan birincisi Müfide Tek’ in *Aydemir* adlı eseri diğeri ise Ethem Nejat’ ın *Bizim Köy* adlı ütopyasıdır. Müfide Tek’ in ütopyası Türk yurdu olan Turan’ da yani Orta Asya’ da geçmektedir. “Romanın kahramanı Aydemir, esir muamelesi gören Türk halkları arasında ölümüne siyasi bir çalışma yürütür. İşçi, gençler ve Türk yoksulları arasında örgütlenen Aydemir, ölümüyle halkların uyanmasına neden olur” (Usta, 2014: 143). “Cumhuriyet öncesi yayımlanan son ütöpik roman *Aydemir* de Turancı fikriyatın izlerini taşır ve Anadolu dışındaki Türkleri kucaklamak arzusuyla yazılmıştır” (Yumuşak, 2012: 58).

1918 yılına ait diğeri ütopya Ethem Nejat’ ın *Bizim Köy* adlı eseridir. Bu eser bir köy ütopyasıdır. “Ethem Nejat, eğitim alanında özgün fikirlere sahip çok değerli düşünürlerimizdendir. İsmail Hakkı Tonguç, onu Köy Enstitüleri’ nin ‘fikir babası olarak görür. Bizim Köy, ortakçı bir hayatın hüküm sürdüğü örnek bir köy ütopyasıdır” (Usta, 2014: 143). “Ethem Nejat, ortak yaşamın olduğu bir köy hayatını savunan bir ütopya yazar. Mesut Köy (1918) adlı eser, tarımsal ağırlıklı eğitimi yani Köy

Enstitüleri modelini savunur. Köy ağırlıklı, eşitlikçi, özgür, yeşil bir ülke tasarlar” (Dağ, 2017: 82).

2.4.2 Cumhuriyet Dönemi Türk Ütopyaları

Küçükcoşkun tezinde Cumhuriyet döneminde öne çıkan ütopyalar ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir:

“Cumhuriyet döneminde Ahmet Ağaoğlu’nun *Serbest İnsanlar Ülkesinde* adlı eseri 1930’da yayımlanır. Raif Necdet (Kestelli), *Semavi İhtiras* (1933) adıyla yayımlanan romanında, melodramatik imkânsız bir aşk çevresinde yirmi yıl sonrasının problemlerini çözmüş, müreffeh Türkiye’sinin bir kesitini dikkatlere sunar. Buna benzer şekilde Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Cumhuriyetin ütopyasını kurduğu Ankara romanını 1934’te yayımlar. Yazar, eserin üçüncü bölümünde Cumhuriyet Türkiye’sinin geleceğinin nasıl olacağını gösterir. Memduh Şevket Esendal’ın *Yurda Dönüş* (1940) hikâyesinin de ütöpik özellikleriyle burada anılması gerekir. Esendal, Cumhuriyet hükümetlerinin 1930-1940’lardaki köycülük politikaları ile birleşen, toprağa bağlı meslek örgütlenmelerinin öne çıktığı ileri ve gelişmiş bir Türkiye’nin ütopyasını hikâyeleştirir.” (Küçükcoşkun, 2006: 39-40)

Necla Dağ’ın Cumhuriyet Dönemi Ütopyaları adlı doktora tezinde Müfide Ferit Tek’ in 1924 yılında yayımlanmış olduğu *Pervaneler* adlı ütopyası ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Müfide Ferit Tek’in 1924 yılında eski yazıyla basılan *Pervaneler*’i Türk toplumunda eğitimin önemini ve eğitimin nasıl olması gerektiğini anlatan bir romandır. Pervane ile kendisini korumayı bilmeyen yozlaşmış Türk kızları şem ile de Amerikan kültür ve nüfuzu kastedilmiştir. Yabancı öğretmenler, Türk öğrencileri kendi değerlerinden ve inançlarından uzaklaştırarak birer Amerika sevdalısı haline getirirler. *Pervaneler*’de Nesime, Leman ve diğer öğrenciler için Amerika’ya gitmek, Amerikalıların ideolojisine hizmet etmek bir rüya halini alır. Amerika’daki yaşam için ailelerini ve ülkelerini terk eden gençlerin yaşadıkları ve misyonerlik faaliyetleri, romanın ana iskeletini oluşturur. Romanın büyük bir bölümü misyonerlerin kurduğu ütöpik bir dünyayı ele alırken son bölümde ütopyadan distopyaya dönüşen Türk kızlarının yaşamları ele alınır.” (Dağ, 2017: 201-202)

Türk Ütopyaları kitabının yazarı Sadık Usta’ya göre devrimci ütopyaların gelişimi Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatında da devam etmiştir. Bu dönemde öne çıkan ilk örnek Ahmet Ağaoğlu’nun 1930 yılında yayımladığı *Serbest İnsanlar Ülkesinde*’si olmuştur.

“Ağaoğlu Cumhuriyet yönetimini, insanlığın o güne kadar toplumsal yönetimler içinde keşfetmiş olduğu en ileri ve en halkçı yönetim olarak görmektedir. Yazar, ‘imtiyazsız ve sınıfsız toplum’ idealini ütopyik bir eser olarak çoğunluğunu köylülerin oluşturduğu bir toplumu aydınlatmak için kaleme almıştır. Gayesi açıkça halkı aydınlatmak ve kitleleri eğitim yoluyla cumhuriyetçi yönetime kazandırmaktır.” (Usta, 2014: 148-149)

Necla Dağ doktora tezinde *Serbest İnsanlar Ülkesinde* ütopyası ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“İdeal bir düzenin varlığı hangi unsurlara bağlıdır? sorusunun cevabına göre düzenlenmiş bir ütopyadır. Romanda esir iken özgür olmak için yola çıkan bir kahramanın sağa ve sola ayrılan yollardan solu tercih ederek hayali bir ülkeye gelmesi üzerine gelişen olaylar anlatılır. Daha önce gördüğü yerlere benzemeyen bu ülkedeki düzen, pırların önderliği ile sağlanmaktadır. Ahlakî değerlerin, sosyal yaşamın, hukuk sistemi ve bireysel yaşamın belli kurallara bağlandığı bu romanda ideal Cumhuriyet ülkesinin kuruluşu ve devamlılığı için gerekli koşulların neler olduğu üzerinde durulur.” (Dağ, 2017: 180)

Ayhan Yalçınkaya kitabında Ahmet Ağaoğlu’ nun bu ütopyik eseri ile ilgili olarak şu yorumu yapmaktadır. “Genç Türkiye Cumhuriyeti’ nin yönetici kadrolarının ideolojisini yansıttığını, halkı ve sınıf mücadelesini tümüyle göz ardı ederek, seçkin bir yaklaşımla, içinde faşizmin tohumlarını barındıran, ahlakçı, liberal bir ütopya denemesi” (Yalçınkaya, 2004: 198) olduğunu söylemekte ardından ise şu cümleyi eklemektedir. “Ancak bu denemenin de Cumhuriyet Halk Partisi’ nin parti programının ozaliti olmaktan öteye geçemediğini söyleyebiliriz” (Yalçınkaya, 2004: 198).

Raif Necdet Kestelli’ nin 1932 yılında yayımlamış olduğu *Semavi İhtiras* adlı ütopyasında döneminden yirmi yıl sonrasının Türkiye’ sinin geleceği çizilmiştir. “1932 tarihli “Semavi İhtiras” ise Raif Necdet Kestelli’ye aittir ve döneminin 20 yıl sonrasında bütün sorunlarını aşmış olan müreffeh Türkiye’den bir kesit sunulmaktadır” (Balı ve Uğur, 2017: 9). Necla Dağ, *Semavi İhtiras* adlı ütopyik eseri eğitim ütopyası olarak nitelendirmekte ve eserin geneliyle ilgili şu bilgileri ön plana çıkarmaktadır:

“Eğitim kurumlarının geleceğe dönük beklentileri karşılayacak seviyede bir eğitim kurumuna dönüşmesi için nelerin gerektiği konusunda bir proje denemesinde bulunan Raif Necdet Kestelli, Kemalist ideolojinin eğitim ütopyasını ortaya koyar. Yazar, aşk eksenindeki ilişkilerle beraber İstanbul Kız Koleji’ni esas alarak bir eğitim ütopyası kurgular. 1932’den yirmi yıl sonra yakalanabilecek toplumsal ve eğitsel gelişmeler ve yenilikler İstanbul Kız Koleji’nin etrafında canlandırılır. Medeni ve ileri eğitimiyle dünya çapında bir şöhrete kavuşan İstanbul Kız Koleji’nin niteliği romanda önemli bir yer tutmaktadır. İdealleştirilmiş ğretmenler ve öğrenciler olağanüstü olumlu özellikler ile donatılmıştır.” (Dağ, 2017: 191)

Etem İzzet Benice’ nin 1933 yılında yayımlamış olduğu *On Yılın Romanı* ise köy ütopyası formundadır.

“Eser, Cumhuriyet’in onuncu yıl kutlamaları için yazılan bir romandır. İnkılap önderleri ve aydınlar köye ve kyclğe vurgu yaparak henüz bozulmamış Anadolu köylerini ve eğitilebilecek ideal bireyler olarak köylü toplumunu işlemeye karar verirler. Yazar, *On Yılın Romanı* adlı eserinde bu politika neticesinde kalkınmış bir köy ve eğitilmiş ideal bireylerin Cumhuriyet ile birlikte geçirdikleri değişimi konu edinir. Roman 1912’de yaşanmış olaylarla başlayıp 1933’e kadar Atatürk inkılapları ile bütün dünya ülkelerini geride bırakacak kadar gelişmiş bir ülke tasviri ile biter. 1923 ile 1933 yıllarını kapsayan on yıllık bir deneyimin ortaya çıkardığı gelişmiş ülkeyi tasvir ettiği için romana *On Yılın Romanı* adı verilir. Romanın teknik ve edebi bakımından zayıftır.” (Dağ, 2017: 240)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’ nun 1934 yılında yayımlamış olduğu *Ankara* adlı romanı  bölümden oluşmaktadır. Eserin içeriğine göz atıldığı zaman üçüncü bölümün ütopik özellikler ve ütopik öğeler barındırdığı grlmektedir. Necla Dağ romanın üçüncü bölüme ile ilgili şu yorumu yapmaktadır. “Mustafa Kemal’in inkılâplarının başarıya ulaşmasıyla gelecekteki Türkiye’nin nasıl olması gerektiği üzerinde durulur. Bilim, sanat, spor, eğitim vb. alanlarda nc olan Türkiye, yazarın bütün olumsuzluklardan arındırarak idealleştirdiği ülkedir” (Dağ, 2017:142). Ayhan Yalçınkaya’ ya göre Yakup Kadri topyası içerisinde “Reel tarihe karşı, belirli kadroların öncülüğünü, meşruiyetini ve haklarını dayatmaya kalkışmaktadır” (Yalçınkaya, 2004: 206). Bir başka görüşten katkı yapılacak olursa “Ankara’yı Kadro hareketinin sanat alanındaki bir yayını olarak tanımlamak mümkündür. Daha da ileri gidilirse, romanın Kadrocu fikirlerin halka yayılmasının aracı olarak, yani siyasal bir

propaganda metni işleviyle kaleme alındığı da öne sürülebilir” (Baş, 2005: 92). Yakup Kadri Karaosmanoğlu Ankara adlı ütopyasında yeni kurulan Cumhuriyet’ in devrimci öğelerinden yararlanmıştı.

“İçerdiği ütopyacı öğeler esasen Cumhuriyet devrimiyle sağlanan toplumsal dönüşümlerin barındırdığı ütopyacı öğelerdir. Ankara romanı yalnızca umudun ve arzunun düşsel temsili olarak değil, aynı zamanda Mannheim’ ın “verili gerçekliği dönüştürebilme” ölçütüne göre de ütopyacı öğeler taşır, çünkü dönüştürücü dinamiğin köktenci bir temsilidir.” (Baş, 2005: 94)

Firdevs Canbaş Yumuşak’ a göre *Serbest İnsanlar Ülkesinde* ve *Ankara* adlı romanlar ulus-devlet düşüncesini destekleyen bir altyapı ile oluşturulmuştur. “Ahmet Ağaoğlu ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun romanları ulus-devlet düşüncesini destekleyen ütopyik metinlerdir (Yumuşak, 2012: 59).

Memduh Şevket Esenal’ ın 1940 yılında yayımlanmış olduğu *Yurda Dönüş* eseri ile ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır. “Memduh Şevket Esenal’ ın 1940 tarihli “Yurda Dönüş” eseri ütopyik özellikler barındırmakta olup, eserde köycülük politikaları ile ileri ve gelişmiş bir Türkiye tasavvur edilmektedir” (Balı ve Uğur, 2017: 9).

Ütopyalarda çeşitli mekanlar bireylerin sıkışmışlığını açmaları açısından kullanılmaktadır. Bu mekanlardan biri de deniz ve denize kıyısı olan şehirlerdir. Bilindiği üzere denizin maviliği ve uçsuz bucaksızlığı insana adı konamayan bir huzur vermektedir. Ütopyaların kahramanları deniz sayesinde iyileşerek kendi özlerini bulmakta ve ideal bir yaşam sürmektedirler.

“Eserlerinde denizi kaçış mekânı olarak seçen yazarların ümitsizlik, sığınma ve kaçış gibi duygulara çare bulmak için kahramanlarını denize yönlendirdikleri görülür. Kahramanlar, yaşadıkları sıkıntılardan denize açılarak kurtulmaya çalışırlar. Deniz, onlar için güvenilir bir mekân haline gelir. Karamsar ruh hallerinden kurtulmak ve yaşadıkları çatışmalara bir son vermek amacıyla denize yönelen kahramanlar, denizi özgürlüğe kavuşma yeri olarak görürler. Sorun yaşadıkları yerden uzaklaşmak için denizi kullanan kahramanların özgürlük ülkelerine ulaşmak üzere yol aldıkları görülür. Deniz, karaya alternatif bir mekân olarak huzursuz bireylerin kurtuluşunu müjdelir. Dönemlerinin şartlarından memnun olmayan bireylerin deniz aracılığıyla yeni ve sonsuz özgürlüğü temsil eden yeni hayatlarına kavuşmayı hayal ettikleri görülür. Deniz; kimsenin mülkiyetinde olmaması, herkesin

ortak kullanım alanı olması yönüyle ütopya insanların kendilerini huzurlu hissettikleri bir mekândır.” (Dağ, 2017: 248-249)

Yukarıdaki paragrafta görüldüğü üzere Necla Dağ doktora tezinde Kemal Bilbaşar’ ın 1943 yılında yayımlanan *Denizin Çağırışı* romanını deniz ütopyası olarak nitelendirmektedir. *Denizin Çağırışı* adlı eser ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

“Birçok edebiyat araştırmacısı tarafından psikolojik yabancılaşmanın ilk örneği olarak kabul etmektedir. Gittiği yerlerde huzuru bulamayan bireyin intihar saplantısının ele alındığı bu romanda, kahramanın bilinçaltına inilerek huzur aradığı mekâna doğru yolculuğu işlenir. Öğrenciler ve kasaba halkı için ideal bir yaşam kurmak için projeler yapan öğretmen bu kasabayı cennet ülkeye dönüştürmek için uğraşır. Başarısız olur, kasaba onun gözünde distopik bir yere dönüşür. Beş yıl boyunca yaşadığı yalnızlık ve karanlık korkusu, onu bulunduğu ortamdan kaçmak isteyen bir birey haline getirir. Doktorun tavsiyesi ile mutlu bir yaşam ülkesi bulmak amacıyla yola çıkan kahramanın İzmir’de yaşadıkları romanın kurgusunu oluşturur. İzmir kahramanın mutlu bir yaşam kuracağı, korkularından, yaşadığı olumsuzluklardan kurtulacağı mekân olarak yüceltilir. Deniz romanın en önemli mekânıdır. Kahraman yeni yaşamını denizin olduğu bir mekânda şekillendirmek ister.” (Dağ, 2017: 250-251)

Cevat Şakir Kabaağaçlı’ nın 1945 yılında yayımlanan *Aganta Burina Burinata* romanı deniz ütopyalarından biridir. Kemal Bilbaşar’ ın *Denizin Çağırışı* gibi Cevat Şakir’ in *Aganta Burina Burinata* romanı da ideal yaşam biçimini denizde arayan insanlardan oluşmaktadır. İki romandaki ana karakterlerin en mutlu ve huzurlu oldukları yer ütopyik mekân olarak tasarlanan denizdir. “Denizin Çağırışı ve *Aganta Burina Burinata* romanlarında ise deniz ideal mekândır. Kimsenin mülkiyetinde olmayan deniz üzerinde kurulacak bir yaşamın eşitlik, adalet ve mutluluk getireceğine inanılır” (Dağ, 2017: 289). Çeşitli ütopyik öğeler barındırdıklarından dolayı bu iki roman ütopya edebiyatı açısından değerlendirilmektedir.

“Romanda, denizin birey hayatında bir tutkuya ve yaşam biçimine dönüşmesi ele alınır. Romanın başkahramanı denizcilik yaparak geçinen bir ailenin çocuğudur ve çok küçük yaşta denize aşık bir insan haline gelir. Kahramanın amcasının denizde ölmesi üzerine kendisi de denizci olan babası oğlunu deniz sevdasından vazgeçirmek ve karada yapabileceği bir işte çalışmasını sağlamak için onu denizden soğutmaya çalışır. Eskici Halil Usta’nın yanında çırak olarak işe başlayan Mahmut, eski bir denizci olan Halil Usta’dan karada denizcilik eğitimi almaya başlar. Bir süre sonra da

Mahmut, babasının haberi olmadan bir gemiye tayfa olarak yazılır. Çok sevdiği denize kavuşur kahraman ancak deniz seferinden dönüşte babasının denizde öldüğünü bir mezarının dahi olmadığını öğrenir. Mahmut, Bodrum’da babasının eski arkadaşlarından olan zengin bir toprak ağasının kızıyla evlenir. Denizden uzak bir yaşam sürerek toprak ile uğraşmaya karar verir. Ancak toprak sahiplerinin bencil tavırları ve eşi Ayşe’nin Mahmut üzerinde kurduğu baskı onun tekrar deniz özlemi çekmesine neden olur. Bodrum’a geldiği bir gün dayanamayarak bir gemiye atlar ve dönmek üzere denize açılır.” (Dağ, 2017: 280-281)

Sait Faik Abasıyanık’ ın 1954 yılında yayımlanmış olduğu *Alemdağ’da Var Bir Yılan* adlı hikâye kitabının içerisinde bulunan ‘*Öyle Bir Hikâye*’ isimli öyküsündeki karakter bir alemden söz etmektedir. Bu ideal dünyada yaşayan insanlar her şeye karşı olumlayıcı bir tutum sergilemektedir. Ayrıca bu ideal dünya temelini insan sevgisinden almaktadır.

“Sait Faik’in ütöpik dünyasında, insanın çevresine, diğer varlıklara, hülâsa hayata dönük olumlayıcı bir tutum da içerilir. Sürrealist estetiğin doğrultusunda kaleme alınmış hikâye kitabı içinde bulunan “*Öyle Bir Hikâye*”de, İstanbul dolaşan bir aylağın başından geçenlerin konu edinildiği hikâyede söz konusu aylağın, bir köpeğe rastladıktan sonra onunla “sohbet” ederken dile getirdiklerinde, hayattaki her şeye karşı olumlayıcı tutumu önceleyen bir dünya, “dostluklardan, insanlardan ve hayvanlardan ve ağaçlardan ve kuşlardan ve çimenlerden yapılmış vazife hissiyle çarpan yüreklerle dolu bir âlem” ve buna uygun bir gelecek dönem ahlâkı vardır. Yazarın, “hiçbir kitap”ın yazmadığı ve yanı başında kimsenin “kilise ahlakından söz açmadığı” yeni bir ahlak nizamını vurgulaması, söz konusu ütopyanın, temelini Tanrı sevgisinden çok insan sevgisinden alan bir kurallar bütününe kapsamaktadır. Sait Faik’in ütöpik dünyasında ahlak kuralları, din dışı bir niteliğe sahiptir.” (Güngör, 2018: 22)

Sait Faik’ in 1953 yılında yayımlanmış olduğu *Kayıp Aranıyor* adlı romanında ve 1954 yayımlanmış olduğu *Alemdağ’da Var Bir Yılan* adlı hikayesinde kullanılan mekânlara dikkatle bakıldığında yazarın ütopyasında net bir şekilde mekânsal olarak somutlaşma görülebilmektedir. *Öyle Bir Hikâye*’ de “Henüz “İstanbullaşamamış” ve dolayısıyla bozulmamış doğasıyla birlikte aylak kahramanın gözünde sığınak olan Alemdağ’ı, ütopyanın somutlaşmış, ete kemiğe bürünmüş, “haritalandırılmış” bir hâli olarak okumak mümkündür” (Güngör, 2018: 23-24). Öte yandan, *Kayıp Aranıyor*

romanı içerisinde bulunmakta olan ütöpik mekân içinde bulunulan şartlardan dolayı değişmektedir.

“Genç bir kadının mutluluk arayışının kurgulaştırıldığı Kayıp Aranıyor romanında ise Sait Faik’in sığınak olarak somutlaşan mekânı, insani ilişkilerin “yabancılaşma”ya henüz maruz kalmadığı ve doğal nitelikleri yitirilmemiş bir balıkçı köyüdür. Bir yönüyle güçlü bir orta-sınıf eleştirisinin işlendiği romanın baş-kışisi olan Nevin, duyarsızlık duvarlarıyla örölü şehir hayatından bu balıkçı köyüne kaçar. Fakat bu köyün de şehirlerin keşmekeşine yavaş yavaş şahit olunmasıyla –ve Nevin’in kolay “saadet” arayışının hüsrarla sonuçlanması- sebebiyle sığınak değişir. Nevin, “Türkiye’de bir yere bir tren bileti alarak” köyünü tercih ederek kaçacak; böylelikle de -bir anlamda- sığınak olarak beliren ütopya da burası olacaktır.” (Güngör, 2018: 24-25)

Şevket Süreyya Aydemir’in 1963 yılında yayımlanan *Toprak Uyanırsa: Ekmeksiz Köy Öğretmeninin Hatıraları* adlı romanı ütopya edebiyatı içerisinde değerlendirilmektedir. “Çokça köy romanının ortaya çıktığı bir dönemde yayımlanan romanın kurmaca dünyasında yoksul bir köye atanan öğretmenin öncülüğünde köyün büyük gelişme göstererek zenginleşmesi konu edinilir” (Küçükcoşkun, 2006: 40). Ertan Engin göre eserin esas kıymeti “Türkiye’nin çeşitli meseleleri ve geleceği hakkında yazmış-düşünmüş bir aydının, kendi neslinin vizyonunu ortaya koymasındadır. Bu bakımdan esere, Cumhuriyet devri aydınının/neslinin, tuttuğu rüya kayıtları olarak bakmak da mümkündür” (Engin, 2015: 30). Necla Dağ, Şevket Süreyya Aydemir’ in ütöpik eseri ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Romanda atandığı fakir, yoksul ve hastalıktan kırılan köyün gelişmesi için büyük bir çaba gösteren öğretmenin girişimleri sonucunda meydana gelen değişimler ele alınır. Suyu kurumuş, toprağı verimsizleşmiş, köylüsü eğitilmemiş Keltepe’de devletin görevlendirdiği yetkililer bir umut ve amaç için bir araya gelmiştir. Öğretmen önce köyü tanır daha sonra onların vazgeçilmezi imamla hareket etmeye karar verir. Sonra da örnek bir köy kurmaya karar verir. Çeşitli sosyal kurumların kurulduğu köyde aile, hukuk ve devlet ve adab-ı muaşeret konularında eğitim verilir. Böylece halkın sosyalleşebileceği, ülke yönetimde aktifleşebileceği bir ortam yaratılır. Böylece Ekmeksiz ya da Keltepe köyü, eski görüntüsünden kurtularak çağdaş bir yaşam merkezi haline gelir.” (Dağ, 2017: 84)

Yasemin Küçükcoşkun' a göre “Halikarnas Balıkçısı'nın *Aganta Burina Burinata* (1945), Melih Cevdet Anday'ın *Raziye* (1975), Pınar Kür'ün *Yarın Yarın* (1976) romanları bazı ütopyik öğeleri bünyesinde barındıran eserler olarak belirir” (Küçükcoşkun, 2006: 40). Necla Dağ, Melih Cevdet Anday' ın ütopyası ilgili olarak şunları söylemektedir:

“*Raziye*, adlı romanında ütopycacı iki kahramanın hikâyesi anlatılır. Ütopycacı dayı ve yeğenin hikâyesinin anlatıldığı bu romanda dayı rolünde olan ütopycacı, gelenekleri ve inançları değiştirmek için uğraş verir. Aklın hâkim olacağı bir köy oluşturmak niyetiyle işe başlar. Peşine düştüğü domuz ticareti sayesinde köyü bir ütopya ülkesine çevirir. Fabrikalar kurulur; sabahları İsveç jimnastiği yaparak güne başlayan köylüler, öğle paydosunda Mozart ve folklorik müzik dinlerler. Büyük kentlerden uzmanlar getirilerek köylüler aydınlatılmaya çalışılır. Bir süre sonra dayı ve yeğen karşı karşıya gelir. İki ütopycacı kahramanın aşık olduğu Vedia'nın çingenelere katılıp gitmesiyle dayının idealleri, projeleri yıkılır. Dayı ölünce yerini bir başka ütopycacı olan yeğeni alır.” (Dağ, 2017: 84)

2.4.3 1980 Sonrası Türk Ütopyaları

Yasemin Küçükcoşkun' un 2006 yılına ait *1980-2005 Dönemi Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar ve Ütopyanın Kurgusu* adlı tezinde Türk Edebiyatı içerisinde ütopyik öğeler barındıran eserlerin artış gösterdiğini söylemekte ve bu dönemi şu şekilde özetlemektedir:

“Türk edebiyatında ütopya türü içerisinde değerlendirebileceğimiz eserlerin 1980-2005 yılları arasında dikkate değer bir artış gösterdiğine şahit olduk. Bu artış, yaşanan devrin sosyal ve siyasî şartlarıyla ilgili görünmektedir. Bir taraftan 1980'de yapılan askerî müdahale, diğer taraftan 1980'lerin ortalarından itibaren ülkenin dışarıya açılması, liberal dünya görüşünün öne çıkması, dünyada başlayan global dönüşüm ve bunun Türkiye üzerindeki etkileri daha çok anti-ütopyanın zeminini oluşturmuştur. 17 eserin sekizinin anti ütopya olması, dördünün de hem ütopyik hem de anti-ütopyik dokular taşıması da bunu gösterir.” (Küçükcoşkun, 2006: 40)

Gülten Dayıoğlu' nun 1984 yılında yayımlanmış olan ütopyası *Işığın Çağı İnsanları* ismini taşımaktadır. Bu eser çocuklara yönelik bir ütopyik roman konumundadır.

“Yazar, gelecekte dünyanın “Atom Çağı”ndan sonra “Işın Çağı”nda alacağı şekli okurlarına bir kurmaca dünya hâlinde aktarır. Kurgu, atom çağında “İleri

Görüşlüler Ülkesi”nde yeni doğmuş dâhi seviyesinde bin zeki bebeğin kaçırılıp insanlık hizmeti için yetiştirilmesini, buluşları sayesinde dünyanın çağ atlamasını sade ve yalın bir anlatımla dikkatlere sunar. Eser iktidar erki, bilim, bilim kurgu, mutluluk, yeni buluşlar, yeni dünya düzeni, teknolojik gelişmeler, toplum hayatı, toplumlar arası ilişkiler, savaş ve eşitlik gibi konular düzleminde yoğunlaşan, yer yer bilim kurgu ve ütopyanın iç içe geçtiği ve bütünleştiği bir yapıda karşımıza çıkar. Işın Çağı İnsanları geleceğin mutlu yaşama alanını dikkatlere sunan ütöpik bir romandır.” (Küçükcoşkun, 2006: 42-43)

Firdevs Canbaş Yumuşak, Türk Ütopyaları ile ilgili makalesinde *Işın Çağı*

İnsanları adlı ütöpik roman ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Roman iyi gelecek ütopyasıdır; ancak insanların iyi hali iradî değildir, özel yöntemlerden kaynaklanır. Nüfusun hızla çoğalmasının önüne geçmek için kurultayca, insanların dünyaya iki yavru getirmelerinin uygun olacağı, kararına varılır. İleri Görüşlüler Ülkesi’nin yöneticileri yeni bir bilim kurulu oluşturmak için üstün zekâlı bebekleri tespit etmeye ve onlara özel bir eğitim vermeye karar verirler. Bu özel neslin, insanlardan uzakta, ‘bebekler çiftliği’nde en iyi koşullarda sağlıklı ve mutlu olarak, büyüyüp gelişmesi planlanır. Genç dahiler ülkeyi bekleyen açlık tehlikesi dolayısıyla uzayda bir tarım küresinde doygu bitkisi üretirler. Ancak diğer ülkeler bu bitkiyi onlardan almak için savaş açarlar. Bu sefer diğer ülkelere karşı ışın bombası ile karşı koyulur. Bu silah onları bütün kötü huylardan arındırır. Böylece ışın çağı başlamış olur. Ülkeler arasındaki sınırlar kalkmış, insanlar ırk, dil, din, renk ayrımı gözetmeksizin barış içinde birlikte yaşamaktadırlar.” (Yumuşak, 2012: 59)

Çetin Altan’ ın ilk olarak 1985 yılında yayımlamış olduğu *2027 Yılıın Anıları* geleceğe dönük bir ütopya konumundadır. “Eser, ütöpik özellikler barındıran fütürist bir kurgu olarak değerlendirilebilir” (Balı ve Uğur, 2017: 9). Eser ütopya ve distopya öğelerini bir arada bulundurmaktadır.

“Kurmaca dünyanın anlatıcısı, insanı var eden ve ona yaşama imkânı tanıyan, şehrin geçirdiği değişimi ve gelişimi, insanî ilişkileri, teknolojinin gelişimini, etik değerleri, sosyal hayatı, insan türünün evrimini, evrendeki yerini yer yer felsefî açılımlarla insan hayatının gelişim seyri içinde sergileme yoluna gitmek ister. Kahraman anlatıcı, ütöpik romanlarda görülen daha üst yaşama alanının kurulmuş olduğu bir dünyanın mensubu ve bilgisine sahip olmanın gururu içinden konuşur.” (Küçükcoşkun, 2006: 42)

Ali Nar’ ın 1988 yılında yayımlamış olduğu *Uzay Çifçileri* adlı eseri ilk olarak İslami bilim-kurgu olarak sunulmuştur. Ancak roman gelecek zamanda geçen bir

ütopyadır. *Uzay Çiğçileri* adlı ütöpik ve bilim-kurgu karışımım eser ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

“2046-2048 yılları arası anlatılan ütopyada insan ırkının uzayda çoğalabileceği gündeme gelir. Olaylar İslam Birliğinin Uzay komisyonunun Halep’teki Uzay Üssü’nde açılan kursa yapılan çağrı ile başlar. Romanın her bölümünün başında Kur’an-ı Kerim’den ve hadislerden epigraflar bulunmaktadır. Refref II adındaki geminin misyonu güneş sistemini araştırmak – Mars’ta, Venüs’te madencilik, Satürn uydularında tarım, uydu ve gezegenlerin iskâna uygun hale getirilmesi çalışmaları- uzayda yaşam olup olmadığı ile ilgilenmektir. Gemide her bitkinin tohumu gibi, tüm hayvan ve insan ırklarının da; Işıklar ülkesinde açılıp büyümeye konmak üzere “Tüp-Bebekler” halinde nüvesi vardır.” (Yumuşak, 2012: 59)

Buket Uzuner’ in 1991 yılında yayımlanan *İki Yeşil Susamuru, Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri* adlı eseri yazarın ilk romanı olmakla birlikte ütöpik öğeler ve özellikler barındıran ilk eseri olmuştur.

“Yazarın; aşk, sevgi, yalnızlık ve intiharı sorgulayan; çevre politikasına, aşka, enerji problemine, kadın-erkek ilişkisine alternatif çözümler aramaya çalışan romanı *İki Yeşil Su Samuru*’nda ütöpik düşünceyi temsil eden roman kişisi Teoman Ertan’dır. Çevresinin kendisini ütopyacı olarak eleştirmesinden rahatsızdır. Zaman zaman kendisini yeni tezler getiren bir kişi olarak niteler. Ancak, onun görüşleri yer yer ütopyacı görüşler olarak belirir. Başta ablası Nergis tarafından “ütöpik, hatta sekter ve pasifize biri” olmakla eleştirilen Teoman’ı suçlamayan tek insan hayattayken annesi Cahide Hanım olur.” (Küçükcoşkun, 2006: 50)

İlhan Mimaroglu’ nun 1997 yılına ait *Yokistan Tasarısı* adlı ütopyası “Klasik ütopyalara en yakın eser olarak dikkat çekmekte olup, 18. yy.’dan itibaren çokça görülen sosyalist ütopya geleneğine bağlıdır” (Balı ve Uğur, 2017: 9). Ütopya, şu özellikleri ile ön plana çıkmaktadır.

“Ütopya, hayal edilen bir ülkenin yaşama şartlarını, toplum yapısını, devlet sistemini, eğitim düzenini, sağlık hizmetlerini ve benzeri özelliklerini sıraladığı bir anlatım olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle edebiyattan ziyade sosyoloji ve siyaset biliminin alanına girer. Ancak, kurgusuyla da edebiyatı ilgilendirir. Ütopya geleneği içerisinde ise onu Thomas More’un *Utopiası*yla ideal toplum tasarısı şeklinde beliren ve siyaset bilimi çerçevesinde anlam kazanan Platon’un *Devlet*’ine bağlamak doğru olacaktır.” (Küçükcoşkun, 2006: 46)

Firdevs Canbaş Yumuşak’ a göre İlhan Mimaroglu’ nun ütöpik eseri:

“Olmayan bir yerde “en iyi” hayatın nasıl olabileceğini tasarlayan bir örnektir. Ülkenin ekonomik dizgesi komünist kapitalizmdir. Herkese eşit ücret ödenir. Din, mülkiyet, işsizlik ve emeklilik yoktur. Aile yoktur, evlilik de yoktur. Toplumun birimi bireydir. Kişilere kimlikleri, bireysel olarak verilir. Ana ve baba adları kimlik kartında değil, gerektiğinde nüfus kütüğünde yer alabilir. Ütopyada doğum denetimi vardır. İzinsiz doğum ağır bir suç sayılır.” (Yumuşak, 2012: 60)

Reşat Karakuyu’ nun 1998 yılında yayımlamış olduğu *Ütopya Mistik Masal Dünyası* adlı eserinde ütöpic özellikler görölmektedir.

“Ark’ın talihini aramaya başlamasının sebebi daha iyi ve güzel bir hayat yaşama özlemidir. Fantastik unsurların masal öğeleriyle iç içe geçtiği romanda ütopya kaynaşır. Şair Ark’ın doğuya has bir anlatım ve olay örgüsü içinde yaşadığı maceralarda başından geçen olaylara göre ütopya ya da anti-ütopya belirginlik kazanır.” (Küçükcoşkun, 2006: 54)

Alev Alatlđ’ nın 2001 yılında yayımlanan *Schrödinger’ in Kedisi Rüya* adlı eseri distöpic öğeler barındıran *Schrödinger’ in Kedisi Kâbus* romanına karşı olarak ütöpic özellikler barındırmaktadır. Olaylar ilk kitabın devamı durumundadır. “Roman ütöpic öğeler barındırmakta olup, fantastik motiflerin ve oyun fikrinin geniş yer tuttuğu iyimser bir gelecek kurgusu olarak karşımıza çıkar” (Balı ve Uğur, 2017: 10). Yasemin Küçükcoşkun tezi içerisinde Alev Alatlđ’ nın bahse konu alan iki eserini şu şekilde karşılaştırmaktadır:

“Kâbus’un anti-ütopya oluşuna karşılık Rüya, ütopya olarak karşımıza çıkar. Rüya’da, Koalisyon’un kuruluşu, Yeni Dünya Düzeni’nin oluşumu Onarımcılar’ın bakış açısından anlatılır. Koalisyon’un kuruluş aşamasında gelecekte öngörölen baskıcı, totaliter rejimin oluşum aşaması da verilmiş olur. Koalisyon ve onu oluşturan kurumlar Kâbus’ta Yeni Dünya Düzeni’nin söylemiyle ortaya konulmuşken, Rüya’da Onarımcılar’ın bakış açısından, Koalisyon’a objektif ve eleştirel şekilde yaklaşılır. Roman, Türkiye’nin parçalanması fikri üzerine kurulmuş anti-ütopya özelliği taşıyan Kâbus’a karşı tez olma niteliği gösteren bir kurguya sahiptir. Fantastik motiflerin ve oyun fikrinin geniş yer tuttuğu roman, Kâbus’a oranla iyimser bir gelecek kurgusu olarak karşımıza çıkar.” (Küçükcoşkun, 2006: 57)

Armağan Ethemoğlu’ nun 2004 yılında yayımlamış olduğu *Son Masal* adlı eseri ütopya, masal ve fantastiğın karışımı durumundadır.

“Roman, masalsı öğelerle modern öğeleri bir araya getirir ve postmodern bir anlatımla yeni dünyalar kurma yoluna gider. Forgan krallarının hepsi aslında

kendi ütopyaları peşindedir. Anlatının sonunda her şey yolunda gitse bile bu ütopyaların bir yerde mutlaka bozulacağı mesajı verilir. Halk hep yerindedir, değişen krallar ve yönetim biçimleridir. Bu eserde ütopya ve anti-ütopyanın iç içe yerleştirilmiş olduğunu söylemek yanlış sayılmaz. Masalsı dünyaya ait o saydam yapıda geçişkenlik çok kolaydır. Bu eseri, masalsı ütopya şeklinde adlandırmak mümkündür. Çünkü ütopyaların kuru anlatımını masalın hareketli anlatımıyla kırılmış, hareketli ve eğlenceli bir anlatı meydana gelmiştir.” (Küçükcoşkun, 2006: 60)

Filiz Balı ve Ufuk Uğur, bu ütopyik eserin diğer ütopyalardan farkına dair şunları dile getirmektedir.

“Ütopyik öğeler taşıyan eser, postmodern bir anlatımla yeni dünyalar kurma yoluna gider. Ütopyalar genel olarak kolektif yapıda olup, genel anlamda teorik açıdan kişiler önemsizdir. Bu eseri diğer ütopyalardan ayıran temel özellik, çatışma alanının kişilerin derinlemesine tahlilini de getirmesidir”. (Balı ve Uğur, 2017: 10)

Mehmet Açar’ ın 2005 yılında yayımlanmış olduğu *Siyah Hatıralar Denizi* adlı eseri “Fantastik öğeler ile ütopyik unsurların bir araya geldiği bir eserdir. Romanda fantastik yapı daha baskın olup, ütopyik kurgu rüya, düş, zaman, çocukluğa dönüş ve geçmiş zaman gibi çeşitli unsurlarla beraber örülmüştür” (Balı ve Uğur, 2017: 10).

Necla Dağ, Tahsin Yücel’ in Gökdelen romanı ile ilgili olarak şu yorumu yapmaktadır. “Ütopya gibi başlayıp anti-ütopyaya dönüşür. 2073 yılında İstanbul’da yaşanacak anti-ütopyik bir hayatı konu alır. Roman, Amerika’nın ve kapitalist dünya düzeninin bir parçası hâline gelen Türkiye’nin İstanbul merkezli eleştirisini yansıtır” (Dağ, 2017: 86).

Firdevs Canbaş Yumuşak’ ın *Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği* adlı makalesinde belirttiği üzere 1990’ lı yıllardan sonra distopya örneklerinde artış görülmektedir. Bu makalenin sonuç kısmı içerisinde Türk Ütopya geleneğinde son yıllara gelindiğinde neden distopyalara doğru bir kayma olduğunun çözümlemesi yapılmaktadır.

“90’lardan sonra bilimkurguya ilgi arttıkça karşı-ütopyalarda da artış olmuş, romanlarda gelecek tasarımlarının ve toplumsal eleştirinin ağır bastığı görülmüştür. Artık geleceğe dönük karamsar bakış öne çıkmakta, bu nedenle

de edebiyatımızda ütopyadan çok karşı-ütopya yazılmaktadır. Kadın-erkek eşitsizliği, evlik kurumu, yerleşik geleneksel kodlar, geleneksel aile kurumu eleştirilmekte nüfus artışı, doğum kontrolü, çevreye karşı duyarsızlığın getireceği doğal afetler konu edilmektedir. Son dönem Türk romanında karşıütopyaların bu kadar öne çıkması sosyal hayatla da yakından ilişkilidir. Dolayısıyla edebiyatımızdaki karşı-ütopyaların, bu bakımdan sosyolojik birer ikaz olarak değerlendirilmesi de gündeme gelmektedir.” (Yumuşak, 2012: 66)

2.4.4 Ütopya ve Hayali Adaların Bağıntısı

Alberto Manguel ve Gianni Guadalupi’ nin hazırlamış olduğu iki ciltlik *Hayali Yerler Sözlüğü*’ nde Akdeniz ve Ege kıyılarında bulunan çeşitli adalardan bahsedilmektedir. Bu adalar çeşitli ütopyik öğeler barındırmaktadır. Aşağıda bu adaların adları ve bu adalarla ilgili olarak çeşitli bilgiler verilmiştir:

Aieaie adasının misafirlerinin bakış açılarını değiştireceği söylenmektedir.

“AİAİE, Akdeniz'in en doğu ucunda bir adadır. Büyücü Kirke ile hizmetkârları dışında ıssızdır. Seyyahlar, Aiaie’ ye yapacakları bir ziyaretin hayata bakışlarını değiştireceği konusunda uyarılır, çünkü Kirke çoğu zaman konuklarını kurtlara, aslanlara ve domuzlara dönüştürür (Homeros, *Odyseia*, İÖ 9. yy [?]).” (Manguel ve Guadalupi, 2007: 26-27)

Aiolos adası genel ütopya eğiliminde olduğu gibi sakinleri için en güvenli yerlerden biri konumundadır. “AİOLOS, genellikle Akdeniz’in batı ucunda bulunan, yüzen bir adadır. Yıkılmaz tunç bir duvarla çevrili çıplak bir kayadan oluşur (Homeros, *Odyseia*, İÖ 9. yy [?]).” (Manguel ve Guadalupi, 2007: 27).

Altın Ada, misafirlerine istedikleri ve arzu ettikleri her şeyi sunmaktadır. Altın Ada adını ada üzerinde bol bulunan altın madenlerinden almıştır.

“ALTIN ADA, bereketlidir, konukları buyur eden bir hali vardır. Ziyaretçiler meyveler ve çiçeklerden yapılmış çelenklerle karşılanır. Ada adını, burada bol miktarda bulunuyor gibi görünen değerli madenden alır. Adanın kadınları ışıltılı altın elbiseler giyer; erkekler güneş gibi parıldayan giysilere bürünür. Her iki cins de incelikle işlenmiş süsler takar (William Morris, *The Earthly Paradise, A Poem*, Londra, 1868).” (Manguel ve Guadalupi, 2007: 38)

Anostus Adası değişik özellikler içermektedir. Bu adada iki nehir bulunmaktadır. İnsanlar burada yetişen ağaçlardaki meyvelerden tattıklarında zevk veya keder yaşamaktadır.

“ANOSTUS, Akdeniz girişinin ötesinde bir körfez ve yeşillikli büyük bir adanın en uç noktasıdır. Anostus'ta iki nehir bulunur: Zevk Nehri ve Keder Nehri. Kıyılarında kutsal ağaçlar yükselir. Keder Nehri'nin kıyısında büyüyenler hazin meyveler verirler ve bir ziyaretçi bunlardan yiyecek olursa eğer, ömrünün geri kalanını gözyaşları ve keder içinde geçirir. Zevk Nehri kıyısındaki ağaçların meyvelerinden tadan kişi daha önceki bütün arzularından kurtulur. Ziyaretçi, kısa sürede gitgide gençleşecek, daha önceki yıllarını yeniden yaşayacak ve yeni doğmuş bir bebek olarak ölecektir (Claudius Aelianus, *Varia Historia*, İÖ 2.-3. yy).” (Manguel ve Guadalupi, 2007: 52)

Atlantis adası ütopyalarının bir nevi çıkış noktası sayılmaktadır. Atlantis' in bütün iyi özellikleri ada ütopyalarını miras olarak kalmıştır. Ütopya yazarları ütopyalarını korunaklı olarak adalar üzerine inşa etmişlerdir. Bununda ötesinde Atlantis' in zenginlikleri örnek alınmıştır. Adalar üzerinde kurulan ütopyalar her anlamda zengin ve bereketlidir.

“ATLANTİS, İÖ 9560'a doğru Atlas Okyanusu 'nun suları altında kalan muazzam bir ada-kıtadır. Kadim Atlantis'in elipse benzer bir şekli vardı. Denizin üzerinde yükselen sarp dağlarla çevrili bir yayladan oluşurdu. Dağ yamaçlarında ve dağ vadilerinde çok sayıda müreffeh köy vardı; balıktan yana zengin birçok dere ve nehir ovayı bereketli kılardı. Yeraltındaki taş ocaklarından sakinlerin altın kadar değer verdiği oricalcum adlı değerli bir maden çıkarılırdı. Sanayi ve sanat gelişmişti, Atlantis gemileri Avrupa, Afrika ve Amerika limanlarına uğrardı. Atlantis'in kara ve deniz kuvvetlerinde bir milyondan fazla adam vardı, ülkeye hem iç güvenlik, hem de yabancı topraklarda hâkimiyet sağlardı. Atlantis dünyanın dört bucağında kolonilere sahipti. Atlantis adlı başşehir, ovanın tam merkezindeydi, birbirlerinden derin kanallarla ayrılmış eşmerkezli toprak tabyası halkalarıyla çevriliydi (Platon, *Kritias*, İÖ 4. yy; Platon, *Timaios*, İÖ 4. yy; Pierre Benoit, *LAtlantide*, Paris, 1919; Sir Arthur Conan Doyle, *The Maracot Deep*, Londra, 1929).” (Manguel ve Guadalupi, 2007: 69-71)

Cheli adası da bereketli ve zengindir. Herkes her istediğini alabilmektedir.

“CHELİ, Akdeniz'de, bereketli ve zengin bir adadır. İLTİFATLAR ADASI olarak da bilinen Cheli, Kral Panigon ya da diğer adıyla Herkese-her-şey tarafından yönetilir. (François Rabelais, *Le quart livre des faicts et diets du bon Pantagruel*, Paris, 1552)”

(Manguel ve Guadalupi, 2007: 175). Hayali Ada ise eşsiz güzellikleri ile bilinmektedir.

O kadar güzeldir ki bu cennet ve inanılmaz zenginlikte olan adada herhangi bir insan topluluğu yaşamamaktadır.

“HAYALİ ADA, ılıman iklime sahip yumuşak ve hoş havasıyla bilinen bir adadır. Bu doğal cennet nüfustan yoksundur. Çevresi tamamen mermer ve somaki ile kaplıdır. Ada, mermer korkuluklarla çevrilidir ve her zaman boş olan güvenli iki limanı vardır. Limanda görünürdeki diğer tek bina ise elmas, mercan ve incilerden oluşmuş ufak bir yapıdır, ikinci liman tamamen çelikten yapılmıştır. Hayali Ada aynı zamanda, içlerinden birçok nehir ve ırmağın aktığı güzel ormanlarıyla bilinir -Avrupa'dakilerden yirmi kat hızlı büyüyen portakal, nar ve yasemin ormanları. Asla işletilmeyecek madenler arasında akik, safir, türkuaz, laciverttaşı ve yeşim vardır. Sahiller, içlerinde inci bulunabilen, ama asla bulunamayacak olan, deniz kabuklarıyla doludur (Anne Marie Louise Henriette d 'O rleans Duchesse De Montpensier, Relation de L'tsle Imaginaire, Paris, 1659).” (Manguel ve Guadalupi, 2007: 332-333)

İcaria, Fransız yazar Etienne Cabet' in yarattığı bir ütopyadır. Bu ütopya bilgeliğin en üst seviyede olduğu bir ada konumundadır. Genel ütopya eğiliminde olduğu gibi bu ada ütopyası da güvenlidir. İcaria ada ütopyasının başşehri dünyanın en güzel şehirlerinin sentezi konumundadır. Yönetim yalnızca sosyal ve idari hizmetlerden sorumludur. Yazılı kanunlar bulunmamaktadır.

“İCARİA, muhtemelen Akdeniz'de bulunan, Marvols Ülkesi'nden bir deniz şeridiyle ayrılan bir cumhuriyettir. Herhangi bir tür iş yapmayı düşünen hiçbir ziyaretçi icaria'ya alınmaz, icaria bilgeliğinin ilkelerini kendi ülkelerine götürmek üzere ülkeyi ziyaret edenlere izin verilir. Giriş parası dışındaki her şey ücretsizdir, gümrük muhafızları yoktur. İcaria'lı mimarlar dünyanın en güzel şehirlerini dikkatle incelemiş ve icara'yı her birinin en güzel yanından esinlenerek yaratmıştır. Sokakların temiz, geniş ve düz olduğu merkezde şehir sakinleri yaşar. Her evin hoş bir bahçesi vardır ve bu bahçeyi şehrinin hatrına güzel halde tutmak her yurttaşın görevidir. Hükümet komüniteryendir. İcaria Cumhuriyeti idare ve sosyal hizmetlerden sorumludur; ancak kanunları ihtiyaçlarına ve vicdanlarına göre yurttaşlar yapar (Etienne C abet, Voyage en Icarie, Paris, 1839; Etienne Cabet, Adresse du fondateur d 'Icarie, Paris, 1856).” (Manguel ve Guadalupi, 2007: 369-370)

Lotus Yiyenler Adası büyümlü adalardan biri konumundadır. Lotus çiçekleri tadan misafirler kendilerini yeniden doğmuş gibi hissetmektedir.

“LOTUS YİYENLER ADASI, Akdenizdedir. Adada, lotus çiçekleri yiyerek tüm dünyevi kaygılardan arınmış bir halk yaşar. Bu insanlar iyi

yürekliliklerinden dolayı her misafire bu çiçeklerden ikram ederler. Misafir lotusun tadına baktığı andan itibaren ülkesine dönme arzusunu yitirir. Eğer misafir yemeğini yerse, bilinmeyen bir müzik sesi duyacak ve bunun kalbinin kulaklarında çınlayan sesi olduğunu anlamayacaktır (Homeros, Odysseia, İÖ 9. yy; Alfred, Lord Tennyson, "The Lotos-Eaters" , Poems, Londra, 1833)." (Manguel ve Guadalupi, 2007: 485)

Macreons Adası Ege Denizi' nde bulunmaktadır. "Ege Adaları'ndan biridir. Zaman içinde fakirleşen adada sadece yaşlı insanlar yaşamaktadır. Onlar yaşadığı sürece bölge refah içinde, hava ise dingindir. Ziyaretçiler adadaki yaşlı insanların sıcakkanlı ve misafirperver olduğunu göreceklerdir." (Manguel ve Guadalupi, 2007: 491-492). Mutluluk Adası adını Kraliçe' nin isminden almaktadır. Ada doğal engeller sayesinde muhafaza edilmektedir. Bu ütopyada hiçbir şey yaşlanmamaktadır. Kötü hiçbir şey bulunmamaktadır.

"MUTLULUK ADASI, Ege Denizi'nde, Kraliçe Felicity (Mutluluk) tarafından yönetilen bir adadır. Burası bazı doğal engellerle korunmaktadır; sarp kayalıklar, yükselen sel suları, vahşi aslanlar, kaplanlar ve panterler ve güllerin içinde bulunan yılanlar. Bir seyyah adaya girmeyi başarır ise adanın, hiçbir şeyin yaşlanmadığı sonsuz bir şimdiki zamanla kaplı olduğunu görecektir. Hiçbir hastalık, kaygı ya da korku yoktur. Meyveler her zaman olgundur. Ada en yaşlıları sadece on beş yaşında olan ebediyen genç kalacak perilerin ikametidir (Fanny de Beauharnais, L 'Isle de la Félicité ou Anaxis et Théorie, Paris, 1801)." (Manguel ve Guadalupi, 2007: 547-548)

Talihli Adalar, insanlarına istediklerini vermekte, hiçbir zorluk yaşanmamaktadır. Ütopya o kadar verimlidir ki her şey kendiliğinden yetişmektedir.

"TALİHLİ ADALAR (2), Akdeniz girişinin hemen dışındadır. Adalarda neşeli ruhların ikamet ettiği söylenir. Bir yolcu şöyle demiştir: "en kolay ölümümlerin yaşamı: kar yok, kış yok, pek yağmur yok, ama okyanus insanları canlandırmak için daima serin meltemler gönderiyor." İS 82'de Cádiz'li kimi gemicilerin tariflerine göre, yerliler üşengeçmiş, toprak da öyle bereketliymiş ki, yiyecekler kendiliğinden yetişiyormuş." (Manguel ve Guadalupi, 2007: 766).

Görüldüğü üzere tarih boyunca adalar ideal yaşam biçiminin olduğu yerler olarak tasavvur edilmişlerdir. "Dışarıdan bakış, hayali olanı, düşleri ve 'gerçek-dışı' lığı mümkün kılar. Deleuze adaları üreten ve insanları adaya taşıyan hareketin kendisinde, adanın ıssızlığını, ıssızlığın ütopyasını görür" (Çankaya, 2016: 14). Tasvir

edilen adaların hepsi insanlara daha iyi ve mutlu bir gelecek vaat etmektedir. Yapılan araştırma ile beraber ‘ada’ ortamının ütopyik mekân olarak tasarlanması geleneğinin kökeni inilmiş, böylece yazarların ve ütopycacıların daha iyi bir yaşam için ada ortamını seçtikleri görülmüştür.

2.4.5 Türk Ütopya Edebiyatı ve Akdeniz Arasındaki Bağntı

Tarih boyunca Akdeniz coğrafyası farklı birçok medeniyete sahip olmuştur. Akdeniz birçok farklı dil, din ve etnik kökene sahip topluluklara yurt olmuştur. Bu açıdan çok renkli bir mozaik konumundadır.

“Farklı din, dil ve etnik kökenli toplumları barındıran Akdeniz’ de zengin bir kültür çeşitliliği vardır. Mısır, Sümer, Hitit, Asur ve Fenike uygarlıklarının yanı sıra Eski Yunan ve Roma medeniyetleri ve bunların tesiriyle oluşan çeşitli alt kimlik grupları gelişir. Çeşitli dinlerin, ideolojilerin karşılaştığı, çatıştığı ve birbirini etkilediği bölge renkli bir mozaik oluşturur.” (Kefeli, 1998: 182)

Akdeniz coğrafyası üzerinde yaşayan insanların kendilerine ait bir tip yaratmalarını sağlamıştır. Bu insan tipinin özellikleri şu şekildedir. “Yörenin jeopolitik özelliği mücadelecisi, hayattan zevk almasını bilen, ihtiraslı, ufku geniş bir Akdeniz insanı tipi yaratır. Mitik dünyadan günümüze kadar şekillenirken de bu özelliklerini hiç kaybetmez” (Kefeli, 1998: 182-183). Yeni Türk Edebiyatının, Akdeniz kültürü ile olan ilişkisini derinlere dayanmaktadır. “Yeni Türk Edebiyatında Akdeniz ve Akdeniz kültürü incelendiğinde geniş bir coğrafya ile karşılaşılır. Türk Edebiyatında Akdeniz’ e olan ilginin odak noktası daha çok Yunan ve Latin kültürüdür” (Kefeli, 1998: 183). Akdeniz kültürü ile ilgilenen yazarlara göz atılacak olursa ilk olarak akla Tanzimat Dönemi yazarları gelecektir. “Tanzimat Döneminde Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Ahmed Midhat, *Esatir* adlı eseri ile Şemsettin Sami ve Münif Paşa bu konuya ilgi gösteren devrin aydınları arasında sayılırlar” (Kefeli, 1998: 183). Bu yazarların ardından Türk Edebiyatının öncü ve yenilikçi şairlerinden olan Yahya Kemal Beyatlı

Akdeniz ve Akdeniz kültürü ile fazlasıyla ilgilenmiştir. Emel Kefeli' ye göre yazarın Akdeniz medeniyetleri ile ilgili olarak düşünceleri şu şekildedir:

“1912 yılında Paris’ ten dönen Yahya Kemal, Yunan mitolojisini tanımının gereği üzerinde durur. Şiire klasik bir temel arar ve Yunan sanatından hareket ederek Neo-hellenisme akımını benimser. Kendini coğrafi açıdan ve kısmen de olsa medeniyet açısından Yunanlıların varisi olarak gören Yahya Kemal Akdeniz medeniyetinin büyüklüğüne inanır. Asyalı medeniyetten Avrupalı medeniyete dönmenin bizim için gerekli olduğunu ve Akdeniz kıyılarının bizim için önemli bir kaynak olduğunu belirtir.” (Kefeli, 1998: 184-185).

Hasan Ali Yücel' e göre Yahya Kemal' in imgelemindeki Yunan ülkesi ideal bir ülkedir. “Yahya Kemal' in hayalinde Yunan beldesi ‘fikir, zevk, şiir, kadın, şehvet ve inceliğin hâkim olduğu bir diyar’ dır. Yunan diyarında ‘aşk, din ve sanatın hayatı halinde tecelli ettiği’ düşünür” (Yücel, 1989: 251-299). Yahya Kemal' in ardından bu düşünceye Yakup Kadri Karaosmanoğlu da katılır. Hem Yahya Kemal hem de Yakup Kadri çeşitli tepkiler ile karşılaşılırlar. “Tüm tepkilere rağmen Akdeniz sahilinde yaşayan milletler arasında müşterek bulunan bir Akdeniz Medeniyeti’ nin varlığına inanan Ziya Gökalp de bu yazarlara katılır” (Kefeli, 1998: 187). Öte yandan, bu yazarlarımıza en önemli kadın yazarlarımızdan olan Halide Edib Adıvar da katılmış, eserleri içerisine Akdeniz kültürünü geniş bir şekilde yerleştirmiştir. “Akdeniz ruhunun egemen olduğu bir diğer yazarımız ise Halide Edib’ dir. Eserlerindeki coğrafi harita ve musiki anlayışı bize geniş bir Akdeniz haritası çizer” (Kefeli, 1998: 182-188). Döneminin öne çıkan şairlerinde bir olan Enis Behiç ise şiirlerine Akdeniz’ in romantizmini aksettirmiştir. “Enis Behiç Koryürek şiirlerinde Akdeniz’ in bir başka cephesini, romantizmini işler” (Kefeli, 1998: 192).

Bu yazarların ardından sahneye Halikarnas Balıkçısı olarak ün yapmış olan Cevat Şakir Kabaağaçlı çıkmaktadır. Cevat Şakir çok yönlü bir Türk aydını olmakla birlikte Bodrum ve deniz aşığıdır. Eserlerinde Akdeniz’ e, Akdeniz İnsanına ve Akdeniz Medeniyetine geniş bir şekilde yer vermiştir. “Onun eserlerinde Akdeniz

adeta bir roman kahramanı olarak karşımıza çıkar. O, Akdeniz çevresindeki memleketlerin bir kıta oluşturduğuna inanır. Bu kıtayı da insan düşüncesinin en mükemmel düzeye ulaştığı bir alan olarak niteler.” (Kefeli, 1998: 193). Nermin Yazıcı, *Halikarnas Balıkçısı’nda Kamusal Ütopya* adlı makalesinde yazarın benimsediği Akdeniz uygarlığını ideoloji olarak nitelemekte ve bu ideolojiyi ütopya olarak değerlendirmektedir.

“Yazarın eserlerinde Tanrısallaştırılmış, aşkın bir özne olarak sunulan doğa, Cumhuriyet döneminde kamusal alandan dışlanan dinin yarattığı boşluğa yerleşir ve kamusal alanın düzenleyicisi olan gerçek özneye dönüştürülür. Aşkın bir doğa ile belirlenen kamusalılık ve bu doğanın ilişkilendirildiği Klasik Ege-Akdeniz uygarlığının öte(ki)liği, bu ideolojiyi ütopya olarak değerlendirmemizin temel nedenlerindedir. (Yazıcı, 2005: 43)

Cevat Şakir’ in ardından onun izini süren Azra Erhat olmuştur. “Hümanist bir yaklaşımla Anadolu’ nun kültür varlıklarını değerlendirmeyi amaçlayarak, Yunan ve Latin mitolojisini bilimsel olarak inceleyip bir mitoloji sözlüğü oluşturan yazar dünya edebiyatında bir esin kaynağı olarak mitolojinin” (Kefeli, 1998: 193-194) önemine dikkat çekmiştir. Ayrıca “Sabahattin Eyuboğlu ve Vedat Günyol gibi yazarlarımız da Akdeniz’ e hümanist bir yaklaşımla bakar, Akdeniz kültürünü, Anadolu efsanelerini eserlerinde yaşatırlar” (Kefeli, 1998: 194).

Global bir köye dönen dünyamızda aynı coğrafya insanların birbirlerini tanımaları elzem durumdadır. “Kendi özel ve tarihi normları ile benzerliklerini sezmeye başlayan Akdeniz ülkelerinin birbirlerinin kültürlerini daha yakından tanıyarak ilişkilerini geliştirmeleri ve XXI. yy da özel bir bölge insanı ve kültürü olarak dünyadaki yerlerini beklemektedir.” (Kefeli, 1998: 195). Birbirini tanıyan ve birbirlerini saygı gösteren insanlardan oluşan medeniyetlerin her zaman daha iyiye gideceği bilinmektedir. Halikarnas Balıkçısı’ nın dediği gibi Akdeniz Kültürü ve Medeniyeti insan düşüncesinin en yüksek düzeye ulaştığı bir coğrafyadır. Tek yapılması gereken kültürel kodlarda bulunan ideali yakalamak adına öze dönmektir.

Görüldüğü üzere Türk Edebiyatında döneminin öne çıkan birçok yazar ve aydını Akdeniz Medeniyeti'nden fazlasıyla yararlanmış ve bu medeniyetin özünden gereken şekilde yararlanması bilmiştir. Akdeniz Medeniyeti etkisine giren yazarlar arasında Ziya Paşa, Namık Kemal, Yahya Kemal Beyatlı, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Cevat Şakir Kabaağaçlı yazarlarımızın her biri Türk Edebiyatına ütöpik eser hediye etmiştir. Bu yazarlarımızın ütopya açısından en önemli ortak özelliği daha iyi bir yaşama olan arzularının olmasıdır.

2.4.6 Ada Kavramı, Adalar ve Ütopya

Kurgulanan ütopyalar içerisinde adanın mekân olarak öne çıkmasının sebebi 'ada' kavramının kendine özgü ve özerk statüsünden ileri gelmektedir. "Adalar, özerk bir bütünlük olarak korunma, kendine özgü olanı üretme yetisine sahiptirler" (Çankaya, 2016: 1-2). Bilindiği üzere ulus devletler çıktığından bu yana ülkeler arasında yapay sınırlar ortaya çıkmıştır. "Bunun yanında yapay bir güzergâh olan 'kıyı çizgisi' bir noktadan başlamak üzere takip edildiğinde aynı noktaya erişilerek tamamlanır. Bu hem kendi varlığının vurgusu hem de yabancının dışarıda bırakılma yoluyla inşa edilmesidir" (Çankaya, 2016: 6). Ulusların kanalıyla çizilen sınırların yardımıyla beraber dünya insanları birbirinden ayrıştırılmakta ve birbirlerine yabancılaştırılmaktadır. 'Biz' olmaktan uzaklaşarak 'ben' ve 'öteki' kavramları gün geçtikçe daha da güçlenmektedir.

Günümüzde İstanbul Adaları olarak bilinen adalar tarih boyunca birçok farklı isimle anılmışlardır.

"Antik dönemde Greklerce Demonisi (Cin Adaları), Yunanlı filozof Artemidoros tarafından Pitiusa (Çamlı Ada), Romalı tabiat bilgini Plinius tarafından Propantidas (Marmara Adaları), Aristoteles tarafından Halkedon (Kadıköy) Adaları, Doğu Roma Hükümdarlığı süresince hükümdar ailesinden pek çok kişinin buraya sürgün edilmesinden ötürü Prens Adaları, burada yaşamış keşişlerden ötürü Doğu Romalılarca Papadonissia (Papaz Adaları, Keşiş adaları), İstanbul'u fetheden Türkler tarafından ise Kızıl Adalar olarak anılmışlardır. Bu isimlerin her biri bu adaları belli tarihsel

altlıklara dayandırarak, belli toplumsal varoluşlar içindeki karakterizasyonun görünür kılınma işlemini görürler.” (Çankaya, 2016: 13)

Ahmet Midhat’ ın *Letaif-i Rivayat*’ ının dokuzuncu cüz’ ün ilk hikayesi ada üzerinde geçmektedir. *Bir Gerçek Hikâye*’ nin konusu iki farklı milletten olan iki genç arasındaki aşktır. Prof. Dr. Fazıl Gökçek, *Letaif-i Rivayat* adlı makalesinde öykü ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Rum nüfusun yaşadığı Ege adalarının birinde görev yapan Ali onbaşıya âşık olan bir Rum kızı, aradaki din farkına rağmen anne ve babasını da razı ederek bu gençle evlenir. Adada devlet işlerini yürütmekle görevli bir memur, merkezî idareye, bu evliliğin halk arasında infiale yol açtığı biçiminde yazı yollar; bunun üzerine Ali Onbaşı, adadan uzaklaştırılır ve iki genç ayrılmak zorunda bırakılır. İki ayrı kişinin anlatımıyla sunulan hikâyenin birinci kısmında bu olay verildikten sonra, ikinci kısımda gençlerin evliliğine engel olan söz konusu memurun, yaptığı kötülüğün cezasını nasıl ödediği, anlatılmıştır. Yazarın asıl amacı, dünyada yapılan kötülüklerin karşılıksız kalmayacağı tezini ispatlamaktır.” (Gökçek, 2011)

Ahmed Hikmet Müftüoğlu, 1893-1900 yılları arasında yazdığı yirmi iki hikayesi *Hâristan ve Gülistan* başlığı altında toplanarak 1900 yılında yayımlanmıştır. Ahmed Hikmet, ilk olarak *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanmış olduğu hikâyelerinde konusu ada üzerinde geçen öykülerde yazmıştır. 1899 yılına ait *Zevk-ı Hayal* adlı öykü romantizm öğeleri barındırmak ile beraber inzivaya çekilen bir gencin hayatını anlatmaktadır. “Ümitsiz gecelerini, nursuz geçen günlerini hatırlayan, her şeyin sonu ölüm olduğunu düşünerek, ona yalnızlığını unutturacak biri ile Midilli'nin Halkaköyü'ne çekilip münzevî bir hayat sürmek isteyen bir genci kahraman aldığı *Zevk-ı Hayal* adlı hikâyesinde, romantizm husûsiyetlerini buluruz.” (Abdullah, 1951: 15). Fevziye Abdullah, 1900 yılına ait *Hâristan ve Gülistan* adlı öykünün konusu ve içeriği ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir. Bu hikâye Fevziye Abdullah’ a göre, hikâye külliyyatının ilk yazısı, en önemlisidir ve diğerlerine hiçbir şekilde benzememektedir.

“Bundan be bin sene evvel... cümlesi ile başlayan ve tarihten alınmış gibi gösterilen *Hâristan ve Gülistan*'ın birinci kısmında vak'a, *Bahr-i kulzum*'un

cenup sahillerindeki bir adada geçer. Gülistan başlıklı bu kısmın kahramanları Nesrinnû ile İhtiyar annesi ve nedimelerdir. İhtiyar annenin, «...Bütün bu saçlarımı yolan, bütün bu dişlerimi döken, bütün bu çehremi buruşturan erkeklerdir. Neslimin bu felâketlere uğramasın a mâni olacağım! Onu bu adaya getirdim. On a ne kadar mümkün ise o kadar eğlenceyi, süsleri refahı verdim; lâkin erkek nedir bilmeyecek! O felâket nedir tatmayacak. Adaya erkek mahlûk sokmadım; şâyed ben muttali olmadan adaya bir erkek kelebek bile girer ve kızımın bir tarafına konarsa, orada bir gül açılınsın da kızlına zahmet' vermeden ve hüsnüne bir halel gelmeden, ben haberdâr olayım; her tedbirim mükemmel artık gönlüm rahattır- yollu düşünceleri, hikâyenin ana hatları gibidir. Gülistan adlı bu fasılda, vak'alara, entrikalarla değil, omuzlarına al bürümcükler atmış ve bir fecir bulutunu andıran nedimleri, berrak derenin sathına yayılan sarı nilüferleri, üç çift beyaz dişi kuğunun idare ettiği billurlardan arabaları, gül yaprakları serili yolları canlandıran zengin hayâl mahsûl ü tasvirlerle rastlarız. Bin ışıık, renk ve her türlü eğlence diyarında, ışıık ve kadife yumuşaklığında ki gözlerini ılık bir güneşin okşayışları ile açan Nesrinnûş, bilmediği bir şeyin yokluğunu daima hissetmektedir. Hikâyenin ikinci kısmını n başlığı olan Hâristan, Ceziret ül-Arab'm cenub i garbinde bir adanın adıdır; Serendib ceziresinden bir sal ile, Hindistan sahillerinden Arz-ı Bâbil'e hicret etmek isteyen halktan bir kısım, yorgun bir hâide bu adaya düşmüşlerdir. Bunların arasında, o zaman- dört yaşında bulunan Hârâ da vardır; yedi erkek arkadaşı ile işte bu adada yaşamaktadır. Üçüncü bölüm ü teşkil eden Şîrâze faslında, hiçbir şey'i eksik olmayan, anlayamadığı bir derdi olduğunu sezen Hâra'nın, bir gece, ağaç kütüğün den oyduğu bir sal ile Hâristandan nasıl ayrıldığı, yolunun Gülistan'a düştüğü, Nesrinnûş'la nasıl karşılaştığı, bu andaki duyguları anlatılır; Nesrinnûş dudaklarında açılan güllerden, annesinin söylediği felâketle karşılaştığını anlar; ihtiyar annesi, Hâra'yı adadan çıkarmağa karar verir; Hara yalnız değil, Nesrinnûş'u da yanına alarak Haristain'a döner. Hikâye, vaktiyle Hâra'ya, «Ömr-i insan bir uyku, aşk onun rü'- yasıdır ' diyen Nesrinnûş'un adaya gelmesi ile sonsuz bir neş'eye erişen bir ihtiyarın, «Kadınlar, vahşî ağaçlar a sarılıp, râyiha dalları ile onları tezyin eden sarmaşıklara benzerler ki, erkekleri ezhâr-ı aşk ile der-âğû ve ihata ederler. Kadınsız erkek dürüst olur; münzevî olur. Mürebbî-i ma'nevî olan şefkat ve nüvazişin nerm-hande-i müessiri iledir ki erkeklerde hissiyat-ı rakîke-i ulvîye muncelî olur>. •Kadınlarda güzellik olmasaydı, erkeklerde büyüklük olmazdı, erkeklerde büyüklük bulunmasaydı, kadınlarda güzellik bulunmazdı» sözleri ile sona erer ki bu cümleler, Hâristan ve Gülistan'da, müdafaa edilen fikirleri de teşkil etmektedir.» (Abdullah, 1951: 15-16)

Haristan ve Gülistan adlı hikayesi ile birlikte Ahmed Hikmet Müftüoğlu ün kazanmıştır. “Hâristan ve Gülistan’ı teşkil eden yirmi iki hikâye arasında, herhâlde ve ifadesindeki husûsiyetlerden dolayı en çok dikkati çeken, bu ilk hikâyedir; Ahmed Hikmet' e Hâristan müellifi denilmesinin sebebi de, bu hikâyesinin kazandığı şöhrettir” (Abdullah, 1951: 16). Bir tarafta erkeksiz bir ada diğer tarafta ise kadınsız bir ada

bulunmaktadır. Mutluluk iki farklı şekilde aranmaktadır. Ancak mutluluk, refah ve ideal yaşam biçimi bu iki adanın birbiri ile birleşmesiyle mümkün gözükmektedir.

Ütopyalar içerisinde kurgulanan toplumsallık adanın coğrafi özellikleri ile beraber farklı bir biçime bürünmektedir. “Ada içi toplumsallık, anakaradakinden çok farklı biçimlerde kendine özgü bir şekilde ve her zaman ‘sabit fakat daima yer değiştiren’ sınırlar dâhilinde üretilir ve yaşanır” (Çankaya, 2016: 6). Bu özeliğinden ve daha birçok olumlu etkisinden dolayı “Ada bir bütünlük ve nitelik olarak anakara ve kıtadan ayrılır” (Çankaya, 2016: 10). Sait Faik Abasıyanık’ ın eserleri ile beraber Türk Edebiyatında farklı bir ada algısı karşımıza çıkmaktadır.

“1930’lardan itibaren Sait Faik’le başlayan farklı bir şehir algısı ve duyarlılığı da ortaya çıkar. 1930-1950 arası İstanbul’u, çeşitli semtleri ve adalarıyla onun öykülerinde yeni bir bağlamda varlık bulur. Yazar halktan insanları, denizi, balıkçılarıyla şehri ve özellikle Burgaz adasını farklı bir algı katmanından bize seyrettirir. Doğayla uyumlu yaşama şartlarını araştırır.” (Kahraman, 2010: 152)

Bilgin Güngör, *Bir Ütopya İtkinin Yansımaları: Sait Faik Abasıyanık’ın Edebi Eserlerinde Ütopya* isimli makalesinde Sait Faik’ in ütopyası ile ilgili olarak şunları dile getirmektedir:

“Çehov tarzında ve sade bir üslupla kaleme aldığı eserlerinde, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın da belirttiği gibi şehir ve ada hayatındaki insanın dünyasını işleyen Sait Faik’te yer yer beliren ütöpik dünya, belli başlı hususiyetler etrafında teşekkül eder. “İnsansız hiçbir şeyin güzelliği yok. Her şey onun sayesinde, onunla güzel” diyen Sait Faik’in ütopyasındaki bu hususiyetler arasında ilk bahsetmemiz gereken, insanların zengin-fakir ayrımı içerisinde öğütülmeden, eşitlikçiliğin mührünü vurduğu toplumsal ilişkiler çerçevesinde mutlu bir şekilde yaşaması prensibidir. Bu prensip, en net şekilde, 1951 senesinde yayımlanan ve birbirlerine kurgusal olarak bağlı bir dizi hikâyeyi içeren *Havada Bulut* kitabındaki iki aylak arkadaşın başından geçenlerin konu alındığı “*Ay Işığı*” hikâyesinde görülür.” (Güngör, 2018: 19)

Sait Faik’in çeşitli hikayelerinde herkesin eşit şekilde yaşadığı bir dünyanın izlerini bulabiliriz. Yazar, imgeleminde eşitlikçi bir ütöpik dünyanın örneklerini vermektedir.

“İnsanların iş bulduğu, hiç olmazsa doyduğu bir hayatı imleyen eşitlikçi ütopyik dünya, yazarın 1940 yılında yayımladığı Şahmerdan kitabındaki ‘Çelme’ hikâyesinde de belirir. 1944’te yayımladığı *Medarı Maişet Motoru* romanın da eşitliğin egemen olduğu bir dünya tasavvurunun izlerini yine net bir şekilde bulabiliriz. 1950 yılında yayımladığı *Mahalle Kahvesi* kitabındaki ‘*Uyuz Hastalığı Arkasından Hayal*’ hikâyesinde kısmen ve iptidai bir eşitlikçi ütopya bulabiliriz.” (Güngör, 2018: 20-21)

Aylin Çankaya, *Bir İçer Kapalılık ve Dışa Açık Olma Hali Olarak Adalık ve “Ada Hakkı” İstanbul Adaları ve Burgazada Örneği* adlı tezi içerisinde adaların ütopya çevrilebilirliği ile ilgili şu önemli yorumu yapmaktadır:

“Ada tamamıyla kapsanabilir, algılanabilir bir bütünlük olarak anakarının tam karşısında yer alır. Ancak zihnen kuşatılmış bu bütünlüğü yerinden oynatmak mümkün müdür? Adalar’dan bahseden bir kişi, bir ütopyanın içinden konuşur. Zihnen ele geçirdiği bu bütünlüğü her şekle sokabilir; her türlü tahayyülün “mekânı” haline getirebilir.” (Çankaya, 2016: 14)

Ada tarih boyunca yazarlar açısından yeniden-yaratmanın ve yeniden başlamanın mekânı olarak görülmüştür. Ütopyaların sürekli ada kavramı üzerine inşa edilmesi hayal gücünü daimî olarak ütopya kurmasına yönlendirmesinden ileri gelmektedir.

“Ada, yeniden-yaratmadır, yeniden-başlangıçtır. Bu nedenle ada her zaman ikinci bir olasılığın kapısını açar. Bu, ütopyayı çağırın olasılığın kendisidir. Issız ada imgesinin varlığı ve hep orada duruyor olması hayal gücünü daim kılar. Bu, ütopyanın, bugüne ve geleceğe ait bir tahayyülün, geçmişten aldığı referanslarla yeniden inşasını mümkün kılar.” (Çankaya, 2016: 15-16)

Bilgin Güngör, *Bir Ütopyacı İtkinin Yansımaları: Sait Faik Abasıyanık’ın Edebi Eserlerinde Ütopya* adlı makalesinde Sait Faik’ in ütopyası ilgili olarak şunları söylemektedir. Yazarın eserleri içerisinde kurduğu ütopyalar kimi zaman bir ada üzerinde hayat bulmuş, kimi zaman ise şehirden uzak mekanlar üzerinde somutlaşmıştır.

“Sait Faik Abasıyanık, insana, doğaya ve bir bütün olarak hayata yönelik sevgisiyle bağlantılı bir şekilde, bir ütopya; daha doğrusu bir ütopyacı itkiye doğru yönelir. Bu ütopyacı itki, genel olarak eşitlikçiliğin ve insanın merkez alındığı; hayattaki her bir unsurun sevgiyle ele alındığı ve bu minvalde yeni bir ahlak prensibinin egemen kılındığı bir dünya olarak yazarın eserlerinde somutlaşır. Sait Faik’in ütopyası, özellikle son yazdığı eserlerde,

hızla kapitalistleşen Türkiye’de doğa kıyımına karşı gösterilen koruyucu bir tutum dolayısıyla şehirden uzak ve doğal güzelliklerini yitirmemiş, sığınak olarak beliren mekânlarla somutlaşır.” (Güngör, 2018: 26)

Adalar ile ilgili öne çıkan iki kavram ‘inziva’ ve ‘sürgün’ temaları olmuştur.

Bu iki tema “Adanın tarihsizliğinin / ıssızlığının bir kavrayışı olarak her dönemde var olabilir kavramlar olarak karşımıza çıkarlar. Bu kavramların varlığı, ‘içe kapalılık ve dışa açık olma’ ya da tersine çevirerek ‘içe açıklık ve dışa kapalılık’ halleri gibi daimdir” (Çankaya, 2016: 15-16). Tarih boyunca iktidara ters düşen kişiler adalara sürgün edilmişlerdir. Türk Edebiyatında bu sürgüne örnek verilebilecek isimler arasında döneminin yönetimine ters düşen Tanzimat Dönemi yazarlarından Namık Kemal ve Ziya Paşa olmuştur. Çeşitli dönemlerde “Gözden düşen din adamları, siyasi rakip olarak görülen saray mensupları, imparatorlar ve imparator akrabaları gözlerine mil çekilerek Adalar’a sürgün edilmişlerdir” (Çankaya, 2016: 20).

Ada denilince öne çıkan ikinci tema ‘inziva’ kavramı olmuştur. Adaların “Keşişler ve rahiplere, bilgelik arayışındakilere mesken olmasında adanın kendiyile sınırlılığı, ‘dünyevi’ olandan hem zamansal hem de mekânsal olarak uzak olması etkin olmuş olmalıdır. Mekânsal temalardan bir diğeri bu anlamda “inziva” olarak belirir” (Çankaya, 2016: 20). Rıfat Bali, İstanbul’ un Prens Adaları ile ilgili olarak şu yorumu yapmaktadır. “İstanbul’un Prens Adaları tarih boyunca etnik, dinsel, politik bir yer olmuş; özellikle gayrimüslim azınlıkların ‘kaçış adaları’ olmuşlardır (Bali, 2009: 22-23). 1950’ li yıllara gelindiğinde Adalar nüfusunun çoğunluğunu Rumlar oluşturmaktadır. “Adalı Rumların hem dinsel hem de yerel kimliklerinin yeniden temsil edilebilir olması, varoluşlarını mekân üzerinde yeniden inşa edebilmeleri açısından rahatlatıcı olmuştur.” (Çankaya, 2016: 39). Bugüne gelindiğinde ise “Burgazada kış nüfusunun yarısını Erzincanlı Aleviler oluşturmaktadır. Bugün

Burgazada'daki Alevilerin Cem evi ve çevresinde gelişen sosyal hayatlarını özgürce yaşayabildikleri; kimliklerini sakınmadıkları söylenebilir.” (Çankaya, 2016: 40)

İstanbul Adaları tarih boyunca birçok dönüşümün en önemli sahnesi rolünü üstlenmiştir. Bilindiği üzere Demokrat Parti döneminin bitmesi ile beraber Yassıada bir yargılama ve cezalandırma mekânına dönüştürülmüştür. “Medyanın da yardımıyla bu tarihsel gerçeklik kötü ve talihsiz bir ütopyaya dönüşür. Bu ütopyanın kahramanları yargılananlar, mekânı ise medyanın yansıttığı bilinç ve anlamlarla kuşatılmış zihinsel bir adadır” (Çankaya, 2016: 44).

Ada ortamı insana kaybettiklerini geri kazandırmaktadır. 1949 yılında yazılan Peyami Safa' nın *Matmazel Noraliya'nın Koltuğu* romanı bahsedilen geri kazanıma örnek olabilmektedir. Romanın konusu şu şekilde özetlenebilir.

“İkinci Dünya Savaşı yıllarında önce tıp okuyan dördüncü sınıftan ayrılarak felsefeye devam eden, annesini ve iki ablasını veremden kaybeden, Londra'daki babasından haber alamayan Ferit Yüksekaldırım'da bir pansiyona yerleşir. Pansiyonda altı gündür yaşadığı dramdan kurtulmaya karar verir. Hayal ile gerçek arasında savrulan Ferit'in ruhu her defasında bir ayet ile sakinleşir özellikle Ayet-el Kürsi ile. Romanın birinci bölümü nihilizm ve çatışmalarla sonlanmadan Ferit için yükseliş başlar. Romanın ikinci kısmı Büyükada'da geçer. Ferit, Fotika'nın evine yani Matmazal Noraliya' nın Konağına taşınır. Tereddütler burada da peşini bırakmaz. Ta ki Nuriye teyzenin yani Noraliya'nın koltuğuna oturana kadar. İnanç boyutundaki çatışmanın olumsuzdan olumluya geçişinin en keskin gerçekleşimi burada olur. Ferit ruhsal varlığın ferahlatıcılığı içinde mistisizmde yerini almaya başlar. Nuriye teyzenin hikâyesi Fotika tarafından anlatılır ve vecd içinde dinlenir. Ferit nihilizmin ve ruhsal travmaların prangasından kurtulmak istediğini Noraliya'nın hatıra defterinden okuyucusuna verir. Yahya Aziz ile felsefi konuşmalara devam eder. Selma ile karşılaşır ve değiştiğini hissettirmek ister. Selma ve kardeşi Nilüfer'i adaya yanına almak ister. Ferit yeni Selma ile karşılaşan eski Ferit'in eski Selma'yı arayan yeni bir Ferit'e dönüştüğünü söyler. Kısa bir hayretten sonra yazar kurguladığı sonu gerçekleştirir. Yani değişerek iyileşen iyileşerek gerçekleşen aşk Allah'ta buluşma ile sonlanır.” (Uludağ, 2012: 278-279)

Matmazel Noraliya' nın Koltuğu romanının ana karakteri Ferit gibi çıkış yolu bulamayan insanlar içinde buldukları ortamın cenderesinden kurtulmak istedikleri zamanlarda 'kaçış yeri' veya 'sığınma yeri' olarak adaya doğru yelken açmaktadırlar.

“Adanın mekânsal sınırları, kentte kaybedilmiş olanın yeniden duyumsanmasını teşvik ederken, bu sınırların deniz ile çözünmesi dünyayla kurulan ilişkinin de aynı yumuşaklık ve uyum haliyle yeniden kurulmasını sağlamaktadır” (Çankaya, 2016: 70). Ada ortamı insanlara yeni bir aidiyet duygusu bahşetmektedir. “Kapatılmışlığın farkındalığının adaya taşınma kararında ortak bir hal olduğu ve sınıfsal bir hiyerarşi içermediği rahatlıkla söylenebilir. Tüketim ve yaşam tarzı temelinde bir ortaklık hali mevcuttur; bunun yeni bir sınıfsal ilişki biçimi olduğu söylenebilir” (Çankaya, 2016: 97). Sonuç olarak bu yeni türden sınıfsal ilişki biçimi ada üzerinde yaşayan insanları ortaklaşma yoluna götürür. “Ada gibi seçilmiş bir kapalılıkta kendi sosyal sınırlarını mekânla kurulan yeni bir tür aidiyette var etmek ‘ada tayfası’nı ortaklaştırır.” (Çankaya, 2016: 97)

Aylin Çankaya’ ya göre çağlarının muhaliflerinin adaya yönelmelerinin sebebi bir tür köken arayışıdır. İnsanlar kaybettikleri köklerini ada üzerinde ütopya kurarak gerçekleştirme yoluna gitmektedirler. İktidara ters düşen muhalifler ya da bulunulan ortamdaki mutsuz olan insanların “Dünyayla olan ilişkilerinde bir tür köken arayışı olarak adaya yöneldikleri söylenebilir. Yersiz yurtsuzluğa son verme arzusu mekânda yeniden inşa haline dönüşür. Mekânla kurulan ilişki, insanı dönüştürmekte, yeniden var etmektedir” (Çankaya, 2016: 97). Aylin Çankaya’ nın insanlar ve ada hakkında yaptığı şu tespit çok yerinde ve önemli bir tespittir. “İnsanları adaya taşıyan hareketin, aynı adaları oluşturan hareket gibi bir kırılmanın, erozyonun ya da çözünmenin sonucudur” (Çankaya, 2016: 107). Ada ortamı sıkışmış insanlığın kurtuluşunun anahtarıdır. “Ada mekânı, yığına dönüşen ve nesneleşen insanın, ıssızlığını / tekillliğini adalık ile birleşerek bunun bir imkânını yaratmıştır. Ada Hakkı, bir ıssızlık talebidir.” (Çankaya, 2016: 109)

Sonuç olarak ütopyalar oluşturmanın en önemli sebebi ‘adalı’ kimliğini kaybetmemek üzerine atılan işaret fişekleridir.

“Adaya taşınan herkes adalılığı yeniden üretecek ve kendini kaçınılmaz olarak bu kimlik üzerinden var edecektir. Adalı her zaman bir diğer adalı ile ‘adalı’ kimliği üzerinde ilişki kurmak durumunda kalır. Bu, onlar arasındaki etik birlikteliğin temelini oluşturur. Yere ilişkin anlam oluşumu, ütöpik, hatta, kutsallaşan bir kapsamda ‘adalık’ı yeniden üreterek var olmaktadır. Ada dışından gelen etik aidiyetler, adalılar arasında gerçeklik kazanamaz ve parodiye dönüşür.” (Çankaya, 2016: 108)

İnsanlık yolunu kaybettikçe ada her zaman bir ütopya üretmek için insanlığın yanı başında olacaktır. Yeter ki insanlık umudunu kaybetmeyip daha iyiye olan arzusunu hep taşıyın ütopyalar bir hayal uzaklıktadır.

2.4.7 Türk Ütopya Edebiyatında Ütöpik Adalar

Yasemin Küçükcoşkun, *1980-2005 Dönemi Türk Edebiyatında Ütöpik Romanlar ve Ütopyanın Kurgusu* adlı tezinde ütopyalar ve ada kavramı ile ilgili olarak mekân olarak ‘ada’ kavramının önemine dikkat çekmektedir. “Klâsik ütopyalarda idealize edilen mekânlar arasında en sık rastladığımız ‘ada’lardır. Adalar soyutlanmış halleriyle kurulacak yeni bir dünyanın vazgeçilmez ana unsurudurlar” (Küçükcoşkun, 2006: 40). Çoğu Klasik ütopyada olduğu gibi ‘ada’ kavramı ve ada kavramının çeşitli özellikleri Türk Ütopya Edebiyatında da mekân olarak ütopyaları inşa etme açısından kullanılan yerlerin başında gelmiştir. Birçok yazar ütopyalarında ada ortamını kaçış yeri ve ideallerini gerçekleştirme yeri algılamıştır. Böylece ütöpik adalar yaratarak insanların oraya kaçıp kurtulabileceklerinin örneğini vermeye çalışmışlardır. “Adalar, dünyanın geri kalanını yeniden doğuş ve başlangıç temelinde teşvik etmekte; kendilerini ‘çağın mutsuz ve muhalifleri’ olarak tanımlayan bir grup insanı da bu nedenle kendisine çekmektedir” (Çankaya, 2016: 1-2).

Yeşil Yurt projesi gerçekleşmemiş olsa da bu projenin bir ürünü sayılabilecek bir öykü ortaya çıkmıştır. 1897 yılında ortaya çıkan bu ürün Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Hayat-ı Muhayyel* adlı öyküsüdür.

“Öykünün kahramanları hazır, doğal bir cennete taşınarak geçmişten kopmuşlardır. Öykünün mekânı klasik, tanıdık bir ütopya mekanıdır: Sert kayalarla denizden ayrılmış, denizden gelecek her türlü tehdiye karşı korunaklı bir ada sahilidir mekân. Ayrıca bu ada bütün doğallığıyla yeni konuklarına “hüsnükabul” göstermiştir. İnsanların artık hiçbir sorunu kalmamış, her şey kendiliğinden bu mekâna gelmekle çözülmüştür. Topluluğun üyelerinin gereksinimleri asgari sınırlarla çizilmiştir. Topluluk aileler düzeyinde örgütlenmiştir ve her ailenin benzer sadelikte evi vardır. Adadakiler daha çok ortak mekânda zaman geçirmektedir.” (Yalçınkaya, 2004: 184-185)

Sadık Usta'ya göre Hüseyin Cahit Yalçın öyküsünü sosyalist bir teorinin etkisiyle yazmış bulunmaktadır. “*Hayat-ı Muhayyel*’i sadece Morus ve Campanella’nın değil, aynı zamanda “benim” ve “senin” kavramının olmadığı, herkesin kardeş gibi yaşadığı bir toplum arayışını ifade eden sosyalist bir teorinin etkisiyle yazmıştır” (Usta, 2014: 113-114). Sadık Usta, *Hayat-ı Muhayyel* öyküsüyle ilgili olarak şunları söylemektedir:

“Ütopya korunaklı bir adaya yerleştirilmişti. Batı’ daki Rönesans ütopyalarında olduğu gibi doğa elinden geldiğince cömert davranmış ve koruma tedbirleriyle yerleşimcilerin işini oldukça kolaylaştırmıştı. Yerleşimcilerin ruhlarına iyimserlik hakimdi. Aile sevgisi, çocuklara şefkat ve arkadaşlık her zaman öndeydi. Her türden karar, önce etraflica tartışıldıktan sonra hayata geçirilirdi.” (Usta, 2014: 114-116)

1897 yılında Servet-i Fünun yazarlarından Hüseyin Cahit Yalçın tarafından kaleme alınmış olan *Hayat-ı Muhayyel* adlı öykü Kayahan Özgül tarafından ütopyalar içerisinde ‘kaçış adaları’ adlı gruba sokulmuştur.

“*Hayat-ı Muhayyel*’in aileleri zihinlerinde ‘insaniyet için layık’ gördükleri bir hayatı yaşamak için adaya kaçarlar. Bu özellik Hayat-ı Muhayyel’i ütopyalar içinde özel bir adla, ‘kaçış adaları’ ismiyle anılan gruba sokar. Böyle ütopyalarda fert veya fertler ütopyik bir düzene kaçmazlar, gittikleri yerde hayallerindeki ütopyayı kurmaya ve yaşatmaya uğraşırlar” (Özgül 1988: 150).

Molla Davutzade Mustafa Nazım Erzurumi' nin *Rüyada Terakki ve Medeniyet-i İslamiyeyi Rüyet* adlı 1913 yılına ait eseri ada ütopyalarının ilk örneklerindedir. Türk Ütopyaları kitabının yazarı Sadık Usta' ya göre yazar “Tipik bir devrimci Jöntürk’ tür. Fransız Devrimi’ nin yüksek idealleri onda “Özgürlük, Adalet ve Eşitlik” olarak ifadesini bulur. Erzurumi, Türk halkının kadim eşitlikçi anlayışını “İslam kardeşliği” olarak kabul eder” (Usta, 2014: 119). Necla Dağ, Mustafa Nazım Erzurumi' nin eseriyle ilgili şu bilgileri dile getirmektedir:

“Türk edebiyatında diğer ütopyalarda işlenmemiş bir bakış açısıyla teknolojik gelişmeleri yaşama yansıtır. Nazım adlı kahraman, Balkan Savaşları başladığında büyük bir üzüntü duyar. Bu üzüntüyle ağlamaktan yorgun düşer ve uykuya dalar. Rüyasında 400 yıl sonrasına gider. Burada, dedesi Molla Davudzâde ile karşılaşır. Dedesiyle İstanbul’u gezmeye başlar. İstanbul’un 24. yüzyıldaki hali onu şaşkına çevirir. Kendi dönemi için oldukça ileri ve ideal toplumu ayrıntılarla betimleyen bu ütöpik eser, gelişmiş bir topluma ulaşmanın yollarını göstermesi bakımından önemli bir romandır.” (Dağ, 2017: 81)

Erzurumi, Namık Kemal ve Ziya Paşa' nın rüyaları hatırlatan bir rüya görür. “Erzurumî’ nin rüyası siyasi olmayıp bir medeniyet inşası tasavvuru ile ilgilidir. Bu rüya kurgusu, ona düşüncelerini kolayca uygulamak ve rahat hareket etmek kabiliyeti sağlar. Bu füturist eserde 2300’lü yılların İstanbul’u hayal edilmiştir” (Gürsoy, 2015: 34). Birçok ütöpik eserde olduğu gibi ütöpik mekân olarak ‘ada’ bu eserde de seçilmiştir. Bu eserde konu edilen ütöpik ada içerisinde bulunan insanlar sürekli gelişim göstermekte ve bu gelişimleri sayesinde ülkenin geneline yarar sağlamaktadırlar.

“Balkan harbi yenilgisinden sonra vatansever aydınlardan elli kişilik bir grup ıssız ve büyük bir adada bir araya gelerek ülkeleri adına bir hâl çaresi düşünürler. Önce ahlak, edep, terbiye cihetlerini ele alır, arkasından da sanayi bahsine ağırlık verirler. Ada kısa zamanda bir “idealler ülkesi” konumunu alır. Adanın şöhretini duyan İstanbullular bu mekâna akın etmeye başlarlar. Bu mekândaki fabrikalarda çalışarak ehliyet kazananlara sermaye verilip işyeri açma imkânı sağlanır. Bu yolla Osmanlı ülkesinin her köşesinde yenilik ve ilerleme için bir istek uyanır. Adadaki kurucular, her daldaki fen, sanat ve ticaret erbabından kimseleri bu mekâna getirerek vasıflı eleman yetiştirirler.

Bu mekân, İslam medeniyetinin gelişmesi adına da bir itici güç görevi üstlenir.” (Gürsoy, 2015: 39-40)

Belkıs Altuniş Gürsoy, *Bir 24. Yüzyıl Ütopyası: Rüyada Terakki* adlı makalesinde yazar ile ilgili olarak şu yorumları dile getirmektedir:

“Didaktik bir mahiyet taşıyan bu ütopya, büyük bir felakete duçar olan milletini uyandırmak, ümit ve teselli vermek, yol göstermek isteyen iyi niyetli ve idealist bir çabanın ürünüdür. Yazar, teknolojik ilerleme tabanlı ve menfaat odaklı bir medeniyet algısının insanlığa hiçbir saadet vaat etmeyeceğini önemle vurgulamıştır. Bu fikirler; geçerliliğini her zaman koruyacak olan evrensel doğrulardır. 20. Yüzyıl ütopyelerinin genellikle birer anti-ütopya olduğunu düşünülürse, bu ümitvar ve iyimser bakış açılı eserin değeri daha iyi kavranılmış olur.” (Gürsoy, 2015: 40)

Sait Faik Abasıyanık’ ın *Medarı Maişet Motoru* adlı ilk romanı 1944 yılında yayımlanır. Roman hapishaneyi övdüğü gerekçesiyle Bakanlar Kurulu kararıyla toplatılır. Ardından sansürlenerek yayımlanır. 1970’ li yıllara geldiği zaman bu ütöpik eser orijinal haliyle yayımlanma şansı bulur.

“Yazar, düşlediği yeni dünya düzeninin esaslarını kahramanları aracılığıyla açıkladığı için roman sakıncalı bulunur ve toplatılır. Yazar, düşlediği dünyaya ait ayrıntıları *Havada Bulut* adlı kitabında dile getirir. Sait Faik’in dünyası haksızlıkların olmadığı, insanların hepsinin mesut olduğu ve herkesin iş bulduğu, doyduğu bir dünyadır. Ancak yazarın hayalini kurduğu dünya o an için gerçekleşmiş değildir. Sait Faik, *Havada Bulut* adlı kitabında açıkladığı yeni dünya düşüne ait eşit, adil ve özgür dünyanın izlerini *Medarı Maişet Motoru* romanında Fahrettin Asım ve diğer kahramanların aydınlık dünyası olarak işler.” (Dağ, 2017: 265-266)

Roman üç bölümden oluşmaktadır. Roman içerisinde ütöpik mekân olarak genel ütopya eğiliminde olduğu gibi ada ana mekân konumundadır. Romanın kahramanları ada üzerinde ideal bir düzen kurmaya çalışırlar ve sonunda bu amaçlarına ulaşmış olurlar.

“İlk bölümde ütöpik mekân olarak Burgaz Ada ve Kaşık adası ön plana çıkar. Arkadaşları ile birlikte Robinson tarzında bir yaşam kurmayı düşleyen Hikmet’in adaya giderek keşif yaptığı, çeşitli tasarımlarla adayı şekillendirme ve yeni bir yaşam alanı kurma çabasına girdiği görülür. İkinci bölümde Fahri’nin kurmayı düşündüğü herkesin kullanabileceği, hayvanları, tarım aletleri, kazançları, kıyafetleri ve evleri ile ortaklaşa bir yaşam sunan çiftlik ütöpik mekân işlevi görür. Son bölümde ise Fahrettin Asım’ın ütopyası olarak

işlenen kısımda ise ayrılıkların kalktığı, bütün insanların eşitlendiği, ortaklaşa bir yaşam sürdükleri dünya ütöpik mekânı karşılar.” (Dağ, 2017: 267-268)

Sait Faik Abasıyanık, *Medarı Maişet Motoru* romanı ile birlikte insanların kaçıp kurtulabileceği bir alternatif dünya yaratmıştır. “Ütopya, Sait Faik’in adaletsiz dünyaya çözüm olarak sunduğu alternatif dünyalardır. Burgazada’da her biri başka bir hikâyenin kahramanı olan insanlar birlikte bir düzen kurar. Adanın belli kuralları vardır” (Dağ, 2017: 268). Yazar, insanların bunaldığı adaletsiz dünyaya karşıt olarak ütopyasını ada üzerinde kurma yolunu seçmiş ve bir bakıma insanlara çıkış yolu göstermiştir.

Peyami Safa’ nın 1951’ de yayımlanan *Yalnızız* adlı romanı ada içerisinde kurulan ütopyaların örneklerindedir. “Kitabın başkahramanı Samim, roman içinde ‘Simeranya’ adlı bir ütopya kurmaya çalışmaktadır. Romanda bir yanda Samim’ i kuşatan gerçeklik verilmeye çalışılmakta, öbür yanda Samim Simeranya adlı bir kitap yazmaya çalışmaktadır” (Yalçınkaya, 2004: 207). Romanın baş kahramanın anlatmaya çalıştığı düzen ütöpik özellikler içermekte ve ideal hayatın nasıl olması gerektiğiyle ilgili bilgiler vermektedir.

“Peyami Safa, tamamlanmamış bir ütopya projesini ana metnin içerisine yaymış olmasına rağmen, Türk edebiyatında türün gelişiminde dikkate değer bir ürün olarak ortaya çıkar. Romanın tematik gücü Samim tarafından tasavvur edilerek yazıya dökülmek istenen yüz elli yıl sonrasının mekânı, kurulması tasarlanan ütöpik ülkesi durumundaki Simeranya, kusursuz, mükemmel bir ada hayatını anlatmak istemesiyle tam bir ütöpik ülke özelliği taşır.” (Küçükcoşkun, 2006: 40).

1923 yılında Cumhuriyet ilan edilmesiyle beraber 1950’ lere kadar ütopya anlayışı Cumhuriyet ideali ile birlikte yol almıştır. Ancak, “1950’ lere sonra ütopya anlayışında farklılıklar ortaya çıkmıştır. “Yalnızız” adlı romanda eserin kahramanının 150 yıl sonrasını anlattığı kurmaca ülke Simeranya mükemmel bir ada hayatı bağlamında tamamlanmamış bir ütopya projesi” (Balı ve Uğur, 2017: 9) şeklinde

kaleme alınmıştır. Necla Dağ ise *Yalnızız* adlı roman ile ilgili olarak şu yorumu yapmaktadır:

“Romanın kahramanı Samim, yaşadığı sorunlardan ve dönemin buhranlarından kaçarak hayali bir ülkeye sığınır. Bu ütopya da eğitim, sağlık, ekonomi, sanat alanlarına ait birçok sorun Simeranya’da çözüme kavuşturulur. Peyami Safa, kurumlardaki aksaklıkları eleştirerek Simeranya’da yeni kurumlarla çözüm önerileri sunar. Simeranya’da klasik eğitim anlayışı ve baskıcı müfredat ortadan kaldırılmıştır. Modern şekilde tasarlanmış, her seviyeye göre laboratuvarlar, atölyeler, müzik, tiyatro, sinema ve spor merkezlerinin yanı sıra öğrencilere yol gösteren donanımlı öğretmenler de bu ütopyanın vazgeçilmezleridir. Böylece ütopyasını bir ada üzerine kuran Safa, Türk edebiyatına önemli bir ütöpik eser kazandırmıştır.” (Dağ, 2017: 83)

Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler* adlı kitabında Peyami

Safa’ nın *Simeranya* adlı ütopyası ile ilgili düşünceleri şu şekildedir.

“Simeranya bir ütopya dır. Dünyanın 150 yıl sonrasını, karşıtlıkların uyuma, senteze ulaştığı bir hayal ülkeyi dile getirir. Samim, içinde bulunduğu yer, zaman ve toplumla belirlenmiş birçok olumsuzlukları ortaya koyarken bunların çözümlenmesini hayali bir ortamda, bir ütopya olarak düşünmektedir... Simeranya, bilim, ruh-beden sağlığı, aşk, giyim kuşam... gibi çok çeşitli alanlarda göze çarpan aksaklıklara sihirli bir çözüm ümididir, bir hayal beldesidir.” (Aytaç, 2016: 108-109)

Cüneyt Arcayürek’ in 1987 yılında yayımlamış olduğu *Ku-de-ta* adlı ütopyası ada üzerinde geçen ütopya örneklerindedir. Yasemin Küçükcoşkun tezi içerisinde *Ku-de-ta* ütopyasının olay örgüsü ile ilgili olarak şunları söylemektedir. “Olay örgüsü, adada yaşayan bir gazetecinin bakış açısından dikkatlere sunulur. Gazeteci, önce hükümet darbesini, daha sonra adaya demokrasinin nasıl geldiğini nakleder. Ancak, zamanla anti-ütöpik anlayış bu ada içerisinde kendini gösterir” (Küçükcoşkun, 2006: 43). Küçükcoşkun’ a göre ‘ada’ *Ku-de-ta* adlı ütopya da fonksiyonel olarak kullanılmamıştır.

“Ada, ütopyanın üzerine kurulduğu mekândır. Adanın üzerinde yaşanan çok sayıda olay ütöpik anlayışın gelişmesine katkı sağlar. Ütopya’da belli bir mekânın olması ütopya ya gerçeklik hissi kazandırır. Olaylar, romanın başından sonuna kadar aynı mekânda gelişme gösterir. Ancak, adanın kısaca tanıtımının dışında mekânın fonksiyonel olarak kullanıldığı söylenemez.

Adada yaşayan insanların istedikleri zaman gemiyle ana karaya gidebilmeleri adayı dışa açık kılar.” (Küçükcoşkun, 2006: 65)

1990 yılında geldiği zaman Türk Ütopya Edebiyatında Hilmi Yavuz’ un *Taormina* adlı ütopyası yayımlanmıştır.

“Eser, fantastik ve ütöpic düzlemde gelişen postmodern bir kurmacadır. Anlatıcı, bir denizin karşılıklı iki kıyısında birbirinin aynımış gibi görünen Taormina imge kenti etrafında ferdi boyutta gelişen felsefi bir yapı kurar. Gerçek dünyaya alternatif olarak kurgulanan ada kenti ‘Taormina’da aynasal bakışım esas alınmış, gerçeklik duygusuyla düşü gerçeklik iç içe verilmiştir.” (Küçükcoşkun, 2006: 44)

Buket Uzuner’ in 1992 yılında yayımladığı *Balık İzlerinin Sesi* adlı eseri seçilmiş kişilere hitap eden bir ütopya konumundadır.

“Buket Uzuner’in Balık İzlerinin Sesi anlatısında İlk Çağ’dan günümüze kadar ortaya konulan ada ütopyalarının ortak özelliği dışa kapalı olması durumudur. Balık İzlerinin Sesi Adası yalnızca “seçilmişler”e hitap eden dışa kapalı bir adadır. Bu özelliği ile Tommaso Campanella’nın Güneş Ülkesiyle, Samuel Hartlib’in Macariasıyla, James Harrington’ın Oceanasıyla benzerlik gösterir.” (Küçükcoşkun, 2006: 65)

Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler* adlı kitabında *Balık İzlerinin Sesi* ütopyası ile ilgili olarak şu yorumu yapmakta ve bu ütopyanın bir eğitim ütopyası olduğunu söylemektedir.

“Ütopya türünün dayandığı eleştirel tutumu (sıradan çoğunluğun normal ölçütlerine öfke) sık sık yansıttığı gibi düşsel bir dünyanın özlemine (seçkinlerin kendilerinin dürüst ve saygın bir şekilde evrensel ölçütlerle gerçekleştirebilmeleri) de etkileyici, değişik bir üslupla veriyor. Romanda zaman zaman yadırganabilecek çeviri lezzeti, bence böylesi bir uluslararası-ulusal üstü eğitim ütopyasını aslında hiç de aykırı düşmüyor.” (Aytaç, 2016: 408)

Buket Uzuner diğeri bir ütöpic öğeler barındıran eseri ise 1997 yılında yayımlanmış *Kumral Ada Mavi Tuna* adlı romanıdır. Yazar, bu eserinde kadın karakterlerden birine isim olarak Ada adını vermiştir. Romanın olay örgüsünün belirli bir kısmı bu karakter etrafında oluşmuş bir aşk üçgeni etrafında şekillenmektedir. *Kumral Ada Mavi Tuna* roman içerisinde Buket Uzuner ‘ada’ kavramını farklı bir şekilde kullanma yoluna gitmiştir.

“Roman kişisi Ada’nın metaforik anlamda Klâsik ütopyalardaki mekân olan adayla ilişkisi vardır. Tuna’nın âşık olduğu kadın onun iç dünyasında bir ada gibidir. Geçmişinde idealize ettiği bütün güzellikleri ve mutlulukları barındırır. Tuna, en karmaşık zamanlarında bu adaya yol alır ve kendi iç dünyasını hesaba çeker. Bazen de sadece bu adaya kaçar ve huzur arar. Tuna yaptığı evlilikte mutlu değildir. Sevilir, fakat sevmez. Ada, ulaşılmaz aşkın ve mutlu dünyanın da bir sembolüdür. Mekân ve roman kişisi bu bağlamda birleşir. Ütopyaların vazgeçilmez unsuru “ada” bir roman kahramanına isim olarak verilir. Bu yolla adaların gizemli, ulaşılmaz, ferahlatıcı ve aynı zamanda yalnızlaştırıcı ve ürkütücü yapısı roman kahramanına da dolaylı yollardan yüklenmiş olur.” (Küçükcoşkun, 2006: 66-67)

Cem Akaş’ın 2001 yılında yayımladığı *Olgunluk Çağı Üçlemesi* adlı ütopyasında ada kavramı bulunmakta fakat olumsuz özellikler barındırmaktadır.

“Ada bu üçlemede olumsuzlanır. Birinci ciltte genç ideoloji tarihçisi Hökl ufak yapay adaya bırakılır. Hökl için ada bir süre sonra sürgün yerine dönüşür. Dış dünyadan ve insanlardan yalıtılmış ada Hökl’ün iki yıllık bir süreyi rahat bir şekilde geçirmesine imkân tanımaz. Hökl, bu adada medeni dünyadan uzak olmanın ve insansızlığın sıkıntılarını yaşar. Sonunda süresi dolmadan kendisini bu adadan aldırmanın yolunu bulur.” (Küçükcoşkun, 2006: 67)

Latife Tekin’ın 2004 yılına ait *Unutma Bahçesi* adlı romanında unutmamanın kendisi bir ütopya olarak varlık kazanmaktadır. Unutma olgusu ada kavramı etrafında işleyebilmektedir. İnsanlar günlük yaşamın ağır yüklerinden ve hafızalarında kazıdıkları olumsuzluklardan kaçmak için unutma bahçesine gitmektedirler.

“Eser, unutma kavramı etrafında vücut bulmuş postmodern özellikler taşıyan bir romandır. Roman, gerçeküstücü bir atmosfer içerisinde ada fikri etrafında şekillenir ve unutma başlıca konu olarak varlık kazanır. Ada fikri etrafında temelde unutmamanın kendisi bir ütopya olarak varlık kazanır. Gündelik yaşayışlarında hatırlamanın yükü altında ezilen kişiler, web sitesi kanalıyla unutma bahçesine gelirler ve geçmişlerini geride bırakma savaşı verirler.” (Küçükcoşkun, 2006: 62)

Zülfü Livaneli’ nin 2009 yılında yayımlanmış olduğu *Son Ada* adlı eseri ütopya ve distopya öğelerinin birlikte verildiği ütöpik bir romandır. Eser, ada üzerinde hayat bulmakta ve ütopya ortamından distopya ortamına doğru kaymaktadır.

“Ada, kırk ailenin mutluluk içinde yaşadığı bir yerken darbeci zihniyete sahip Başkan’ın taşınmasıyla adadaki bütün denge bozulmuştur. Adada yaşayan Yazar, suskunluğu seçen “halk”ı uyarmaya çalışan bir aydındır. Adayı güzelleştiren her şey artık insanlara korku vermeye başlamıştır. Başkan ada

için en büyük tehlikenin Yazar olduğunu düşünmektedir. Yazar gözaltına alınır ve adadan sürülür. Anlatıcı ve Lara yakalanır. Ancak bu sırada bakkalın kambur oğlu Başkanı öldürür. Ütopyada dikkat çekilmek istenen esas nokta baskıya karşı koymayı bilmektir.” (Yumuşak, 2012: 64)

Görüldüğü üzere Türk Ütopya Edebiyatı içerisinde birçok yazar ada ortamını yarattığı ve idealize ettiği yaşam biçim adına kullanmıştır. Genel ütopya eğiliminde olduğu gibi ada ortamı ve ada kavramı ütopyaların yaratılmasına katkı sağlamıştır.

2.5 Ütopyayı Yaratan Sebepler

Çeşitli düşünürler, yazarlar, felsefeciler ve aydınlar içinde buldukları kaos ortamına ve kötü koşullara karşı bir şekilde çözüm üretme işine girişmişlerdir. Her çözüm girişimi beraberinde yeni bir ütopyanın yaratılmasına sebep olmuştur. İnsanlık bu ütopyalardan olumlu yönde etkilenerek kendini ideal düzenin büyümesine kaptırmaktadır. Ütopyalar her dönem cazibesini korumaktadır. Bunun en büyük sebebi insanlığın her yeni yüzyıl ile birlikte kendisine çeşitli sorunlar yaratmasından ileri gelmektedir. Müslim Akdemir’ göre ütopyayı yaratan sebepler şu şekilde sıralanmaktadır:

“Silahlardaki gelişme ve komşu toplumlarla artan savaşlar, askeri liderlerin iktidar gücünün artması ve ayrıcalıklı sınıf oluşturmaları; soydan geçen aristokrasi; emek ve ürüne bağlı olarak sınıflı toplumun ortaya çıkması; köy, kasaba ve kentleşme olayının ortaya çıkardığı uygarlık farklılaşması; tarımsal alanda artık ürün sağlanması, makineleşme ile birlikte ortaya çıkan kazançtaki eşitsizlik gibi durumlar toplumlardaki adaletsizliğin doğurduğu sorunların ve sıkıntıların kaynaklarını oluşturmuştur.” (Akdemir, 2016: 9)

Egemen güçlerin olumsuz etkisiyle beraber toplum içerisinde ve toplumlar arasında çeşitli sorunlar çıkmaktadır. Bu sorunlar büyüdükçe zararlar inanılmaz boyutlara ulaşmaktadır. İnsanlık, bu zararlardan kurtulmak için çeşitli çarelere başvurur. Ancak kimi zaman bu ütopyalar ile ilgili belirli soru işaretleri ortaya çıkmaktadır. Üretilen her ütopya beraberinde belirli soruların sorulmasını gerektirmektedir. Bunun en büyük sebebi ise kurgulanan ideal toplum modelinin insanların isteklerini karşılayıp, karşılamadığı ile bağlantılıdır.

2.6 Ütopya ile İlgili Soru İşaretleri

Ütopya kavramı ve ütopya kavramı ile bağlantılı olarak çeşitli sorular sorulması gerekmektedir. Bu sorular, ideal toplum modelinin, kendini sorgulamasını ve diri tutmasını sağlamaktadır. Aslında ütopya ile ilgili sorulan her soru ideal ütopyanın ortaya çıkmasının yolunu açacaktır. Yazarların, düşünürlerin, felsefecilerin ve ütöplastlerin ideal toplum modellerini yaratırken istediklerine ulaşmak adına insanların mutluluğu ve huzuru için gerekli tüm soruları sorması gerekmektedir. Bu şekilde hayal edilen ideal toplum modeline daha kolay ulaşılacaktır. Önemli olan soru sormayı ve düşünmeyi bırakmamaktır. Çünkü, toplumlar düşüncenin gücüyle ve sorulan soruların kalitesiyle ayakta kalmayı başarır. Sorgulama yeteneğini kaybeden toplumlar bir şekilde kendilerini tarihin tozlu sayfalarının arasında bulmaktadır. Müslim Akdemir, ideal toplum ve ütopya ile ilgili şu soruları sormaktadır:

“Her ideal toplum ve güzel hayat özlemi ütopya mıdır? Ütopya sadece geleceğe yönelik ve uygulamaya konabilir bir amaç mıdır? Ruhani mükemmelliğin peşinde koşmayı veya ölüm sonrası cenneti mi içermelidir yoksa ölmeden önce içinde yaşadığımız toplumsal dünyanın değişik versiyonlarından mı bahsetmelidir? Ütopya ve din ya da ütopya ve gerçek arasında bir çizgi çekilebilir mi? Ütopya dünyanın değişimine yardımcı olabilir mi veya mevcut toplumu dengeleyebilir mi?” (Akdemir, 2016: 11)

İlk soru şu şekildedir: ‘Her ideal toplum ve güzel hayat özlemi ütopya mıdır?’

Bu soruya değişik bir açıdan bakılacak olursa, Emil Michel Cioran’ ın şu sözlerine kulak vermemiz gerekecektir:

“İnsanlar toplum halinde örgütlenmeleri gerektiğini anladıkları gün büyük bir adım atılmış oldu. Ütopyalara bakılırsa bunu ancak yarım yamalak başarmışlardır; dolayısıyla onlara bu işte yardımcı olmayı, tam bir mutluluğun icrasına yaraşır çerçeveyi sunmayı teklif ederler; bunun karşılığında özgürlüklerinden feragat etmelerini, ya da muhafaza ederlerse onu sadece birbirlerine yarışircasına verdikleri ıstıraplar ortasında sevinçlerini haykırmada kullanmalarını talep ederler.” (Cioran, 2017: 92)

Cioran, insanların toplum halinde örgütlenebilme yeteneğine değinmektedir.

Ütopyalar, ideal toplum ve güzel hayat özlemine yeterli bir cevap mıdır, Cioran, bu

sorunun sorgulamasını yapmaktadır. İdeal bir toplum modeli sunulduğu zaman, insanların bir şekilde kendi bireysel özgürlüklerinden feragat edip, toplumun bütününe özgürlüğüne verilen öneme dikkat edilmesi hedef olmuştur. Bu hedef doğrultusunda insanlar, bir arada yaşayabilmek ve bütünü mutluluğunu kucaklayabilmek adına kendilerine düşen görevi yaptıkları zaman özlemini duydukları güzel hayata ve ideal toplum modeline bir şekilde kavuşacaklardır.

Ütopya sadece geleceğe mi yöneliktir yoksa uygulamaya konabilir bir amaç mıdır? sorusunu G. Landaeur' un terminolojisine göre yanıtlayacak olursak “gerçekte var olan ve geçerlilikte bulunan toplumsal düzene ‘topia’ (topos) denilirse, geleceğe yönelik emelleri dile getiren ve devrimci bir görev yüklenmiş bulunan düşünceler bütününe ‘Utopia’ denilebilir” (Mannheim, 2016: 192). Görüldüğü gibi ütopya hem uygulamaya konulabilecek bir amaç konumundadır hem de geleceğe yöneliktir. Ütopyanın çift özellikli olması birçok durumda avantaj sağlamaktadır. Ütopyanın uygulanabilir olması hayal olmadığını kanıtı olmuştur. Öte yandan, geleceğe yönelik olması ise ütopyanın sürekli kendisini yenilemesini sağlamaktadır. Böylece ütopya içinde bulunulan zamanın şartlarına göre kendini en ideale yönelik şekilde yenileyebilecektir. Sadık Usta' nın yorumuna göre ise:

“Her devrimci program, barındırdığı ütöpik ufukla geleceği yakalar. Siyasi program ve manifestoların içerdiği ütöpik öğeler kimi kez bu programların ve manifestoların zayıflığı olarak algılanır ama gerçekte tersi doğrudur bunun. Çünkü kitleleri devrimcileştiren, yaratıcılıklarını ve enerjilerini ateşleyen, söz konusu siyasi programların içerdiği ütöpik unsurdan başkası değildir. Gelecek tasarımlarının ütöpik unsurunu yadsıyan her siyasi girişim, sonuçta siyaseti sıradan bir araca ve kullanım kılavuzuna dönüştürür. Osmanlı’ da; Ziya Paşa ve Namık Kemal’ le başlayan ütopya gelenek, Ali Süavi ve İsmail Gaspıralı ile devam etmiş, sonra Tefvik Fikret, Hüseyin Cahit Yalçın, Kılıçzade Hakkı ve Abdullah Cevdet’ in derin ufkundan beslenmiş ve en sonunda da Cumhuriyet döneminde, Yakup Kadri’ nin ünlü *Ankara* romanıyla doruğa ulaşmıştır.” (Usta, 2014: 17)

Sadık Usta’ ya göre kitlelerin enerjilerini, yaratıcılıklarını ateşleyen ve onları devrimcileştiren ütöpik unsurlardan başkası değildir. Görüldüğü üzere ütöpik unsurlar

daha iyi bir gelecek kurmak adına en önemli yapı taşı konumundadır. Bu yüzden ütopyik unsurların bahse konu olan önemini görmezden gelmek, girişimlerin olumsuzlukla sonuçlanmasına sebep olacaktır. Cioran' a göre "Yakında her şeyin sonu gelecek ve yeni bir gökyüzü ve yeni bir yeryüzü olacak. Gökyüzünü kaldırım, sadece 'yeni yeryüzü' nü muhafaza edin ütopyik sistemlerin sırrına ve formülüne sahip olursunuz" (Cioran, 2017: 82). Cioran' ın parmak bastığı nokta çok önemlidir. Ütopyalar bir şekilde kendini yenilemekte ve bu yenilenme ile birlikte kitlelerin en büyük umudu olmaya devam etmektedir. Ütopyalar için varılan son durak yoktur, sürekli gelişim vardır; ütopyalar gelişimin harekete geçirici gücünden beslenmektedir. Ütopyacılar için yol hiç bitmez, hep yeni bir yol ve yeni bir umut vardır.

Ütopyalar, ruhani mükemmelliğin peşinde koşmayı veya ölüm sonrası cenneti mi içermelidir yoksa ölmeden önce içinde yaşadığımız toplumsal dünyanın değişik versiyonlarından mı bahsetmelidir? sorusuna Cioran şu yanıtı vermektedir:

"Bunun için, simyacıların aradığı *evrensel çözücü*' yle kıyaslanabilir bir şey gerekirdi; metaller yerine kurumlar üzerinde etkisi takdir edilirdi o zaman. Bunun formülü aranadursun, şöyle bir belirtelim ki simyayla ütopya olumlu veçhelerinde birleşirler: Heterojen alanlarda, aynı olmasa da benzer bir dönüşümün peşine düşmüşlerdir; biri tabiattaki indirgenemezlikten çıkarır öfkelerini, ötekiyse tarihteki indirgenemezlikten. Yaşam iksiri ve ideal site de aynı ruh zaafından veya aynı ümitten doğar." (Cioran, 2017: 92)

Emil Michel Cioran, ütopyaları simya ile benzetmektedir. Simyacılar, doğadaki dört elementi kullanarak beşinci element olan saf altını elde etmeye çalışırken, ütopyacılar iyi erdemleri kullanarak ideal toplum modelini yaratmak istemektedir. Ütopyacılar, her zaman dönüşümün ve değişimin peşindedir. Bu değişim ve dönüşüm, ütopyaların ve ütopyacıların itici gücü konumundadır; bir şekilde ruhani mükemmelliğin peşinde koşmayı sağlayacaktır. Değişim ve dönüşüme olan bu bağlılık ütopya biçimine bürünerek, içinde yaşadığımız toplumsal dünyanın değişik versiyonları ortaya çıkmaktadır.

Ütopya dünyanın değişimine yardımcı olabilir mi veya mevcut toplumu dengeleyebilir mi? sorusuna Miguel Abensour *Ütopya* kitabında Ernst Bloch' dan yaptığı şu alıntıyla yanıt vermektedir:

“Ernst Bloch’ a göre ütopyanın zaman boyunca kalıcılığı ontolojik bir oaktan, yani hem süreçsel olarak hem de tamamlanmamış olarak tasavvur edilen Varlık’ tan kaynaklanır. Nitekim ütopya tükenmez kaynağını, en emin ilkesini Varlık’ ın tamamlanmamışlığında -henüz-Varlık-olmayan’ da bulur; ütöpik itilim, ya da bu ontolojik gerilimin taşıdığı, bir anlamda ayaklandırdığı ütopya, adeta her daim yeniden doğrulur ve ‘Fazladan’ olanı, ‘Özsel’ olanı gözeterek Varlık’ ın tamamlanması görevini üstlenir. ‘Henüz-Değil anlamındaki Değil’, der Ernst Bloch, “olmuş-Varlık’ ı dışına çıkana kadar kat eder... Süreç içinde Henüz-Değil anlamındaki Değil, ütopyayı tamamlanmamışlığın, tüm nesnelere henüz fragmantal olan özün gerçek hali kılar.” Varlık olarak Varlık’ tan değil, tamamlanmamış Varlık’ tan çıkış, kaçış. Dolayısıyla görünen o ki Bloch’ a göre Varlık’ ın tamamlanması ütopyanın asıl amacıdır. “Ancak,” der, “ütopyaya benzer bir Varlık... burada ve şimdinin etkinleştirici içeriğini ele geçirdiği zamandır ki, bu itkisel çalkantı durumunun temel duygusu olan umut, aynı hamleyle, başarılı olmuş gerçeklik içinde bütünüyle özümser.” (Abensour, 2009: 3-4)

Ernst Bloch, ütopyayı, Varlık’ ın tamamlanmamışlığında bulmaktadır. Öz, aslında tamamlanmamışlığın varlığında kendini gizlemektedir. Bloch’ a göre Varlık’ ın tamamlanması ya da kendini gerçekleştirme, ütopyanın asıl amacıdır. Ütopya, henüz değil anlamına karşılık gelmekle birlikte hiçbir zaman tam olarak tamamlanmamaktadır. Ütopya ve ütopyacı gücünü, bu tamamlanmamışlık sayesinde kazanacak ve sürekli kabuk değiştirerek insanlığa umut ışığı olacaktır. İnsanlık, bu umut ışığından feyz alarak ideal olanın peşinden yorulmadan koşmaya devam edecektir. İnsan, yorulmadıkça ve koşmaya devam ettikçe, yeni ütopyalar gün yüzüne çıkmanın bir yolunu mutlaka bulacaktır.

2.7 Ütopya Kavramının Dört Farklı Karakteristik Özelliği

Vieira’ nın Levinas’ tan yaptığı alıntıya göre ütopya kavramı tarihsel açıdan dört farklı karakteristik özelliğinden biriyle tanımlanmaktadır:

“1) Hayal edilen toplumun içerdikleri (yani bu toplumun “iyi bir yer” düşüncesiyle özdeşleştirilmesi; bu arada, “iyi bir yer” mefhumunu da bir yana bırakmak gerekir çünkü bu mefhum neyin arzulanabilir olup neyin

olmadığına dair öznel bir anlayışa dayanır ve ütopyayı, özde egemen ideolojinin karşısında tahayyül eder); 2) ütopyacı imgelemin kristalleşip büründüğü edebi biçim (bu ise ütopyayı tanımlamanın çok kısıtlayıcı bir yoludur, çünkü bakış açısı bakımından ütopyacı olduğu açık olan ama More' un oluşturduğu anlatı modeline tamı tamına uymayan epeyce metni dışarda bırakmaktadır); 3) ütopyanın işlevi, yani okuru üzerinde yaptığı etki, okurunu harekete geçirmeye itmesi (sadece siyasi ütopyayı dikkate almasından dolayı reddedilmesi gereken bir tanımdır); 4) kişinin içinde yaşadığı topluma karşı duyduğu hoşnutsuzluğun neden olduğu daha iyi bir yaşama arzusu (bu durumda ütopya bir tavır meselesi olarak görülmektedir).” (Vieira, 2017: 8)

Levinas' ın tanımladığı dört farklı karakteristik özellikten en önemli olanın sonuncu özellik olduğu ortadadır. Çünkü kapsam alanı geniş bir bütüne yayılmış olan tüm metinlerin tek bir çatı altında toplanmasına ve aynı ad altında birleşmesine yardımcı olmuştur. “Söz konusu edilen metinler, Ernst Bloch' un başlıca enerjisi saydığı şeyden feyz alır: umut” (Vieira, 2017: 8). “Ütopyanın bir tavır meselesi, arzulanır olmayan bir şimdiye bir tepki ve olası alternatiflerin tahayyül edilmesi sayesinde tüm güçlüklerin aşılması isteği olarak görülmesi gerekir” (Vieira, 2017: 8). Yaşar Kemal eserinde detaylarını en ince ayrıntısına kadar verdiği ortama karşı tavır koymaktadır. Yazar, içinde bulunulan düzene birçok açıdan eleştiri yöneltmekle birlikte içinde biriktirdiği hoşnutsuzluğu kullanarak ütopyasını yaratmış ve daha iyi yaşama arzusunu açık bir dille ifade etmeye çalışmıştır.

Krishan Kumar, ütopyanın tarif edilen dört farklı karakteristik özelliğine dört önemli öğeyi eklemektedir. Bu öğeler arzu, tasarım, uyum ve umuttur. Kumar' a göre ütopyayı inşa ederken bu unsurlar gerekli sağlam yapıyı kurmak adına en önemli unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır.

“Arzu ve tasarım, uyum ve umut: Muhtemelen başka toplumsal ve siyasi felsefelerin oluşumunda olduğu gibi bunlar elbette ütopyanın oluşumunda da mevcuttur. Bu unsurların taşıyıcıları hiç kuşkusuz ütopyanın inşasında önemlidir. Ancak ütopya sadece bu unsurları yeniden birleştirmez. Kendine özgü mucitliği vardır. Bir kere kurulduktan sonra, insanlığın durumu üzerine akıl yürütmede çok farklı olanak içeren bir harita sunar.” (Kumar, 2005: 35)

Yaşar Kemal’ de bu dört ögeyi kullanarak ütopyasını oluşturmaktadır. Arzu, tasarım, uyum ve umut Yaşar Kemal ütopyasının temelini oluşturan en önemli yapı taşlarıdır. Yaşar Kemal’ inde ütopyasını kurarken kendine özgü mucitliği bulunmaktadır. Ütopyasının insanlarına ve insanlığa düşünmeyi aşılama istemektedir. İnsanların düşünmeyi ve sorgulamayı unutmaları sebebiyle belirli sorunları tekrar tekrar yaşadıklarının altını çizmek istemektedir.

2.8 Ütopya Yazarının Amacı

“Ütopya yazarının amacı, sunacağı örnek bir toplum düzeniyle hem kendi toplumunun işleyişindeki aksaklıkları dolaylı olarak göz önüne sermek, hem de bu aksaklıklara bir çözüm yolu önermektir” (Göktürk, 1973: 17). Bu da demek oluyor ki, bir yazarın yaşadığı toplum içindeki aksaklıkları ve problemleri görebilmesi için ilk olarak yapması gereken toplum içinden bir birey olduğunun farkına varıp, yanlışları özümseyebilmesidir. Bununda ötesinde çok iyi bir gözlem yeteneği olması kurulu düzen ile ilgili yorum yapabilmesini kolaylaştıracaktır. Öte yandan, Cioran şu açıdan okurları ve insanlığı uyarmaktadır. “Hakiki bir ütopya tasarlamak, inanarak bir ideal toplum tablosunun genel çizgilerini çıkarmak...bunun için muayyen bir dozda saflık, hatta fazla bariz olduğu takdirde sonunda okurun tepesini attıracak bir zevzeklik gerekir” (Cioran, 2017: 84).

Akşit Göktürk, yazarın izlemesi gereken yolu açık bir şekilde ifade etmektedir. “Bu işi yaparken, önerdiği örnek yaşam düzenini, tepkiyle karşıladığı gerçek düzenden elinden geldiğince apayrı, uzak, soyut düşünmek, örnek toplumunu okurun kafasına çok kesin ve kalıcı çizgilerle yerleştirmek ister” (Göktürk, 1973: 17). Bu kesinlik ve kalıcılık bazı zamanlarda okurun algısında negatif bir olguya sebep olmaktadır. “Ütopik anlatılarda en çok çarpıcı olan şey, psikolojik koku alma ve önsezi noksanlığıdır” (Cioran, 2017: 85-86). Bu cümlelerin devamında ise şunları

eklemektedir. “Şahsiyetler robot gibidir, kurgu ürünü ya da simgelerdir: Hiçbiri sahici değildir; işaret noktası olmayan bir evrenin ortasında yolunu yitirmiş bir fikir, bir hayalet konumunu hiçbiri aşamaz. Orada çocuklar bile tanınmaz hale gelir” (Cioran, 2017: 86). Cioran’ ın bu cümleleri bize şunu göstermektedir: Nesnel ve genel düşünemeyen bir beyin ile karşı karşıya gelindiğinde, bu yapı kendisini zorla kabul ettirme potansiyelini içinde barındırır. Bunun en temel nedeni çizilmiş olan temel düzenin kesinliği ve kalıcılığıdır. Kesinlik ve kalıcılığın yarattığı algı, ortada tek bir doğru varmış gibi göstererek, bunun dışındaki her şeyin yanlışmış gibi algılanmasına sebep olmaktadır. Bu düzenin, okuruna sunduğu en önemli ders, doğruya ulaşmanın farklı yolları olduğu olgusudur.

Öte yandan, Cioran ütopya ve yaşam ile çok önemli noktalara değinmektedir: “Oralarda karanlık yasaktır; sadece ışık kabul görür. Hiçbir ikicilik izi yoktur: Ütopya, özü gereği Maniheizm karşıtıdır. Anormalliği, biçimsizliği, düzensizliği çekemez; homojenin, tipin, yinelemenin ve ortodoksluğun sağlamlaştırılmasına yönelir” (Cioran, 2017: 86-87). Ayrıca yaşam ile ilgili ise şu noktalara değinmektedir:

“Ama yaşam kopmadır, sapmadır, maddenin kurallarına aykırılıktır. İnsan da yaşam nazarında ikinci dereceden bir sapmadır; bireyselin, kaprisin zaferidir; uykuda canavarlar tutarı olan toplumun *doğru yola* getirmeyi hedeflediği bölücü hayvandır, saçma sapan hayalettir. Tamı tamına sapmış, uyandırılmış canavar olan o cisimleşmiş yalnızlıktır, evrensel düzene aykırılıktır; bir istisna olmakla kendini eğler, külfetli imtiyazları içinde tecrit olur ve ‘hemicinsleri’ nden fazla kazandığını süre olarak öder: Ne kadar göze batarsa o kadar tehlikeli ve kırılabilir olacaktır, zira uzun ömrüyle ötekilerin huzurunu bozar ve sitenin ortasında kendine bir istenmezlik statüsü yaratır.” (Cioran, 2017: 87)

Bir başka görüşe göre ise “Zihinlerde yaratılan düş, imaj, tablo ve her diyar aynı zamanda insanoğlunun enerjisini ateşleyen yegâne nedendir de” (Usta, 2014: 33). Bu cümleden şu çıkarımı net bir şekilde yapabiliriz. “Yani insan enerjisinin kaynağı henüz var olmayan, ama gelecekte zuhur etmesi, yani gerçekleşmesi muhtemel

olandır. İnsan enerjisinin bitmez tükenmez kaynağının, aslında zihinlerimizdeki ütopya olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz” (Usta, 2014: 33).

Her insan zihninde her an farklı bir gelecek hayali kurmaktadır. Bu durum insanın yaşadığı topluma, içinde bulunduğu çevreye ve coğrafyaya göre değişiklik göstermektedir. Öte yandan, çoğu insan kafasının içinde kurmuş olduğu bu düzenin adının ütopya olduğunu bilmemektedir. Değişim ardından daha büyük değişim ve gelişimleri beraberinde getirmektedir. Ancak tek bir noktaya bağlı kalındığı zaman içinde bulunduğumuz durum kendini tekrarlamaya başlamaktadır. Bu kendini tekrarlama durumu zamanla bize içinde bulunduğumuz durumdan daha kötüsünü sağlamış olacaktır. Ama ütopya bize içinde saklı bulunan gizli anlamı kötülükten uzak bir gelecek vaat etmektedir. Bilindiği üzere “Bir fikir doğrudan vaatlerle ne kadar yüklü olursa, zafer kazanma şansı da o kadar olacaktır” (Cioran, 2017: 91).

Cioran’ a göre ütopyalar fukaralar için yazılmaktadır. “Fukaranın sayıklaması olay doğurur, tarih kaynağıdır: Başka bir dünyayı hemen şu dünyada isteyen bir ateşliler kalabalığı. Ütopyaların ilhamını onlar verir, ütopyalar onlar için yazılır. Ama hatırlatalım ki, ütopya, *yokistan* anlamına gelir” (Cioran, 2017: 83). Ütopistler ve ütopyaları isteyen insanları, başka bir dünyayı hemen isteyen ateşliler kalabalığı olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır. İnsanlık, her zaman daha iyinin ve daha güzelin özlemiyle yanıp tutuşmakta ve daha iyiyle daha güzelin cazibesine kapılarak ütopyaların umut verici gücünün peşinden gitmektedir. Müslim Akdemir’ e göre ütopya, insan doğasının zayıflığını görmezden gelmektir.

“Ütopya, gerçek olmadığı halde Cabot’ in de anlattığı gibi, insan doğasının zayıflığını görmezden gelmektir. Bu da bencilliği güç zannedenler için yararlı bir davranış düzelticidir. Eğer idealimiz ulaşılmaz ise ütopya bizi yukarı yönelterek doğru yönü işaret eder ve ilerlememize katkıda bulunur. Burada ütopyaların değeri ortaya çıkar. Ütopyalar bizim yerimizde saymamızı önler. Bizi daha yüksek ahlaki ve maddesel gelişime sosyal refaha yönlendirirler. Ütopyalar hayali olmalarına rağmen bunu sağlarlar. Ütopyalar hayali toplum modelleri ile gelişimi ve değişimi amaçlarlar.” (Akdemir, 2016: 22)

Ütopya, insanlığa, bulunduğu durumdan daha iyiye gitmesi adına itici gücü sağlar. Bu bakımdan; ütopya yazarları olan felsefeciler, edebiyatçılar, düşünürler ve aydınlar toplumları daha yukarı yükseltmek için kendilerine düşen görevi yapmaktadır. Bu kişiler, insanlığın ilham perisi konumunda olmakla birlikte ideal bir düzenin kapılarını aralamak adına ellerinden geleni vermektedir. İlhamını yitirmiş insanlığın yaşadığı dünya distopyaya dönüşmekten kendini alamayacaktır ve gün geçtikçe her şey daha da kötüye gidecektir. Ütopya yazarları bu durumu önlemek adına akıllarındaki tasavvurları insanlığa sunmaktadır. Bu kişilerin gücü gelişim ve değişimi istemelerinden ileri gelmektedir.

Sadık Usta' nın Anselm Neusüss' den aktardığına göre ütopyanın olmazsa olmazları şu şekildedir:

“Buna göre ütopya. ‘binyılcı’ anlayışları dışlayarak ‘laik bir bilinç içermeli’ ve ‘insanların özlem ve arzularının adresi olarak öte dünyayı göstermemelidir’; ‘bunlar doğrudan olmamakla birlikte içinden çıktıkları toplumların sorunlarına dair eleştirel unsurlar içermeli; mevcut toplumun çıkmazlarını göstererek alternatif bir dünya modeli’ sunulmalıdır; ayrıca bunlar, ‘edebi açıdan keyifli ve mevcut toplumsal ilişkileri parçalayan ve onları aşan bir perspektife’ sahip olmalıdır.” (Usta, 2014: 30)

Görüldüğü üzere ütopya yazarının ütopyasını yaratırken çeşitli kriterleri ütopyasının temelini yerleştirmesi gerekmektedir. Bu öğeler ütopyaların daha sağlam bir yapıya sahip olmasını sağlayacaktır. Buna göre ütopya hangi dönemde yazılırsa yazılsın laik bir bilinç ile iç içe olması gerekmektedir. Ayrıca tüm insanlığın temel arzularının adresi olarak bu dünyayı göstermelidir. Bununla ötesinde içinde yaşanılan toplumun sorunlarına eleştiri getirmeli ve ardından alternatif bir dünya modeli yaratmalıdır. Son olarak da mevcut toplumsal ilişkilerin daha üzerinde bir toplumsal ilişkiler bütünü yaratması gerekmektedir.

Sadık Usta'nın ütöpik düşünce ile şu düşünceleri ütopya yazarları için çok büyük önem teşkil etmektedir:

“Ütopik düşünce, her davranışımıza biz istesek de istemesek de eşlik eder. Bir yönüyle bizi o yönlendirir, tükenmez enerjimizi o üretir, korkumuzu aşmayı ve umudumuza sarılmayı da o sağlar. Ütopyanın olmadığı bir alan, mekân, eylem ve durum hem mekaniktir hem de ölüdür. Dolayısıyla ütopyalar verili, mevcut ve reel dünyanın doğurduğu, meydana getirdiği, peydahladığı ‘daha iyinin ve daha güzelin olanaksızlığıdır’. İhtiyaçtan kaynaklanan ‘daha yeninin’ ve ‘daha güzelin’ bilincine varıldığı andan itibaren de bunun gereği yapılmaktadır.” (Usta, 2014: 33)

Ütopya yazarları, ütopik düşüncenin unutulmaya başlandığı zamanlarda insanlığın geri gittiğini bildiklerinden, ütopik düşünceyi sürekli ayakta tutmaya çalışmaktadırlar. Böylece insanlık için farkındalık yaratmaya çalışıp, çoğunluğun göremediği yanlışları tespit ederek gözler önüne sermeye ve uyarmaya çabalamaktadırlar. Ütopya yazarları her zaman daha iyi bir dünya olduğu fikrini empoze etmeye çalışmaktadır. Çünkü, bu durumun tam tersine gitme durumu hep kapının ardındadır. Görmezden gelmek sorunların çözülmediğinin en önemli göstergesidir. Ütopik bilincin veya düşüncenin olmazsa olmaz özelliği sorunların üstüne korkusuzca gitme yürekliliğini kazandırmaya çalışmaktır.

Sadık Usta, ütopya yazarlarını sismografa benzetmektedir. Bu benzetmeyi şu cümlelerle açıklamaya çalışmıştır. “Ütopya yazarlarını duyarlılıkları yüksek olan toplumsal sismograflara benzetebiliriz. Toplumların yaşadıkları ekonomik ve siyasi, ahlaki ve düşünsel yıkımları algılayıp, ‘yeni toplumsal tasarımlarla’ ortaya koyarlar. Krizlerden çıkış yolu gösterirler” (Usta, 2014: 38). Krizlerden çıkış yolu göstermek cümlesi çok büyük önem teşkil etmektedir. İnsanın içindeki o tükenmez umudu ayakta tutmak adına söz konusu krizlerden hep bir çıkış yolu olduğunu göstermek; geçmiş, şimdi ve gelecekte yaşayacak olan insanlar için eşi bulunmaz bir nimet olacaktır.

Miguel Abensour’ un değerli yorumuna göre “Ütopyasız bir toplum, ütopya yoksun bir toplum, tam anlamıyla totaliter bir toplumdur; tamamlanmışlık yanılışına, eve dönüş ya da gerçekleşmiş ütopya yanılışına kapılmış bir toplumdur” (Abensour, 2009: 6). Bu yüzden her dönemde yazarlar ütopyalarını

okurların beğenisine sunmaktadır. Ütopya yazarları, totaliter toplumdan uzak durmak adına kendilerine düşen aydın olma görevini yerine getirerek, ellerinden gelenin en iyisini insanlığa göstermek için üstlerine düşen payı fazlasıyla vermeye devam edecektir. Ütopya yazarları, insanlığın bir an olsun ütopya yanılısamasına kapılmaması adına insanlık için en büyük nefer olmaktan vazgeçmeyecektir.

Bölüm 3

YAŞAR KEMAL' İN ÜTOPYASINI OLUŞTURAN SEBEPLER

Erdal Ülger, önemli bir ütopya örneği olan Thomas Campanella' nın eseri *Güneş Ülkesi' ne* değinerek o dönemin kaotik ortamına atıf yapmaktadır. “Campanella' nın İtalya' da yaşanan toplumsal sorunları ele aldığı eserinde: yaşadığı dönemin İtalya' sındaki kaotik ortama tepki niteliğinde *Güneş Ülkesi* eserini oluşturmuştur. Dönemin toplumsal siyasi kargaşasına tepki olarak tasarlanmıştır” (Ülger, 2018: 11). Yaşar Kemal' de tıpkı Campanella gibi tasarladığı kaotik ortama bir tepki niteliğinde *Bir Ada Hikayesi* ütopyasını oluşturmuştur. Yaşar Kemal' in tasarlamış olduğu kurgusal düzende savaş ortamı, yoksulluk, fakirlik, yokluk, kin, intikam, kan davası, göç, yönetim zafiyeti ve despot yönetim şekli el ele vererek insanların kaotik bir ortamda yaşamasına sebep olmaktadır. Yaşar Kemal bu kaotik ortamdan uzak, kendi içinde ayrı bir düzeni olan bir toplum yapısı inşa ederek insanlara bir çıkış yolu gösterme uğraşındadır.

3.1 Savaş Ortamı

Yaşar Kemal, tarih olgusunu tamamıyla yok saymak yerine tarihten en iyi şekilde yararlanma yolunu giderek, tarihten ders çıkarmak adına eserin tarihsel altyapısını sağlam temeller üzerine kurmaktadır. Yaşar Kemal, savaş ortamını çeşitli karakterlerin ağzından anlatarak Karınca Adasının yeni sakinlerinin kendi özel geçmişlerinde ve toplumsal geçmişlerinde hafızalarını kazıdıkları olumsuz anıları

kullanarak ütopyasını yaratan sebepleri göstermeye çalışmaktadır. Aşağıdaki paragrafta Ütopya ile Distopya' nın karşılaştırması yapılmaktadır:

“Ütopya, yaşanılan dönemde var olan sorunlara alternatif olarak tasarlanan yeni bir dünya yapısı çizerken, iyiye odaklanmasıyla öne çıkmaktadır. Distopya; siyasi yozlaşma, kadın haklarının yok edilmesi, yabancılaşma, totaliter yapı, bürokrasi, toplumsal tabakalaşma, teknolojik ve sosyal konular gibi konuların ne gibi sonuçlar doğurduğunu ve gelecekteki boyutunu öne çıkaran kurgusal bir dünya tasviridir” (Ülger, 2018: 13)

Yaşar Kemal var olan sorunlara karşı alternatif olarak yeni bir dünya yaratmaya çalışmaktadır. Eserin kurgusunun içerisinde adeta iki dönem bulunmaktadır. Bu dönemlerden ilki Distopya ortamına benzemektedir ve insanlar bu ortamdan nefret etmiş durumdadır. Bu dönemin çeşitli özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler: siyasi ve sosyal yozlaşma, insanların birbirine yabancılaşması, toplumlar arasında olan tabakalaşma, bürokrasinin yozlaşması, yalnız kadın haklarının değil tüm insanların haklarının yok edilmesi ve totaliter yapıdır. Bu sorunlar Yaşar Kemal' in ütopyasını yaratmasına sebep olmuş durumdadır. Yaşar Kemal' in eserinde tarihte yaşanan olumsuz anıların devamlı olarak tekrarlanması ise kurulmakta olan ütopyayı ayakta tutmaya çalışan en önemli yapı taşı konumundadır.

Akşit Göktürk, Thomas More' un eseri *Ütopya*' dan bahsederken, More' un birinci kitabında o günkü Avrupa yönetimi ile ilgili bilgiler verdiğini dile getirmektedir. “O günkü Avrupa toplumlarının yönetimi, kralları, eğitim düzeni, kilisesi, yasalar sistemi, iç-dış politikası eleştirilir, bu toplumlardaki ahlak çöküntüsü yer yer acı bir alaycılıkla çizilir. More, günündeki aksaklığı, karmaşayı ustalıkla ortaya koyar” (Göktürk, 1973: 36). Tıpkı More gibi Yaşar Kemal' de kendi ütopyasının çeşitli yerlerinde o günkü dünyanın ve toplumların içinde bulunduğu düzen ile ilgili olarak çeşitli eleştiriler yapmaktadır. Thomas More' un *Ütopyası*' nda bulunan ikinci kitabın, ilk kitapta çizmiş olduğu aksaklıklara ve karmaşaya karşı bir çözüm yolu olduğu yorumunu yapmaktadır. Ayrıca birinci kitap ile ikinci kitapta anlatılan toplumsal

durumların farklı olduğundan bahsederek şunları eklemektedir: “Ayrı toplumsal durumların, başka bir deyimle Avrupa toplumu ile Utopia toplumunun karşıtlığı, ada-dünya kavramları arasındaki karşıtlıkla pekiştirilir. Böylece ada ortamı, yazarın amaçlarıyla kaynaşarak Utopia’ nın kuruluşunda bir öge olur” (Göktürk, 1973: 36). Yaşar Kemal, ütopyasını dörtleme içerisinde yayarken kitaplar More’ un eserinde olduğu gibi kesin çizgiler ile birbirinden ayrılmamaktadır. Fakat Yaşar Kemal’ de, Akşit Göktürk’ ün bahsettiği gibi ütopyasını yaratırken iki ayrı toplumsal durumu konu etmektedir. İnsanların Karınca Adasına gelmeden önceki yaşantıları ile Karınca Adasına geldikten sonraki yaşantıları arasında önemli derecede farklar bulunmaktadır. Yaşar Kemal’ in Karınca Adası üzerinde kurduğu ütopyası ile öncesi arasında bulunan bu büyük fark, ada ortamını, Yaşar Kemal’ in amaçlarına uygun kılmış durumdadır.

Yaşar Kemal’ in ütopyasını kurmasının en önemli sebebi tüm dünyanın içinde bulunduğu savaş ortamıdır. O dönem aynı anda dünyanın farklı birçok yerinde bütün insanlık savaş halindedir. Neredeyse bütün insanlık kendi elleriyle ortamını hazırladığı savaşın mağduru durumundadır. Yaşar Kemal roman boyunca farklı karakterlerin ağzından savaş sırasında yaşadıklarını anlatarak aslında tüm insanların bir şekilde savaşın olumsuz etkilerini tüm iliklerini kadar hissettiğini dile getirmektedir. Poyraz uykusunda sayıklamakta rüyasında savaşla ilgili sahneler görmektedir. Vasili’ de savaştan döndüğü zaman aynı durumdadır. “Adalılar, Vasili savaş vurgunu olmuş, diyorlardı” (KSİ: 27). Yaşar Kemal savaştan çıkan insanların savaşın etkilerinden dolayı ‘savaş vurgunu’ olarak adlandırıldığını dile getirmektedir.

Yaşar Kemal roman boyunca savaşın ne kadar kötü bir şey olduğu ile ilgili düşüncelerine yer vermektedir. Vasili, can yoldaşı olan turuncu kediye Sarıkamış savaşından bahsetmektedir. Yaşar Kemal Sarıkamış ve Allahuekber dağında askerlerin yaşadıklarını çok çarpıcı bir dille insanlığa göstermeye çalışmaktadır. Askerler savaş

ortamında her türlü olumsuzluğu yaşamış bulunmaktadır. Savaş ortamında görülenler insanı savaş sonrasında insanların yüzüne bakamama durumuna getirmektedir.

“Sen hiç Sarıkamışı gördün mü kedi? İyi ki görmedin. Sen hiç parça parça olmuş, üst üste tepelerce yığılmış, siperleri, koyakları, çukurları ağzına kadar doldurmuş ölüleri gördün mü? Ovalar dolusu çürümüş, kokmuş, kokusu insanı boğan ölülerin üstünden hiç yürüyerek geçtin mi? Sarıkamış savaşını görmemiş, yaşamamış insan dünyada hiçbir şeyi görmemiş, yaşamamış, demektir. Sen kedi, sen hiç, uykucu, rahat, gerinen kedi, sen hiç Allahuekber dağında olup bitenleri gördün mü? İnsan boyu, iki insan boyu karın içinde yalınayak, başı kabak, pantolonu yırtılmış, kaputsuz, ceketsiz, koyunları bit dolu, donmuş elleriyle kaşınamayanları, Rus topçusunun karlı dağları ateşe, zindana çeviren güllerini, karla birlikte uçuşan kolları, bacakları, kollarla bacaklarla, gövdelerle birlikte gökten yağın kanları, Allahuekber dağlarının doruklarında fırtınaya, boraya tutulup donan, taş kesilen, donmuş kirpikleri, kaşları, donmuş gözleriyle bakan on binlerce askeri gördün mü hiç? Sen bunları görmediysen, insanların yüzüne bakmaktan niçin utanasın?” (FSKAB: 117)

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanının dördüncü bölüm başlangıcına gelindiğinde Poyraz Musa adadan ayrılır. Vasili adada yalnız kaldığı sırada kendini savaş sahnelerinin içinde bulmuştur. Yaşar Kemal dörtlemenin birçok yerinde savaşı hissettirecek sahneler kullanmıştır. Bunun nedenlerinden birisi insanların ne kadar kötü bir psikoloji içinde olduğunu göstermek istemesidir. Diğer nedeni ise neredeyse her karakterin savaşın olumsuz etkilerini bir şekilde hissettiklerini belirtme uğraşdır. Dörtleme boyunca savaş ile ilgili kötü anıların sürekli yer bulmasının en önemli nedeni ise insanların daha iyi bir düzen isteğini diri tutma arzusundan ileri gelmektedir.

Aşağıdaki satırlarda Poyraz Musa Baytar Cemil’ in adaya geldiği zaman yatıp dinlenmesini istemektedir. Poyraz Musa onu uyurken görünce aklından şunları geçirmektedir.

“Küçük bir çocuk o, savaşa, bu kadar acıya nasıl dayanmış, dayanıyor? Birden aklına düştü, ben nasıl dayandım, daha da dayanıyorum. Lena, Vasili nasıl dayanıyorlar? Bizim yaşadıklarımıza, gördüklerimize insanoğlu dayanabilir mi, insanoğlu dayanıyor” (KSİ: 175).

Savaş insanların üzerine adeta karanlık bir örtü gibi çökmektedir. Bu dünyada her şey birbirine girmektedir. Kurtuluş çok uzakta bulunmakta olup, savaşa karşı

yapılan tüm çırpınışlar boşa çıkmaktadır. “Kan, güneş, yangın, inilti. Vasili uyuşmuştu. Üstüne yığılmış toprağın altından çıkmaya uğraşiyor çıkamıyordu. Orman yanıyor, çığlıklar geliyordu yanan ormandan bebek ağlamaları gibi. İnilti doldurdu dünyayı. Her yer karanlığa kesti” (FSKAB: 125). Savaş, insanları öğütücü bir değirmen gibi içine çekip kemiklerini kırmaktadır. “Bir toz karanlığı içinde kaldı dünya. Barut koktu her yan. Göz gözü görmüyordu. Tozun içinden inilti, kırılan kemik sesleri geliyordu” (FSKAB: 128).

Savaş insanın tüm duyularını köreltmektedir. İnsanın en önemli duyularından biri olan koku duyusu ceset kokusundan dolayı belirli bir süre görevini yerine getirememektedir. Kişinin alabildiği tek koku ceset kokusudur ve bu koku tüm koku hafızasını allak bullak etmiştir. Burnu herhangi bir kokuyu almayı unutmuştur.

“Bir koku denizinin içinde, sırtında çürümüş ölümler, ovadan tepeye, tepeden ovaya kaç gün geldi gitti, o iş nasıl bitti, oradan nereye götürüldüler, hiçbir şeyi anımsamıyor. Salt anımsadığı ilk sırtına aldığı göğsünde kıvıllı kıvıllı kaynaşan kurtlarıyla ilk ölü, binbaşı, eli sopalı, sopalarını askerlerin sırtında kıran çavuşlar, bomboş gözleriyle görmeden bakan, burnu koku almayı unutmuş binbaşı, kendinden geçmiş.” (FSKAB: 130)

Savaşı yaşamış insanların içinde buldukları koşullar çok acımasızdır. Askerler savaştıkları coğrafyaya göre farklı zorluklarla karşılaşmaktadır. Kimi yerde soğuktan donup ölürken, kimi yerde iklim şartlarından dolayı tifüs ve sıtma hastalıklarına yakalanmaktadırlar. Ölüm her yanı sarıp sarmalamakta, savaşın öldürücü pençesinden kurtulmak mucizelere kalmaktadır. Kurtuldum demek için aceleci olmamak gerekmektedir.

“Ovayı on binlerce, kaldırılmamış, yatmış kalmış ölü silme kaplamıştı. En çok savaşları, savaşlardaki kırımları düşündükçe öfkeleniyordu.” (FSKAB: 129)

“Dalmış gitmişti. Karlı Allahuekber dağlarını, perperişan dağdan inişlerini, binlerce kişinin, koskocaman bir ordunun dağın yamaçlarında, kuytularında donup kalışlarını, taş kesilişlerini düşünüyor, bu korkunç görüntü gözlerinin önünden netse neylese gitmiyordu. Sonra Ağrıdağına gelişleri, tifüsten, günde yüzlerce kişinin sapır sapır dökülüşlerini, koskoca Osmanlı ordusunun bir

avuç döküntüsünün Mezopotamya çöllerinde sürünmesini, sıtmadan kırılışlarını ..." (FSKAB: 174)

Poyraz Musa ve Vasili hem resmi işleri halletmek hem de adanın eksiklerini tamamlamak adına kasabaya indikleri zaman Üzeyir Han onlara kimsenin beğenmediği adaya Doktor binbaşı Halil Nuri Bey' in yerleşmeye geleceği haberini verir. Yaşar Kemal, Üzeyir Han' ın yanında misafir konumunda bulunmakta olan Kaymakam beyin ağzından dünyanın yangın yerine döndüğünü dile getirmektedir

"Yangından hepimiz göğünüp çıktık. Yangından hepimiz yanmış, kavrulmuş, yüreklerimiz paramparça olmuş çıktık. Biz yaralandık, biz insanlığımızı yitirdik, derdi Doktor Halil Nuri Bey. Bizim insanlığımız gitti, külümüz kaldı. Artık biz eski sağlıklı insanlık değiliz. Bizim çocuklarımız da artık o eski insan olamayacak Torunlarımız da ... Üstlerine kıyamete kadar kan yağacak, yaralanmış, yarı deli, birbirlerini yiyerek, bütün acıma, insanca duygularını yitirmiş, şu dünyada içlerindeki ışığını boşaltmış, öyle dolaşacaklar, birbirlerinin gözlerini oyarak ..." (FSKAB: 298)

Karınca Adasına geri döndükleri zaman Lena Ana onları güzel yemekleri ile karşılamış bulunmaktadır. Lena Ana, Vasili' nin turuncu kedisini görünce gemide olanları anlatır. Gemicilerin kedi, köpekleri denizin ortasına attığını söyleyip savaşa lanet eder. "Aaah, savaş," diye içini çekti Poyraz. "Aaah, savaş, seni icat eden görmesin cennet. Aaaah, savaş. Şu yeryüzünde canlı koymadı kırdı geçirdi. Gökteki kuşu, yerdeki börtü böceği, sudaki balığı ..." (FSKAB: 302). Bu diyalogun ardından turuncu kedinin ismi Abbas olur.

Yaşar Kemal savaşa katılmış kişilerin ağzından savaşa karşı kızgınlığını dile getirmektedir. Savaşı icat eden kişilere karşı doymak bilmez öfkesini kuzmaktadır. Hatta daha ileri giderek insanları çürüyen solucanlara benzetmektedir.

"Savaşı çıkaranlara ilk söven kişiyle Sarıkamışta karşılaşmıştı. Bu bir doktor binbaşydı. Akşama kadar hiç durmadan yaralıları ameliyat ediyor, durmadan da sövüyordu. İkincisi, bütün bedeni yara içinde, parçalanmamış bir yeri kalmamış bir teğmendi. Ondan sonra savaşlardan ne kadar geriye kalmış kişiyle karşılaşmışsa, küfür nedir bilmeyenler bile, savaşa, savaşı icat edenlere, savaşı çıkaranlara yediden yetmişe veryansın ediyorlardı. İnsanların ne hayvanlıkları, ne sürüngen hayvandan daha sürüngen oldukları, ne kıvıl kıvıl eden, ıgıl ıgıl çürüyen solucan oldukları kalıyordu." (FSKAB: 133)

Yaşar Kemal bu paragrafın ardından şu can alıcı soruyu sormaktadır. “Ne hakkımız var bu kadar can yakmaya?” (FSKAB: 133).

Savaş insanları tepeden tırnağa değiştirmekte ve insanlıkla ilgili tüm duyguları alıp götürmektedir. Hüsmen’in savaşın insanlığa neler yaptığı ile ilgili düşünceleri ise şunlardır. “Bu savaş bize neler etti, bizi insanlığımızdan çıkarttı. İnsanlığımızı, onurumuzu, neyimiz varsa hepsini elimizden... Yüreğimizi de kopararak aldı götürdü. Yürek koymadı insanlıkta. Yüreklerin yerinde taş kaldı. Hem de birer buz parçası” (KSİ: 54).

Poyraz, Musa Kazım Ağaefendi’ ye başından geçenleri anlatmaktadır. Savaşın icat edilen en büyük kötülüklerden biri olduğu üzerine konuşmaktadırlar. Yaşar Kemal savaşa karşı olan hıncını açığa çıkarmaktadır. Bu kadar çok insanın hayatlarına son verilmesini en şiddetli dil ile suçlamaktadır. Savaşın insanlık için en büyük suç olduğu sonucuna varmaktadır. “Savaş, en büyük suç değil miydi, o, daha dünyasına doymamış gencecik insanları zorla birbirlerini öldürmeye göndermek insan soyunun icat ettiği iğrenç, en alçak, insan soyuna hiç yakışmayan, insanı insanlıktan çıkaran en büyük bir suç değil midir?” (KSİ: 228).

Poyraz Musa, Nişancı Veli’ ye tekne almak istemektedir. Ali Çavuş tekne alma işinde onlara yardımcı olacaktır. Ali Çavuş savaş gazisidir. “Sağ bacağı kalın bir ağaç kütüktü. Küskünlüğü ağır kütüktendi. Yoksa dünya topal kaynıyordu. Bu dünya körlerin, topalların dünyası olmuştu” (KSİ: 241). Ali Çavuş, Hristo’ nun turuncu teknesini para istemeden hediye etmiştir. Hristo da savaş gazisidir. Ali Çavuş Hristo’ dan bahsederken üzülmemektedir. “Olan oldu beyim. Daha ne olsun, Hristoyu da sürüyorlar, süremezler beyim. Hristoyu hiç kimse vatanından süremez. Sol kolu Çanakkalede kaldı, yüreği de burada kalmasın” (KSİ: 243).

Karınca'nın Su İçtiği romanının altıncı bölümüne geçildiği zaman Nişancı Veli teknesini beklemektedir. Nişancı Veli teknesini beklerken savaşı ve ölümü düşünmektedir. Nişancı Veli etrafta şükredecek birçok güzellik bulunurken insanların bu güzelliklerin farkına varamamasına kızmaktadır. Doğa ve hayat içindeki güzellikleri göremeyen insanların savaş sırasında hayatta kalmak adına düşmanını adeta bir nişancı keskinliğiyle gördüğünü söylemektedir.

“Çırpınıyor, çıldırıyor, her yerde, her yerde savaşıyorlar, Allah bin belalarını versin, bu dünyaya, bu denize, bu ağaçlara, bu çiçeklere, şu gülen çocuklara, şu arılara kurban olası musibet insanlar. Savaşa daha başlamadan, inşallah hepinizin gözleri çıkar, çıkar da önünüzü göremez, kurşun atacak yeri bulamaz olursunuz.” (KSİ: 247)

Nişancı Veli savaşı kimin icat ettiği üzerine düşünmekte ve çocukların geleceği hakkında üzüntü duymaktadır. Bunun nedeni ise içinde bulunulan düzenin bir şekilde sürekli savaş üretmesidir. İnsanlık hep daha fazlasını istemekte, hakkından daha fazlasını talep etmektedir. Bu aç gözlülük ve doymak bilmezlik oldukça çocukların ve insanların geleceği hakkında endişe duymak çok doğaldır. Ayrıca savaşa katılan kişilerin bir şekilde eksik kaldığı ve yarım bir varlığa dönüştükleri çok açık bir şekilde söylenmektedir.

“Adadaki bütün çocuklara, şimdiden ölümlerim gibi bakıyor, kız erkek ayırt etmiyordu. Kim çıkarıyordu savaşları, akli bir türlü ermiyordu. Kim icat etmişti savaşı, ne için, onu da kimse bilmiyordu. Savaşta karşı karşıya gelenlerin çoğu ölüyordu. Ölmeyenler de yarı deli, yarı mecnun, sakat, tükenmiş, karanlık, cehennem işkencesinde kalıyorlardı.” (KSİ: 247)

Poyraz Musa ile Baytar Cemil savaş üzerine konuşmaktadır. Baytar Cemil savaşın yeryüzündeki her şeyi olumsuz yönde etkilediğini ve kırıma uğrattığını düşünmektedirler. “Savaşı biliyorum evladım. Yalnız değil, atlar, cümle mahlukat, kurt kuş, börtü böcek, kelebekler, arılar, ağaçlar, otlar, hava, su, su da kırıma uğruyor. Ben de savaş gördüm, savaşlara girdim çıktım. Olmaz olsun, insanoğlu budur işte” (KSİ: 389).

Karınca'nın Su İçtiği romanının sonunda adaya balıkçı teknisinin sahibi olarak gelen Hasan asker kaçağıdır. Asker kaçağı olması sebebiyle asılacağını düşünmekte ve bu nedenden ötürü kasabaya geri dönmek yerine adada kalmak istemektedir. Kaçak Hasan savaşın bittiğine ve biteceğine hiçbir şekilde inanmamaktadır. “Beni iyi dinle, savaş hiçbir zaman bitmemiş, beni iyi dinle. Bu insanlar zır deli, bir savaş biter, o biter bitmez, bu zır deli kana susamışlar bir savaş gene çıkarırlar. Her insan bir canavar. Bunlar ağzı kanlı kurtlar. Birbirini yemeden duramazlar” (KSİ: 506). Kaçak Hasan ailesinin ve köyünün hikayesini anlatmaktadır. Hasan’ ın söylediği kelimeler o dönem içerisinde yaşamakta olan birçok insan için geçerlidir. Bütün insanlar hatta bütün dünya savaşın yıkıcı etkilerini çok acı şekilde yaşamaktadır. Kaçak Hasan ipin ucunu dedesinin dedesine kadar geri götürmektedir. Gelenek haline gelen bu durum Hasan’ ın içine korku salmış durumdadır.

“Dedemi askere almışlar, savaşa göndermişler, geri dönmemiş. Dayılarımı, amcalarımı askere almışlar, savaşa sürmüşler, hiçbiri dönmemiş. Dedemin kardeşlerini, yeğenlerini askere almışlar, o kadar insandan bir tek kişi dönmüş, onun da iki bacağı kökten kesilmiş. Dedemin dedesi, onun dedesi de öyle.” (KSİ: 507)

Nişancı Veli eşi Sultan’ ı almak için köyüne yaklaştığı zaman köyün içine girmekten korkmakta ve köyün yöresinde dönmektedir. Köyde bulunan Zarife ve Sultan bir karartının farkına varırlar sonrasında ise köyün oğlanlarından Osman gelir. Yaşar Kemal roman boyunca ilk defa bir kişinin o an içindeki görüntüsünü bu kadar detaylı vermektedir. Yaşar Kemal’ in gelen savaş gazisini bu kadar detaylı tasvir etmesinin sebebi savaşın insanlardan götürdüklerini en somut haliyle anlatmak istemesinden ileri gelmektedir.

“Gelen yolcu asker giyitliydi, uzun, tozlu, belki de çok kirli sakallıydı. Sakallarının kapkara olduğu üstüne hiçbir belirti yoktu. Bir gözü çıkmış, kıpkırmızı bir yara yanaklarına doğru akmıştı. Sol kolu kökünden kopmuş, sağ ayağı da yay gibi eğiydi. Üstündeki giyitler paramparçaydı, kıllı göğsü bütünüyle ortadaydı, yırtık pantolonu bacaklarından aşağı parça parça

sarkmıştı, bir deri bir kemik kalmış asker, üfürsen yıkılacaktı. İncelmiş boynu kopacak gibiydi.” (TH: 199)

Osman kazık ormanlarından bahsedip, askerlerin soğuktan donduğunu, geri kalanları bitlerin yediğini ve geri kalanların da ölü gibi olduklarını söylemektedir. Ayrıca kendisinin de yaşadığını zannetmemeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Yaşar Kemal, savaş gazisi Osman’ ın özelinde tüm gazileri yaşayan bir ölü gibi göstermektedir. Savaş sırasında kimi gaziler vücutlarındaki uzuvlarını kaybetmekte kimi gaziler ise ruhsal sağlıklarını kaybetmektedir.

“Duymuyor musunuz, sabahtan beri bütün bir ordunun donduğunu size söylediğimi, donarak, kazık kesilerek öldüklerini, kazık kesilmeyenleri de bitlerin yiyerek öldürdüklerini size söylemedim mi, duymadınız mı? Herkes öldü, herkes öldü, herkes öldü. Beni diri mi sanıyorsunuz, ben de ölüyüm, ben de ölüyüm, ölüyüm.” (TH: 203)

Şükrü Efendi savaş üzerine şunları dile getirir. “Savaşlar sürdükçe, insanın insanlığı ortadan kalkacak, insanlık çürüyecek, çürümekten de beter hale gelecek, kokuşacak. İnsanlığından utanacak hali bile kalmayacak, solucanlaşacak. Bu zulmü görür de insanoğlu insanca yaşayabilir mi, insan gibi insan” (TH: 324).

Karınca Adasına yeni birileri daha gelir. Bu sefer gelenler çok kötü durumdadır. Poyraz Musa ve Selman Sami onların durumuna çok üzülüp, savaş üzerine konuşmaya başlarlar. Selman Sami bir şekilde savaş son bulmaz günün birinde insanlığın sonunu getireceğini düşünmektedir.

“Her savaşta yalnız savaşanlar ölmez, onlardan daha çok savaşmayanlar ölür. Çocuklar, kadınlar, yaşlılar, çocuklar da ölürler. İnsanlık insanlığını kaybeder. Hangi savaş olursa olsun insanın insanlığında hayır bırakmaz. İnsanoğlunda acıma hissi, merhamet bırakmaz, sevgi bırakmaz. İnsanda ne kadar güzellik varsa alır götürür. Savaş, yani harp gelecek insanlığın da insanlığını elinden alır. Savaştan sonraki insan, önceki insan değildir. Savaş sonrası insanlar iflah olmaz yaralar almıştır, insanlığından o kadar, o kadar değer yitirmiştir ki, bir daha onulmaz. Bu savaş dedikleri lanet sürecek olursa sonunda insanlık da tükenecek.” (TH: 345)

Dünyanın genelinin içinde bulunmakta olduğu savaş ortamı sebebiyle insanlar kendilerine bile yabancılaşmış durumdadır. “Yabancılaşma bireyi bütünüyle kuşatan

önemli bir sorundur. Yabancılaşma kavramı genel olarak özgün anlamı içinde, bir şeyi ya da kimseyi başka bir şeyden ya da kimseden uzaklaştıran, bir şeye ya da kimseye yabancı hale getiren eylem ya da gelişmedir” (Cevizci, 2010: 1617). İnsanlık içinde bulunduğu olumsuz koşullardan ötürü ötekileştirilmiştir. İnsan yalnız ve yabancılaşmış kaldığından çıkış yolu bulamamaktadır.

Yaşar Kemal, Karınca Adası üzerinde gerçekleştirilen çeşitli sohbetlerde savaş ortamının anlatımının tekrarlanması yoluyla, ütopyasında yaşayan insanların itaatkâr olmasının, söz dinlemesinin ve buldukları durumdan memnun olmalarının önüne geçmek istemektedir. Aynı şekilde ütopyasında bulunan aydın kişilerin yapmakta oldukları düzen eleştirisi ile ilgili olarak insanlığa çeşitli dersler verme amacındadır. Yaşar Kemal, bu yolları seçerek hem ütopyasında yaşayan insanların hem de insanlığın içinde buldukları durumu daha iyiye götürmek adına sorgulamayı hiçbir zaman elden bırakmamalarını istemektedir.

3.1.1 Savaşın Gereksizliği Üzerine

Abdülvahap Bey hangi diyardan geldikleri belli olmayan yeni bir aile gönderir. Abdülvahap Bey gelen kişilerin durumlarının çok kötü olduğunu söylemektedir. “Bu insanlar o adada ne yeyip ne içecekler? Siz bu kadar yoksulun, bu kadar belanın altından nasıl kalkacaksınız? Başka ne yapacaksınız? Ben onları size gönderdim” (KSİ: 300). Abdülvahap Bey gelen kişilerin durumunu görünce savaşmanın gereksizliği üzerine sorgulama yapmaktadır. Yaşar Kemal’ in Abdülvahap Bey kanalıyla sonucun yine aynı olacağı yönünde yorum yapmaktadır. Ayrıca yaşanan kayıplara rağmen kazancı elde edenin halk olmadığını bununda ötesinde kazananların Hacı Remzi karakterinde kişiler olduğunu söylemektedir.

“Bu kadar çalıştık çabaladık, kaç harbe girdik çıktık, milyonlarca gencimiz öldü, memleket harabeye döndü. Ne geçti elimize? Ne çare, her şey Hacı Remzilere kaldı. Duydunuz mu, Hacı Remziye Halk Fırkası reisliği teklif etmişler. Bundan sonra Hacı Remzi bizim buraların hükümdarı.” (KSİ: 300)

Yaşar Kemal bu cümlelerin ardından yüzyıllar öncesine dönerek sözü Yunus Emre' ye getirmektedir. “Biz öldük, yaralandık, memleket harabeye döndü, parsayı onlar topluyor. Yunus Emre ne demiş, yoktur beylerin mürveti, bindikleri Arap atı, yedikleri insan eti, içtikleri kan oluptur. O gün bugündür, insanlar insan kanı, insan teri içiyorlar” (KSİ: 301). Abdülvahap Bey şu itirafı yapmaktan geri durmamaktadır. “Akan kanımı, kanımı. Ben kanımı, fakir fikaranın oturacağı o saray gibi köşkleri Hacı Remziye gönül rızasıyla mı sattım sanıyorsun, emir geldi emir” (KSİ: 301). Ardından Abdülvahap Bey, Hacı Remzi ile ilgili gerçekleri anlatır. Herkesin Hacı Remzi' nin gerçek yüzünü bildiğini söylemektedir.

“Ödü kopmuştur, alçak, asker kaçağı Hacı deyyusunun. Öteki kalpaklı da onun uşağıdır. Yunan işgalinde o uşak da Yunanlılarla birlik olmuş, casusluk yapmış, son anda bizim orduya geçmiştir. Yunanlılara çok çok milis öldürmüştür. Bunları da bütün kasaba halkı biliyor. Hacı Remzi de Rus cephesinden kaçmış, dağlarda saklanmış, İstiklal Harbi bitince de arkasında asker elbisesi giymiş on kişiyle elinde bayrak kasabaya girmiş, kasabalılar da alçak deyyus Hacı Remziyi milli kahraman olarkten yediden yetmişe karşılamışlardır. Bütün kasaba halkı da Remzinin bir hain kaçak olduğunu biliyordu.” (KSİ: 302)

3.2 Savaşın Ardından Ortaya Çıkan Göçmenlik Sorunu

Savaşın ardından göçmen olup yollara düşen insanlar çok acı günlerin içinden geçmek zorunda bırakılmışlardır. Savaştan önce hepsinin doğru düzgün işleri, toprakları ve kurulu düzenleri vardır. Fakat savaş ile birlikte ellerindeki her şeyi kaybedip göç etmek zorunda kalmışlardır. Yollarda perişan olmuş, hastalıklarla boğuşmuş ve zor günler geçirmişlerdir. Üzeyir Han' ın ağzından şu kelimeler dökülmektedir. “Anadolu, Balkanlardan, Kafkaslardan, Doğu Anadoludan akıp gelen göçmenlerle dolmuştu. Yoksul Anadolu daha da yoksullaşmıştı” (KSİ: 37).

Birrin Pakman, İngiltere ve Osmanlı Devleti' nde Sanayi Devrimi ve form algısını karşılaştırmış olduğu yüksek lisans tezinde Sanayi Devriminin ardından

kentlere doğru olan göçün birçok toplumsal sorunu beraberinde getirdiğini dile getirmektedir:

“Halka iş imkânı sunulmuş ancak bireyin yaşam alanı daraltmıştır. İşçi sınıfı, yaşamını kötü şartlar altında sürdürmektedir. Toplumda evsizlik ve hijyene bağlı sorunlar ortaya çıkmış, salgın hastalıklar yayılmaya başlamıştır. Sosyal eşitsizlik ile yüz yüze kalmak, huzursuz eder zira burjuva sınıfı, işçi sınıfının emeğini sömürerek güç kazanır”. (Pakman, 2012: 32)

Yaşar Kemal, Osmanlı Devleti’ nin Sanayi Devrimini tam olarak gerçekleştiremeyip, çağa ayak uyduramadığının farkındadır. Bu yüzden ortaya çıkan sorunların bir anda su yüzüne çıkmadığını anlatmaya çalışmaktadır. Sorunların temelini başka yerlerde aranması gerektiğini ve daha iyi bir yaşam için çağa ayak uydurulmaması gerektiğini göstermek istemektedir. Bunun nedeni ise çağa şekil veren lider devletlerin bir şekilde güç zehirlenmesi yaşayıp, dünyayı ateş yerine çevirdiğini bilmesinden ileri gelmektedir. H.G. Wells *Zaman Makinesi* adlı kitabında Sanayi Devriminin verdiği sonuçları eleştirmektedir. Eserinde, Yukarıdünyalılar ile Yeraltıllıları karşılaştırmaktadır. Yazar aslında kapitalizm, işçi sınıfı ve sosyalizm çizgisinde bir değerlendirme yapmaktadır. “Ahlak eğitimi ve ortaklaşa çalışmada benim hayalini kurduğum gibi bir zafer elde edilememiştir. Bunun yerine, yetkinleştirilmiş bir bilimle donatılmış ve bugünkü sanayi sistemine mantıklı bir yoldan varmaya çalışan gerçek bir aristokrasi görüyordum” (Wells, 2017: 35-36). Wells, bilimin ve sanayinin insanlığın yararına kullanılmadığını vurgulamaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal, bu minvalden katkı alarak her gelişimin bir şekilde dünyanın yapısını temelden dönüştürdüğünü, bu dönüşümün ardından birçok insanın bulunduğu yerde yaşadığı toplumsal sorunlardan dolayı göç etmek zorunda kaldığını ve bu göç ile birlikte açlık, yoksulluk, salgın hastalıklar ve sosyal eşitsizlik gibi problemlerle karşı karşıya kaldığını dile getirmektedir.

Üzeyir Han üç savaşın çok zorlu günler yaşattığını söylemektedir. “Başkalarının acısını, acıyı çeken bilir, bu üç savaş belimizi kırdı. Bu üç savaştan sonra yer yerinden oynadı. Bu üç savaş insanlığımızı elimizden aldı. Gene de içimizde azıcık insanlık kalmış ki...” (KSİ: 37). Üzeyir Han’ ın bu sözlerinden insanlığa olan tükenmeyen umut açıkça görölmektedir.

Üzeyir Han gibi Nişancı Veli’ de üç ayrı ölkede üç savaşa girmiştir. Nişancı Veli ve ailesinin yaşadıkları neredeyse o dönem için tüm insanların yaşadıklarının bir özeti durumundadır. Nişancı Veli üç farklı savaşa katıldığından dolayı ancak on bir yıl sonra oğullarını görebilme şansını yakalamıştır. Fakat ne yazık ki tam mutlu bir yaşam sürmeye başlamışken yine savaş patlak verince üç oğlunu birden savaşa göndermek zorunda kalmış bulunmaktadır. Üç oğlunun savaştan künyeleri gelmiştir. Savaştan gelen künyeler kayıpla eş anlamlıdır. Öte yandan, Nişancı Veli’ nin eşi Sultan ananın oğullarının döneceğine dair olan umudu tükenmemekte eğer bir gün köye geri dönerlerse onları yerlerinde bulamayacaklarını düşünmektedir. Sultan Ana o kadar ölen askerin içinden nasıl kendi oğullarının künyelerini bulabildiklerinin sorgusunu yapmaktadır. Künyesi gelip ardından kendi gelen çok asker olduğunu bilmektedirler. Nişancı hâyır etmediğinden dolayı ailesiyle birlikte göç yolunu tutmuştur.

Nişancı Veli ve ailesi nereye yerleşirse yerleşsin barınamamakta ve yer değiştirmek zorunda kalmaktadır. Yaşadıkları köye jandarmalar gelip köyü boşaltmalarını istemektedir. Jandarmanın ağzından çıkan sözler ise göçmenlerin içinde bulunduğu durumu özetlemektedir. “Yunanistan göçmeni kardeşlerimiz geldiler, yerlerinden, yurtlarından olmuş, gavurun elinden kurtulmuş, zulüm görmüş... Bakın, yarı aç yarı tok, köyün dışında bekliyorlar. Yorgun, bitkin, hasta...” (KSİ: 130). Köyde yaşayanların jandarmalara verdiği cevap o dönem birçok kişinin kendi ölkesinde dahi olsa Yunanistan göçmenlerinin içinde buldukları durum ile ilgili aynı şeyleri

yaşadıklarını ve aynı zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. “Biz de yerimizden olduk. Biz de göçmeniz, biz de yarı aç yarı tokuz. Bizi de bu köye İskan Komisyonu gönderdi,” dediler. “Biz de düşmanın ayakları altında çiğnendik.” “Fazla söz dinlemem, hemen şimdi, derakap!” (KSİ: 130). Yaşar Kemal, savaş ve beraberinde gelen göçmenliğin hiçbir şekilde insanlık üzerinde ayırım yapmadığını anlatmaya çalışmaktadır. Kişiler hangi ırka, hangi dine veya hangi millete sahip olursa olsun savaşın ve anlaşmazlıkların omuzlarına yüklediği sorunların benzer olduğunu dile getirmektedir.

Poyraz Musa’ yı öldürmeye gelenlerden biri olan Süleyman’ a göre bütün göçmenlere bir şekilde sığınacak bir yer vermişlerdi. Fakat ona göre sürgünlüğü iliklerine kadar hissedilen millet Çerkeslerdir. “Asıl sürgün Çerkeslerdi. Onlara ne ev, ne tarla vermişlerdi. Onları Anadolunun dağlarına, Arabistanın çöllere çırılçıplak sürmüşler, başımızın çaresine bakın demişlerdi” (TH: 11).

3.3 Mübadele Kararının İnsanlar Üzerinde Olan Etkisi

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanının ikinci bölümünde mübadele haberinin kulaktan kulağa yayıldığı dönemi geri dönüş yapılmıştır. Mübadele haberinin duyulmasıyla beraber adada yaşayan Rumlar çok büyük bir üzüntü yaşamakta ve hiç kimse adasını bırakmak istememektedir. Mübadele haberi adanın eski sakinlerinin gündemine bomba gibi düşmüş bulunmaktadır. Adanın bazı sakinleri mübadelenin ne olduğunu dahi bilmemektedir.

“Haber sağlam yerden,” dedi Barba Spiros. “Mal Müdürü Abdülvahap Bey söyledi. Haber çok gizli. Mal Müdürü dedi ki, haberi bugünlerde sizlerden başka bir kimse duymazsa sizin için çok iyi olur, dedi.”

“Ne haberi, ne haberi?” diye kalabalığın içinden birkaç sabırsız ses geldi. “Ne haberi?”

“Mübadele haberi.”

“O da ne demek?”

“O demektir ki, değiş tokuş olacak.”

“Ne olacak, ne olacak?”

Değiş tokuş olacak. Yunan hükümetiyle bizim hükümet anlaşmışlar, biz buradan Yunanistana gidecekmışız, oradaki Türkler de buraya geleceklermiş.” (FSKAB: 53)

Karınca Adasının sakinlerinden Lena Papazoğlu konuya dahil olmakta ve sesini Mustafa Kemal Paşa’ ya duyurmak istemektedir. Yaşar Kemal, Lena Papazoğlu’ nu kullanarak ülkenin kurtuluşu adına Rumlarında kazanılan zaferde etkin görevde bulduklarını anlatmaya çalışmaktadır. Bu zaferin herkesin hakkı olduğu gibi farklı milletlerden olup da vatani için canını veren kişilerin de olduğunu mesajını vermek istemektedir. Nitekim Lena Papazoğlu Çanakkale de İngiliz gemileri batırılırken gemilerin içine top mermisi atan kişilerin içinde kendi oğulları olan Alekonun, Tanasinin, Petrosun, Miltonun olduğu söylemektedir. Vatani için canını vermekten sakınmayacak olan bu insanların vatanından uzak yere sürülmesini haksız bulduğunu dile getirmektedir.

“Duy bu konuştuğlarımı Mustafa Kemal Paşa, olmaz ya, öyle bir delilik yaparlarsa bunlar, ben de gelir senin yakını tutarım. Biliyor musun ben kimim, Çanakkalede sen İngiliz gemilerini batırırken seninle birlikte o gemilere top mermisi atıp da bacalarının içine düşüren Alekonun, Tanasinin, Petrosun, Miltonun anasıyım. Onlar daha gelmediler. Senin yanındalar. Zabıttılar. Sen zabıttılarını çok severmişsin. Sen oğullarımı çok severmişsin de onun için göndermiyormuşsun bana. Canları sağ olsun da varsın gelmesinler, senin güzel yanında kalsınlar. Sen onlara iyi bakarsın.” (FSKAB: 56)

Barba Spiros adayı kendi emekleriyle ne kadar çok güzelleştirdiğini anlatmaya çalışmaktadır. Barba Spiros kendileri giderse adanın durumunun ne olacağı ile ilgili sorular sormaktadır. Böyle bir adaya bırakıp gitmenin delilik olacağını söylemektedir.

“Şu bahçeme bakın, ta nerelerden çiçek, ağaç, çalı getirdim de dikmedim mi, bir cennet bahçesi köşesi değil mi bu bahçe? Kim bilir bu güzel evimde kimler oturacak, kim bilir kapıları, pencereleri nasıl kıracaklar, bahçenin ağaçlarını nasıl sökecek, çiçeklerini nasıl çiğneyecek, ezecekler.”

Birkaç kederli ses: "Sen de gitme!"

"Şu adaya bakın. Bu dünyada böyle bir ada görülmüş mü? Beni öldürseler ben adamdan hiç gider miyim.” (FSKAB: 58)

Adadaki herkes yas içinde olmakla beraber hiç kimse duyduklarına inanmak istemeyip ortaya çıkan söylentilerin yalan olduğuna inanmak istemektedir. Karınca

Adasını kaplamış olan hüznün havası Kavlakzade Hacı Remzinin adaya gelişine kadar devam eder. Kavlakzade' nin adaya geliş amacı fırsatçılık yapmaktır. Mallarını satan varsa satan kişilerin mallarına talip durumdadır. Aslında Kavlakzade' nin adaya gelişini çıkaran söylentilerin doğru olduğunun habercisidir. Kavlakzade Hacı Remzi arkadaşı olan Perikles' e teklif sunmaktadır:

“Ben de senin için, son gittilik, bir şeyler yapayım, dedim, bu arkadaşları da yanıma aldım ki, teknesi, şu koltukları, şu güzel halıları, senin İtalyadan gelmiş yemek takımların vardı ya altın yaldızlı, onları, başkaca neyin varsa satın alalım da başkasına gitmesin. Geldim ki, hem baş sağlığına, geçmiş olsun, hem de mallarını yok pahasına satmayasın, diye. Ne diyorsun, Perikles?” (FSKAB: 62)

Perikles, asker arkadaşı olan Kavlakzade Hacı Remzi' nin teklifini kabul etmemekle birlikte asker arkadaşının ağır sözlerinden dolayı hiç kimseye haber vermeden ailesini toplayarak adadan ayrılır. Yaşanan bu üzücü olaydan sonra ada sakinleri adada kalma umutlarının tükendiğine iyice inanmış durumdadır. Adada kalmakta olan Rumların umut ışığını söndürecek son hamle bir yüzbaşı ile beraber iki jandarmanın gelmesi olur. Yüzbaşının elinde bulunan resmi emir belgesini ada halkına okur. Yüzbaşı üç bin yıldır bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar için verilen haberin çok üzücü olduğunun farkındadır. Fakat emir büyük yerden olduğundan hiç kimsenin bu emiri değiştirebilme gücü bulunmamaktadır.

“Çok üzücü, hazin bir haber ama, emir elinizde. Şimdi siz mübadeleye tabi kıldınız. Yani, siz buradan Yunanistana gidecek, oraya yerleşecek, oradakiler buraya gelecek, buraya yerleşecekler. Yani, yani değiş tokuş olacaksınız. Bu benim için hiçbir şeydir. Sizin içinse, üç bin yıl sonra insanları topraklarından etmek hiç iyi bir şey değildir.” (FSKAB: 78)

Karınca Adasında çok hünerli insanlar yaşamaktadır. Bunlardan biri de balıkçı olan Panosakidir. Karınca Adasının yöresinde bulunan insanlar Panosaki' nin gitmemesi için imza kampanyası başlatırlar. Panosaki onların her şeyi durumundadır ve her millet onu sevmektedir. Panosaki, mesleği olmayanlara meslek öğretmiş, hasta olanları hastanelere taşımış ve başlarında beklemiş, parası olmayanlara iş bulmuş,

sevdalıları birbirlerine kavuşturmuştur. Herkes onu sevdiği için hiç kimse hiçbir şekilde Panosaki' nin gitmesini istememektedir.

“Gerçekten de bu insanlar arasında Türk olsun, Rum olsun, Çerkes, Gürcü, Kürt olsun, hepsinin yanında yeri başkaydı. Bir kere bu bölgenin en iyi balıkçısı Panosakiydi. Çok balıkçı yetiştirmiş, yetiştirdiği her çırağa da oğlu, kardeşi gibi bakmış, hasta olduklarında onları hastanelere taşımış, günlerce, anaları babaları, kardeşleri gibi başuçlarında beklemiş, parası olmayanlara para, işi olmayanlara iş vermiş, iş bulmuş, sevdalıları birbirlerine kavuşturmuştu. Bu yörelerde hiç kimse de onu, ne isterse istesin, hiç kırmamıştı.” (FSKAB: 69)

Resmi kaynaklarla onaylanan acı haberin ardından Yaşar Kemal ada sakinlerinin her yıl aynı şekilde büyüye kapıldığı anlatısını aktarır. Her yılın nisan sonu ve mayıs başları arası adaya binlerce kuş sürüsü gelip her tarafı kuşlar kaplamakta ve bütün ada kuş sesleri ile çınlamaktadır.

“Adalılar, kendilerini bildi bileli bu hep böyledir. Kuşlar ne kadar çok gelirlerse, gökten yağmur gibi, ne kadar çok yağarlarsa yağsınlar bu tansık kimseyi şaşırılmaz. Yalnız binlerce kuşun renkleri, dünyayı doldurmuş, saçılan renkleri herkesi büyülemiştir. Herkes uykuda olsun, gözleri açık olsun renk düşleri görür. İliklerine kadar, en ince damarlarına kadar renklerle dolar, bu büyü alır onları: başka, sarhoş, baş döndürücü, sevinçten deli eden dünyalara götürür.” (FSKAB: 84)

Fakat göz açıp kapanıncaya kadar mayıs ayı gelir. Yüzbaşının ada halkı için verdiği mühlet dolmuş ve hiç ayrılmayacakmış gibi hazırlıklarına devam etmiş olan ada halkının Karınca Adasına veda etme zamanı gelmiştir. “Ve motorlar hep birden çalıştı. Denizi bir kalabalık filo motorlarının sesleri doldurdu. Ve Karınca Adalılar güvertede yönleri uzaklaşıp giden adada, ada bir duman arkasında kalıncaya, silinip gidinceye kadar gözlerini adalarından alamadılar” (FSKAB: 89).

Melek Hatun, Zehra ve Nesibe ile sürgünlük üzerine konuşmaktadır. Zehra sürgünlük üzerine şunları söylemektedir. “Ya bu sürgünlük sonuna kadar sürdürülürse bu insan soyunun en büyük, en korkunç savaşı, en bağışlanmaz, işkencesi zulmü olmaz mı?” (ÇDÇA: 141).

Yaşar Kemal mübadelenin insanlara yapılan en büyük kötülük ve zulüm olduğunu söylemektedir. Mübadele ile birlikte insanlar yalnızca yerlerine kaybetmemektedir. Mübadeleyi yaşayan insanlar eşyalarını, mallarını, arkadaşlarını, dostlarını kısacası her şeylerini yitirmektedir.

“Mübadele çok insanın ocağını söndürdü, çok insanı hasta etti, çok insan aklını oynattı. İlk günlerde kimse değiş tokuşa inanmadı, kasabaya, köylere, adalara başlarında yüzbaşılılarıyla candarmalar gelince şaşırıp kaldılar. Mallarını, teknelerini, öteberilerini satanlar pişman oldular, sattıkları adamlara gittiler, yalvardılar, birçokları yok pahasına aldıklarını geri vermediler. On beş gün sonra köylere, adalara, kasabalara candarmalar geldi her yerde feryadı figan.” (ÇDÇA: 205)

3.4 Göç Yolunda Yaşanan Zorluklar

Hüsmen ile ailesinin Karınca Adasına gelmesiyle beraber ada nüfusu artmıştır. Adadaki akşam yemekleri hep birlikte adanın meydanında bulunan çınarların altında yenilmektedir. Bu güzel vakitler kızların yaşadıkları kâbus gibi anları unutturmaktadır. “Kızlar vapuru unutmuş gitmişler, vapur yolculuğu korkunç bir karabasan ya da kapkaranlık bir delik gibi kafalarından silinip gitmişti” (KSİ 60). Vapur yolculuğu çok zor geçmiştir. Fakat vapur yolculuğunun ardından karaya ayak bastıkları zaman Hüsmen ve ailesinin yaşadıkları kötü anlar vapuru aratmamaktadır.

“Yalnız, toprağa ayak bastıklarından sonra da analarından emdikleri süt burunlarından gelmişti. Çok aç kalmışlar, kiminde de sıcaktan, susuzluktan kavrulmuşlar, içecek bir damla su bile bulamamışlardı. Bir sıcak toprakta güneşten yanmışlar, bir tuhaf sinekler uğuldayarak, kara bulutlar gibi üstlerine gelmiş, onları ısırılmış, yemişler, onlar da hastalanmış, ölmüşlerdi. Ölüncü çok titremiş, üşümüş, buymuşlar, el dokundurulamayacak kadar kızgın toprağın üstüne, yalım kusan güneşin altına yatmışlar, dişleri takırdayarak gerilmişler, yorgunluktan çeneleri düşmüştü. Ardından yanmışlar, bir gölgeye, bir serin yele, bir soğuk suya can atmışlardı. Çok ölmüşlerdi. Nasılsa sonradan dirilmişler, oradan kaçmışlardı.” (KSİ: 60)

Melek Hatun, başlarından geçeni duyduktan sonra onlara umut aşılama ile beraber adadaki işlerinin iyi gideceğini söylemektedir. Hüsmen ise yollarda kandırıldıklarını anlatıp, pişmanlığını dile getirirken bu iyi insanları ve mutlu ada yaşantısını gördükten sonra keşke direkt buraya gelseymişim demektedir.

Karınca'nın Su İçtiği kitabının üçüncü bölümünde Karınca Adasına yaşlı kişi ile kalabalık bir grup ayak basmış bulunmaktadır. Adanın yeni misafirlerinin durumları çok kötü gözükmektedir. Ada halkı hep birlikte onları kendilerine getirmek için uğraş verir. Şerbet ve çorba ile tedavi ederler. Poyraz onları gözlerken şu düşünce içindedir. “Hiçbirisinde bir ölüm hali yoktu. İçi ışıdı. Yalnız, kalabalıktan ağır bir koku geliyordu, çürüme kokusuna, ölüm kokusuna benzer..” (KSİ: 78). Kalabalıktaki delikanlılardan biri uzun zamandır bu durumda olduklarını söylemekte ve halkın çoğunluğunun adaya gelen kalabalık gibi berbat durumda olduğundan bahsetmektedir. Göçmenlerin ardı arkası kesilmediğinden yardımsever kişilerinde bu durumdan bezmiş olduğunu dile getirmektedir. “Çoktandır biz böyleyiz. Birkaç aydır bize kimse bakmadı. Millet bıkmış. Bizim gibi yazıya yabana düşmüş çok insan var, yollara dökülmüş kalmış, ölülerini bile gömememiş, yolların üstüne bırakmış gitmişler. Çok insan, çok!” (KSİ: 78).

Aleko, Yunanistan’ a gittiğinden orada yaşayan insanların kendileri hakkındaki düşüncelerini çok iyi bilmektedir. “Ben Atınaya gittim. Yüzümüze bakmıyorlardı, bizi insandan bile saymıyorlar. Oraya gitmektense memleketimizde ölmek daha iyidir. Hiç olmazsa bizi insan olarak bir mezara koyarlar. Babamızın, dedemizin, arkadaşlarımızın yanına koyarlar” (ÇDÇA: 215). Göç yolunda insanlar huzura kavuşamamakla birlikte aynı soydan olsalar dahi gittikleri yerde iyi karşılanmamaktadırlar. Göç ettikleri yerin insanları gelen göçmenleri yabancı olarak görmekte ve onlara soğuk davranmaktadır.

3.5 Yoksulluk

Yaşar Kemal, serçe yavrularını örnek göstererek insanoğlunun aç kaldığı zaman dünyayı birbirine kattığını ve yoksulluğun ardından gelen açlığın insanlığın en büyük sınavı olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Aç kalan insanların olduğu bir

dünyada yaşamak kadar acı verici bir duygu yoktur. Savaşlar, büyük güçlerin oluşturduğu bir kaos ikliminin ardından ortaya çıkmaktadır. Savaşın sonucunda ise savaş planı yapan baş aktörler istediklerini elde eder. Öte yandan, çoğunluğu oluşturan insanlık kaybetmektedir. İnsanlık, savaşın ardından çeşitli korkular ve olumsuzluklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Savaşın ardından birçok insan bulunduğu toprak parçasından sürülmekle kalmayarak, kendini yoksullukla beraber açlığın pençesine düşmüş durumda bulmaktadır.

“Yavrular, anaları dışardan gelirken ağızlarını açarak nasıl da kıyameti koparırlar. Ana, yavrunun ağzına yiyeceği koyuncaya kadar ağızlarını sonuna kadar açıp basarlar yaygarayı. İnsanoğlunun bebeleri gibi. İnsanoğlunun bebeleri hele bir iyice aç kalsınlar da gör onları. Koskocaman ağızlarında kırmızı dilleri titreyerek şişer, verirler dünyayı velveleye.” (KSİ: 17)

Nişancı Veli ile birlikte gelen grubun doğru düzgün giyecek bir şeyleri olmadığından dolayı kimse dışarı çıkmak istememektedir. Poyraz Musa ise onların bu durumuna çok üzülmemektedir.

“Şu hilim hilim, şu çıplak, aç insanlar ona çok dokunmuştu. Donmuş, kaskatı kesilmiş, yüzleri gerilmiş, gözleri yuvalarından fırlamış yüzlerce asker görmüştü Allahuekber dağlarında. Çöldeki Yezidi kırımı, kızların koparılmış diri memelerinin kumların üstünde seğirerek kanamaları, bu aklıdan hiç çıkaramadığı korkunçluklar bile şu aç insanların durumları kadar onu üzmemişti.” (KSİ: 91)

Bu duruma bir çözüm bulunması gerektiğinden ada sakinleri güçlerini birleştirir. Melek Hatun’ un terziliği vardır. Poyraz Musa kasabadan malzemeleri alacak terziliği olan Melek Hatun ise zor durumda olan bu insanları üstlerine başlarına elbise dikecektir. Melek Hatun onların kötü hallerini ne zaman görse kahrolmakta ve yoksulluk ile ilgili olarak şu cümleleri dile getirmektedir. “Allahın insanoğluna en büyük zulmü yoksulluk. Olmaz olsun yoksulluk. Allah böyle bir yoksulluğu düşman başına bile vermesin” (KSİ: 94).

3.6 Düzen Eleştirisi

Ülger' e göre ütopya “herkesin birbiri ile iyi ilişkiler içinde olduğu mükemmel bir toplum fikri için kullanılan bir terimdir” (Ülger, 2018: 10). Yaşar Kemal' in yaratmış olduğu ütopya da tüm ada halkı birbiri ile iyi geçinmektedir. Bu ütopya da arada ufak sorunlar çıkmakla birlikte sorunun üstesinden hemen gelinmektedir. Ülger' in diğer tanımına göre ise ütopya “Bir tür ve tasarım olarak, bir tavır; statükonun eleştirisi ve istenmeyen duruma karşı bir tepki; aynı zamanda hayal gücünün yardımıyla iyinin ya da bir uyarı olarak kötünün tasarlanmasıdır” (Ülger, 2018: 10). Yaşar Kemal' in ütopyası bir tür ve tasarım olarak bir tavidir. Statükonun eleştirisi ve istenmeyen duruma karşı bir tepki konumundadır. Ayrıca hayal gücünün yardımıyla iyinin tasarlandığı bir ortam ve kötünün uyarı olarak gösterildiği kurgusal bir düzen durumundadır. Yaşar Kemal ütopyasını kurarken kişilerin yaşadığı olumsuz anıları kullanarak yaşamakta oldukları düzene eleştiri getirerek ütopyasını sağlam temeller üzerine inşa etmenin sevincini yaşamaktadır.

Poyraz Musa, Karınca Adasını keşfettikten sonra resmi işlerini halledebilecek adına kasabanın yolunu tutar. Poyraz Musa resmi işlerini yoluna koyabilmek için tüm bilgileri Berber Nuri aracılığıyla alır. Berber Nuri, resmi işlerin başında bulunan kişilerin çok zengin oldukları eleştirisini yapmaktadır. Yaşar Kemal, Berber Nuri aracılığıyla gelenler ile gidenlerin birbirini aratmadığını romanın ilk sayfalarında anlatmaktadır. Berber Nuri, devletin resmi görevlerinde yapan kişilerin karakter özelliklerini dile getirmektedir. Yaşar Kemal, kaymakam ve mal müdürünün rüşvet yediğini fakat nüfus memurunun övülmeyi sevdiğini söylemektedir. Poyraz Musa işlerini halletmek adına bu kişilerle iyi geçinmek zorundadır. Bir bakıma yeni hayatında kendi düzenini kurana kadar alışılmış düzene ayak uydurmaktadır. Yaşar Kemal ütopyasında yaşamakta olan kişiler resmi kayıtlara göre yeni kurulan Türkiye

Cumhuriyeti' ne bağılı bulunmaktadır. Fakat adanın eski ve yeni sahipleri yeni kurulan düzenden bir şekilde ayrı ve izole şekilde yaşamaktadır.

“Bu kaymakam da, mal müdürü de milyoner oldular. Küp küp altın doldurdular. İstanbulda yalılar, saraylar aldılar. Nüfus memuruna gelince gariban bir kişi. Onu öldürsen rüşvet yemez. Bes onu öveceksin. Onun dedesi Çeçen Hanı mıymış, Beyi miymiş neymiş. Diyeceksin ki ona senin soyunu bilmeyen var mı koskoca Osmanlı toprağında, İranda, Turanda, şol Türkiye Cumhuriyeti'nde. Diyeceksin ki ona, git koskoca vatan kurtaran, kaplan yürekli, aslan yeleli, deniz gözlü, güneş saçlı Mustafa Kemale, bak, senin Han deden için ne diyecek. Bunları duyunca senin ayağının altına türap olur. Senin için canını bile verir.” (FSKAB: 23-24)

Vasili günlerden bir gün Poyraz Musa ile Kadri Kaptan' ın bir grup insanla birlikte adaya geldiğini görür. Tekne ile gelen kişiler Osmanlı paşalarından Ali Paşa Salim Bey ile ailesidir. Ali Paşa Karınca adasını beğenmemektedir. Ali Paşa Karınca Adasını çok küçük bulup, kuş yuvasına benzetmekte, daha ileri giderek adanın doğal güzelliklerini görmek yerine adaya hapisane yakıştırması yapmaktadır. Ali Paşa Salim Bey yeni kuralın düzenin eleştirisini yapmaktadır. Varlıklı ve statü sahibi olan kişilerin haklarını gerektiğince alamadığını düşünmektedir. Yaşar Kemal Ali Paşa Salim Beyi kullanarak Osmanlı ileri gelenlerinin kendini beğenmişliğini anlatmaya çalışmaktadır.

“A be ben mi oturacağım bu adada! Bu hapisanede. A be burası avucumun içi kadar. A be var orada bir tane nüfuscuk memuru, nah bu kadar bıyıkları, var tilki kuyruğu kadar. O bir padişah imiş Çeçenistan ülkesinde ... Muharebe etmiş Rus Padişahiyla. O da söyledi bana bu ada Karınca Adası dedi bir cennet. Demedi bana o bir kuşçağzın yuvası, bir kuşun kafesi, bir insanın hapisanesi. Gelmiş o padişah, olmuş bir köyde Nüfus Memuru. Gelmiş bu köye Abdülvahap, dökmüş Yunanistanı denize İzmirde. Olmuş general paşa. Olmuş Mal Müdürü. A be nasıl bir Türkiye burası? Olur Padişah Nüfus Memuru, olur general paşa Mal Memuru, doğru?” (FSKAB: 195)

Yaşar Kemal, Ali Paşa' nın ağzından yönetimi eleştirmektedir. Kim gelirse gelsin düzenin hiçbir şekilde değişmeyeceğini söylemektedir. Ülkeyi yönetenlerin politika bilmezliklerine dair tespit açıkça görülmektedir. Toplumun önde gelenlerinin çoğu kendisini ve yakın çevresini önemsemekte ve toplumun geri kalan kısmı önde

gelen kişiler için hiçbir anlam ifade etmemektedir. Statüye sahip kişiler olumsuzlukların zararı kendilerine dokununca tepki vermektedir.

“Akılsız bu Türkiye. Yok onlarda zekavet. Adam hiç çok büyük Çeçenistan padişahını yapar bir köy memuru? Bunlar bilmez politika. Yarın, öbürsü gün değişir politika, olur gene padişah Han Üzeyir? “Olur.” Benzer padişaha Han Üzeyir. Vardır bıyıkları tilki kuyruğu gibi. Yarın Kemal Mustafa Paşa kaçar Çeçenistana, olur sürgün, yaparlar onu memur bir köyceğize. Yok akıl bu Osmanlıda. “Yok. Osmanlı ölmüş, çürümüş.” (FSKAB: 199-200)

Ali Paşa Salim Bey Osmanlı’ yı çok ağır şekilde eleştirmektedir. Ali Paşa, Osmanlı’ yı hilebaz ve kana doymayan kandan beslenen bir canavara benzetmektedir. Bu canavarın insanların kanını emdiğini ve onlardan beslenerek büyüdüğünü dile getirir. Ali Paşa daha ileri giderek Osmanlı’ nın geçtiği yerden ot bitmeyeceğini söyleyerek Osmanlı’ nın idare etmek için aldığı yerlere bir şekilde zarar verdiğini söylemeye çalışmaktadır. Yaşar Kemal, son zamanlarda Osmanlı’ da bulunmakta olan düzenin yalnızca saltanatı korumak adına sürdürüldüğünü dile getirmektedir.

“Sen bilmez bu Osmanlı ne hilebazdır, kan içicidir. O, insan kellelerinden alemleri için kaleler yükseltmiştir. Yoktur dünyada bu Osmanlı gibi insan düşmanı. Der ne Osmanlı için ecnebiyat, Türklerin ve hem de Osmanlıların geçtikleri yerlerde kıyamete kadar ot bitmez.” (FSKAB: 201)

Savaş döneminde Karınca Adasında görev yapıp, birçok hayat kurtaran Doktor Selman Sami Bey’ de Osmanlı’ yı eleştirmektedir. Selman Sami, Osmanlı’ nın uzak ve bilmediği coğrafyalarda ne işi olduğu sorusunu sormakla beraber savaşlarda kaybedilen canların hesabını sormaktadır. Yaşar Kemal, burada başta bulunan yöneticilerin ve genel olarak insanlığın doymak bilmez açgözlülüklerine değinmiştir. Yöneticilerin, maddi ve manevi oburlukları, kendilerini hep daha fazlasını istemeye yöneltmekte ve bu isteklerini doymak adına binlerce insanı düşünmeden bilmediği coğrafyalara gönderebilme lüksünü sağlayabilmektedir. Yaşar Kemal, lider konumunda bulunan yöneticilerin eline geçirdikleri güç ile birlikte kontrollerini kaybettiklerini anlatmaya çalışmıştır.

“Dedi, Çanakkale binlerce insanı aldı götürdü. Dedi, bu savaşta ne işi vardı Osmanlının, alışkanlık, çöl Arabistanda, Viyana önlerinde ölen, dokuz yıl askerlikte çürüyen insanların ne işleri vardı oralarda, alışkanlık, bir de Anadolunun, alışkanlık. Dedi, yedi deniz ortasında Giritte ne işi vardı Osmanlının, dedi, zürriyetini kesmek Anadolunun.” (FSKAB: 220)

Poyraz Musa hayatını kurtaran Emir’ e Fırat kıyısında yaşadıklarını anlatmaktadır. Poyraz Musa’ ya göre bu durumdan tüm insanlık suçludur. Yaşar Kemal, insanlığı savaşa dur deme cesurluğunu gösteremediği gerekçesiyle suçlamaktadır. Güçlü olanların ya da üstün gelenlerin de aslında kaybettiğini ve içten içe çürüdüklerini söylemektedir. Yaşar Kemal, Fırat ile Dicle nehirlerinin yaşanan kırımlar sebebiyle kıpkırmızı şekilde aktığını, yırtıcı hayvanların da yaşanan katliamlardan insan etine doyduğunu göstermek istemektedir. Ayrıca dörtlemenin birinci kitabı adını Fırat suyu kan akıyor baksana benzetmesinden almaktadır.

“Ve bütün insanlar, haberleri olsa da olmasa da onlarla birlikte öldürülüyor, acı çekiyor, aşağılanıyor, tükeniyor ya onlar tükenmiyor. Öldürenler de onlar kadar, onlar gibi onlarla birlikte ölüyorlar ya öldüklerinin, çürüdüklerinin farkına varmıyorlar” “Fırat,” diyordu, “Fırat, günlerce, aylarca insan ölüleriyle dolu da taşı. Fırat suyu kan akıyor baksana. Dicle,” diyordu. “Dicle günlerce, aylarca insan ölüleriyle dolu da taşı. Dünyanın bütün kartalları, çöle indiler, çölde insan etine doydular.” (FSKAB: 255)

Ali Çavuş ile Kör Salihin arası tekne yüzünden açılmıştır. Kör Salih emanete hıyanet edemeyeceğini söylemektedir. “Bunu sana yapmamalıydım Ali Çavuş. Biliyorum, çok gücündün bana. Seni çok kırdım. Yerden göğe kadar hakkın var. Bacağımı, benim için, benim yüzümden Gelibolu da koydun da geldin” (KSİ: 396). Kör Salih gidenler geri gelirse ne olacağı üzerine soru sormaktadır. Hükümete güven olmayacağını ve kararların her an değişebileceği üzerine yorum yapmaktadır. “Ya yarın geliverirse? Hiç hükümetin sözüne güven olur mu?” (KSİ: 397).

Poyraz Musa ile Musa Kazım at çiftliğini kurmak için kasabanın yoluna tutmuşlardır. Hayri Efendi’ nin yanına uğradıkları zaman Kavlakzade’ nin yaptıkları

ve yapabilecekleri üzerine konuşmaktadırlar. Hayri Efendi düzen ile ilgili gelenin gideni aratmadığını belirtip şu can alıcı yorumları yapmaktadır.

“Ne dediyse doğrudur. O, ne isterse olur. Mebus, Vekil bile olur. İzmire, İstanbula vali bile olur. Onun yeşerdiği, geliştiği tek toprak yok. O her toprağa kök salabilir. Yakında Kavlakzade Remzi Beyin nerelere kadar ulaşacağını hepimiz göreceğiz. Osmanlıyı kolay kolay kimse bitiremez. Osmanlı sürüp gidecektir. Osmanlı bir çürümedir. Bu çürüme onun kılcal damarlarına kadar işlemiş, onu diriltmek hiç kimsenin elinden gelmez. Aaah, dostlarım, biz ne Kavlakzade Remziler gördük. Bundan sonra da daha nicelerini göreceğiz.” (KSİ: 448)

Poyraz Musa, Musa Kazım Ağa ve ailesinin Girit’ e gidebilmeleri için bir yol düşündüğünü söyler. Beraber Yunan sefirine gidip yaşadıklarını Yunan sefirine anlatacak ve sefirden kendilerine yardımcı olmasını isteyeceklerdir. Musa Kazım kendisinin bir suçu olup olmadığını sorgulamakta ve gerçek suçlunun kim olduğu üzerine çeşitli sorular sormaktadır. Musa Kazım asıl suçlu olarak Avrupa medeniyetini görmektedir. Yaşar Kemal burada Avrupa medeniyetinin kendi medeniyetinden başka medeniyetleri küçük gördüğünü ve diğer medeniyetlerin adına karar verme yetkisinin kendinde gördüğünü anlatmaya çalışmaktadır. Her zaman olduğu gibi gücü elinde bulunduran büyük ülkelerin küçük ülkelerin ve halkların kaderini tayin ettiğini göstermektedir. Yaşar Kemal her şeyi bildiğini sanan ve kendinden başkasını küçük gören insanlardan oluşmuş olan medeniyetlerin aslında insanları yerlerinden ettiğini, kurulu düzenleri bozduğunu, açlık ve yoksulluk getirdiğini dile getirmektedir.

“Ben ne yaptım Yunanistana, ben ne yaptım Türkiye’ye? Beni bir kedi yavrusu gibi boynumdan tutup Giritten buraya niçin attılar? Ben, soylu atlar yetiştirmekten başka Yunanlılara ne yaptım, Türklere, Türk kalmaktan, Müslüman olmaktan başka bir kötülüğüm mü dokundu? Kim getirdi bu işi başımıza? Bu işi başımıza Avrupa medeniyeti getirdi. Lozan Konferansında bu işi başımıza bütün Avrupa getirdi. Avrupanın yüreği taştan demirden. Kararı bütün Avrupa verdi, bizi yurdumuzdan yuvamızdan etti.” (TH: 38)

Musa Kazım derdine derman aramak adına Poyraz Musa ile birlikte Ankara’ ya gider. Musa Kazım Yunanlılar tarafından yurtlarından kovulduklarını anlatmaktadır. Musa Kazım’ a göre “Bizim maceramızı benim ağzımdan işitenin

yüreği demir olsa acıdan erir de gider. Bizim başımıza geleni insanlık kabul edebilir mi?" (TH: 38). Eskiden kumandan olan yeni Milletvekili ise bu söylenenleri kabul etmemekle birlikte Musa Kazım gibileri Yunan uşaklığı ile suçlamakta ve Musa Kazım' ın geri dönmek istemesini hiç hoş karşılamamaktadır. Yaşar Kemal milletvekili kanalıyla o dönem ki gerçekleri ortaya sermektedir. Milletvekili göçmenler için devletin elinden gelenin fazlasını yaptığını söylemekte ayrıca vatan için çekinmeden canını veren insanların açlık, çıplaklık, evsizlik ve yoksullukla mücadele ettiğini dile getirmektedir. Bundan dolayı bu vatani beğenmeyen kişilere gitmek istiyorlarsa kapının sonuna kadar açık olduğunu anlatmaktadır.

"Hayır," diye bağırarak, "biz sizleri Yunanlıların elinden zorla aldık. Devletimiz bu fakir halinde size yer verdi, yurt verdi, karnınızı doyurdu. Memnun değilsen arkadaş git, nereye gidersen git git, ister Girite, ister Fizana git. Bu toprağın sizin gibilere hiç ihtiyacı yok. Bu vatan için can verenlerin aileleri ve çocukları aç ve çıplak, Yunanlıların yaktıkları köylerde, kasabalarda, şehirlerde aç ve çıplak, evsiz barksız ve hem de aç ve cırlıçıplak ölürlerken biz sizi doyurduk, giydirdik, ev verdik, para verdik, bağ bahçe verdik, çiftlik verdik. Siz, siz, siz, siz daha vatanınızı beğenmiyor, Yunan uşaklığını istiyorsunuz." (TH: 44)

Milletvekili ayrıca Poyraz Musa' ya da çok kızmakta ona Yunan uşaklığını seçmek isteyen birini getirmesi sebebiyle onu insanlıktan kovmaktadır. "Bir Yunan köpeğini, muhibbini bana getirdiğin, cennet ve de öz vatanını beğenmeyip Yunan uşaklığını tercih eden bu soysuzu bana getirdiğin için seni insanlıktan derakap tardediyorum" (TH: 45). Poyraz Musa' nın arkadaşı olan Yüzbaşı böyle bir duruma sebep olduğu için çok üzgündür ve af dilemekle beraber milletvekili olunca insanların değiştini söylemektedir. "Bizim kumandan eskiden de sert bir adamdı ya böyle değildi, hiçbir askere, hiçbir insana kötü söz söylediğini, hiçbir askeri incittiğini görmedim. Mebus olunca bir insan böyle mi olurmuş, böyle insanlıktan mı çıkarmış?" (TH: 47). Yaşar Kemal politikacılık yapmaya başlayan insanların karakterlerinin ve kişiliklerinin elde ettikleri güç ile doğru orantılı olarak değiştini anlatmaya

çalışmaktadır. İnsanın kurucusu olduğu düzenin bir şekilde bozulabileceğini, psikolojisini iyi yönetemeyen kişilerin bir şekilde karakterlerinin değişebileceğinin uyarısı yapılmaktadır. Sistemleri belirli kişilere bağlamanın daha önce yapılan hataların yeniden tekrarlanmasını sağlayacağını ve bu durumun önüne geçmek için toplumu oluşturmakta olan tüm bireylerin bir şekilde yönetimde hak sahibi olması gerektiğinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Yaşanan onur kırıcı olayın ardından bu sefer sorunu çözmek adına İstanbul’ da bulunan Yunan sefaretinin yolunu tutarlar. Yunan sefareti Musa Kazım’ ın yaşadıklarını duyunca ona yardım edeceğini dile getirmektedir. Musa Kazım ise Girit’ e dönme sevdasından vazgeçmemektedir. Musa Kazım’ ın arkadaşı olan Sait Rahmi’ nin babası büyük bir paşadır ve onun yardım edeceği düşünmektedir. Sait Rahmi’ yi köşkünde ziyaret ettikleri sırada söz mübadele ve savaş üzerine gelmiştir. “İlk dünya savaşını çıkaran, bunca insanı öldüren Avrupa değil mi? Adına Dünya Harbi diyorlar, insanları kandırıyorlar. Bu dünya harbi değil, yalan, tarihin gördüğü ilk büyük katliamdır” (TH: 55). Yaşar Kemal yine can alıcı soruyu sormaktadır. “Kim istiyor bu savaşları? Kim istiyor?” (TH: 59).

Musa Kazım, kızları ve Şükrü Efendi’ yi yanına alarak İstanbul’ da bulunan arkadaşı Sait Rahmi’ nin yanına gittiği zaman Sait Rahmi ona iyi haberler vermemektedir. İnsanların hepsi ağız birliği etmişçesine Yunan topraklarına geri dönmek isteyenlerin bu isteğini ayıpladıklarını söylemektedir. “Sorma,” dedi Sait Rahmi, “hiç sorma, senin işi kime söyledimse benim yüzüme düşmanca baktılar. Bir Türk, Türk olan bir Türk, Yunanistandan bu cennet vatana gelen bir Türk, cennet vatanına kavuşmuşken tekrar Yunanistana nasıl dönmek ister, dediler” (TH: 299).

Doktorlar kendi aralarında Çanakkale’ nin zafer olup olmadığı üzerine tartışmaktadır. Selman Sami “Çanakkale zaferi diyor başka şey demiyor. Çanakkale

zaferi zafer olsaydı düşman gemilerinin İstanbulda ne işleri vardı? Çanakkalede yüz binlerce asker öldü, bunun karşılığı düşman gemilerinin Boğaza gelip Dolmabahçeye demir atmaları mı olacaktı?” (TH: 89).

Musa Kazım malını ve mülkünü emanet ettiği Niko' yu düşünmekte onu zor durumda bıraktığı için kendine kızmaktadır. Musa Kazım' ın kızları Zehra ve Nesibe kimsenin Niko' ya dokunamayacağını söylediği zaman Musa Kazım' ın verdiği cevap, zalimin her yerde zalim olduğunun kanıtı gibidir. İçinde yaşanan coğrafya önemli değildir. İnsan eline orantısız gücü alınca insanlığından uzaklaşmakta, yapmam dediği şeyleri yapmaktadır. Bu durum insanın içinde bulunduğu şartların etkisi ve etkisiyle beraber ilkel kodlarına döndüğünün habercisi durumundadır. Her ülkede farklı isimlerde de olsa birden fazla Kavlak Remzi bulunmakta, Kavlak Remzi gibi elinde güç bulunduran insanların devletin güvenlik kuvvetlerini bir şekilde kontrol altında tutabildiklerini ve böylece suçu olmayan insanlara karşı haksız yere kullanıldıkları anlatılmaktadır. Kısacası, coğrafya değişse bile kader hiçbir şekilde değişmemektedir. Gücü elinde bulunduran ve zengin olan kişiler daha güçlü olup zenginliklerine daha fazla zenginlik katmaktadır. Dürüstlük, İsmail ve Niko gibi insanlara hiçbir şey kazandırmamakta, ezilen ve kaybeden kişiler yine kendileri olmaktadır. Musa Kazım neden İsmail' e bu kadar çok üzüldüğünü anlatmaktadır. “İsmail, Niko değil midir, ne diyordu İsmail, Elia Efendi gelirim, dedi, o gelirim demişse, ne eder, ne eyler, diyordu, İsmail böyle diyorsa Elia gelecektir. Şimdi Niko da beni böyle bekliyor. İsmail, emanete hıyanet olamaz, dedi bana” (KSİ: 435). Musa Kazım İsmail' i geride bıraktıkları Niko' ya benzetmekte ve şu soruları sormaktadır.

“Niko yiğit, sözünün eri, yürekli, gözünü daldan budaktan esirgemeyecek kadar yiğit bir adamdır. Söyleyin kızlar, size her bir şeyi anlattım. Pavli de Kavlak Remzi değil mi, ya Pavli Nikoyu İsmail gibi ederse. Yunan hükümeti de, candarması, polisi de bunlardan daha zalim değil mi?” (KSİ: 436).

Musa Kazım' ın çiftliğinin sorumlusu olan İsmail savaş gazisidir. Hayri Efendinin oğullarının şehit düştüğünü aynı alayda askerlik yaptığından dolayı öğrenebilmiştir. Bu iki yiğit delikanlının savaşta canları kaybetmesi İsmail' i çok üzmüştür. İsmail onurlu ve vicdanlı bir insan olduğundan kendini suçlamaktadır. İçinde bulunulan düzende insanlar savaştan sağ salim kurtulduklarına bile sevinemez hale gelmiş durumdadır.

“Onların yerine ben öleydim dedim. İki tuvana delikanlı. Daha tomurcukta iki çiçek. İnsanların yüzüne nasıl bakarım. Herkes öldü de ben bu savaşlardan geriye nasıl sağ çıktım. Ne derim insanlara. Sağ kaldığıma utanıyorum. Herkesler öldü de sen ölmedin demezler mi, Çanakkaleden kaç kişi kurtuldu sormazlar mı, bir gözü verdim de öyle kurtuldum dersem bana inanırlar mı? O gün bu gündür Hayri Efendinin dükkanının önünden geçemiyorum.” (ÇDÇA: 89)

Hristo' nun işlerini bitirdikten sonra hep beraber Hayri Efendi' nin evine konuk olurlar. Hristo ile İsmail, Hayri Efendi' nin savaşta kaybettiği oğullarının arkadaşıdır, Hristo ve İsmail arkadaşlarının cesetlerini görmüşlerdir. Ne Hayri Efendi oğulları ile ilgili bilgi alabilmek adına İsmail' e ve Hristo' ya soru soramamakta, ne de Hristo ve İsmail gördüklerini Hayri Efendi' ye anlatamamaktadır. Söz kayıplardan açıldığı zaman Musa Kazım Ağaefendi ise Niko' nun kendi kayıpları için kendi devletini suçladığını anlatmaktadır. Niko, Anadolu' da ne işlerinin olduğunu sorgulamaktadır. “Benim oğlumu Anadolunun ortasında benim oğlumu bizim politikacılar ve generaller öldürdü. Anadolunda. Ne işimiz vardı, Anadolunda?” (ÇDÇA: 91).

Musa Kazım' ın İstanbul ziyareti sırasında hapiste bulunmakta olan general arkadaşından gelen mektup Girit' e dönme umudunun yeniden yeşermesine sebep olur. “Her şeyi, bu mektubu okuyunca anladınız ya çocuklarım? Şimdi size söylüyorum, benim sözlerime güvenin, arkadaşım yakında hapisten çıkacak, ben de Girite döneceğim. Şimdi anladınız mı niçin sizin sandığınızı açtırmadım?” (TH: 304). Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Musa Kazım' ın general dostuna olan güveni tamdır.

Hapishaneden çıktıktan sonra ona ve kızlarına yardım edeceğini düşünmektedir. “Arkadaşım yakında hapisten çıkacak, başa geçecek, Türkiye ve Yunanistan barışacak, hem de kardeş, birbirlerine saygılı millet olacaklar. Bunu da benim arkadaşım general gerçekleştirecektir” (TH: 315). Musa Kazım’ a mektubu aldıktan sonra yaşam gücünü geri kazanmıştır ve bunun sevincini yaşamaktadır. Yaşar Kemal, Musa Kazım’ ın hapiste bulunan general arkadaşını kullanarak düzeni değiştirmeye çalışan kişilerin ve de barış getirmeye çalışan kişilerin bir şekilde kapana kısıldıklarını anlatmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal, dünya düzeninin temelinde sorun olduğunu vurgulamaktadır. Dünyanın içinde bulunduğu kaos ortamı insanları bir hortum gibi içine çekmekte ve onları hiç beklemedikleri bir hayata doğru savurmaktadır.

Kavlakzade Remzi, korumaları olan Karadonluların kim olduğunu açıklamaktadır. Karadonlular’ ın İstiklal Savaşı sırasında geceleri Yunan askerlerini perişan eden kişiler olduğunu söylemektedir. Karadonlular vatan uğruna çarpışmıştır. “Biz madalya için çarpışmadık. Biz Yunanlıların haksızlığına karşı çarpıştık. Dağlarda da Osmanlının haksızlığına karşı çarpıştık. Nasıl çarpıştıksa Yunan haksızlığına karşı Osmanlıyla da öyle çarpıştık” (ÇDÇA: 196). Yaşar Kemal, Karadonluları kullanarak hem Yunanlıların haksız olduğu belirtmekte hem de Osmanlı’ nın haksız olduğunu dile getirmektedir. Yaşar Kemal, insanların içinde bulunduğu düzenin birçok yerde bozulduğunu anlatmaktadır. Tek bir tarafı düzeltmenin diğer tarafları düzeltmeye yardımcı olamadığını, eğer tam anlamıyla huzurlu bir düzen isteniyorsa bunu kurabilmek için bütün yolları denemek gerektiğini göstermeye çalışmaktadır. Yaşar Kemal’ in ütopyasını kurmasının sebeplerinden biri burada ortaya çıkmaktadır. Yaşar Kemal, her tarafı çürümüş düzene karşı alternatif bir dünya yaratmak istemektedir. Çünkü insanlar yaşadıkları düzende sürekli birileriyle savaşmak zorunda kalmaktadır. Birinin üstesinden gelinse de ardından başka biri çıkarak insanların rahat ve huzurlu

bir hayat sürmesini engellemektedir. İçinde bulunulan bu kısır döngü ortamı Yaşar Kemal' in kendi ütopyasını kurmasına sebep olmuş durumdadır.

Adadan gelen grup, Kavlakzade Remzi Bey' in yanındaki Vali yardımcısı ve Belediye başkanı ile birlikte lokantada yemek yemektedir. Kavlakzade Remzi, Poyraz Musa' yı misafirlerine şu şekilde tanıtmaktadır. “Yurdu kurtaranlardan biri de Poyraz Musa kardeşimizdir. Bu alçakgönüllü kardeşimiz Ankaranın gözbebeğidir. Ankaranın en çok güvendiği kişi işte bu fedakâr kişidir. O bizim de gözbebeğimizdir. Bizim adamızı ada etmiştir. Yakında da evlenecektir” (ÇDÇA: 192). Kavlakzade Remzi Poyraz Musa' yı övdüğü sırada hızını alamayarak öldürmek için şartlandığı İsmail' i de övmektedir. “O Fransız ordusunun toplarını ellerinden almış, şehrin ortasına getirmiş koymuştur. İsmail İngiliz gemilerini denizin dibine nasıl yollamışsa o da Fransız toplarını getirmiş, Urfanın meydanına dikmiştir. İşte biz de ona layık düşün yapacağız” (ÇDÇA: 192-193). Kavlakzade Remzi kafayı çektikten sonra sırasıyla İsmail' i, Hristo' yu ve Hançerli Efe' yi övmektedir.

Yaşar Kemal kendi ütopyasını kurduktan sonra dahi düzen eleştirisi yapmaya devam etmektedir. Kavlakzade Remzi, Karınca Adasının yeni sakinleri için en önemli tehdit unsuru durumundadır. Yaşar Kemal' in kurmuş olduğu ütopyasını tasarlarken tam anlamıyla dış dünyayı kapalı bir model yaratma yolunu seçmemiştir. Bu yolu seçmemesinin sebebi Karınca Adasında mutluluk ve huzur içinde yaşayan insanların düzenlerini dış tehditlerden korumak adına tetikte tutmak istemesinden ileri gelmektedir.

Kavlakzade Remzi İsmail' den kurtulmak için Hançerli Efedden yardım istemekte ve aklını çelmek adına ona çeşitli şeyler vaat etmektedir. Kavlakzade Remzi verdiklerinin karşılığında ise Hançerli Efedden İsmail' i öldürmesini istemektedir. Hançerli Efe teklifi kabul etmemekle beraber İsmail' in artık onu öldürmeyeceğine

inanır. Kavlakzade bunları duyduğuna çok sevinip, tüm vaat ettiklerini hediye olarak verir. Kavlakzade Remzi' nin değişiminin sebebi İsmail' in onu öldürmeyeceğine inanmasından ileri gelmektedir. Karınca Adasına dönüş yolunda herkes Kavlakzade Remzi' nin içinde bulunduğu değişimi ve söylediklerini sorgulamaktadır. Adanın ileri gelenleri onun eline oynayacak bir oyuncak verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Kavlakzade Remzi için en güzel oyuncuğun Milletvekilliği olacağı ortaklaşa kabul görmektedir. “Biz hepimiz onun Mebus olması için çalışacağız. Kavlakzade duyar duymaz hiç olmazsa korkular yaratmalardan vazgeçmeye hemen başlar. Mebusluk en güzel oyuncaktır. Göreceksiniz bunu Kavlak duyarsa bütün mendeburluklarından vazgeçer” (ÇDÇA: 198). Yaşar Kemal, Kavlakzade Remzi gibi insanları ve oluşturduğu tehditlere uzak tutmak adına gerekli çözümü onu milletvekili yapmakta görmektedir. Bu tip insanlar için milletvekilliğinin bir oyuncak olduğunun altını çizmekte ve bu tip insanların aldıkları statü ile beraber kendilerini övmekten başka hiçbir şey yapmadıklarını anlatmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal, milletvekilliğini halkın sorunlarını çözmesi gereken bir yer olarak göstermek yerine tam tersi yönde kullanarak sorun yaratanları halktan uzaklaştıran bir yer olarak göstermektedir.

Gürdal Ülger, ütopya yazarlarının aslında ne yaptığını ve ne yapması gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır:

“Ütopya yazarı, içinde bulunduğu toplumu gözlemler, var olan sorunları dolaysız olarak dile getirmek yerine kendi isteği doğrultusunda şekillendirdiği kurgusal toplum aracılığıyla ortaya koyar; böylelikle insanları toplumlarında var olan aksaklıklar konusunda uyarmayı ve bu aksaklıklardan nasıl kurtulacaklarına dair tavsiyelerde bulunmayı amaçlar. Ütopya ve distopya eserlerini yazdıkları dönemin siyasi ve toplumsal yapısından ayrı birer kurgu olarak okumak ve değerlendirmek doğru olmayacaktır. Bu eserleri okurken mevcut yapının sorunlarına karşı birer ayna görevi üstlendikleri ve bu sorunları görünür kılmak için yazdıkları unutulmamalıdır.” (Ülger, 2018: 9)

Yaşar Kemal yukarıda bulunan tanıma tamamıyla uymaktadır. Yaşar Kemal, içinde bulunduğu toplumun sorunları en ince detayına kadar gözlemlemiş ve

oluşturduğu kurgusal toplumla beraber bu sorunları insanlara anlatma görevini üstlenmiş durumdadır. Tuba Yılmaz' a göre Margaret Atwood' un yazın dünyası şu şekildedir:

“Margaret Atwood, yazın dünyasında ‘ütopya’ ve ‘distopya’ kavramlarını birleştirerek ‘üstopya’ adını verdiği kavramla, bilim kurgu türünde yazdığı romanlarıyla tanınır. Ütopya ve distopya kavramlarının birbirini tamamlayan, her ikisinin de birbirinin içinde yer aldığı görüşünden yola çıkarak oluşturduğu ‘üstopik’ tarzda yazdığı *Damızlık Kızın Öyküsü* dışında, *Antilop ve Flurya*, *Tufan Zamanı*, *Kör Suikastçi* ve *Cadı Tohumu* gibi romanları da Türkçede yayınlanmıştır.” (Yılmaz, 2018: 49-50)

Tuba Yılmaz, Margaret Atwood' un *Başka Dünyalar* adlı kitabından almış olduğu alıntı üzerine şu yorumu yapmaktadır:

“Margaret Atwood, ‘*İdeal bir toplum hayali ve onun tam tersini bir çatı altında toplamıyorum çünkü benim bakış açım göre ikisi de örtük olarak birbirinin tezahürünü içeriyor,*’ diyerek, bu yapıyı bir yin-yanga benzetir ve her distopyanın içinde bir ütopya, her ütopyanın içinde bir distopya olduğu görüşünü savunur” (Yılmaz, 2018: 50).

Yılmaz, bunları söyleyerek karşılıklı zıtlıkların birbirini dengelediğini ve aslında iki kavramın birbirinin içinde olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal’ de ütopyasının yapısını oluştururken bir bakıma distopya ve ütopya kavramlarını bir arada kullanmıştır. Eserinin temelini toplumun içinde bulunduğu kaos ortamının üzerine kurmaktadır. Kurgulanan dönem içerisindeki ortam distopya ortamına benzemektedir. Savaş ortamı, kaos, despot liderler, yoksulluk, çaresizlik ve ölüm bu ortamın esas öğeleri konumundadır. Yaşar Kemal, kaos ortamını tüm karakterlerin kanalıyla anlatarak ayna görevini üstlenmiş durumdadır. Ayna görevini üstlendikten sonra ise kendi idealindeki toplum düzenini anlatmaya çalışmış, ayrıca kendi toplum idealini insanlığa örnek göstererek yaşadığı topluma çıkış yolunun olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

3.7 Despot Lider

Yaşar Kemal, gücü eline geçirip her dilediğini ve dediğini yaptıran kimselere karşı olduğunu eserinin birçok yerinde çizmiş olduğu kurgu olan yüzbaşı karakteri ve kurgu ile gerçeğin birbirine karıştığı Enver Paşa karakterleri aracılığıyla anlatmaktadır. Enver Paşa karakterini kullanma yoluna giderek güç zehirlenmesi yaşayıp kendini ilahi bir güç olarak gören kişilere lanet okumaktadır. Bu kişilerin kendi hırs ve arzularından başka hiçbir şeyi düşünmediklerini eserinin çeşitli yerlerinde göstermeye çalışmıştır. Yaşar Kemal, Sarıkamış' ta verilen on binlerce şehidin sorumlusu olarak hiçbir şekilde söz dinlemeyen, tek doğrunun yalnızca kendisi olduğunu düşünen Enver Paşa karakterini suçlamaktadır. Yaşar Kemal, Enver Paşa özelinde dünyayı kaos ortamını sürüklemiş olan tüm despot liderleri yargılamaktadır. İnsanların, düşünmenin peşini bırakıp kendi kaderlerini kendilerinin tayin edemedikleri anlar geldiğinde, despot bir düşüncenin kendilerini ele geçireceğinin uyarısını yapmaktadır.

Öte yandan, savaş sonrası şekillenen dünyada kendi halkı için öne çıkan Mustafa Kemal Paşa' ya olan güveni ise en yüksek seviyededir. Yaşar Kemal bu iki askeri kökene sahip yarı kurgu ve yarı gerçek karakteri karşılaştırarak insanlara düşünceye ve düşünmeye verdiği önemi göstermek istemektedir. Yaşar Kemal, aydın kişiliğe sahip kişilerin hangi statüye sahip olursa olsun güç zehirlenmesi yaşamayacağını anlatmaktadır. Fakat aydın kişilikten uzak olan kişilerin bir şekilde zaman içinde güç zehirlenmesini yaşayıp despot bir kişiliğe bürünebileceğini dile getirmektedir. Bundan dolayı ütopyasında yaşamakta olan topluluğun görüş ve düşünüşünü sürekli yükselterek despotizme doğru yelken açan kişi ve liderlerin önünün düşüncenin gücüyle kesilmesi gerektiğini vurgulamaya çalışmıştır.

Vasili, tayfa Kadri ile beraber gelen kişiyi savaştaki yüzbaşıya benzetmektedir. Vasili gelen kişiyi savaş sırasındaki yüzbaşıya benzeterek yüzlerce kişinin öcünü almanın planını yapmaktadır. “O adam tıpatıp yüzbaşıya benziyordu. Yüzbaşı değilse kardeşiydi. Kardeşi de olsa bu kadar benzeyemezdi. Bu, o yüzbaşıydı, iyi ki burada, bu adada o kadar insanın öcünü ondan alacaktı” (FSKAB: 143). Vasili kendisini savaşta yaşamış olduğu anlara götürmekte ve Poyraz Musa ile savaşta ortalığı kırıp geçiren despot yüzbaşmayı eşleştirmektedir. Despot yüzbaşmanın savaş içinde yaptıklarını Poyraz Musa’ya atfederek onu suçlu duruma sokarak yüzbaşmanın savaşta almış olduğu canların intikamını almak istemektedir. “Vasili iyi anımsıyordu, şimdiki gibi gözlerinin önünde, yüzbaşı askerlerin kafalarını parçalar, beyinlerini paramparça toprağa saçarken de böyle gülümsüyor, mutlu, kıvançlı gözüküyordu” (FSKAB: 144).

Vasili tüm kırımların sorumlusu olarak yüzbaşmayı görmekle beraber yüzbaşmanın savaş sırasında ne kadar acımasızca davrandığını dile getirmektedir. Yüzbaşıya göre karşısında bulunan herkes kendisine düşman bulunduğundan ve onları suçlu gördüğünden önüne çıkan herkesin yok edilmesi gerekmektedir. Savaş sırasında haklı ya da haksız diye ayırt etmeden herkesin ölüm emrini bizzat kendisi vermektedir. Yaşar Kemal, yüzbaşmayı kullanarak tüm despot liderleri suçlamaktadır. Despot liderlerin ellerine geçirdikleri sonsuz güç ile birlikte kontrolü elinden kaçırdıklarını ve asıl suçlunun insanlığın değil insanlıktan çıkmış olan bu kişiler olduğunu irdelemeye çalışmaktadır.

“Bu yüzbaşı o yüzbaşıdır. Yemin etmesem bile bu yüzbaşmayı öldürmeliydim. Böyle bir insan ölmeli. Bu, bir insanlıktan çıkmış kan içici bir zalim. Günbatıncaya kadar tepenin başında yüzbaşmayı bütün savaşlara götürdü. Öldürdükleri Yezidilerin, cerenlerin, Arapların, Kürtlerin bütün öldürme emrini yüzbaşı verdi. Yüzbaşıya göre önüne kim gelirse asker kaçağıydı. Her silahlı da eşkiyaydı, öldürüp silahını, mermilerini almak gerekti. Bütün dünya Osmanlıya, Türke düşmandı. Her önüne çıkanı öldürmesi gerekti. Ve önüne gelen her canlıyı öldürüyordu.” (FSKAB: 147)

Yüzbaşı savaş sırasında kendi askerlerini bile acımamakta neredeyse ölmüş olan askerleri kurşunlamaktadır. Bu atılan kurşunlar aslında insanlığa atılmaktadır. Yaşar Kemal yüzbaşının insanlığın yüz karası olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Bu tip insanları ortadan kaldırmadıkça insanların bir şekilde yine aynı durumlar ile karşılaşacağı uyarısını yapmaktadır. “Aaah, eşek kafa. Bu yüzbaşı be. Hem de nasıl yüzbaşı! Sırtlarındaki çürümüş, kokmuş, hilim hilim olmuş ölüleri taşıyamayıp da yere düşen ölüleri, düştüğü o an kurşunlayan, yüzlerce askeri öldüren o değil mi?” (FSKAB: 152).

Yüzbaşı dil, millet, ırk ve din ayırt etmeden herkesi suçlu görmekte ve her yeri yakıp yıkmaktadır. Sonuç olarak bu durumdan tüm insanlık zarar görmektedir. Yüzbaşı için kutsal mekanların hiçbir önemi bulunmamaktadır.

“Köylüleri camilere, kiliselere doldurup veriyordu ateşi, veriyordu ateşi, evlerin, camilerin, kiliselerin içindekiler de cayır cayır, dehşet bir yanık kokusu çıkararak yanıyorlardı. Bütün emirleri de bu yüzbaşı veriyordu. İşte bu yüzbaşı o yüzbaşıydı, işte ıssız bir adada eline düşmüştü.” (FSKAB: 155)

Nişancı Veli, Poyraz Musa ile tanıştığı zaman onun askerlik yaptığını tahmin etmiştir. Poyraz Musa ile sohbet ederken ona Enver Paşa ile ilgili düşüncelerini dile getirir. Yaşar Kemal’ in Nişancı Veli kanalıyla çok olumsuz bir Enver Paşa portresi çizmektedir. “Bütün askerler kırıldı da onların yerine çocukları aldı Enver Paşa. Çocukları da öldürtmek için. Çocuklar da kırıldı. O Enver Paşa merhametsiz, zalim, akılsız bir adamdı. Seni de öldürmedi mi? Onun yüreğinin yerinde yürek yoktu” (KSİ: 108).

Baytar Cemil’ in babasının duyduğuna göre eski şehirlerde bulunmakta olan beyler bile kullarını şehrin içinde küçümseyemezlerdi. Baytar Cemil, eski şehir düzenini anlattığı sırada kendini bir anda savaş alanında bulur. Nişancı Veli gibi Baytar Cemil de, Enver Paşa’ nın despot bir lider olduğunu söylemektedir. Ordunun başında hiç kimsenin sözünü dinlemeyen bir lider bulunmaktadır. Bu liderin akıl almaz

kararları sonucunda binlerce insan yok yere ateşin içine sürülmüştür. Böylece kaçınılmaz sonucun gelmesi kolaylaşmıştır. Yaşar Kemal, bir kişinin kibri, iş bilmezliği ve ihtirası yüzünden koskoca bir ordunun yok olduğunu göstermektedir. Bununla ötesinde lider konumunda bulunan bu kişinin daha da ileri giderek, yanındaki duyarlı seslere kulaklarını tıkadığını ve kendisinden başka hiç kimseyi dinlemediğini anlatmıştır.

“Hafız Paşa bittin, yani tifüsten ölmedi, Enver Paşa yüzünden öldü. Ordu kumandanı Hasan İzzet Paşa yürekli, akıllı, bilgiliydi. "Bu kışın, bu karda kıyamette, bu tipide boranda Ruslara hücum edemeyiz paşam, evet, edemeyiz, Enver Paşam. Turana da hiç gidemeyiz paşam. Turan buralara çokook uzak paşam. Askerlerin ayakları yalın, sırtlarındaki yırtık giyitleri de yazlık. Sarıkamışa varmadan, bir tek kurşun bile atmadan hepimiz donarız paşam.” (KSİ: 150)

Yaşar Kemal suçsuz insanlar ile ilgili düşüncelerini paylaşmaktadır. Bu konuşma Poyraz Musa ile Baytar Cemil arasında geçmektedir. “Suçsuz insanı öldürmek ölümlerin en zalimi, insanoğlunu en aşağılayanı, en iğrenici, en rezilidir. Dünyanın bütün savaşlarında öldürülenler suçsuz insanlar değil mi?” (KSİ: 176). Hem Poyraz Musa’ nın hem de Baytar Cemil’ in bahsetmekte olduğu suçsuz insanların içinde kendi aileleri de vardır. Ailelerinin ve köylülerin nerede oldukları hiçbir şekilde bilinmemektedir.

Poyraz Musa, Baytar Cemil’ i Musa Kazım Ağa ile tanıştırır. Baytar Cemil zabıt olduğunu paylaşınca adaya Girit’ ten kızları ile gelen Musa Kazım çok genç olduğunu söylediğinde Baytar Cemil kendi kurallarının adının Vay Anam Kurası olduğunu belirtir. “O kadar küçüğüz ki hepimiz, vay anam, diye ağlayarak ayrıldık evimizden. Adımız da böyle kaldı. Geriye çok azımız döndük. Bütün Anadolu daha üstümüze çıkarılan türkülerle, ağıtlarla inliyor” (KSİ: 195).

Kaçak Hasan’ ın asılacağı korkusu geçmemektedir. Rus cephesinde çok asılan insan gördüğünden bahsetmektedir. Doktor Selman Sami askerleri ölüme sürenin

Enver Paşa olduğunu söylemektedir. “Sözüm ona Enver başkumandandı. O aç çıplak, yalınayak başı kabak orduyu, baharı beklemeden Allahuekber dağlarına, otuz kırk derece soğukta harbe değil ölüme süren Enver Paşaydı” (TH: 99-100). Geriye kalan kişileri asker kaçağı diye öldürmeleri Kaçak Hasan’ ın bitip tükenmeyen korkusunun kaynağıdır. Selman Sami eklemektedir. “Ne doksan bin kişi, ne yüz, ne iki yüz bin kişi daha savaşa başlamadan açlıktan, tifüsten, soğuktan kırıldılar, geriye kalanları da, küçük çarpışmalarda Ruslar, bir de asker kaçağı diyerek Enver öldürdü. Enver, Osmanlının çürümesinin bir sonucuydu” (TH: 101). Yaşar Kemal burada hem düzen eleştirisi yapmakta hem de düzeni bozan kişileri ön plana çıkarmaktadır.

Kaçak Hasan savaş sırasında Enver Paşa ile karşılaşmıştır. Enver Paşa orduda mermileri boş yere harcamanın gereksiz olduğunu ve en iyi çözümün asker kaçaklarını astırmak olacağını düşünmektedir. Kaçak Hasan ve yanındaki arkadaşı karargâha götürüldüğü zaman oradaki paşalara ne yaşadıklarını anlatır. Hasan babasından aldığı fikirle yanında hep şeker taşımış olduğundan hayatta kalmayı başarmıştır.

“Posbıyıklı paşa, döndü öteki paşalara dedi, bu neferdeki aklın yüzde biri Enverde olsaydı taarruza kalkmaz, baharı beklerdi. Paşalar hep birden: Söylemedik mi Envere hepimiz. Bu karda kıyamette, dağlar, yer gök buza kesmişken ordumuz donar, hepimiz ölürüz, demedik mi? Taarruz etmek istemeyen, baharı bekleyelim, diyen ordu kumandanı Hasan İzzet Paşanın elinden kumandayı alıp, orduyu geçilmez dağların üstüne yürüten Enver değil mi? Şimdi de hıncını şu çocuklardan alıyor. Şu can çekişen çocuklardan” (TH: 106)

Askerlik şubesi başkanı binbaşı İshak Bey Kaçak Hasan’ ın yaşadıklarını öğrenince çok üzülüp, ona yardımcı olacağını söylemektedir. Hatta ona takdirname verecektir. Bununla birlikte binbaşı İshak Bey Sarıkamış ve Enver Paşa üzerine şu yorumları yapmaktadır.

“Sarıkamış tarihimizin en büyük bozgunudur. Enver Paşa dedikleri o kendini beğenmiş meczubun eseridir. Savaşa girmeden öldürülmüş büyük bir ordunun donarak, bit yiyerek ölümüdür. Sarıkamışta ölenlerin sayısını hiçbir zaman, bir kimseden öğrenemeyeceğiz. Utanıyorlar, harbe girmeden bir ordu,

şu kadar bin kişi donarak, bit yiyerek, tifüsten, bir zırdeli yüreksizin emriyle öldü mü diyecekler, korkuyorlar.” (TH: 126)

Kaçak Hasan savaş döneminde yaşamış olduğu bir kaçaklık anısını ada sakinleri anlatmaktadır. Paşalar, Hasan ile beraber arkadaşını yanına çağırmış ve ikisini birden mahkemeye çıkarıp yargılama sözü vermişlerdir. Fakat Enver Paşa kesin emir verdiği için kaçak olan askerlerin hepsi sorgusuz sualsiz asılacaktır. Hasan sorgusuz sualsiz askerlerin asılma işini anlatmaktadır.

“Kaçakları sıraya dizdiler, bir asker sağlam bir ipi zorla şerle bir ağacın en kaim dalına bağladı. Baştaki iriyarı kaçağı aldılar ağacın altına göturdüler, kaçakta hiçbir direnme olmadı, ipin ilmiğini boynuna taktılar, ayağının altındaki buz kalıplarını çektiler, parmaklarının ucu yere değıyor, ipteki kaçak kendi yöresinde bir fırıldak gibi dönüyordu. Dili de upuzun dışarıya çıkmıştı. Adamın yüzü gittikçe yeşilleniyordu. Sıradaki İkinciye, üçüncüyü aldılar, aynı minval üzere astılar.” (TH: 168)

Nişancı Veli karısını almak için köyüne geri döner. Köyden ayrılırken ise köyde kalacak olan Zarife’ ye kâğıt bırakıp ondan çocukları geri gelirse eğer onlara bu kâğıdı vermesini ister. Sultan köye geldikten sonra yaşadıklarını anlatmaktadır. Enver Paşa’ nın adına beddualı bir ağıt çıkarıldığından bahsetmektedir. “Artvinden bir de aşık geldi, Aşık Garip, ağıtlar, türküler söyledi. Bir de ejderha gibi bir adamı söyledi, adı da, askeri kırdıran Enveri Paşaymış. Yemenden öte bir yerin kadınları, askeri kırdıran Enveri Paşa üstüne beddualı bir ağıt çıkarmışlar” (TH: 206). Paşa, insanların canını öyle bir yakmıştır ki, aşıklar onun adına beddualı ağıtlar çıkarmışlardır.

3.8 Birbirini Yiyen İnsanlar

Poyraz Musa, Vasili’ ye başından geçenleri anlatmaya başlar. Poyraz Musa orduya küçük bir zabıt olarak katılmıştır. Savaşın ilerleyen günlerinde taburunun dağılması sebebiyle Yezidi avcılarına katılmak zorunda kalmıştır. Yezidi avcıları ile birlikte birçok Yezidi köyünü basıp hepsini ortadan kaldırmışlardır. Bu ortadan kaldırmanın tek sebebi Yezidileri öldürenlerin cennete gideceklerine olan dogmatik inançtır. “Çünkü onlar biliyorsunuz, Yezidiler şeytana taparlar, Şeytan da Allahın en

büyük düşmanıdır, onun için biz şeytanı öldürmeye gittiğimiz için, şehit düşersek, doğru, sorgusuz sualsiz Allahın cennetine gideriz” (FSKAB: 248-249). Yezidi avcılarının etrafını jandarmaların sarmasının ardından Yüzbaşının emriyle beraber Poyraz Musa bu sefer Fransızlarla savaşmak için milislerin başına geçer. Fransızlar gittikten sonra milisler bu sefer Bedevilerin çadırlarına saldırmaya başlamışlardır. Poyraz Musa bu işe girdiği için çok üzgündür ve bu işi bırakmak istemektedir. Poyraz Musa içinde bulunduğu ortam sürekli değişmekle beraber kaderi değişmemektedir. Yazar, insanların içinde bulunduğu berbat ve sürekli kendini tekrarlamakta olanı ortamı Poyraz Musa’ nın özelinde örnekleme çabasıdadır. Poyraz nereye giderse gitsin insanlar birbirini yemekte ve birbirine üstünlük sağlamaya çalışmaktadır.

Poyraz, Vasili ile birlikte balık tutmaya gider. Kaba adadaki keçiler hakkında konuşurken Poyraz insanlar hakkında şu düşünceleri dile getirir. “Ne güzel keçiler,” dedi Poyraz. "Kılları yıldır yıldır mavi. Niçin kaçsınlar bizi görünce, insanın ne canavar bir yaratık olduğunu bilmiyorlar, hem de birbirlerini yiyen. Öyleyse niçin kaçsınlar?” (KSİ: 29).

Baytar Cemil şehrini görüp eli boş geri dönerken dönüş yolunda çocuk sürüleri ile karşılaşır. Çocuklar kimsesizdir hepsi savaştan dolayı ailelerini kaybetmek zorunda kalmışlardır. Savaş bu kimsesiz çocukları hem öksüz hem yetim bırakmıştır. Acımasız dünya şartları ile baş etmek zorunda olduklarından hepsi birlik olmuş hayat mücadelesi vermektedirler. Halk ise bu kimsesiz çocuklar için iyi şeyler düşünmemektedir. Halk kimsesiz çocukları yakıp yıkan ve talan eden bir ordu gibi görmekte, asıl sorumlular ise gözden kaçmaktadır. Devlette görevli bir kişinin onların dertlerine çözüm arayacağı yerde onları birçok problemin yaratıcısı olarak görmesi çok düşündürücüdür. Burada altı çizilecek en önemli sorun ise bu devlet büyüğünün çocukları kendi milletinden görmemesi ve onları başka millete mensup bireyler

yakıştırması yapıp kötölemeye çalışmasıdır. Kaymakam çocuklara çeşitli adlar takmakta ve çocukların insan olmadığını, çekirge sürüsü olduğunu ve canavara benzediklerini söylemektedir. Kaymakam çocuklar için şunları söylemektedir:

“Siz o çocukların kim olduklarını biliyor musunuz zabıt bey, onlar insan değil, çekirge sürüleridir. Onlar çocuk değil, her biri bir canavardır. Şu koca memleketi onlar yaktılar, yıktılar, köyleri, kasabaları talan ettiler. İnsanları öldürüp küçük kızların ırzlarına geçtiler. Onlar Ermenidir, onlar Kürttür, onlar Yezidi, onlar Keldani, onlar Çingene, onlar yetmiş iki milletin veledi zinalarıdır. Dört kitapta onların katli vaciptir. Siz onları bilmiyorsunuz, iyi ki ölüyorlar, onlardan, o çekirgelerden, o insan suretiyle hakedilmiş gergedanlardan, kan içici canavarlardan kurtuluyoruz.” (KSİ: 165)

Vali ise çocukların ölmesiyle beraber tüm sorunlardan kurtulacaklarını düşünmektedir. “Ölsünler, ölecekler. Böylelikle biz de onların şerrinden kurtulacağız” (KSİ: 167). Baytar Cemil ise duyduklarına kulak kapayarak bir torba ekmek alıp çocuklara gider. Çocukların yanına gittiği zaman onlara kimsesiz çocuklara denk geldiğinin haberini vermiştir. Baytar Cemil, çocuklara yardım etmek ister ama çocuklar ona şu cevabı vermektedir:

“Hiçbir şeye gerek yok kardeş... Sen iyi bir adamsın.”
“Onun için seni çok öldürmüşler.”
“Biz o çocuklara ne gerekiyorsa hepsini biliyoruz.”
“Sen buralardan kaç git.”
“Seni buralarda daha çok öldürecekler.”
“Korkma, çabuk yetişiriz, onlar ölmeden.” (KSİ: 169-170)

Çocukların cevabı çok önemlidir. Çocuklar buldukları çevrede iyi insanın kalmadığını söylemekle beraber iyi bir insan olan Baytar Cemil’ in buldukları yerden uzaklaşması gerektiğini yoksa kötü insanlardan zarar göreceğini anlatmaya çalışmaktadır. Savaş ile beraber herkes kendi derdine düşmüş, hiç kimse etrafındaki kişilerin derdine derman olmayı aklının ucundan bile geçirmemektedir. Baytar Cemil çok zor günler geçirse dahi içindeki insanlık sevgisini kaybetmemiştir. Baytar Cemil’ in şehrine dönmesinin en büyük sebebi özlemini duyduğu o eski güzel insanlar ve o

eski birlikteliktir. Ancak, umduğu ile bulduğu arasında dağlar kadar fark bulunmaktadır.

Kerim büyük babasından ve Çerkezlerden bahsetmektedir. Kerim, Çerkezlerin tarihini anlatırken savaşlardan dolayı göçebe durumuna düştüklerini, başka milletlerden medet umduklarını ve bir arada bulunurken nasıl dağıtıldıklarını anlatmaktadır. Aşağıdaki paragrafta bir milletin öne çıkan bir hünerinden dolayı nasıl kullanıldığına değinilmektedir. Başta bulunan yöneticilerin düşüncesiz ve hesapsız yönetimleri sebebiyle nice hünerli insanlar göç yoluna düşmekte ve güçlü kişilerin kontrolü altına girerek kullanılmaktadırlar. Hünerleri onlara güzel bir hayat vaat etmese de hayatta kalmalarını sağlamaktadır. Yöneticilerin dediklerini yapan kişiler hayatlarıyla ilgili olarak endişe duymamaktadır. Fakat yöneticilerin emrine karşı gelmeye çalışanlar ölümlerle cezalandırılmaktadır.

“Kerimin büyük babası, hem de öteki Çerkezler nice savaşlardan geriye kalmış birer keskin nişancıydı. Son savaşta Ruslara yenilmiş, Osmanlıya sığınmışlar, Osmanlı da onları Anadoluya, Balkanlara, Arabistana küçük küçük toplumlar olarak dağıtmıştı. Arap şeyhleri, emirleri bu sürgün, işsiz güçsüz, aç sefil, savaşlardan geriye kalmış Çerkezlerin attığını vuran kişiler olduklarını duyunca yanlarına almışlar, böylelikle de aç susuz Çerkezlerin karınları doymuş yüzü gülmüştü. Yaşlı silahşörler Arap gençlerine atıcılık öğretiyor, gençlerse şeyhin, emirin askerleri arasına katılıyorlardı.” (ÇDÇA: 18)

Hristo, mübadele kararı alındıktan sonra adada kimse kalmadan önce ailesini toplayıp periler adası denilen adaya gider. Hristo’ nun anası Yunanlılar’ ın şu düşüncesini dile getirmektedir. “Baban diyordu ki Yunanlılar Rumları hiç sevmezler. Hükümet delirmiş mi, niye bizi Yunan’ ın eline verecek. Yavrum baban diyordu ki onlar başka biz başkayız. Bir ellerine geçerse Yunanlıların bizim ocağımızı söndürür.” (ÇDÇA: 207). Yaşar Kemal, Hristo’ nun anasının ağzından bunları söyleterek ilk etapta tek taraflı bir yorum yapmış gibi gözükmektedir. Ama bu cümlelerin ardından Hristo’ nun anası bu sefer diğer tarafın düşüncelerini ortaya dökmektedir. “Seni

kıskanan da var. Seni hükümetin eline verirler, onlar da seninle birlikte Yunanistana gönderirler. Yunanlılar da bizi acımızdan öldürür. Baban derdi ki Yunanistan Türklerini de bizim Türkler hiç sevmiyorlar. Öyle diyordu senin baban” (ÇDÇA: 207).

Hristo’ nun mübadeleden kaçıp kurtulduğunu duyan Karadenizlilerin Hristo’ ya olan sevgisi o kadar ileri düzeydedir ki kendi elleriyle ona ve ailesine ev hazırlamışlardır. Bununda ötesinde köyleri olan Kayalı Köyüne bir okul açıp, adını da Rum Aşık Hızır mektebi koyacaklardır. Hristo yapılanları ve yapılması planlananlardan dolayı çok mutlu olur. Hristo, onlara kıyı köylerin onları çok kıskandığını söylemektedir. “Sizin çalışkanlığınızı, asmalarınızı, tarlalarınızı. Tarlalarda çalışan kadınlarınızı. Balıkçılığınızı, her birinizin yepyeni bir tekne sahibi oluşunuzu kıskanıyorlar. Size de Rum diyorlar. Müslüman olmuş Karadeniz Rumları diyorlar” (ÇDÇA: 223). Yaşar Kemal, Hristo ve Karadenizlilerin yaşadıklarını anlatarak insanlar arasındaki en önemli soruna değinmektedir. Kıskançlık Yaşar Kemal’ in kurduğu ütopyasının dışında her yerde kol gezmektedir. İnsanlar meyve veren ağacı ve bu meyveden yararlanan insanları taşlama yolunu seçmektedir. Ayrıca hayatı değişen insanları kıskanmanın ötesine geçerek onları yabancılaşmaktadırlar.

3.9 Kavlakzade Hacı Remzi ve Yaptıkları

Kavlakzade Hacı Remzi, Yaşar Kemal’ in ütopyasının dıştan gelen en büyük tehdidi konumundadır. Kavlakzade Hacı Remzi hegemonik bir kişilik barındırmakla beraber bulunduğu yörenin hegemonyası durumundadır. Yaşar Kemal, bu karakter ile ütopyasında yaşayan insanlara her zaman dikkatli olmaları gerektiğinin mesajını vermektedir. Karınca Adasında yaşayan topluluğun birlik ve beraberlikten uzaklaştıklarında hegemonik kişilik barındıran bu kişinin onları bir şekilde hegemonyası altına alabileceğinin uyarısını yapmaktadır.

Kavlakzade Hacı Remzi yörenin en zenginidir. Yanında kazma ve kürekli adamlar vardır. Poyraz Musa' nın altın madalyalı İstiklal Harbi kahramanı olduğunu söylemektedir. Kavlakzade, Poyraz Musa' nın bir görev için geldiğini ve bitince geri gideceğini düşünmektedir. Poyraz ise adada kalacağını ısrarla vurgulamaktadır. “Ben bu adadan başka hiçbir yere gitmeyeceğim” (KSİ: 280). Kavlakzade Hacı Remzi, Mustafa Kemal Paşa' nın Halk Fırkasını kurduğunu kendisine kasabanın reisliğini teklif ettiğini anlatır. Kavlakzade' nin Karınca Adasında gelmesindeki asıl amaç ise kilise, mektep ve çorbacıların evlerini satın almış olmasıdır. Bunların içindeki malzemeleri söküp kullanacaktır. Rumların ihanet ettiğini düşünmesi sebebiyle kiliseleri yıkmak istemektedir. Kavlakzade şov yapmayı seven bir karakter yapısına sahiptir. Bu şekilde insanları etkilediğini zannetmektedir.

Poyraz Musa gelecek planları yaptığından mektep ile iki muallim evinin satışı üzerine onunla anlaşmıştır. Poyraz Musa, Kavlakzade Hacı Remzi ile konuştuklarını ada sakinlerine anlatmış ve adanın tamamını satın almadığına şükretmelerini söylemektedir. Kavlakzade güçlü ve zengin bir kişidir. Devlet desteğini de arkasına almasıyla beraber önüne geçilemeyecek bir gücü olacaktır. “Hükümet de Hacı Remzi, ben de Hacı Remziyim. Bütün bu yörelerin hükümeti de, devleti de Hacı Remzi. Yakında göreceksin, bu denizlerin, şu dağların, bu kasabanın, köylerin üstünde Hacı Remzi gök gibi gürleyecek” (KSİ: 287). Bu durumdan dolayı Poyraz Musa ada sakinlerine şükretmelerini söylemektedir.

Poyraz Musa ve Musa Kazım Ağaefendi birlikte at çiftliği bakmaya gider. Söz dönüp dolaşp Kavlakzade' nin yaptıklarına gelir. Kavlakzade halkın içinde bulunduğu durumu görmezden gelmekte ve kendi zenginliğine zenginlik katmaktadır. Herkes Kavlakzade' nin karakterini çok iyi bilmekte ama buna karşın hiçbir şey yapamamaktadır.

“Şu kıyılarda çok boş köy, boş ada, boş çiftlik kalmıştı, yerleştirecek göçmen, yerleştirecek kimse bulamamıştı hükümet ya da bu köyleri kimselere göstermemişti, o dört kitapta katli vacip Allahsız, hükümetle anlaşmış bu köyleri kimseye göstermemişlerdi. Kavlak oğlu bütün kıyıların Rum köylerinin evlerini, konaklarını yıktı, araba araba, kamyon kamyon şehirlere taşıdı. İşte şu aşağılarda ne kadar köy varsa yıktı. Gittik kasabaya başvurduk, bize, adamın parası var satın aldı yıktırdı... Satmayıp da çürütse miydik, dediler.” (KSİ: 392)

Kavlakzade Remzi’ den adaya davetiye gelir. Kavlakzade istediğine ulaşmış sonunda Cumhuriyet Halk Fırkasının reisi olmuş durumdadır. Karınca Adasının yeni ziyaretçisi bu sefer Hançerli Efe olur. Hançerli Efe savaş sırasında Kavlakzade’ nin çevirdiği oyunları anlatmaktadır. Kavlakzade’ nin başta kim olursa ona ayak uydurduğunu söylemektedir.

“Asker kaçağı olsa gene neysem ne, o çete kurdu da Yunana geçti. Çetesiyile geceleri dağdan indi köylüleri soydu, evleri yaktı. Çok adam öldürdü. Kemal Paşa kazanınca da düze indi, çekti kırmızı bayrağı, biz Yunanı İzmirde denize döktük Mustafa Kemal Paşayla beraber, oradan geliyorum, dedi. Kasabalılar omuzlarına aldılar, üç gün güç gece şenlikler yaparak sırtlarında dolaştırdılar.” (TH: 90)

Musa Kazım satın aldığı çiftliğin yakınında bulunan zeytinliklerin bir kısmını çok para vererek alır. Buna karşı İsmail, Kavlakzade Remzi’ nin bir kuruş para vermeden zeytinliklerin diğer yarısını aldığı anlatmaktadır. Ayrıca Kavlakzade Remzi daha ileri giderek suyun bile sahibinin kendi olduğunu vurgulamaktadır. “Zeytinliğin ortasından akan su da benim diyormuş. Ben İstiklal Harbi kahramanıyım diyormuş. Bende mi para vereceğim dört beş zeytin ağacı için. Zeytinliğin yarısını alıyorum. Bunun için de bir kuruş vermem. Kanımızı boş yere mi döktük diyormuş” (ÇDÇA: 92).

Hristo, Kavlakzade Remzi’ den korkmakta ve marifetinin çok olduğunu bilmektedir.

“Sizin Kavlakoğlu Remzi var hükümetin göz bebeği, asker kaçağı. Asker kaçağı Remzinin dünyadaki her bir şeyden haberi var. Bir de onun beslediği karadonluları var, candarmaları da var. Remzi Kavlakoğlunun marifeti çoktur, akrabaları azdır. O, Yunanlılar bizim toprağımıza girince Yunanlılarla

birlik oldu. Sonra bakmış ki Mustafa Kemal Paşa Yunanlıları yenecek hemen Ege'deki bir kumandana sığınıyor, Yunanlıların durumlarını, bildiklerini, bilmediklerini anlatıyor. Böylelikle kumandanın gözüne giriyor. Dumlupınar meydan savaşından sonra İzmirde doğru kaçan Yunan ordusunun peşinden gidiyor, İzmirde denize dökülen Yunanlıları görüyor, kumandanın savaşçı yazısını alıyor.” (ÇDÇA: 149)

Yukarıdaki paragraflarda görüldüğü üzere Yaşar Kemal' in Kavlakzade Remzi gibi bir insanı güçlü göstermesinin sebebi ütopyasında yaşayan insanların sürekli olarak ütopyalarını hayatta tutabilmeleri adına düşüncelerini istemesinden ileri gelmektedir. Yaşar Kemal, insanların bir an olsun düşünmekten ve oluşturdukları birlikten uzaklaştıklarında Kavlakzade gibi insanlar tarafından tehdit altında olduklarını anlatmak istemektedir. Kavlakzade' ye göre her şeyin bir değeri vardır ve bu değer parayla ölçülmektedir. Bununda ötesinde her şeyi parayla satın alabileceğini ve elde edebileceğini düşünmektedir. Kavlakzade Hacı Remzi açgözlü, istediğini istediği şekilde elde edebilen, gücü ölçülemeyen, ülke yönetiminde kim bulunursa onunla iyi geçinen, aldıkça daha fazlasını isteyen kişilik özelliklerine sahip, vahşi kapitalist düzenin simgesi konumunda olan bir kapitalisttir. Kavlakzade Hacı Remzi, kutsal mekanlara hiçbir şekilde göstermeyen, paranoyak derecesinde yaptığı her iş hakkında haklı olduğunu düşünen, insanların kendine zarar vereceklerine düşünen, insanları bir şekilde kontrol altında tutmaya çalışan ve insanlar üzerinde hegemonya kurmaya çalışan bir insandır.

3.9.1 Kavlakzade Hacı Remzi' nin Korkusu

Yaşar Kemal eserindeki tüm karakterlerde olduğu gibi Kavlakzade Hacı Remzi' nin de belirli korkularının olması için çaba göstermiştir. Bu durumun en büyük sebebi insanların yaratılan ütopyada bir nebze olsun rahat ve huzurlu şekilde yaşamalarını garantiye almak istemesinden ileri gelmektedir. Ütopyada bulunan kişiler Kavlakzade gibi kişilerden uzak ve izole bir şekilde yaşamaktadır. Yaşar Kemal bir bakıma ütopyasını koruma altına almak adına distopik eserlerde öne çıkan temaları

kurmuş olduğu ütopya modeline yaklaştırmak istememektedir. Distopik eserlerde öne çıkan temaları şu şekilde tarif edilmektedir:

“Kapitalizm, gözetim mekanizmaları, sınıflaşma, kimlik kaybı, gözetim, kurmaca gerçekliklerin oluşturulması, hafıza kaybı, paranoya, feminizm, makinelerin hakimiyeti, ekolojik kirlenme, salgın hastalıklar, beklenmeyen sonuçlarıyla genel deneyler ve izole toplum temaları kullanılmaktadır.” (Ülger, 2018: 18)

Yaşar Kemal ütopyasını tamamıyla izole bir toplum olarak göstermemektedir. Ütopyasında yaşayan topluluğun bir şekilde dışarda yaşamakta olan insanlarla ticari, arkadaşlık ve dostluk bağları bulunmaktadır. Yaşar Kemal’ in ütopyasında gerçekleştirmek istediği ideal toplum modeli belirli özellikleri içermektedir. Bu özellikler: insanı ve insani değerleri para olarak gören kapitalist sistemin insanları bozmadığı insana insan olduğu için değer verilen ideal bir toplum yapısı, gözetim ve gözetim mekanizmalarının olmadığı bir yönetim biçimi, kimlik kaybının olmadığı herkesin öz kimliğini geri kazandığı özel bireylerden oluşan bir toplum biçimi, sınıflaşmanın hiçbir şekilde oluşmadığı herkesin özel ve değerli olduğu bir toplum bütünlüğü, kurmaca gerçekliklerin olmadığı herkesin kendi gerçekliğini yaşadığı bir gerçeklik atmosferi, yaşanılan kötü günlerin hatırlatıcı görevini görüp hafıza kaybının yaşanmadığı bir tecrübe anıtı, paranoyak insanların uzak olduğu bir toplum birlikteliği, herhangi bir ideolojinin kol gezmediği özgür bir düzen, makineleşmeden uzak yalnızca insanın kol gücünün kullanıldığı bir üretim biçimi, son olarak da ekolojik kirlenme ve salgın hastalıkların uzak olduğu doğayla içi içe yaşayan sağlıklı bir toplum modeli şeklinde sıralanmaktadır. Yaşar Kemal’ in bu modeli yaratmak istemesinin en önemli sebebi insanlara örnek bir düzenin nasıl olması gerektiği göstermek istemesinden ileri gelmektedir.

Hacı Remzi, Nişancı Veli’ nin kim olduğunu merak etmiştir. Poyraz Musa onun Paşanın yanında ordu istihbaratında çalıştığını söylemiştir. Bunu duyan Hacı

Remzi içinden çok dikkatli olması gerektiğini kendi kendine söylemektedir. Nişancı Veli ile karşılaşınca ona karşı övgü sözcükleri söylemesine rağmen Nişancı Veli onu terslemiştir. Nişancı, Hacı Remzi' ye terslemekle kalmamış ayrıca Poyraz Musa' nın ona inandığını düşünerek ona da kızmaktadır.

“Haşan maşan başına çalınsin, iki yüzlü, bin yüzlü adam! Sen kim oluyorsun! Bu Hacı Poyrazda senin gibi bir adamı adam sayıyor da, sana dost olmuş. Tuh onun kalıbına, tuh onun madalyasına, tuh onun muskasına, tuh onun teknesine, tuh onun tabancasına. O, adam değil, Hacı Remzi olmuş. Hacı Remzi gibi domuz taşağı, gübre solucanı olmuş. Ben de onu ne kadar çok sevmişim. Yakında Hacı Remzi başınızı soktuğunuz evlerinizi de üstünüze yıkar da evlerinizin yerine arpa eker. Siz de açıkta aç çıplak kalırsınız.” (KSİ: 294-295)

Hacı Remzi çok korkmuştur. Nişancının arkasında çok büyük birinin olduğunu ve gönlünü alması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca amelelere kızmaktadır. “Allahın izniyle Cumhuriyet onları dünyaya numune birer çalışkan, dinine sadık vatandaş yapacaktır” (KSİ: 297). Hacı Remzi dükkanları unuttuğundan adada bulunan dokuz dükkânı almak için kasabanın yolunu tutarlar.

Bu sohbet sırasında Kavlakzade' nin elinin kendi işlerine de sekte vurabileceği üzerine düşünmektedirler. Ama onun Nişancı Veli' den çok korktuğunu bilmektedirler. Nişancı Veli' nin hükümet ile bir bağının bulunduğu şüphesi Kavlakzade' nin aklını kemirmektedir. “En çok da Nişancı Veliden korkuyor, o küçücük yaşlı adamdan. Sizin Ankarayla bir ilişkiniz olduğunu düşünüyor olmalı” (KSİ: 448).

Adaya yerleşecek olan doktorların savaş sırasında binlerce yaralı askeri iyileştirdiklerinden bahsetmektedirler. Kavlakzade' nin yapabilecekleri üzerine düşünürken Hayri Efendi yine devreye girer.

“Sizden, nedense ödü kopuyor. Bir de adada küçücük adam varmış, çok hünerliymiş. Orduda onun üstüne nişancı bir kişi yokmuş. Mareşalin da has adamıymış. Mareşalin, adaya büyük vazifeyle gönderdiği adamıymış. İsteddiği adamı, istediği yerde vurur, ona kimse karışamazmış. Bir de baytar yüzbaşısı varmış. Kavlakoğlu Ankaradan istihbarat almış, o adaya gelenlerin içlerinde

bir de Rum varmış, hepsi büyük vazifeye gelmişler, Karınca Adasına karargah kurmuşlar. İki de doktor geliyormuş, niçin? Kavlakzade sizlerden korktuğundan, adadan yöne dönüp bakamıyor bile.” (KSİ: 452)

Poyraz Musa, Musa Kazım, Vahap Bey, Hayri Efendi ve Kaymakamın bulunduğu lokantaya Kavlakzade Remzi gelmiştir. Kavlakzade görünürde yok iken Kaymakam:

“Köpek,” dedi, “göt yalayıcı köpek. Poyraz Bey bu köpeği çok korkutmuşsun. “Köpek,” dedi Vahap Bey, “iki yüzlü değil, bin yüzlü köpek.” Köpek ki ne köpek, dedi Hayri Bey. “Her devirde bu böyledir. İyiler hep zulüm görür, köpekler, göt yalayıcılar hep payidar olurlar, öyle değil mi?” (KSİ: 455)

Kavlakzade Remzi’ nin davetinde Miralay Poyrazın koluna girer. Hiç kimseden korkmayan ve herkesin hakkını çekinmeden yemekte olan Kavlakzade Remzi bu sahneye tanık olduğu zaman içine korku düşer. Poyraz ve Ada sakinleri ile ilgili çeşitli tahminler yürütmeye başlar.

“Poyraz dedikleri adamın kim olduğunu bildim. O yeşil bilye gibi dönüp duran gözlü Nişancı Velinin de kim olduğunu derakap anladım. Sonra gelen doktorlar? Sonra Baytar adlı adam? Hiç Baytar adında adam olur mu, o adam Teşkilatı Mahsusadandır, Baytar da onun lakabıdır. Şuna bakın, muhterem kahraman miralayla dünkü çocuk, tıfil Poyraz nasıl böyle kol kola gezer, ağız ağıza, herkesin içinde gizli konuşur, bakın bakın, bunlar konuşuyorlar, baba oğul, büyük kardeş, küçük kardeş, bin yıllık arkadaş gibi. Bunlar adamı iki sözle astırıverirler.” (TH: 121-122)

Kavlakzade Remzi İsmail’ in kendini öldüreceği korkusu sebebiyle boş durmamaktadır. Savcı ile konuşmasında Savcı’ nın kendisine yardım etmesini istemekte, Savcı ise aleyhine konuşacak üç şahit bulursa yardım edeceğini anlatır. Kavlakzade Remzi ise İsmail’ in aleyhine tek bir kişi bulamayacağını dile getirir. Savcı Kavlakzade Remzi’ nin kahraman olduğunu dile getirince Kavlakzade milletvekili seçildiği zaman İsmail’ i Ankara’ ya sokturmayacağını söylemektedir. Kavlakzade Remzi, Musa Kazım’ ın İsmail’ i çiftliğine sorumlusu olarak alması sebebiyle Musa Kazım’ ın Yunan casusu olduğu iddiasını ortaya atmaktadır. “Yakında onun casus olduğu bulunacaktır. Memleket de tehlikeli bir casustan kurtulacaktır. Barışta da

yurdumuzu canımızı koyarak koruyacağız. İşte ben sivil savaşta da yurdumuzu korumak için Mebus olacağım” (ÇDÇA: 165).

3.10 Korku

Yaşar Kemal, dörtleme boyunca korku ve tehdit unsurlarını neredeyse tüm karakterlerine yaşatarak ada sakinlerinin yeni bir yaşama olan tutkularını güçlü tutmaya çalışmıştır. Gülin Dede, heterotopik mekanları konu ettiği yüksek lisans tezinde heterotopya ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

“Heterotopya kelime anlamı olarak, bir organ ya da dokunun normalde gelişmesi gereken yerde değil, başka bir yerde gelişmesini tamamlayan tıbbi bir terimdir. Kendisi de tıp kökenli bir düşünür olan Foucault, heterotopyanın bu özelliğinden yola çıkarak, mekânsal farklılık ve uyumsuzluğa işaret eder. Bir tek gerçek mekânın içinde birçok zaman ve mekânın birden barınması olarak ifade ettiği heterotopya kavramını, ütopyaya karşıt olarak kullanır. Ütopyanın idealize edilmiş mekânsallığının yanında heterotopya, farklı, çelişen gerçekler, ötekileştirilmiş özneler ve birbirine benzemeyen sistemlerin üst üste gelmesiyle oluşan, baskıcı gücün karşısında duran alanları ve kişileri içeren mekânsal bir kavramdır.” (Dede, 2010: 27)

Yaşar Kemal, ütopyasını kurarken heterotopya kavramından yararlanmaktadır. Karınca Adasına gelen birçok insanın savaşta yaşadıkları ile ilgili bilgiler vermekle beraber zaman ve mekân değişimi yaparak, kişilerin bir anda geçmişte korku dolu dakikalar yaşadıkları zamanlara geçmelerini sağlamaktadır. Yaşar Kemal, ütopyasının idealize edilmiş mekansallığının yanında heterotopyanın, farklı, çelişen gerçekleri, ötekileştirmiş özne ve birbirine benzemeyen sistemleri kullanarak baskıcı gücün karşısında duran alanları ve kişileri içeren mekânsal kavramından da yararlanmaktadır.

Yaşar Kemal eserinde belirli simgeleri kullanarak ada sakinlerinin geçmişe zorunlu bir yolculuk yapmasına sebep olmaktadır. Örneğin Poyraz Musa, Zehra ile karşılaştığında veya Zehra’ nın göğüslerini gördüğünde bir anda hayal ile gerçek birbirine karışmakta Poyraz Musa kendini kâbusu haline gelen anların içinde bulmaktadır. Şehmus sürekli askerden ve savaşlardan kaçtığı için lakabı Asker Şehmus olmuştur. Kaçak Hasan asılmaktan korktuğu için kaçtığından Kaçak lakabını almıştır.

Bu iki asker korkularından kurtulamadıklarından, bir şekilde geçmişlerini de yanlarında taşımaktadırlar. Kaçak Hasan ve Asker Şehmus, Karınca Adasına gelmeden önceki yaşamlarında sisteme başkaldırmış ve bu nedenle ötekileştirilmiş iki özne durumundadır. Öte yandan, kişiler Karınca Adasının güzelliklerini yaşarken geçmişte yaşadıkları zorluklar sürekli akıllarını meşgul etmektedir. Kısacası, Karınca Adası sakinleri yeni yaşamlarında sırasıyla şu evrelerden geçmektedir. Kişilerin yaşam haklarının ellerinden alınması, buna tepki olarak bulunulmakta olan kötü ortamdan kaçış, yeni bir kimlik oluşturma isteği, yeni bir yere yerleşme ve hayata sıfırdan başlama.

Aşağıda paragraflarda kişilerin geçmişte yaşadıkları ve yanlarında getirdikleri korkular verilmeye çalışılmıştır:

Romanın ilk sayfalarından itibaren Poyraz Musa' nın gözüne bir karartı çarpmaktadır. Bu karartı belli belirsiz bir gözüklüp bir kaybolmakta ve Poyraz Musa' nın içine bir korku çöreklenmesine sebep olmaktadır. “Orada, pembe çalılıarın arasında kıpırdayan, sonra yürüyen, siner, koşar gibi eden, ardından da yitip ortadan silinen bir karartı çarptı gözüne. İçini bir korku, bir tedirginlik aldı” (FSKAB: 12). Poyraz Musa adanın etrafında nereye bakarsa baksın belli belirsiz bir karartı gördüğünden bahsetmektedir. “Pencereden karşı tepeye, yel değirmeninin o yanlara bakınca, gene belli belirsiz karartıyı gördü. Bu karartı insan karartısıydı ya, insan karartısıysa, neden yanına gelmiyordu?” (FSKAB: 16).

Dörtlemenin ikinci kitabı olan *Karınca'nın Su İçtiği* romanının başlangıcıyla birlikte Karınca Adası sakinleri kayıkla bir adamın adaya geldiğini görürler ama nerede olduğunu bulamazlar. Karınca Adası'na gelen adamın ismi Kerim' dir. Kerim, amcasının oğlunu aramaktadır. Poyraz Musa, Vasili ve Lena Ana adaya gelen bu kişinin Poyraz Musa' yı öldürmek isteyenlerden birisi olduğunu düşünürler. Ayrıca

adaya gelen adamı öldürüp, öldürmemeleri gerektiği üzerine konuşmaktadırlar. Yaşar Kemal o sırada karakterlerin ağzından ölüm ve öldürme ile ilgili şunları dile getirir. “İşte bu delikanlı araya araya bu adayı bulmuş, ya ölecek, ya öldürecek. İnsan hiç ölmek ister mi? Öldürmek de ölmek gibi bir şey. İnsan, ne için olursa olsun hiç öldürebilir mi?” (KSİ: 20). Ölüm ve öldürmeyle ilgili yapılan sorgulamanın ardından Yaşar Kemal tüm bu gaddarlık ve deliliklerin sebebini anlamaya çalışmaktadır. Her insanın bir korkusu olduğunu ve bu korkudan kaçmak adına elinden geleni yaptığını dile getirmektedir. İnsanın ölüm istemediğini tam tersi umutla hayata bağlanmak istediğini anlatmaya çalışmaktadır.

“İnsanların bütün delilikleri, gaddarlıkları bu ölüm korkusu, bu yok oluş yüzünden mi? Ne demişti Vasili, ölüm korkusundan kaçtım papaz okulundan. Orada insanın üstüne dört yandan ölüm, karanlık yağıyor, insanın, yoğun karanlık içinde eli ayağı çözüyor, insan ölümden ne kadar korkarsa o kadar da ölüm mü istiyor, yalan.” (KSİ: 21)

Melek Hatun, İda dağından söz açmıştır. Poyraz eğer isterse onu hemen İda dağına götürebileceğini söylemektedir. Melek Hatun ise hayallerinde yaşattığı İda dağının yerinde durup durmadığıyla ilgili soru sormaktadır. “Ama benim binbir çiçekli, bin pınarlı, bin kadın, bin erkek, bin insanla mengi tutulan dağım yerinde duruyor mola?” (KSİ: 463). Yaşanılan savaşlar insanların bildikleri şeyler ile alakalı olarak şüpheye düşmesine sebep olmaktadır. Yaşar Kemal, Melek Hatun kanalıyla insanlığın içinde bulunduğu kaos ortamının her şeyi yok edebilme potansiyeline sahip olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Melek Hatun çok sevdiği ve kavuşmak istediği İda dağının yok olup olmamasıyla ilgili korkuya kapılmaktadır. Yaşar Kemal, Karınca Adasının yeni sakinlerinin hepsinin bir şekilde yanında bir korku taşıdığını göstermektedir.

Poyraz Musa’ nın diğer bir korkusu ise savaş sırasında yaşamış olduğu kötü olayların bir türlü peşini bırakmamasıdır. Poyraz Musa ilk iki romanın sayfaları

boyunca sürekli savaş sırasında tanık olduğu dehşet verici olayları yeniden yaşıyormuşçasına zihninde canlandırmaktadır.

“Dicle nehrinin kıyılarında kumların üstünde seğiren, durmadan kanayan Yezidi kızlarının kuma belenmiş memeleri, gökte dönen ve titreyen, seğiren, kanayan kızların kökünden kesilmiş memeleri üstüne kanatlarını dikerek, kısarak inen yırtıcı kuşlar. Yırtıcı kuşlar memelerin üstüne inerken Poyraz gözlerini kapattı. Memelerin üstüne kanatları dürülmüş kuşların indiğini ne zaman görse gözlerini kapatıyordu” (KSİ: 468)

Poyraz Musa’ yı öldürmek için Karınca Adasına Süleyman adında biri gelmiştir. Poyraz Musa’ nın aslında hiçbir suçunu olmadığı yorumu yapılmaktadır.

“Süleyman, yakında gencecik bir adamı öldürecek, üstelik de hiç kimseyi öldürmemiş bir adamı. Yağmaya katılmayan, atının üstünde uzakta duran, bir tek kurşun bile sıkmayan, kan akıtmayan, sonra da atını Emir in otağına sürüp canını kurtaran, bir günahsız adamı öldürecek.” (TH: 10)

Poyraz Musa yel değirmeninde Zehra ile bulunduğu sırada savaşı ve hiç peşini bırakmayan korkularını anlatmaya başlar.

“Savaşı anlatmaya başladı, en küçük ayrıntısına kadar çarpışmaları, korkularını, ölümü her gün yaşadığını, çarpışmaya girmeden korkudan deli olduğunu, çarpışmaya girdikten sonra, iliklerine işlemiş korkunun usul usul geçtiğini söyledi. Yezidi kırımını, kızların memelerinin kesilip kumların üstüne atılıp seğirdiği yere gelince birden sustu.” (TH: 81)

Yaşar Kemal, korkuya sebep olanın ne olduğunun cevabını vermektedir. İnsanlar sürekli olarak savaş atmosferi içinde bulduklarından korku içlerine işlemiş bulunmaktadır. Savaş insanların denge terazisinin ayarlarıyla oynadığından verilen tepkiler birbirini tutmamaktadır. Ölenler ve ölmeyenler arasında çok fark yoktur. Çünkü hayatta kalanlar yaşadıkları zorluklarla beraber her gün yeniden ölmektedir. Yaşar Kemal, korku olgusunun yitirilmemesini şükür sebebi olarak görmektedir. Korku olgusu Yaşar Kemal’ in kurduğu ütopyasının ana ayaklarından biri durumundadır. Yaşar Kemal, korku olgusunu kullanarak yarattığı karakterlerin daha iyi bir yaşam arzusunun peşinde koşması için heyecanlarını alevlendirmektedir.

“Bu savaşlar bizi perişan etti. Korku bizim iliklerimize işlemiş. Ya köküne kadar, ölüncesine korkuyoruz ya da hiçbir şeyi umursamıyoruz. Biz her

şeyimizi, insanlığımızı yitirdik. Bu savaşlar neyimiz var, neyimiz yoksa hepsini aldı götürdü. Yüreğimiz çırılçıplak kaldı. Ölenlerimiz öldü, ölmeyenlerimiz de paramparça, liyme liyme. Çok şükür ki daha korkuyoruz. Onu yitirmedik. Ya onu da yitirseydik, korkuyu da!” (FSKAB: 274)

Kavlakzade Remzi’ nin davetinden geri dönüşte herkes Hasan’ a kaçak olmadığını anlatmaya çalışır. Kim ne konuşursa konuşsun Hasan taş parçası gibi durmaktadır. Kaçak Hasan’ ın kâbusu haline gelen asılma korkusu peşini bırakmamaktadır. Baytar kendine gelmesi için Hasan’ a yardım etmektedir. “Baytar onu kucakladı hamamlığa götürdü, kovanın birinin suyu sıcaktı, Baytar onu bir küçük iskemleye oturttu, kokulu sabunla köpürterek saçlarını, boynunu, bedenini bir iyicene yudu, giydirdi, koluna girdi masaya oturttu” (TH: 139).

Poyraz Musa, Zehra’ yı her gördüğünde hafızasından hiç çıkaramadığı kâbus gibi anlar tekrar ortaya çıkması kendisini sorgulamasına sebep olmaktadır. Fırat kıyısında Yezidilerin yaşadıkları, bu işin içinde bulunması ve engelleyememesi en büyük pişmanlıştır. Kadınların yaşamış olduğu zulüme tanıklık etmesi ise hiç aklından çıkmamakta ve en büyük kâbusu olmuş durumdadır. Poyraz Musa sürekli olarak gerçek ve düşü birbirine karıştırarak yaşamaktadır. Bu gördüklerinin düş mü, hayal mi, gerçek mi olduğuna bir türlü karar verememektedir.

“Fırat kıyısındaki Yezidiler hiç gözlerinin önünden gitmiyor, bu işe girdiğinden dolayı da kendini bir türlü bağışlamıyordu. Önerine geleni soyup üstlerinde ne var ne yoksa alıyor, ölüleri hançerleyip suya atıyorlardı. Kadınlara, kızlara başka türlü ölüm uyguluyorlardı, onları önce çırılçıplak soyuyor, yan yana diziyorlar, içlerinden en güzellerini seçip bir başka yere götürüyorlardı, sonra da işe girip kızların, kadınların memelerini kesiyor, memeleri kumların üstüne atıyorlardı, memeler kumların üstünde kanayarak bir süre seğiriyordu.” (TH: 223)

Poyraz Musa, Zehra onu etkilediği andan itibaren sürekli savaş sırasında kadınların yaşadıkları kâbus gibi dakikalar aklına gelmektedir. Poyraz Musa yaşadığı kötü olaylara engel olamadığından kendini suçlu görmektedir. Ayrıca bu suçluluk psikolojisi ile beraber kendi mutluluğuna dört elle sarılmaya karşı durmaktadır. Savaş

sırasında yaşamış olduğu ‘kadın kırımları’ Poyraz Musa’ nın suçluluk psikolojisini alevlendirmektedir. Zehra ile karşılaştığı her an onun hafızasını işgal ederek tam anlamıyla mutluluğa ve huzura kavuşmasını engellemektedir.

“Zehranın memelerini gördüğünden bu yana kumların üstünde seğiren kanlı memeler gözlerinin önüne geliyor, Zehra Yezidi kadınların sırasında, uzun saçları, iri mavi gözleri, hüznü yüzü, gamzeli yanaklarıyla anadan doğma duruyor, bir kılıç geliyor, onun memelerini kökünden kesiyor, çölün kumlarına atıyor, seğiren kanlı memelerin üstüne kartallar iniyordu. Kiminde de sıralanmış çıplak kadınlar siliniyor, ulu Fırat suyunun yanında anadan doğma Zehra kumların üstünde dimdik duruyor, memesini kökünden kesecek kılıcı bekliyordu. Kanayan memelerin içinde Zehranın memeleri de seğiriyor, Zehranın ölü bedeni de Fırata atılıyordu. Kiminde de düpedüz düş görüyordu. Düşünde de kadın kırımları onu bir türlü bırakmıyordu.” (TH: 223-224)

Yaşar Kemal, Dengbej Uso kanalıyla insanı kötü hallere düşüren şeyin ölüm korkusu olup olmadığı üzerine düşünmektedir. Fakat insanın kötü hallere düşmesinin sorumlusu olarak insanı görmektedir. Kendisinin en çok hak yiyen kişileri baş olarak seçtiğini ve bu kişileri kahraman olarak görerek kendi kendini zor duruma düşürdüğünü anlatmaya çalışmaktadır.

“Seni ölüm korkusu mu bu hale getirdi, eeey insanoğlu, eğer insanlıktan çıkmasaydın, ölüm korkusu gelir çürütecek kadar senin yüreğine yerleşemez, seni kendi kendinin düşmanı, yaratıkların en aşağılığı haline getiremezdi, diyordu. Sen yaptın bu işi, kendi kendine sen yaptın. En çok adam öldürenleri kahraman sen yaptın. Onları kahraman yapıp başına taç yaptın, mutlu mu oldun?” (TH: 262)

Yaşar Kemal, *Çıplak Deniz Çıplak Ada* romanının başlarında Şeyhin, Abbas’ a düşman olmasının sebebini ve onu öldürmek için peşine bu kadar adam takmasının nedenini Kerim’ in anlattıklarıyla beraber ortaya çıkarmaktadır. Poyraz Musa savaş sırasında hiç kimseyi öldürmemiştir. Poyraz Musa, adam öldürmediğini dile getirmektedir. “Ben adam öldürmesini bilmem. Sarıkamışta bile adam öldürmedim” (TH: 26). Bu cümleden de anlaşılacağı üzere Abbas hiç kimseyi öldürmemiş yalnızca olayların seyircisi durumundadır. Şeyh’ e göre Abbas adlı kişi kendisinin onuruyla oynadığından ölüm ile cezalandırılması ve teşhir edilmesi gerekmektedir.

“Haramiler bizi bastıklarında, çadırları ateşe verdiklerinde, o, Abbas atının üstünde, orada ortalıkta kan gövdeyi götürürken orada öyle orada öyle durmuş seyirliyor üstüne yağmur gibi kurşun yağıyordu. Yağıyor o hiç aldırılmıyor, olup bitenle alay ediyordu. Şeyh bağırmaya başladı, haramilerin başı şu adam, yakalayın, öldürün.” (ÇDÇA: 27)

Şeyhin adamlarından adaya gelip eli boş dönenler ortadan kaldırılmaktadır.

Bedevi Şeyh’ i Kerim’i oğlu gibi sevdiğinden onun müjdeli bir haber ile geri döneceği düşünülmektedir. Kerim, Poyraz Musa’ yı öldürüp geri dönmezse öldürüleceğini bilmekte, diğer yandan ise ortada başka bir korku daha gezmektedir. Bu korku Nişancı Veli’ nin onları öldüreceği korkusudur. Kerim ve Peri, Nişancı Veli’ nin korkusundan bir süre boyunca Karınca Adasına dönmekte zorlanmıştır. Karınca Adasına geri döndükleri zaman ise Nişancı Veli onları beklemedikleri şekilde karşılaşmış durumdadır. “Hoş gelmişsiniz çocuklarım, hoş gelmişsiniz. Hepimiz sizi bekliyorduk, hoş gelmişsiniz” (ÇDÇA: 35).

Musa Kazım’ ın kızları Zehra ve Nesibe Girit’ e geri döneceklerini düşündüklerinden çeyiz sandıklarını açamamışlardır. Sandıkları açabilmek için Nesibe konuyu babasına açtığı zaman Musa Kazım bu duruma sıcak bakmadığını söyleyip, Girit’ e geri dönmenin bir yolunu bulacağını anlatmaktadır. Kızların korkusu mutluluğu ve sevgiyi bulmuşken bu sevgiye ve mutluluğa kavuşamama korkusudur. Şerife Hatun’ un kocası Şehmus kızların korkmaması gerektiğini hiç kimsenin hiçbir yere gidemeyeceğini belirtmekte, Karınca Adasının adada yaşayan kişilerin alınına yazıldığını söylemektedir. Şerife Hatun’ a göre ise dokuyacağı kilim Zehra’ nın evlenme yadigarı olacaktır.

Yaşar Kemal, çeşitli karakterleri ve simgeleri ayna gibi kullanma yolunu seçmiştir. Bu karakter ve simgeleri ayna gibi kullanarak kişilerin yaşadıkları olumsuz anlara geri dönmelerini sağlamıştır. Yılmaz, Michel Foucault’ nun ayna ve heterotopya ile ilgili dile getirdiği görüşlerine yorum yapmaktadır:

“Foucault aynaya baktığında kişinin kendini olmadığı yerde, bir yüzeyin arkasına açılan gerçektışı, hayali bir mekânda gördüğünden bahsederken, bir tür gölge haline gelmesinin bir ütopya olduğunu belirtir. Ancak aynadan döndüğünde kişi bu kez kendini bulunduğu yerde oluşturmaya başlar. Bir başka deyişle ayna, ona bakıldığı anda işgal edilen yeri hem kesinlikle gerçek, hem de kesinlikle gerçek dışı kıldığı anlamda bir heterotopya görevi görür.” (Yılmaz, 2018: 53)

Yaşar Kemal, ütopyasını yaratırken heterotopya kavramını kullanarak kişilerin bir şekilde geçmişte yaşadıklarını unutmalarını istememiştir. Bunun sebebi kişilerin yaşanan hataları yeniden tekrarlamalarını istememesinden ileri gelmektedir. Karınca Adasında yaşamakta olan insanlar hayat hikayelerini anlatırken, geçmişte yaşamış oldukları kötü anılar sayesinde bir anda kendilerini buldukları yerden farklı bir mekânda bulmaktadırlar. Kişiler bu mekanlardan geri döndüklerinde kendilerini bir şekilde yeniden oluşturmaya başlamaktadırlar. Yaşar Kemal, ütopyasında heterotopyaların bu özelliğini kullanarak, kişilerin kötü geçmişlerinden kurtulup arınmalarının önünü açmak istemektedir.

3.11 Geçmişe Olan Özlem

Herkes geçmişine özlem duymaktadır. Yaşar Kemal, hiç kimseye geçmiş hayatını unutturmamaktadır. Topluma dikte ettirilmeye çalışılan bir yaşam düzeni yok hükmündedir. Yaşar Kemal, birçok karakterin geçmişe olan özlemini kullanarak geçmiş olgusunu ütopyasının en büyük zenginliği konumuna getirme yolunu seçmektedir. İnsanlar geçmişte yaşamakta oldukları güzel anılarını düşünerek, güzel bir şimdi ve gelecek kurma adına ellerinden gelenin en iyisini yapmaktadır. Yaşar Kemal, karakterlerine geçmiş güzel günlerini hatırlatarak, daha önce yaşamış oldukları toplumlardaki güzellikleri, oluşturmakta olduğu ütopyasının içerisine çeşitlilik olarak katmaktadır.

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanının başlarında Poyraz Musa adadan ayrılıp kasabaya gider. Poyraz Musa resmi işlerini yoluna kayabilmek adına bilgi

alabilmek için berberin yolunu tutar. Bilindiği üzere bir toplumun nabzını ölçebilmek için en yararlı kaynak toplumun her kesimiyle bağ kurabilen bir iş kolunu çıkış noktası yapmaktır. Romanın konu aldığı dönemde bu duruma en uygun düşen iş kolu ise berber olacaktır. Yaşar Kemal, Berber Nuri' nin kanalıyla savaş ve savaşla beraber gelen değişikliklerle birlikte eskiye duyulan özleme değinmektedir. Yaşar Kemal birçok iş kolunun zor durumda olduğunun örneğini vermeye çalışmaktadır. Berber Nuri' nin eski günlere olan özlemi aşağıdaki paragraflarda açıkça görülmektedir. Berber Nuri içinde bulunduğu ortam ve durumdan pek hoşnut görünmemektedir.

“Benim adım, Uğur İncelik Berberi Nuri. Ben buraya İstanbul'dan geldim. Beyoğlunda büyük bir berber salonum vardı, hem kadın ve hem de erkek. Dokuz tane kız erkek Rum kalfa çalışırdı, yanımda. Felek gözün kör olsun, evin yakılsın felek.” Durdu, derin derin içini çekti. “Biz böyle olacak adam mıydık! Harp çıktı, biz de bu kasabaya düştük, bu dükkânı belki bu yüz yaşında bir adamdan satın aldık.” (FSKAB: 22)

“Ne dediler de bu Rumları buradan gönderdiler! İşte burada kardeş kardeş yaşayıp gidiyorduk. Onlar bize hiçbir şey yapmadılar ki... Onlar gidince betberek de gitti.” (FSKAB: 22)

Karınca'nın Su İçtiği romanının dördüncü bölümü Karınca Adasında doktorluk yapmış olan Baytar Cemil' in Rusların elinden tutsaklıktan kurtuluşunun anlatılması ile başlamaktadır. Baytar Cemil adaya geldiğinde söylediği gibi ailesini aramak için Van' a gider. Baytar Cemil yolda dinlenirken uykuya dalmış ve aklından şu sözleri geçirmektedir. Baytar Cemil o ana kadar yaşadıklarının muhasebesini yapmaktadır. “Nereden gelmiş, nereye gidiyordu, şimdi neredeydi, ne yapıyordu? Savaş çoktan bitmiş, bahar gelmiş, görkemli güneş ışıkları ovaları, dağları, suları ışığa boğmuştu” (KSİ: 144). Yaşar Kemal savaşın çoktan bittiğini artık güzel günlerin haberi olan baharın geldiğini ve insanların içini aydınlatacak aydınlığın çok da uzak olmadığını haberini vermektedir.

Baytar Cemil, eskiye özlem duymakta eski şehirler ve insanların arasındaki uyumdan bahsetmektedir. Yaşar Kemal burada insanların aslında o ideal kente ve ideal

düzene daha önceden kavuştuklarını anlatmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal' in Baytar Cemil' i kullanarak anlattığı bu düzende herkes kardeş gibi yaşamakta, şehirde bir kişinin başı belaya girse herkes yardıma koşmakta, kimse birbirine tek bir kaba söz söylememekte ve en önemlisi insanın insana olan sevgisi ve saygısı en seviyededir.

“Öylesine de uyumlu bir yaşayış ki Müslümanı, Hıristiyanı, Asurisi, Yezidisi hiçbir ayırım gözetmeden kardeşcesine, yürek yüreğe yaşarlardı. Şehirde bir kişinin başına herhangi bir hal gelmesin, bütün şehir ayağa kalkar, o kişinin yardımına koşarlardı. Kimse kimseye, ne için olursa olsun saygısızlık edemez, en küçük bir kaba sözde bile bulunamazdı. Baytarın gün görmüş babası, "İşte bütün eski şehirler böyledir. Eski şehirlerde insanın insana saygısı, sevgisi bir kuraldır. Bir insanın bir insanı aşağılaması büyük suçtur," derdi.” (KSI: 146-147)

Baytar Cemil' in ailesini bulmak amacıyla gittiği şehri eski durumunda bulunmamaktadır. Baytar Cemil, daha önce yaşamakta olduğu şehri gördüğü andaki durumuyla geçmişini karşılaştırarak anlatır. Eski şehir anlatılırken yaşamsal betimlemeler zaman kavramıyla birleştirilerek anlatılmaktadır. Baytar Cemil, savaştan sonra şehrin eski halinden hiçbir eser kalmadığını dile getirmektedir. Baytar Cemil, içinde bulunduğu zamandan koparak eski güzel günleri ve eski mutlu düzenlerini anımsamaktadır.

Baytar Cemil, Şükrü Efendi adaya geldiği zaman kimsenin ağzından savaş üzerine hiçbir kelime çıkmaması için tembihlemektedir. Herkes evlerine dağıldığında bir tek dengbej beklemektedir. Dengbejin ağzından çıkan destandan geldikleri yerde çok mutlu ve sevgi dolu oldukları dökülmekte, insanın savaşı neden çıkardığı sorgulanmaktadır. Yaşar Kemal, eskiden insanların, gökteki kuşun, yerdeki karıncanın bile mutlu olduğunu herkesin çocuklar gibi ağız dolusu güldüğünden bahsetmektedir. Aslında insanın akıllı ve vicdan sahibi olduğunu, ayrıca yüreğinin tümüyle sevgi dolu olduğunu ama bunları unutup savaşı yarattığını anlatmaktadır. Savaş ile beraber yeni doğanların bile ölü doğduğunu altını çizmektedir. Yaşar Kemal, çocukların

yaşanmakta olan düzen içerisinde hiçbir geleceğinin ve gelecek hayalinin olmayacağını göstermek istemektedir.

“Geldik dünyanın öteki ucundan, Cudi dağının mor çiçekli yamaçlarından, insanlar mutluydu, gökteki kuş, yerdeki karınca mutluydu, mutluydu, mutluydu insanlar, ağız dolusu gülüyordu, sen insanoğlusun, sen akıllı, sen vicdanlı, senin yüreğin ağzına kadar sevgi doluydu, savaşı yarattın, yaratmaz olaydın, insanoğlu zaten doğduğu gün ölmüştü. Bu sevince ne için kendi elinle son veriyorsun, diyordu.” (TH: 261)

Yaşar Kemal, Dengbej kanalıyla insanın dünyaya bir kere geldiğini, dünyaya gelmenin sevincini yaşamış kişilerin ve hayata gözlerini yumarken huzur içinde ölmesi gerekirken neden savaşları çıkarıp kendi kedinin ölümüne sebep olduğunu sorgulamaktadır. Yaratıcı tarafından bahşedilen aklın neden güzel işler gerçekleştirmek adına kullanılmadığını ve içi sonsuz sevgi ile dolu olan insanın bu sevgiyi kullanarak savaşın önüne geçemediğini anlamaya çalışmaktadır.

“Dünya kurulduğundan bu yana bir kez gelmiş, dünyaya gelmenin, yaşamın erişilmez sevincine varmış, mutluluğa erişmiş, bu dünyadan ağız tadıyla gidecek insanı öldürüyor, onu gözü açık, sevince, sevgiye doyamamış insanoğlunu, ne için, ne için, ne için toprağa gönderiyorsun, o toprak olacak, bir daha hiç hiç bu dünyaya gelmeyecek. Kendini öldüresin diye mi sana verildi bu akıl, bu yürek dolusu sevgi?” (TH: 261)

Yaşar Kemal her şeyin insanla birlikte güzel olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. İnsansız olan bir dünyayı sevgisizliğin ve karanlığın kaplayacağını söylemektedir. Bütün yaşanan kötü olayların sorumlusu olarak kendi çıkarlarından başka bir şey düşünmemekte olan insanları suçlamaktadır. İnsanın daha güzel bir dünya yaratmak adına gücünü sevgiye ve iyiliğe harcaması gerektiğini, insanın kalbinin ve iliklerinin tamamıyla sevgi dolu olduğunu, bunları yapması için gereken gücün kendinde bulunduğunu ve yapılması gereken şeyin temel duygu olan sevgiyi hatırlaması gerektiğidir.

“İnsansız, sevgisiz dünya neye yarar ki, ışıksız bir dünya neye yarar ki? Sen ne yaptın ey insanoğlu, sen ne yaptın, sen ne yaptın da dünyamızı öldürdün, sevinç ışığımızı söndürdün, dünyamızı yaratıldığı, yaratıldığından da güzel yapmaya, savaşa, kötülüğe harcadığın gücünü, sevgiye harcasan ne olurdu,

ey insanoğlu senin yüreginde öldürme yok, iliklerine kadar sevgiyle dolusun.” (TH: 262)

Musa Kazım, Poyraz Musa ve Ali Çavuş ile birlikte satın aldığı çiftliği kontrol etmeye gider. Çiftliğe vardıklarında çiftliğin durumunun çok iyi olduğuna tanık olurlar ama daha yapılacak işler bulunmaktadır. Çiftliğin yakınındaki nehir üzerine konuşurken herkesin aklına kendi yaşadığı yerin güzellikleri gelir. Herkes kendi pınarının güzelliğinden bahsetmektedir. Söz sırası Musa Kazım’ a gelince Akdeniz’ in toprak kokusuna anlam yüklemektedir. Herkesin daha önce yaşadığı hayatına bir şekilde özlem duymaktadır. İnsanlar daha önceki hayatlarından memnundurlar ama insanlığın içine girmiş olduğu kaotik düzen onların güzel giden yaşantılarını kaos ortamını sürüklemiş durumdadır. Musa Kazım eskiye özlem duysa da yine de bulunduğu ortamın ne kadar olduğunun farkındadır ve bu ortamın içinde bulunduğundan şükretmektedir.

“Akdeniz dünyasının hiç kokusu olmasa, yani çiçeğinin, otunun suyunun, denizinin, ağacının, terinin, hiçbir şeyinin kokusu olmasa toprağının kokusu yeter. Hele yağmur başlarken, damlalar seyrek seyrek düşerken, topraktan bir koku yükselir, insan da erişilmez bir sevinçle kendinden geçer. İşte bu koku Akdeniz toprağının kokusudur. Burası da Akdenizin ortasında olmasa bile, gene de Akdenizdir.” (ÇDÇA: 87)

Adadaki insanlar memleketlerini anlatıp durmaktadır. Adadaki herkes kendi memleketinin cennet gibi olduğunu söylemekte, memleketlerinden uzak kalmalarının tek suçlusu olarak savaşı görmektedirler. “İşte bizi savaşlar bu hale düşürdü. Böyle savaşlı bir dünya olmasaydı insan soyu hiç böyle olur muydu, hiç böyle birbirlerinin gözlerini oyarlar mıydı?” (ÇDÇA: 125).

Bölüm 4

YAŞAR KEMAL' İN ÜTOPYASININ ÖNE ÇIKAN ÖĞELERİ

4.1 Başkaldırı

Ütopya yazarı Thomas More ve *Güneş Ülkesi* yazarı Thomas Campanella içinde yaşamakta oldukları sosyal ve siyasal anlamda çalkantılı döneme karşı eserleri yoluyla başkaldırmak istemişlerdir. Amaçları akla ve hoşgörüyü güvenerek ideal bir toplum düzeni oluşturulabileceğidir.

Poyraz Musa ailesini görmek üzere köyüne geri döndüğünde köyünün içine girmekten çekinir. Sonunda cesaretlenip köye girer fakat köyünde hiçbir canlı bulamaz sanki herkes ortadan kaybolmuş durumdadır. O yörede bulunan hiç kimse köylülerin nereye gittiklerini bilmemektedir. Abbas kasabaya doğru gidince orada Davut Ali Bey ile karşılaşır. Birçok insan gibi Davut Ali Bey' in oğulları da Sarıkamış' tan dönemediğinden, Poyraz Musa' nın geri dönmesi insanların içine umut ışığının doğmasını sağlamaktadır. “Oğlum Abbas, sağ olası, var olası, geldin de insanların içine bir umut ışığı yaktın” (FSKAB: 286). Poyraz Musa savaşta hayatta kalarak adeta ölüme, tüm sorunlara ve tehlikelere başkaldırmayı başarmış konumdadır. Bu geri dönüş olayı geri de sevdiklerini bekleyen insanlar için bir başkaldırı hareketidir. Poyraz' ın fitilini ateşlediği bu başkaldırı hareketi ile birlikte insanlar artık daha güzel günlerin hayalini kurmaktan öteye giderek istedikleri hayata kavuşabileceklerdir. Nişancı Veli ve eşi Sultan gemi yolculuğuyla kasabaya varıp, Hayri Efendinin evinde misafir olarak kalmaktadır. Sultan onlara mavi gemi düşünüyü anlatınca, bu düş onlara

askere giden çocukların bir şekilde geri döneceği üzerine yorumlanmıştır. Hayri Efendi ve eşi çok mutlu olduğundan içlerine umut dolmuştur. Hayri Efendi Hanımına şunları dile getirir. “Künyesi geldikten yedi yıl, on, on beş yıl sonra esirlikten dönen ne kadar çok, ne kadar çok asker görmedik, duymadık mı? Niye bunu düşünmedik de ölmüşler gibi bizim çocuklara ağıtlar yakıp kendimizi öldürdük, harap ettik” (TH: 215). Savaşı yaşayan ve gencecik çocuklarını savaşa kaptıran insanlar rüya bile olsa her umut verici habere sarılmaktadır. Bu haberler insanlara hayatta durabilecek gücü vermektedir. İnsanlar bu güce tutunarak tüm zorluklara karşı başkaldırmaya çalışmaktadır.

Poyraz Musa yeni kimliğini aldıktan sonra Nüfus Memuru Üzeyir Han' ın evine misafir olarak gitmiş bulunmaktadır. Üzeyir Han ile Poyraz Musa arasında geçen sohbette insanlığa vurgu yapılmaktadır. Üzeyir Han kendi kökleri olan Kafkasya tarihinin insanlığın tarihi olduğunu dile getirmektedir.

“Ateşi tanrılardan çalıp da insanlığa armağan eden kişi kim, bir Akdenizli. O ateşi çalıp da insanlara verince ateşin sahipleri tanrılar ne yaptılar, gazaba geldiler, ateş hırsızını cezalandırdılar. Cezası neydi, onu aldılar götürdüler. Kafi Kuhinin en uzak, göğü delmiş doruğundaki sivri, çakmaktaşıdan ustura gibi keskin kayalığa ellerinden ayaklarından ağır zincirlerle bağladılar. Kartallar, her sabah geliyorlar, onun ciğerinden bir parça alıp gidiyorlardı. İşte, Kafkas dağının halkları bundan, bir gün haberdar oldular. Bir insana tanrıların böylesine zulmetmesi ağırlarına gitti. Ama ne yapabilirler, çıkılmaz inilmez dağın en sarp, en yüce doruğundaki insanı nasıl kurtarabilirlerdi. Yıllar sürdü dağla insanlığın savaşı ve bir gün yol doruğa kadar çıktı. Ateş hırsız onları gördü. Teni yanmış, bakır rengi olmuştu. Göğsü de kan içindeydi. Kanı, bütün kayayı kırmızıya boyamıştı. Sakalı uzamış, göğsüne kadar inmişti. İnsanlar yanına kadar çıkınca duru, mavi, iri gözleri sevinçten yaşardı. 'Biliyordum,' dedi, 'ben bu insan soyunu biliyordum, bir gün ne yapıp edip, beni buradan kurtaracaklarını biliyordum,' dedi.” (FSKAB: 44)

Ateşi tanrılardan çalıp insanlığa armağan eden kişi başkaldırı kültürünün fitilini ateşleyen kişi konumundadır. Ateşi çalan kişi Prometheustur. Prometheus, ateşi tanrılardan çalarak onların buyruğuna karşı gelmiş bulunmaktadır. Ateşi tanrılardan

çalmak insanlık için çok büyük bir dönüm noktası durumundadır. Orhan Hançerlioğlu

Felsefe Ansiklopedisi' nde Prometheus ile ilgili şu bilgilere yer vermektedir:

“Prometheus Yunan mitolojisinde Tanrılara başkaldırmanın simgesi olarak ilerisürülen Yunan devidir. Mitolojik bir dev olan Prometheus felsefe dilinde özgürlüğün, aydınlanmanın, ‘insanların ahyonu olan din’ kurumuna ve tanrılara başkaldırmanın simgesi olarak kullanılmıştır. Prometheus düşünce dünyasında karşı gelmenin simgesi olmuştur. Prometheus Yunan mitolojisinin en ilginç tipidir. İlk erkek-insanları tanrılardan öç almak için o yaratmıştır. Prometheus, bencilliklerinden ve despotluklarından ötürü tanrılara, özellikle de Zeus’ a kızmaktadır. Prometheus, öteki kardeşleri gibi tanrısal düzene kafa tutmuş karşı çıkmış, ne var ki öteki kardeşlerinden farklı olarak sonunda insanlar yaratmak ve onlara ateşi (yaratıcılığı, bilimi, uygarlığı) vermekle düzeni değiştirmeyi başarmıştır.” (Hançerlioğlu, 1978: 266)

Üzeyir Han’ ın Kafkas insanları üzerine olan şu sözleri çok önemlidir. Yaşar Kemal bu sözleri Üzeyir Han’ ın ağzından söyleterek tüm insanlığa karşı uyarı yapmaktadır. Başkaldırı kültürünün unutulduğunu ve bununla beraber köleleşmenin bir daha gitmemek üzere geri geldiğini söylemektedir. “Kafkas insanları tanrılara bile başkaldırmışlardı. Başkaldırmayı unuttunca da köleleşmişler, dünyanın dört yanına dağılmışlardı. Hanları bir kasabada nüfus memurluğu yapıyordu. Ateş hırsızını tanrıların gazabından kurtaran halk şimdi ne halde!” (FSKAB: 45).

Üzeyir Han başkaldırı kültürünün anlatımının ardından Osmanlının çürümüşlüğü ile ilgili yorum yapmaktadır. Yaşar Kemal, Üzeyir Han’ ın ağzından Osmanlı’ nın son dönemlerde çürümeye başladığını ve yönetimini adil bir şekilde sürdüremediğini dile getirmektedir. Yaşar Kemal dünyanın genelinde yaşanmakta olan değişimin bir şekilde Osmanlı’ yı es geçmeyeceğini anlatmaya çalışmaktadır. Bu sürece ayak uyduramayan büyük imparatorlukların bir şekilde dağılacığını söylemektedir.

“Bize iyi bakmadı Osmanlı. Çünkü Osmanlı çürümüştü. Çeçen Hanlarına Han muamelesi yapmadı. İşte böyle, benim gibi. Saraylar, köyler, çiftlikler vermedi. Oysa Çeçen Hanları onlara ne iyilikler yapmışlardı. Çürüdü Osmanlı, kokuştı. Kurt yemiş bir elma gibi de dalından düştü. Mustafa Kemal

şöyle bir salladı, içini kurt yemiş de boşaltmış, kurumuş çınarı, kökünden devirdi.” (FSKAB: 47)

Yaşar Kemal, Üzeyir Han’ ın ağzından Mustafa Kemal Paşa’ ya olan umudunu dile getirmektedir. Yaşar Kemal’ in gözünde Mustafa Kemal Paşa başkaldırının lideri konumundadır. Uzun senelerden uyutulmakta olan halkın bir şekilde ve biri tarafından uyandırılması gerekmektedir. Bu kutlu ve öncü görev Mustafa Kemal Paşa’ ya ait bulunmaktadır. Kısacası Mustafa Kemal Paşa yeni kurulacak olan Cumhuriyetin umududur. Aşağıdaki paragrafa bakacak olunursa eğer bu umutla beraber çürümüş bir çınarın nasıl yeşereceğine dair sorgu yapılmaktadır. Sorgunun özüne bakıldığı zaman tek bir kişiye olan umudun her şeyi değiştirip değiştiremeyeceğinin ve tek bir kişinin gücünün içinde bulunulan kötü durumu değiştirmeye gücünün yetip yetmeyeceğinin muhasebesi yapılmaktadır.

“İşte bu kurt yemiş, çürümüş küçücük bir fiskeyle de yıkılmış, darmadağın olmuş çınar kalıntısının parçalarını bitleştirip yeniden yeşertmek istiyor Mustafa Kemal Paşa. İyi niyetli, ama hiç çürümüş, un ufak olmuş çınar yeşerir mi? Gariban Mustafa Kemal Paşa, iyi adam” (FSKAB: 48).

Miguel Abensour’ a göre More’ un Ütopya’ sı siyaset felsefesi geleneği ile bağ kurmaktadır. “Bu sayede yazı türü ile ihtiyat arasındaki ilişkiyi yepyeni bir biçimde işleyebilmiştir” (Abensour, 2009: 13). Öte yandan, Abensour sözlerinin devamında çok önemli bir noktaya değinmektedir: “Tiranlık sorunu- ister hükümdarın tiranlığı olsun ister kanaatin tiranlığı- tiranca alımlama ya da tiranca okuma sorunu, Ütopya’ nın yenilikçiliğinin, Ütopya’ yı oluşturan yazı buluşunun can alıcı yeridir” (Abensour, 2009: 13).

Poyraz Musa adada kendisinin yalnız olduğunu düşünmektedir. Fakat adadan ayrılmayan biri bulunmaktadır. Bu kişi Vasili Atoynatoğlu’ dur. Vasili adadan ayrılırken hiçbir şekilde direnme cesareti göstermeyip gidenlere kızmaktadır. “Tekneler gözden silinip denizin arkasında yitince Vasili geldi çınarların altındaki

uzun sedirin ucuna çöktü. Bütün ada hiç direnmeden kuzu kuzu gitmişti” (FSKAB: 90).

Vasili adanın doğal güzellikleriyle ilgili bilgiler vermektedir. Bu eşi bulunmaz güzelliklerden vazgeçemeyeceğini belirtmektedir.

“Vasili, bilir ki dünyanın hiçbir yerinde, istediği zaman, böyle yumuşak olabilen, ipek gibi hiçbir deniz yoktur. Vasili, denizin, tanyerleri ışıırken süt beyaz olmasını, arkasından da, güneş ilk ışığını gönderdiğinde de binbir renkte menevişlemesini, seher yelleri eserken incecik, insanı esrikleştiren bir kokuyla kokmasını, baharın ucu görüldüğünde ikiz tepelerin yamaçlarına gün vurduğunda da ilk açan sarı çiçeklerin dünyaya sarı, mis gibi kokularını yaymasını, pembe kiraz, şeftali, yabangülü çiçeklerinin buğulu buğulu açmasını, denize yansımalarını, denizin pespembe dalgalanmasını ister.” (FSKAB: 90-91)

Vasili, daha önce arkadaşı Stelyos ile konuşmuştur. Kendi aralarında konuştuklarında adadan ayrılmama planı yapmışlardır, hatta adaya ilk ayak basacak kişiyi öldürmeyi de akıllarına Stelyos sokmuştur. Ayrıca bunun üzerine ant içmişlerdir. Ne yazık ki verilen söze yalnızca Vasili uymuş bulunmaktadır. Arkadaşları onu ve verdikleri sözleri adada bırakıp gitmek zorunda kalmasına çok öfkelenmiştir. Vasili giden arkadaşlarına çok kızmakla beraber adanın intikamını dile getirmektedir. “Ben, adaya gelen ilk adamı öldürdükten sonra, kayığıma binip kaçıp gideceğim. İncil üstüne ant içmedik mi? Neee, sizinle gelmek mi, Allah göstermesin. Türkler ne diyorlar, Allah yazdıysa bozsun. Öldüreceğim onu, Ada'mın intikamını alacağım” (FSKAB: 93).

Vasili' nin arkadaşları adadan ayrılırken Vasili' nin onlarla birlikte gelmemesinin sebebinin Alike olduğunu düşünmektedir. Vasili ise sevdiği kız olan Alike' sinin kesinlikle geri gelmeyeceğini bilmekte ve doğdukları yer olan Karınca Adasının onlara ait olduğunu düşünmektedir. Ayrıca çok sevdiği adasını ne olursa olsun hiçbir şekilde bırakmayacağını dile getirmektedir. Karınca Adasını terk etmek

zorunda kalanların bir gün geriye döneceklerine dair olan inancı ise tamdır. Bu inanca bağlanmasının en önemli sebebi Adalıların denizle olan bütünlüğüdür.

“Yanıyorsunuz, o şimdi koskocaman Amerikada, beni değil adayı bile unutmuştur. Öyleyse niçin kalıyorsun adada, Alike gelmeyecekse? Hiiiç, bu ada bizim değil mi? Neden bırakıp gidelim? Siz neden kalıyorsunuz? Ne için olursa olsun, hiçbir şey için, sebepsiz, öleceğim de ben buradan gitmeyeceğim. Gidin köpekler gidin! Yakında geriye döneceksiniz. Yeni yurtları Olimposun ot bitmeyen kayalıkları olacak. Adalılar, değil kayalık, cennet olsa da yerleştirildikleri yer orada yaşayamazlar. Denizi görmeden, tepeleri, yel değirmenlerini...” (FSKAB: 96)

Kaçak Hasan üç kez askerden kaçıp, üç kez geri yakalanır. Fakat her yakalandığında bir şekilde kendini kurtarır. Genel olarak asker kaçakları dağa kaçtıkları için yakalandıklarından Hasan çözümü denize kaçmakta bulur. Kaçak Hasan, asker kaçağı olduğunu dile getirdiğinde denizde olduğu için kimse ona inanmamaktadır. Poyraz Musa, Hasan’ ın çok yürekli olduğunu dile getirmektedir. Poyraz Musa, Hasan’ ı övmektedir. “O kadar insan içinde harbe gitmeme yürekliliğini az insan gösterdi, bir tek, senin gibi insanların en yüreklileri gösterdi bu yiğitliği. Hepimiz, koyun gibi olduğumuzdan, milyonlarcamız, sürü gibi çobanlarımızın önüne düştük, ölüme gittik, donarak öldük” (TH: 158). Yaşar Kemal savaştan kaçan kişileri suçlamamakta tam tersine desteklemektedir. Bu desteğin sebebi ise bu insanların savaşa karşı çıkıp savaşa katılmama yiğitliğini gösterebilmeleridir. Yaşar Kemal tamamıyla savaşa karşı durumda bulunmakla beraber ütopyasını barış yanlısı insanlardan oluşturmaya çalışmaktadır.

4.1.2 Başkaldırmaya İten Sebepler

Vasili, insanlığın doymak bilmez savaş arzusuna değinmektedir. Bu güzel adayı insanlığın doymak bilmez zulmünden korumak adına uğraş verdiğini belirtmektedir. Çünkü insan ayak bastığı yerleri kirletmektedir. Yaşamakta olduğu yer neresi olursa olsun geri dönülmez zararlar vermektedir. Yaşar Kemal Vasili’ nin kanalıyla insanlığın yeni savaşlar çıkarmadan ya da birbirini öldürmeden

duramayacağını söylemektedir. İnsanlığın doymak bilmez hükmetme arzusuna değinmektedir. Hükmetmeyi seven insan başkaldıran kişiler ile karşılaştığı zaman bir şekilde onlara boyun eğdirmek adına elinden gelen her kötü yola başvurmaktadır.

Baytar Cemil mübadele kararı ile giden insanların geri gelmesinin çok zor olduğunu anlatır. Alınan kararın uluslararası bir karar olduğunu ve bu karardan dönmenin çok zor olduğu yorumunu yapmaktadır. “Mübadele kararı Lozan Konferansında düveli muazzama tarafından verildi. Bu kararı hiçbir kuvvet bozamaz. Ne Yunanistandan buraya bir Rum gelebilir, ne de buradan bir Türk Yunanistana gidebilir. Bu kararı Lozan Konferansında Avrupa verdi” (KSİ: 408).

İsmail’ in sorumluluğunda çeşitli mallar bulunduğundan dolayı rüşvetçilerin hakkından geleceğini söylemektedir. Kavlakzade Remzi, İsmail’ i asker kaçağı diye jandarmalara yakalatmıştır. “Söylemedi mi paranın yerini? Söylemedi, para karısında değil mi, evinde değil mi, başka birisinde değil mi, diye, durmadan sorduk, son bir kez, o da son solukta, duyulur duyulmaz, emanet, dedi, biz de öldürüverdik” (KSİ: 412). İsmail’ i öldü diye Hayri Efendi’ ye götürmüşlerdir. “Bu adam İsmail Onbaşı. Hani bizim çocukları mezara koyan, başlarına da birer hece taşı diken o İsmail Onbaşı. Bunu bu hale getiren, o dinsiz imansız, dört kitapta katli vacip asker kaçağı...” (KSİ: 416). Kasaba sakinlerinden İbrahim ise onun savaş kahramanı olduğunu söylemektedir. “Ölünün İsmail olduğunu anlayınca aldım onu doğruca sana getirdim. O ki düşman vapurlarının bacasından aşağı top güllelerini düşürüp de onları denizin dibine indiren değil mi?” (KSİ: 417).

Karınca Adasına döndükleri zaman Ağaefendi bunları yapanın bu gücü kimden aldığını sorgulamaktadır.

“O adam İsmaili öldürmüş, yani öldürmekten beter etmiş. Bunu da devletin candarmalarına yaptırmış. Bütün mücadelesine rağmen ne candarmalara bir şey yapmışlar, ne de o adama. O zulüm gibi Yunanistanda bile böyle bir zulüm görülmemiştir. Bu kuvveti, bu adam kimden alıyor?” (KSİ: 419)

Poyraz Musa bu sözlere karşılık kasabada dolaşan bir söylentiden bahsetmektedir. Etrafta dolaşmakta olan bu söylentiye göre Kavlakzade yakında Halk Fırkasının kasaba reisi olacağından ona kimse dokunamamaktadır.

Yaşar Kemal insanın aslında enayi olduğunu belirtmektedir. Bunun en büyük sebebi yaşadığı hiçbir şeyin gerçek anlamda farkına hiçbir zaman varamamış olması hatta varmamanın ötesinde farkına varmaya çalışan insanları kıskanıp onları elinin altına almaya çalışmasıdır. Yaşar Kemal insanın savaş makinası olduğunu ve önüne çıkan her şeyi yıkıp yok ettiğini söylemektedir. Vasili, turuncu kedisine en doğru kararın aslında adadan çıkmamak olduğunu söylemektedir.

“Savaş bitti. Belki daha sürüyor mu, diyorsun, bunlar savaşı bu akılla bitiremezler, bu insanlar, kendilerini yaratıkların en akıllısı sanıyorlar, bu yaratıkların en acınası yaratığı, yaratıklar içinde kendinin en ahmak yaratık olduğunu bilmeyecek kadar en ahmak, kendi canına, tek mil yaratıkların canına kıyan bu yaratıkların en kötüsü yaratık, yaşadığı şu yeryüzünün bir cennet olduğunu bilmeyecek kadar enayi, yediğinin içtiğinin, doğan güneşin, akan suyun, esen yelin, uçan bulutun, yağın yağmurun, açan çiçeğin, büyüyüp gelişen meyvenin, tomurcuğun, yer altında çabalayan tohumun, uçan kuşun, petekdeki arının, sayısız, milyarlarca, milyarlarca ışılayan rengin bir tansık olduğunu bilmeyecek kadar eşşek, hem de eşşoğlueşşek. Bu korkunç yaratık gene savaş çıkaracak, ormanları yakacak, yüzlerce binlerce yıldır yaptığı şehirleri yıkacak. Gözlerdeki bütün göz nurlarını alacak, akıllı kedi sen onun için mi bu adadan çıkmadın, öyle mi?” (FSKAB: 115)

Yaşar Kemal aşağıdaki paragrafta insanlığı ayırt etmeden sürüngen benzetmekte ama ardından sürüngenden bile daha omurgasız olduklarını söylemektedir. Çünkü insanlık kendini akıllı zannetmekte ve çıkarı için her şeyi yapabilecek potansiyele sahip durumdadır. Yaşar Kemal bu tip insanları ortadan kaldırmaya çalışmanın çözüm olamayacağını altını çizmektedir. Bu sorunun tek çözümünün insanlığın tüm insanlardan uzak bir yerde tüm kötülüklerden uzak yaşaması olduğunu söylemektedir. Yaşar Kemal, Vasili’ nin ağzından en sağlam yerin ada olduğunu söylemektedir. Yaşar Kemal kendi ütopyasını kurma adına farklı hazırlıklar yapmaktadır. İçinde bulunulan savaş ortamı ve insanlığın doymak bilmez

öldürme arzusu bazı insanı tehlikelerle dolu dünyadan kaçıp, adanın izole ortamında yeni bir hayat kuracak duruma getirmektedir. Bazı insanı ise üzerinde yaşamakta olduğu adasının en güvenli yer olduğunu keşfetmesine yardımcı olmakta beraber dışardan gelebilecek olan tüm tehlikelere karşı elindekinin değerini anlamaya ve onu iyi şekilde savunmaya itmektedir.

“Her gün, her saat, her dakika bu sürüngenler, sürüngenlerin ayaklarını öpsünler, birbirlerini öldürüyorlar. Onlardan bir tanesini, bin tanesini, bir milyonunu öldürdün ne çıkar. Sen de benim gibi adana çıkacak ilk kediyi öldürmek için mi kaçtın da burada kaldın, öldürsen ne olacak, öldürmesen ne olacak, bu öldürme makinası insanoğlu, şu yeryüzünde önüne ne gelirse, kim çıkarsa öldürüyor, havada uçan kuşu, denizde yüzen balığı, öldürecek hiçbir şey bulamazsa kendini öldürüyor. Gel seninle buradan gidelim. Bana ahmak mı diyorsun, gene en sağlam yer burası mı?” (FSKAB: 116)

Yaşar Kemal, ataerkil düzene karşı bir başkaldırı olduğunu göstermeye çalışmaktadır. İnsanlar içinde buldukları pasif kişilikten çıkarak artık gerçek karakterlerini bulmaktadır. Pasif kişiliklerini terk ederek aktif bir kişiliğe bürünmektedirler. Yaşar Kemal, insanların içinde buldukları düzende yolunda gitmeyen her şeye sessiz kalmayıp, ses çıkarabilmelerini istemektedir. İnsanların, istedikten ve inandıktan sonra her şeyi gerçekleştirebilecekleri örneğini vererek tüm insanlığa örnek olmaktadır. Yaşar Kemal yarattığı ütopyası ile birlikte kurtuluşa giden yolun, başkaldıran insanların bir araya gelerek oluşturduğu dayanışma düzeni ile oluşacağını anlatma çabası içerisindedir.

4.2 Kaçış

Yaşar Kemal’ in eserinde insanların buldukları düzene karşı başkaldırıp kaçmalarının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Yaşar Kemal’ in çizdiği savaş ortamında insanlar adeta bir hapisane ortamında sıkışmış gibi durmaktadır. Gizem Özdel, Bentham’ ın Panoptikon adı verilen hapisane tasarımıyla ilgili bilgi vermektedir:

“Bentham’ ın Panoptikon olarak adlandırılan hapisane tasarımında yan yana hücrelerin görünmeyen bir göz tarafından kontrol edilmesi düzeni kurulmuştur. Birbirinden bağımsız hale getirilen hücreler, birbirleriyle

iletişim kurulamaz şekilde tasarlanırken hücre içerisinde bireylerin yalnızlaştırılarak direniş göstermemeleri amaçlanır.” (Özdel, 2012: 25)

Yaşar Kemal’ in ütopyasını yaratmasının en büyük sebebi dünyanın o dönemde içinde bulunmakta olduğu savaş ortamıdır. Bu savaş ortamı neredeyse bütün insanlığın savaşın içerisinde aktif halde bulunmasına sebep olmuş durumdadır. Herkes bir şekilde savaşın olumsuz etkilerinin somut ve soyut şekilde hissetmektedir. Yaşar Kemal, eserinde, Bentham’ ın Panoptikon hapisane tasarımına benzer bir atmosfer yaratmış durumdadır. İnsanlar birbirleriyle iletişim kuramaz hale gelmiş ve birbirlerinden uzaklaştırılarak yalnızlaştırılmıştır. İnsanlık toplu olarak yalnızlaştırıldığından içinde buldukları kötü duruma karşı hiçbir şekilde direniş gösterememe durumuna gelmiş durumdadırlar. Gürdal Ülger, distopya edebiyatını oluşturan ana öğeleri sıralamaktadır:

“II. Dünya Savaşı, kitlesel ölümler, atom bombasının kullanılması, Hitler ve Mussolini önderliğindeki rejimlerin olumsuz politikaları, baskı, şiddet, kapitalizmin dönüştürdüğü ekonomik, politik ve toplumsal yapı gibi pek çok durum geleceğe yönelik olumsuz düşüncelerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu tarihsel süreç ileriye dönük endişeleri körükleyerek, karamsar dünyayı ana malzeme edinen distopya eserlerine önemli bir kaynak temsil etmiştir”. (Ülger, 2018: 15)

Yaşar Kemal’ in ütopyasını üzerine kurgulamış olduğu tarihsel süreç yukarıda belirtilen öğeleri kapsamaktadır. Yaşar Kemal’ in ütopyasında ki topluluk ve yakın yörelerde bulunan tüm insanlar I. Dünya Savaşı’ nın korkunç etkilerini yaşamış durumdadır. Yaşanılan kitlesel ölümler, büyük devletlerin güç savaşı, imparatorlukların yıkılması, başta bulunan rejimlerin baskı ve şiddet politikaları gibi birçok olumsuz öğe dünyanın politik, ekonomik ve toplumsal yapısının kökünden değişmesine sebep olmuştur. Yaşar Kemal, insanları içinde bulunduğu bu tarihsel süreçten kurtarmak adına insanların kaçıp kurtulabileceği bir düzen kurma görevini üstlenmektedir. Yaşar Kemal, var olan dünya düzenine farklı açılardan bakılmasını sağlamak ve var olan sorunları görünür kılarak insanları uyarmak istemektedir.

Emir, Poyraz Musa' nın yanında kalmayacağını farkına vardığında uzaktan bir kuş sesi gelir. Emir, insanların bu kuşu aradıklarını ama hiçbir şekilde bulamadıklarını söylemekte ve kuşun her sabah öttüğünü ancak binde bir kişinin duyduğunu ilave etmektedir. Poyraz Musa, ölüm korkusu olmasa Emir' in yanında sonsuza kadar kalıp kuşu aramak istediğini söyleyip, asıl adının Abbas olduğunu itiraf eder. Emir ise ona yaşamak istiyorsa adını değiştirmesini tavsiye eder. Emir ona giderken üç tılsım hediye eder, bu tılsımlar onu kötülüklerden koruyacaktır. Emir' in iki adamıyla birlikte çıktıkları yolculukta tehlikeler atlattılar. Poyraz Musa' yı öldürmeye kalan adamlardan biri şeyhin kardeşini öldürdüğünü söyleyip onu öldürmek için her yolu deneyeceklerini belirtir. Asıl adı Abbas olan Poyraz Musa hayatta kalmak için peşinden gelen ölümden kaçmaktadır. Poyraz Musa' nın gerçekleştirmek istediği hayalleri vardır. Bu hayallerini gerçekleştirmek için ilk adımı atarak onu Bedevi Şeyh' inin elinden kurtaran Emir' in yanından ayrılmak zorundadır. İsteddiği yere ulaşmak için kaçışının ardından mutlu ve huzurlu şekilde yaşamının hayalini kurduğu Karınca Adasına kavuşması gerekmektedir.

Poyraz Musa' dan sonra adanın kalıcı ikinci misafiri Lena Papazoğlu' dur. Lena gemiden kaçıp çok sevdiği adasına geri dönmüştür. Karınca Adasına geri dönmesinin diğer bir nedeni ise oğullarının geri döneceğine olan inancıdır. Lena Papazoğlu' na göre oğulları Mustafa Kemal Paşa' nın yanındadır ve bir yolunu bularak geri geleceklerine dair olan inancı hiçbir surette tükenmemektedir. Lena, mübadele zamanı yolculuk sırasında yaşadıklarını anlatmaktadır. Lozan Barış antlaşması ile beraber zorunlu olarak göçe itilen insanlar göç yolunda sürgüne giden insanların yaşadığı acıların benzerini yaşamış durumdadır. Göçmenler gittikleri yerde iyi karşılanmamış durumdadır. Göçmenlerin vatanlarından uzak yabancılaşmış şekilde ne

olacağı belirsiz bir yolculuğa çıkmaları Lena hoşuna gitmemektedir. Bundan dolayı Lena kaçıp çok sevdiği ve hiç bırakmak istemediği adasına geri başlamıştır.

“Atınaya nasıl gittiklerini, üst üste balıkçı teknelerine nasıl bindiklerini, balıkçı teknelerinde, çürük, küçük vapurlarda nasıl rezil kepaze olduklarını, onların hepsini bir dağın yamacına nasıl üst üste yığıdıklarını, Yunanlıların onlara, Türk, diye nasıl sövdüklerini, susuz, aç bıraktıklarını, o dağın dibinde aha bu deniz kadar insan olduğunu, her gün çocukların hepsinin öldüğünü, kendisinin nasıl kaçtığını.” (FSKAB: 233)

Abdülvahap Bey, Karınca Adasının bağlı bulunduğu kasabanın mal müdürü konumundadır. Abdülvahap Bey savaşta yaşadıklarını Poyraz Musa’ya anlatmaktadır. İçinden geçilen dönem savaş dönemidir ve bununda ötesinde insanların neredeyse tümü savaşın kötü etkilerinden muzdarip olmuş bulunmaktadır.

“Çanakkale savaşını, batan gemileri, süngü savaşlarını, ne kadar İngiliz öldürdüklerini, savaş alanının insan cesetleriyle dolduğunu, dünyanın bütün kartallarının, akbabaların, öteki yırtıcı kuşların savaş alanı üstünde döndüklerini, sonra ölüleri nasıl parçaladıklarını bire bin katarak bir destancı ustalığıyla, coşkuyla anlatıyordu. Çanakkale savaş destanını kim bilir şimdiye kadar kaç kez anlatmıştı da dinleyenlerin parmakları ağızlarında kalmıştı.” (FSKAB: 27)

Karınca'nın Su İçtiği romanının yedinci bölüm ile birlikte Kürt ağzıyla konuşan yaşlı kişi devreye girer, bu kişiye Asker Şehmus denmektedir. Sürekli askerden kaçtığından dolayı asker lakabı takılmıştır. Savaşın bittiğini sormuş ve bitti cevabını almıştır. Yaşar Kemal burada Mustafa Kemal Paşa’ın barışçı kişiliğine vurgu yapmaktadır. Asker Şehmus savaşın bittiğinden emin olmak istemektedir. “Ben onun adını çok duydum, dedi Şehmus Ağa, “O, çok iyi adamdır. Fakir fıkaranın da dostudur, diyorlar. Bir süre sustu, bekledi. “Doğru?” “O, çok iyi bir adamdır.” “İyidir. O bir daha savaş çıkarmaz?” “Çıkarmaz,” dedi Nişancı” (KSİ: 270).

Kaçak Hasan asılma korkusu sebebiyle çareyi Kaba Adaya kaçmakta bulur. Kaba Adaya gittiği sırada kendi kendine konuşmakta ve Kaba Adaya yerleşme hayali kurmaktadır. Kaba Ada başı sıkışanların ya da Karınca Adasında görünmek istemeyen kişilerin kaçış noktası olmuş durumdadır. Kaçak Hasan kaçmış olduğu Kaba Ada ile

ilgili gelecek hayalleri kurmakta ve hayallerini en ince detayına kadar paylaşmaktadır. Yaşar Kemal ütopyasında yaşayan insanların hepsinin belirli hayalleri olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Kişilerin kötü geçen yaşamlarını düzene koymak ve iyileştirmek adına hayal etmeyi hiçbir zaman bırakmaması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır.

“Bu adaya, şu yandaki düzlüğe, buradaki toprağa bir ev değil, beş, çok sıkıştırsan on ev bile bal gibi yerleşir. Bu adada küçük bir köy kurulur, bir köy kurulur ki öyle her gün vırt zırt candarma da gelemes. Güzel kokan köknarlar, çamlar, ulu çınarlar, bir de arka düzlüğe, örenin önüne bir armut ağacı dikeriz, o da ulu çınarlar kadar ulu bir armut ağacı olur, dallarına üst üste binmiş arılar çokuşur, arıların ağırlığından çiçeğe durmuş ince dallar yere doğru eğilir. Her gün mis kokulu keçi eti yeriz, keçi sütü içeriz, süttten kaymaklı yoğurt yaparız. Balık da tutarız.” (TH: 114-115)

Savaş sırasında kaçak olarak tespit edilen askerler asker kaçağı olarak fişlendiğinden sorgusuz sualsiz asılmaktadır. Asma işi devam ettiği sırada Hasan ve arkadaşı kaçma başarısı gösterip yakında bulunan köyün birinde tanrı misafiri olarak sığınır. Köyde bulunan evin sahibi yaşlı adam içinde bulunduğu tüm zorluklara rağmen bu tanrı misafirlerine kapısını ardına kadar açma inceliğini göstermektedir. Yaşlı adam savaşın ve ardından gelen etkilerinin olumsuz olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

“Kusura bakmayın Tanrı misafirleri, misafir umduğunu değil de bulduğunu yer. Bir, ekmeğimiz yok, hepsini askerler aldı, iki, bulgurumuz, üç, kahvemiz de yok. Harpten önce bu eve misafir geldiğinde bu evde çifte dibeklerde kahveler dövülürdü. Bu evin içi gece gündüz kahve kokardı. Şimdi çay varama şeker yok. Ekmek de yok. Ne unumuz, buğdayımız, bulgurumuz, ne de... Neyimiz varsa askerler aldı. Bütün köy de bizim gibi. Bizim gibi yeraltında on binlerce köy var.” (TH: 170-171)

Görüldüğü gibi Yaşar Kemal ütopyasında yaşamakta olan insanların yaşadıkları dış dünyadan kaçıp, Karınca Adasına yerleşmelerinin birden fazla sebebi bulunmaktadır. Çizilen tarihsel süreçte insanlar dünya genelinde sosyal, siyasal, politik ve ideolojik değişimler yaşamaktadır. Yaşar Kemal, yaşanan değişimlerin etkisiyle insanların içinde bulunduğu psikolojik durumu yansıtmaya yoluna giderek

toplumsal sorunları göstermek istemiştir. İnsanların buldukları düzene bir şekilde başkaldırarak kaçmaları aslında onların kurtuluşlarının anahtarı konumundadır. Kaçak olarak tabir edilen bu kişiler aslında özgürlükleri için canlarına tehlikeye atmaktan çekinmeyen kahraman kişilerdir. Yaşar Kemal, ütopyasını oluştururken, güzelliklerle dolu mutlu bir yaşamı sonuna kadar hak eden ve bunu elde etmek için elinde gelenin fazlasını yapan insanlardan yararlanmıştır. Kişiler, içinde yaşadıkları düzene tepki olarak başkaldırmakta, başkaldırının ardından ise kaçış eylemini gerçekleştirerek kendilerini güvende hissedecekleri bir yere yerleşme peşindedir.

4.3 Sığınma Yeri

Yaşar Kemal' in çizmiş olduğu tarihsel süreçte insanlar sosyal eşitsizliklerden, yoksulluktan, savaşımlardan, açlıktan, hastalıktan, kırımlardan, katliamlardan, cinsiyetçi yaklaşımlardan, mübadeleden kaçıp kendilerini sonsuza kadar güvende hissedecekleri bir yere sığınmak istemektedirler. Bütün zorlukların üstesinden bir şekilde gelerek hayatta kalmış olan bu insanların istedikleri şeyler şu şekilde sıralanmaktadır: Sosyal eşitliğin en üst seviyede olduğu bir düzen, beslenme ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde bolluk, savaştan uzak barış içinde yaşanılacak bir ortam, açlığın kırıp geçirmediği bir yaşam düzeni, hastalıktan uzak sağlıklı bir yaşam biçimi, kırım ile katliamlardan arındırılmış herkesin hür şekilde hayatını devam ettirebileceği izole bir yaşam, cinsiyetçi yaklaşımlardan uzak temelinde üst düzey eşitlik olan bir toplum yapısı ve sürekli yerlerini değiştirmek zorunda kalmadıkları bir yurttur. Yaşar Kemal ütopyasında tüm bu istekleri karşılamakla birlikte insanlara ayna tutarak bir arada mutlu ve huzurlu şekilde nasıl yaşanılacağına yollarını göstermek istemektedir.

Karınca Adası savaş döneminde yaralılara sığınacak bir yer olmuştur. Ada halkı ve ada etrafındaki yörelerde yaşamakta olan halklar el birliğiyle savaşın kötü etkilerini bedenlerinde yaşamış savaş gazilerini iyileştirmeye çalışmışlardır. Karınca

Adası savaş öncesi dönemde sağaltım yeri görevini üstlenmiştir. Adaya gelen hastalar, yaralılar adanın birçok mekânında tedavi edilmişlerdir. Karınca Adasında bulunan kilise, okul ve birçok ev boşaltılıp, hepsi birden hastaların tedavisi için hastane gibi kullanılmıştır. Savaş sırasında adanın yerlisi konumunda bulunan Rum kadınlar ellerinden gelenin en iyisini yaparken, yetişemedikleri ve yetemedikleri zamanlarda yörenin Türkmen kadınları onlara yardım elini uzatmaktadır.

Karınca Adası savaş döneminde savaşın etkilerini en çok hisseden savaş yaralılarının tedavi yeri konumundadır. Karınca Adasının içerisinde yaşayan kişilerin ve adanın yöresindeki yaşamakta olan kişilerin iyileştirici gücü bulunmaktadır. Poyraz Musa savaş sırasında Karınca Adasının ününü duyduğundan dolayı buraya gelip yerleşmeyi kafasına koymuştur. Savaş döneminde çeşitli zorluklar yaşayan bir insanın Karınca Adası gibi güzel bir yere gelip yerleşmek istemesinden daha normal bir şey bulunmamaktadır. İnsanlarının bu kadar yardımsever olduğu bir yere tüm insanlar gelip yerleşmek isteyecektir. Yaşar Kemal ütopyasının farklı bir özelliği burada önümüze çıkmaktadır. Yaşar Kemal tasarladığı ütopyasını gelecek bir zamanda örneklendirmek yerine bunun tam tersi bir yol izleyerek ütopyasının temelini veya tohumunu geçmişten yola çıkarak biçimlendirmektedir. Geçmişte adada yaşamış olan insanlar yaşamakta oldukları adalarının farkını ortaya koymaktadırlar. Yaşar Kemal burada aslında ütopyanın hemen yanı başımızda olduğunu ama bizim onu hem göremediğimizi hem de örnek alma girişiminde bulunmadığımızı dile getirmektedir.

“Karınca Adası işte şurada deniz ortasında bir adadır. Çok iyi doktorlar vardı. Vapurlar dolusu yaralı geliyordu. Kilisenin içinde hastalar üst üsteydi. Yakındaki okul boşaltılmış, orası da yaralıyla dolmuştu. Durmadan da yaralı geliyordu Çanakkaleden. Hastalar geldikçe evler boşaltılıyor, ev sahipleri de komşu evlere taşınıyorlardı. Ben, on ailenin bir tek eve doluştuğunu biliyorum. Adanın Rum kadınları, kızları hasta bakıcılık, aşcılık yapıyorlardı. Bazan iâşe tükeniyor, Rumlar, evlerinde ne var, ne yoksa getiriyorlardı. Bir an geliyordu ki, Rumlarda da hiç yiyecek kalmıyordu. İşte o zaman yaralılar, Rumlar, hepimiz aç kalıyorduk. Bu sefer yörenin Türkmen köyleri

yetişiyordu imdadımıza. Kayıklarla, motorlarla adaya yiyecek taşıyorlardı...”
(FSKAB: 27)

Vasili, Poyraz Musa’ nın adaya gelişiyle beraber adaya geliş sebebi üzerine fikir yürütmeye başlamıştır. Adamın adaya neden dolayı geldiğini sorgusunu yapmaktadır. Adamın yüzündeki ifade ile ilgili olarak çeşitli yorumlar dile getirmeye başlamıştır.

“şu anda bu adam tepeden tırnağa acıya kesmiş. Kim bilir ne acılardan geriye kalmış. Ancak sürekli acı çekmiş insanların, acıya dayanmışların yüzleri böyle olur. Bir tepeden tırnağa acıya keser, bir ağız dolusu gülerler, ömürlerinde yanlarından acı geçmemiş gibi.
Kayığıyla, yatağıyla, sandık sepetiyle gelmiş ki buraya yerleşe. Ne olacak, birkaç gün daha yaşasın, ne yitirim ki? ... Gariban, kim bilir, ne müthiş acılardan geçmiş, geçmiş de gelmiş bu ıssız adaya tek başına sığınmış.”
(FSKAB: 120)

Poyraz Musa adaya ilk geldiği gündən beri adada biri olduğundan şüphelenmektedir. Vasili bu durumun farkına varınca çare olarak Karınca adasının karşısında bulunan Kaba Adaya gitme kararını verir. Vasili, Kaba Adaya gittiği zaman hayallere dalmış bulunmaktadır. Yaşar Kemal, Vasili’ nin kanalıyla insanın sürekli kafasında ütopya oluşturduğunu anlatmaya çalışmaktadır. İnsanın daha iyi ve daha güzel bir yaşam isteği olduğunu belirtmektedir. Bu isteğini gerçekteşirmek adına yapılması gereken ilk şeyin hayal etmek olduğunu bununla birlikte hayal etmeyi unutan kişilerin mutlu bir yaşam inşa edemeyeceğini söylemektedir.

“Derinden, taaa yüreğinin kökünden bir; aaaah, çekti Vasili, aaah, ah! şu aşağıdaki düzlüğe bir ev yapsaydı, keçilerini buraya bıraksaydı, zeytinleri aşılasa, toplasa, yağ çıkarsaydı. şu köşeye bağ dikse, bu kadarcık toprağın bağı bir evi değil, beş evi beslerdi. Güzel çocuklar olacak, kız ve oğlan. Keçi sütüyle, üzümle, keçi eti, zeytinyağıyla beslenecek, güçlü, sağlıklı insanlar olarak büyüyecek, büyük okullara gidecekler. Böyle bir adada büyüyen çocukların kafaları da sağlıklı olur.” (FSKAB: 173)

Yaşar Kemal yepyeni bir dünya yaratma arzusunu açığa vurmaktadır. Vasili can yoldaşı olan turuncu kedisi ile doğayı kişileştirerek doğanın gelen insan kim olursa kucak açığını belirtmektedir.

“Vasili, yepyeni, pırl pırl bir dünyanın yaratılmasına, her şeye, savaşlara, zulümlere, açlıklara karşın, dünyanın ulu, turuncu bir çiçek gibi açmasına tanıklık etti. İçi sevinçle doldu. Gördün ya bu ustura olmuş, keskin, çakmaktaşı kayalar, bu yabancı, insan yüzü görmemiş keçiler, bu otlar, ağaçlar, çiçekler gördün, bizi nasıl karşıladı, bağrına bastı.” (FSKAB: 176)

Vasili Karınca Adası ile karşısında bulunan Kaba Adayı karşılaştırmaktadır.

Yaşar Kemal aslında her yerin güzelleştirilebileceğini ve insanın her yerde mutlu olabileceğini anlatmaya çalışmaktadır. İnsanın bir şeyi gerçekten istiyorsa önünde hiçbir engelin duramayacağını, herhangi bir engel ile karşılaşsa dahi üstesinden kolaylıkla gelebilmesi gerektiğini söylemektedir. İnsanın gözlerden uzak ve doğa ile bir bütün halinde yaşayıp mutlu olabileceği olgusu çok açık şekilde gözler önüne serilir.

“Bu ada şart mı, insan o güzelim keçiler adasında, Kaba Ada demeye dili varmıyordu, yaşayamaz mı? Oraya bir ev yapılamaz mı? Zeytinler aşılanamaz, düzlüklere mısır, domates, soğan, buğday ekilemez, nar, elma, dut, kiraz dikilemez mi? Burada insanı kim görür, ona kim ne der ki ...” (FSKAB: 177)

Karınca Adasının yeni misafirlerinden biri de Baytar Cemil olur. Baytar Cemil adaya gelmesinin sebebinin yerleşmek olduğunu dile getirmekte ardından ise adada başka biri olup olmadığını sormaktadır. Poyraz Musa geldiği günden beri onu birisinin gölgesi gibi takip ettiğini söylemektedir. Baytar Cemil de tıpkı Ali Paşa Salim Bey gibi Karınca Adasını beğenmemiş bulunmaktadır. Poyraz Musa ise şu cümleler ile cevabını vermektedir. “Bu ada yakında dolacak.” “Burası cennet” (FSKAB: 213). Poyraz Musa’ nın cennet gibi olan bu adanın dolacağına dair olan inancı en üst seviyededir. Savaş ortamı bir arkadaşından duyup geldiği Karınca Adasının kalabalıktan dolup taşacağı ve ada üzerine yerleşecek herkesin mutlu olacağı günlerin çok uzak olmadığının farkındadır.

Baytar Cemil’ in gitmesinin ardından adaya Doktor Selman Sami gelir. Savaş döneminde Karınca Adası koskocaman bir hastaneye döndüğün sırada Selman Sami

Bey adada doktorluk görevi yapmış bulunmaktadır. Karınca Adasının doğal güzelliklerinin yanında insanların da güzel olması adayı bir kere gören kişinin bile geri dönmesine sebebiyet vermektedir. Selman Sami Bey Karınca Adasını çok iyi bildiğinden dolayı gelip yerleşme kararını vermiş bulunmakla beraber kötü anılarından tam olarak kurtulamadığından dolayı Selman Sami de adada duramayıp geri dönmek zorunda kalır. Poyraz Musa ise adanın dolacağına dair olan inancını yine tekrarlamaktadır. “Böyle bir cennet boş kalmaz doktorum. Gene dolacak, gene bu ada cıvıl cıvıl olacak!” (FSKAB: 217). Doktor Selman Sami gene geleceğim diyerek adadan ayrılmıştır.

Doktor Selman Sami Bey adadan ayrıldıktan sonra ortaya bir anda Hançerli Efe çıkar. Hançerli Efe on dört yaşında Çakırcalı Efe’ nin yanına gidip yetişmiş ve Çakırcalı Efe onu yerine geçecek kişi olarak görmüştür. Çakırcalı Efe’ nin yerine geçen Hançerli Efe, Demirci Efe ile anlaşamadığından dolayı kaçıp gitmek zorunda kalır. Hançerli Efe sığınacak ve yeni bir hayat kuracak yer olarak Karınca adasında kalmak istemektedir. Poyraz Musa kalması için adanın güzelliklerini saymaktadır. “Bu ada cennetten bir parça, sana yakışır.” “Cennet,” dedi Poyraz. “Allahın şu suların ortasına getirip koyduğu bir cennet bahçesi” (FSKAB: 226). Hançerli Efe’ nin Poyraz Musa’ ya olan cevabı af çıkarsa gelip yerleşeceği yönündedir.

Poyraz Musa, Vasili ve Nişancı Veli adaya bir grup ile gelip geri giden kişiyi konuşmaktadır. Nişancı Veli birlik olduktan sonra Poyraz Musa’ yı koruyabileceklerini düşünmektedir. Nişancı Veli’ ye göre “Bu adadan hiçbir yere gidilemezdi. Burası kadar sığıncalı bir yer bulunamazdı” (KSİ: 204). Nişancı Veli arıların bile Karınca Adasını bırakmayacağını düşünmektedir.

“Ne güzel,” dedi Poyraz, o bir tek ağaç değil, o kadar çiçek açmış ki, yeri göğü apak çiçekler almış, o, bin ağaç. Bu adadan gidilmez, anladınız mı? Arıların da deniz kokusundan başları döner. Yalpalayan sarhoş arı gördünüz mü? Ne yana gideceğini bilemez. Kendi yöresinde sallanır, durur, boşlukta

kalmış, sonra yordamlayarak bir çiçek bulur, ipiltiye kesmiş kanatları titreyerek durur.” (KSİ: 206)

Nişancı Veli’ nin teknesini almak için yardım eden Ali Çavuş Hristo gibi birinin halk için çok büyük bir değer arz ettiğinden gitmemesi gerektiğini düşünmektedir. “Niçin Ali Çavuş?” “Çünkü o, bu denizlerin birinci balıkçısıdır. Hristo gibi bir balıkçı daha bu dünyaya gelmemiştir.” “Ne yapalım, kanun...” (KSİ: 243). Yaşar Kemal’ in burada kanun kelimesini vurgulaması çok önemlidir. Adaya gelenlerin büyük bir çoğunluğu kanuna karşı çıkmış insanlardır. Yeni bir hayat kurma çabası içindedirler. Karınca Adasındaki mutlu ve huzurlu günleri görene kadar birçok zorluklardan geçip böyle güzel bir adayı gördükleri zaman adanın aslında cennet olduğunu sonucuna varmaktadırlar. Karınca Adasının dışındaki yaşam adeta cehennem gibidir. İnsanlar kendi cehennemlerinden kurtulmak için Karınca Adasını adeta sığınacak bir liman olarak görmektedirler. Adaya gelenlerin birçoğu ilk etapta adayı beğenmemekte ve geri dönmektedir. Ama zaman geçip birçok olumsuzluğu üst üste yaşadktan sonra adanın mutlu ve huzurlu yaşanılabilir en ideal yerlerden biri olduğu sonucuna varmaktadırlar.

Kadri Kaptan Karınca Adasına biri topal, biri çolak iki doktor getirir. Bu sefer gelenlerden biri tanıdaktır. Adanın yeni misafirleri Doktor Selman Sami Bey ve Doktor Halil Rıfat Bey adaya ayak basar. Doktorların ikisi de Çanakkale savaşı gazisidir. “Öyle bir savaştı ki bütün Anadoluyu yuttu. Ocağımızı söndürdü, kökümüzü kuruttu. Osmanlı İmparatorluğunu yok etti. Milyonlarca insanı yerinden yurdundan etti. İnsanlar arasına düşmanlık tohumları atması da cabası” (KSİ: 473)”. Savaştan geri kalan insanlar üzerine konu açıldığında savaştan maddi ve manevi şekilde yaralanan insanların derdine neyin derman olacağından bahsedilmektedir. Yaşar Kemal, Karınca Adasının savaştan geri kalan insanların derdine çare olacağını açıkça söylemektedir. Karınca Adasına sığınan insanların zaman içerisinde tüm korkularından sıyrılacağını,

yıpranmış ve sakatlanmış olan yönlerinin de zaman geçtikçe iyileşeceğini dile getirmektedir. Yaşar Kemal, savaş sebebiyle yarım kalan bu insanların Karınca Adasının ve içerisinde yaşamakta olan insanların yardımıyla özledikleri mutlu hayata kavuşacaklarını anlatmaya çalışmaktadır.

“Savaştan geriye kalmış her insan sakattır, yarı ölüdür. Savaşmış her kişi savaştan önceki kişi değildir. Yıpranmış, sakatlanmış bir kişidir. O kişiler ölüncüye kadar mutlu olamaz, o pis dünyayı unutmak için böyle, kaçacak bir ıssız dünya ararlar. Olsa olsa, insanın derdine, Allahın böyle özenerek yarattığı böyle bir ada derman olabilir.” (KSİ: 474)

Karınca Adasının yeni sakinlerinin her biri türlü acılar yaşamış, zorluklar görmüştür. Ada her gelen için bir sığınma yeri görevi görmektedir. Bunun nedeni ise kendilerini güvende hissetmeyi istemelerinden gelmektedir. Her bir insan adaya ayak basana kadar her gün ölümlerden ölüm beğenmiştir.

“Oradaki her insan büyük acılardan geliyordu. Kimi yoksulluklardan, açlıklardan, kimi savaşlardan, kimi kan seli içinden, kimi ovalarca serilmiş yatan ölümlerin üstünden geçerek, kimi asker ölüsü kokularından burunlarının direği kırılarak, kokulara dayanamayarak ölenleri görerek, yaşayarak, kokulardan bayılarak, ölümlerden ölüm beğenlerden buraya gelmişlerdi.” (KSİ: 486)

4.4 Yalnızlık

Büyük şeyleri başaran insanlar genelde ilk yola çıktıkları zaman yalnızdırlar ve yanlarında destekçileri bulunmamaktadır. Yaşar Kemal, ütopyasını oluştururken genel ütopya eğiliminde olduğu gibi kurulu bir düzenin içerisine insanları direkt olarak yerleştirme yolunu seçmemiştir. İlk olarak insanların çeşitli zorlukların içerisinden geçtiğini göstermiş, ardından zorlukları aşabilirlerse ideal bir yaşam modeline sahip olan bir adaya gitmeyi hedef olarak seçmelerini sağlamıştır. Poyraz Musa, Doktor Halil Rıfat, Doktor Selman Sami ve Baytar Cemil’ den oluşan kişiler Karınca Adasını kendilerine hedef olarak koyan karakterlerdir. Diğer grupta ise Karınca Adasının eski sakinleri konumunda olan mübadele yoluyla gitmesi gerekirken, bir şekilde başkaldırma cesaretini gösterip, huzur ve mutluluk içinde yaşadıkları adalarına hiç

bırakmayan ve dönen kişiler vardır. Adayı hiç bırakmayan Vasili' dir, Lena Ana, Hristo ve Arsen Usta ise geri dönen kişiler arasındadır. Bunlara ek olarak, Karınca Adasına ilk geldiklerinde beğenmeyip, geri dönenler vardır. Bu kişiler etrafta bulunan zorlukları görek beğenmedikleri Karınca Adasının yolunu tutmaktadır. Tüm bu kişilerin geneline göz attığımız zaman herkesin aslında ilk olarak büyük bir yalnızlık içinde buldukları göze çarpmaktadır. Bu kişilerin çektiği zorlukların ardından mutlu ve huzurlu şekilde yaşayacakları bir düzene çok ihtiyaçları vardır. Yaşar Kemal, bu kişilerin bir araya gelmesiyle beraber rahat, güvenli, dayanışma içinde yaşayacakları ideal bir ortam oluşturma niyetindedir.

Poyraz Musa, Abdülvahap Beye Karınca Adasına yerleştiğini söylemektedir. Mal müdürü bu duruma çok sevinmiş durumdadır. Bunun sebebi o güne kadar kasabayı gelen hiç kimse adaya yerleşmek istememesidir. Ada istenmeyen bir yerleşim birimi pozisyonundadır. Poyraz Musa yeni yapılan evlerden biri olan Çorbaçı Manolisin evini yerleşmiştir.

“Estağfurullah Beyefendi, bir ricam olacaktı. Hani biraz önce bahsettiğiniz Karıncalı Ada var ya ...” “Evet, Karınca Adası.” “Ben o adaya yerleştim.” Abdülvahap Beyin yüzü güldü. “Evet Beyefendi, memnun ve hem de çok mesrur oldum. Bütün ovayı, dünyanın dört bir yanından, Kafkaslardan, Giritten, öteki adalardan gelenler paylaştılar. Bütün kıyıları paylaştılar, bir Allahın kulu çıkıp da ben de Karıncalı Adaya yerleşeceğim demedi. Çok memnun ve de mesrur oldum.” (FSKAB: 29)

Abdülvahap Bey, Poyraz Musa' ya teklif sunmuştur. Poyraz Musa' ya teklifi birkaç altına kasabada bir çiftlik satmaktır. Ama Poyraz Musa bu teklifi geri çevirmektedir. Hatta kendi kendisine Robinson benzetmesi yapmaktadır. Yaşar Kemal romanının ana karakterini Robinson Crusoe' ya benzeterek kendi ütopyasının temelini başka bir ütopya olan Robinson Crusoe' ya bağlamaktadır. Poyraz Musa' yı çıktığı yoldan kimse döndüremeyecektir. Karınca Adasına kimse gelmese dahi kendisi orada kalıp, mutlu bir hayat sürme peşindedir. Bu yönden kendine olan inancı en üst

seviyededir. Poyraz Musa hiç kimse ona inanmasa bile hedefini gerçekleştirmek adına elinden gelen her şeyi yapmak istemektedir.

“Ben bu kasabada kim varsa, bir tek akçe almadan ev sahibi, bu köylerde kim topraksızsa toprak sahibi ettim.” “İstemem efendim. Ben Karınca Adasında oturacağım. İsterse hiç kimse gelmesin, ben tek başıma oturacağım.”

"Tıpkı Robinson gibi."

"Kim gibi olursa olsun, ben bu adada oturacağım."

Düşünüyor, düşünüyor bu Robinson adlı keferenin kim olduğunu çıkaramıyordu. Bir adada tek başına oturan bir kişiydi ya kimdi, kimin nesiydi? Poyraz Musa, bu kişiyi öyle bir söylemişti ki, bu kişinin çok namlı bir kişi olduğunu onun söyleyişinden anlamıştı.” (FSKAB: 31)

Nüfus Memuru Üzeyir Han, Poyraz Musa’ nın kimsenin yerleşmek istemediği adaya yerleşmek istemesini özveri olarak nitelemektedir. “Macerası ne olursa olsun, böyle bir insanın, yakışıklı, akıllı, zeki bir insanın, üstelik de Kafkaslı, Dağıstanlı bir kişinin böyle bir adaya kendisini, hem de tek başına hapsedmesi bir özveridir” (FSKAB: 48). Poyraz Musa, Üzeyir Han’ ın davetlisi olarak evine misafir olarak gittiğinde Üzeyir Han’ ın Hanımı Poyraz Musa’ yı çok sıcak karşılar. Üzeyir Han’ ın Hanımı kimsenin beğenmediği ve yerleşmek istemediği adaya Poyraz Musa’ nın yalnız başına gelip yerleşmesine çok sevinip aynı zamanda çok şaşırılmış durumdadır. Kendi çocuklarının Poyraz Musa’ nın yaşında olduğunu, onlara ne teklif ettilerse beğenmediklerini ve İstanbul’ dan başka bir şey istemediklerini söylemektedir. Üzeyir Han’ ın Hanımı çocuklarının İstanbul’ da ne bulduklarına anlam verememektedir. Yaşar Kemal gözlerden uzak ve doğa ile iç içe yaşama değer verdiğini İstanbul karşılaştırması yaparak anlatmak istemektedir. Savaşın sıkıntılarını çok fazla hissetmeyen insanların aslında değer verilmesi gereken şeyleri keşfedemediğini ve gerçek mutluluğu yakalayamadığını söylemektedir. Han babalarının teklifi ne kadar yüksek olursa olsun çocukları hiçbir şekilde bu teklife karşılık vermemektedir. Büyük şehir adeta Üzeyir Han’ ın çocuklarının gözlerini kör etmiş durumdadır.

“Hoş geldiniz oğlum, safalar getirdiniz. Duydum ki burada bir ada almışsınız.”

“Vallahi Hanım, istese bütün adayı ona veririz. Sadece bir evle bir değirmen ...”

“Bizim çocuklarımız da senin yaşında evladım. Han babaları onlara dedi ki, çiftlik mi istersiniz, bağ bahçe mi, ada mı, köşk mü gelin de alın. İstemiyorlar. Ne varsa o İstanbulda, ayrılamıyorlar.” (FSKAB: 42)

Poyraz Musa’ nın dışında adada bulunmakta olan Vasili zaman geçtikçe yalnız kaldığının farkına varmıştır. Vasili öfkesi geçip, yalnızlığının farkına vardığı andan itibaren çeşitli hayaller kurmaya başlamıştır. Arkadaşlarına olan özlemi artmıştır. Üç arkadaşıyla beraber ne kadar güzel bir hayatları olacağı üzerine düşünmektedir. Yaşar Kemal insanın yalnız yaşayamayacağını, etrafında onu mutlu edecek kişilerin bulunması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Kıyıya geldi, uzun mor kamış kümelerinin önündeki tümseğin üstüne, eski yerine oturdu, deniz bomboş, kıpırtısız, yapayalnızdı. Denizi hiç böyle yapayalnız görmemişti. Yalnızlık büyüyordu içinde. Şimdi arkadaşları yanında olmalıydı. Dördümüz birden bu adayı cennet yapardık. Hepimiz evlenir, çocuklarımız olurdu. Sonra da torunlarımız ...” (FSKAB: 95)

Vasili çeşitli hayallerin içinde dalmış durumdayken turuncu bir erkek kedi ortaya çıkar. Vasili bu kediyi ilk defa görmüştür. Ada halkı göç ettikten sonra adada bulunmakta olan hayvan nüfusu bile tek tük kalmış durumdadır. Karınca Adasının hayvanları bile kendine eş bulamamakta ve yalnızlığı yaşamaktadır. Vasili, turuncu kediye neden göç etmediği ile ilgili soru sormaktadır. Adada bulunan bir köpek ve bir horozdan bahsettikten sonra ise horozun korkup karşısına çıkmadığını söylemektedir. Vasili, adayı terk etme korkaklığını göstermemiş bir horozu kesip de yemeyeceğini belirtmektedir. Vasili, insandan başka bir canlıya yiğit yakıştırması yapmaktadır. Bunun sebebi ise kendisine söz veren arkadaşlarının bir horoz kadar olamadığını göstermek istemesidir. Horoz onun gözünde başkaldıran bir kahraman değerindedir.

“Sen neden göç etmedin arkadaş, bu köyde bir tek kedi sen değildin ya, onların hepsi el değer etek değmez teknelere gizlice bindiler, kimini arkadaşları, sahipleri götürdü. Kimi de ... Bir de köpek ürüyor köyde. Daha müşerref olmadık. Bir de horoz ötüyor her şafak vakti, onunla da şeref yapamadık. Korkuyor, arkadaş, elime geçirir de keser yerim diye. Bilmiyor ki,

bir balıkçı, acından ölse de adada öten, adayı terk etmek korkaklığını göstermemiş yiğit bir horozu kesip de yemez.” (FSKAB: 110)

Vasili adaya ilk çıkacak olan kişiyi öldürmeye yemin ettiğinden sürekli gelebilecek kişileri gözetlemektedir. Vasili, Karınca adasının önünden sürekli teknelerin geçmekte olduğunu, eskiden olsa hiçbir teknenin adaya uğramadan geçip gitmeyeceğini dile getirmektedir. Vasili adanın yakınından geçen teknelerin adaya neden uğramadıklarına dair fikir yürütmekte ve insanların utandıkları için adaya uğramadıkları çıkarımını yapmaktadır. “Utaniyorlar, bu bomboş kalmış adadan utaniyorlar. İnsanların, her insanın derininde kalmış, az da olsa bir insanlık damarı her zaman depreşebilir. İşte onları bu adaya getirmeyen, önünden geçerken baktırmayan, başlarını önlerine eğdiren bu damardır” (FSKAB: 135).

Adaya gelen ilk kişiyi öldürmek için eline sürekli fırsat geçmekle beraber Vasili eline geçen fırsatı ertelemektedir. İçinde bulunduğu yalnızlık Vasili’ yi avcunun içine almış ona zor anlar yaşatmaktadır. Vasili, sürekli ikilem yaşamakta ve bu ikilem kararını durmadan sorgulayıp ertelemesine sebebiyet vermektedir. Bir yanda adaya ilk ayak basan kişiyi öldürürse hedefini gerçekleştirmenin sevinci bulunmakta, diğer yanda ise öldürme fiilini gerçekleştirirse yalnızlığın karanlık sokakları bulunmaktadır. Kısacası Vasili kendisine bir arkadaş bulmuş durumdadır ve onu tanımasa bile hayatından çıkarmak istememektedir. Vasili’ nin Poyraz Musa’ yı gördüğü ilk an değişik duygular yaşamasına sebep olmuştur.

“Vasili tepeden tırnağa kadar sevince koştu. Dünya daha da çiçeklendi, daha da aydınladı. İçinden, gelen insanı, kim olursa olsun sıcacık kucaklamak geçti. Hemencecik de, adaya ilk adım atacak adamı kurşunlayacağı aklına düştü, eli ayağı çözüldü, oraya oturuverdi. Gözlerini inip kalkan küreklerden bir türlü alamıyordu. Sevinci öfkeye kesti, yüreği küt küt atmaya başladı.” (FSKAB: 103)

Vasili’ nin ikilemi sürekli tekrarlamaktadır. Adaya gelen kişiyi öldürmek istemekle beraber yüzündeki sıcak gülümsemeyi görünce bu kararından vazgeçme

aşamasına gelmektedir. Vasili' ye göre adaya ayak basan adam kimi zaman savaş sırasındaki despot lidere benzemekte kimi zaman ise yüzü mutlulukla dolu dolu gülümseyen çocuğa dönüşmektedir.

“Nasıl oluyorsa kimi günlerde de o adam, yüzbaşı, böyle günlerde de bu adam oluyor, değişiyor, yüzü ışıyor, dudaklarına mutlu bir gülümseme geliyor yerleşiyor, ortada durup, her ağacı, her kuşu, her kelebeği, gözü neyi görüyorsa onu okşuyor. Vasili de tıpkı onun gibi, onunla birlikte mutluluğu yaşıyor, onu öldürmeyi ertesi güne, yüzbaşının yüzünün cehenneme dönüştüğü ana saklıyordu.” (FSKAB: 164)

Baytar Cemil ailesini bulmak adına şehrine gittiğinde şehri bombos bulunca bu duruma çok üzülür. “Şehri böyle her gördükçe kendi içinde de yalnızlaşıyor, ıssızlık, yalnızlık dayanılmaz bir hal alıyordu. Şimdiye kadar çok acı çekmiş, bu kadar belalardan geriye kalmış böyle bir hal başına gelmemişti. İçi bombos, ıssız kalmıştı” (KSİ: 151). Baytar Cemil şehri biraz dolaştıktan sonra uzaktan kulağın bir mey sesi gelir. Meyden çok dokunaklı bir ağıt çıkmakta, meyi çalmakta olan kişi ise Sofidir. Sofi, Baytar Cemil' e savaşın bitip, bitmediğini sormaktadır. Yaşar Kemal burada anlatıcı rolüyle araya girerek savaşın sorumlusunun kim olduğunu sormaktadır. “Bu bir dünya savaşıydı. Sorumlusu da insanlıktı. Halk korku içindeydi. Şehirleri düşünce herkesin ocağı sönecekti. Bunu biliyor, bunu bekliyorlardı ama bu üç bin yıllık görkemli şehirlerinin yıkılması onlara bütün ölümlerden daha ağır gelecekti” (KSİ: 155).

Baytar Cemil' in şehrinde bir de Balıkçı Kirkor kalmıştır. Sofi camide, Kirkor kilisede kalmaktadır. Kirkor' un Sofi' yi görünce korktuğundan konuşurlar “Yürek mi kaldı insanoğlunda... Sofi derinden içini çekti, insanoğlu insanlıktan çıktı. Komşu komşunun, dost dostun, arkadaş arkadaşın kanına girdi. Kirkor korkmasın da ne yapsın” (KSİ: 159). Yaşar Kemal koskoca şehirde tek başına yaşamakta olan iki yalnız insanın bile birbirinden ne kadar korktuğunu anlatmaya çalışmaktadır. Bu iki insan o kadar yalnızlaşmış ve diğer insanlardan o kadar çok korkmuştur ki tanıdığı, bildiği bir

insan bile kişiye yabancı gelmektedir. Bu durumun temel sebebi ise savaşın insanı değiştirip insanın insandan korkar duruma getirmiş olmasıdır. Savaş insanı korkak bir varlığa dönüştürmüş kimsenin kimseye güveni kalmamıştır.

Musa Kazım, Lena' ya saygı duymakta ve kaçıp geri gelişini takdir etmektedir. Lena ise insansız adanın kendi adası olmadığını anlatmaktadır. İnsan sesi duyduğu zaman ne kadar mutlu olduğunu Musa Kazım ile paylaşmaktadır. Burada bir yer ne kadar cennete benzerse benzesin insan olmadığı zaman hiçbir anlam ifade etmediği ve cennet gibi bir yerin ancak insan ile gerçek bir cennete dönüşeceği açıkça belirtilmektedir.

“İnsansız ada benim adam değilmiş meğer, geldiğime pişman oldum, derken, ağlayacak halim kalmamışken, ötede bir insan karartısı gözükte, in mi cin mi diye düşünürken ayağa fırladığımı, gelen karartıya koştuğumu, karartıya sarıldığımı biliyorum. Karartıdan bir ses geldi kulağıma, Ana senin adın ne, ben sordum ona Aleks, Panayot, Petros, Kostas oğlum sen misin? Ben değilim Ana, dedi. Sonrada hoş geldin adama, dedi. Bu ada şimdi senin mi, dedim, şimdilik, dedi.” (TH: 84-85)

4.5 Arınma

Asıl adı Abbas olan Poyraz Musa tehlikelerden kurtularak komutanlığa gider, zorlu savaşlardan kurtulduğu için komutanlıkta kahraman ilan edilir. Emir' in kendisine verdiği koruyucu tıslımları muskaya koydurur. Poyraz Musa aldığı muskayı boynuna taktığı zaman arınıp, dönüşüm geçirmiş gibi hisseder. Savaş sırasında çektiği tüm acılardan ve korkulardan kurtulmuş, bir kuş kadar hafif hissetmektedir. Poyraz Musa tıslımın ve kendi olan inancının birleşmesiyle beraber eskiden yaşadıklarından arınarak huzurlu bir hayatın kapısını aralamış bulunmaktadır.

“Muskayı boynuna takar takmaz da bir başka insan oluverdi Abbas. Bir kuş kadar hafifledi. Yüreği yundu arındı, ne korku kaldı, ne endişe, ne yılgı ... Yüzündeki çektiği acıların kırışıkları da silindi gitti. Yüzünü tıraş ederken kendini askere alındığı günkü gibi pırıl pırıl, apaydınlık gördü. Sanki çektiği bütün acıları, yaptığı bütün kötülükleri muska yüreğinden sökmüş almış, uzaklara fırlatıp atmış gitmişti.” (FSKAB: 282)

Vasili adaya yerleşen Poyraz Musa' yı uyurken görür. Vasili, verdiği sözü gerçekleştirmeyi sürekli aklına getirmekte ama uyuyan bir insanı öldüremeyeceğini düşünmektedir. Kendi kendine gelen adamın başından neler geçtiği ile ilgili sorgulama yaptığı sırada içindeki acıma duyguları kabırır. Yaşar Kemal, Vasili kanalıyla insanı insan yapan değerlerin sevgi ve acıma olduğunun altını çizmektedir. Savaşı yaşayan insanların savaşta gördüklerinden etkilenerek aşırı duyarlı hale geldiklerini söylemektedir. Bu insanlar savaştan o kadar nefret etmiş durumdadır ki savaş ve öldürme üzerine akıllarına hiçbir şey gelmemektedir. Vasili' de savaşa katılıp kötü günler geçirmiş bir insandır. Romanın sonuna doğru Vasili verdiği sözü tutamayıp tam tersi yönde hareket ederek öldürmek için fırsat kolladığı Poyraz Musa' yı kurtaracaktır. Vasili' nin acıma teli ağır bastığından kendi isteğiyle boğulmakta olan birine yardım elini uzatmaktan geri duramayacaktır. Vasili, turuncu kedisine şu cümleleri söylemektedir:

“İşte böyle kedim, dedi, insanı insan eden ne kadar içimizdeki sevgiyse de, tanrı bunu böyle söylemişse de ondan daha çoğu da acımadır. İnsanı insan yapan da, sevgiyi sevgi yapan da acımadır. Öyle değil mi arkadaş? diye seslice söylendi. Her şeyi yapacaksın da insanın içindeki, kıyamete kadar kalacak tek teline dokunmayacaksın, o da acıma teline. Ben bu adamı gözümü kırpmadan öldürürüm, ama acıma telim bir tınlarsa ben sineği bile öldüremem. Hele savaş görmüşlerin acıma telleri o kadar gerilmiştir ki, bütün insanlıkları o telde toplanmıştır.” (FSKAB: 150-151)

Prevost' a göre ütopya' yı model olarak algılayıp ona göre toplumsal düzeni kurmak insanları aşırı yorumun kıyısına sürüklemektedir. Thomas More, ortaya kendi modelini sunup geri çekilmiştir. Fakat birçok kişi More' un modelini kendi toplumlarının denge unsurlarına gözetmeden kendi toplumlarına uygulama yanlısına düşmektedir. Prevost ütopyanın aslında düşüncüyü uyandıran bir yöntem olduğunun altını çizmektedir. Uyanan düşünce ile beraber kişi ve içinde bulunduğu toplum toplu olarak arınmaya gitmektedir. Burada değinilmesi gereken en önemli nokta uyanan düşüncenin bir modele bağlanmayı kabul etmemesidir. Ütopyaların en önemli görevi

düşünce tembelliğine giren insanlığın düştüğü gaflet uykusundan modeller eşliğiyle uyarılması ve uyandırılmasıdır. Abensour' un Andre Prevost' tan aktardığı şekliyle:

“More’ a göre,” der, “Ütopya özünde bir keşif aracıdır, bir hōristiktir. Ütopya’ yı bir model olarak görüp toplumsal ve siyasal olanı ona göre yeniden kurmak, bir yanlış yorumdur.” İşte Ütopya’ nın editörüne göre Ütopya’ nın modelini tarihsel gerçekliğe dönüştürmeye kalkışan hezeyanlarla dolu okumaların dayandığı ilke budur. İyi düzenlenmiş bir siyasal topluluğun aynası olarak Ütopya kendi iç hareketiyle, kendi öz maieutique’ iyle (düşünceyi uyandıran yöntem), “içsel Ütopya’ nın” aşkın boyutuna açılan bir “ayna kırılmasına”na çağrıda bulunur. “Mesajın diyalektiği,” diye yazar, “catharsis’ e (arınmaya), yani sınırları ve kadüklüğü inkâr edilen bir modele bağlanmayı reddeden zihnin Başkayer’ e, aşkın Ütopya’ ya açıldığı âna götürür.” (Abensour, 2009: 16-17)

Vasili Poyraz’ ı uzaktan gözlemektedir. “Menevişlenen denizi, arada, bir kulaca kadar atlayan irili ufaklı mor balıkları seyrediyordu. Yüzü mutluluktan apaydınlık olmuş, altın sarısı bıyıkları gülüyordu” (FSKAB: 206). Vasili, Poyraz Musa’ nın yüzünün aldığı şekilleri izlemektedir. “Poyraz Musa ağacın altına yatmış, ılık güneşin altında, bıyıkları ışıldıyor, gülüyor, mest” (FSKAB: 207). Vasili en sonunda dayanamayıp şu yorumu yapmaktadır. “Şimdiye kadar böyle birdenbire iliklerine kadar sevince batmış çıkmış bir kişiyi görmemişti. Gözlerini Poyrazdan alamıyordu. "Yüzü ışık gibi açtı," diye söylendi. "Böyle bir adam öldürülür mü?" (FSKAB 210). Poyraz Musa ise içinden şu soruları geçirmektedir. Yaşar Kemal, Poyraz’ ı kullanarak şu can alıcı soruları tüm insanlığa sormaktadır. “Biz, dedi, biz niçin uğunan bir hızla koşuyoruz, bu kadar öldürücü, aşağılayıcı, bu kadar utandırıcı korkulara dayanarak da üstelik, biz nereye, niçin gidiyoruz?” (FSKAB 209).

Vasili Poyraz Musa’ yı boğulmaktan kurtardıktan sonra Poyraz Musa Vasili ve Lena Ana’ ya yaşadıklarını anlatmaktadır. Poyraz Musa’ yı Bedevilerin elinden kurtaran Emir, Poyraz Musa’ ya yanında kalmasını teklifinde bulunmuştur. Emir’ in savaş ile ilgili anlattıkları Poyraz Musa’ nın pişmanlığının artmasına sebep olur. Emir’ in anlattıkları Poyraz Musa’ yı kötü yönden etkilediğinden dolayı Emir ona şu önemli

cümleleri söylemektedir. Yaşar Kemal burada yine devreye girmiş bulunmaktadır. “Üzülme, dedi, biz insanoğluyuz, doğumdan ölüme kadar başımızdan geçmeyen kalmaz. Yalnız şunu bil ki kardeş, insanoğlu her gün anasından terütaze doğmuş gibi bir kez daha doğar, her gün doğan günle birlikte (FSKAB 260)”. Yaşar Kemal insanın kötü günlerin veya kötü anıların pençesinden kurtulmasa dahi her daim yeni doğan gün ile hayata yeniden başlaması gerektiğini söylemektedir. İnsanın yeni doğan güneş ile birlikte her şeyi unutup tüm yaşadığı olumsuzlukları sıfırlayarak hayata sımsıkı tutunması gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır.

Yaşar Kemal’ in Emir’ in kanalıyla aktardığı arınma ile ilgili şu sözleri gerçekten can alıcıdır. “Yeter ki her sabah günle birlikte doğmayı isteyelim, dedi Emir. Bütün suçlardan, kötülüklerden, pisliklerden arınıp pirüpak oluruz. İnsan kendi kendini arındırdığında kendini bağışlar. İşte o zaman insan yeniden doğar, pirüpak olur” (FSKAB 260). Emir’ in arınma ile ilgili sözlerinden sonra Poyraz Musa uzun zamandır aklını kemiren ama bir türlü aklından çıkmayan başından geçenleri anlatacak doğru kişiyi kavuşmuş bulunmaktadır. Poyraz Musa, Emir’ e başından geçenlerin tümünü soru şeklinde dile getirir. Poyraz Musa adeta günah çıkarmaktadır. O güne kadar içinde tutmakta olduğu her şeyi, yaşadığı tüm olumsuzlukları, aklından hiçbir şekilde çıkaramadığı kötü detayları ve sürekli aklını kemiren tüm soruları sonunda ortaya dökebilmenin rahatlığına kavuşmuş bulunmaktadır.

“Sen, diyordu, Emirim sen Allahuekber dağının yamaçlarında dimdik, ayakta donmuş kalmış insan ormanını gördün mü? Sen Emirim, yüzlerce insanın, çoluk çocuğun, genç kızların, yaşlıların hançerlenerek, çırılçıplak soyulduktan sonra Fırata, Dicleye atıldıklarını gördün mü? Sen, yüzüne bakmaya kıyamayacağın, kızların memelerinin kesilerek öldürüldüklerini gördün mü, kesilmiş kanlı memelerin kızgın kumlarda kanadıklarını? .. Yüzlerce kartalın memelerin üstüne çokuştuklarını? .. Kanlı memeler için o yırtıcı kartalların pençe pençeye, tüyleri savrularak birbirlerinin gözlerini oyduklarını? .. Toprağa taşa karışmış parçalanmış gövdelerin, kolların, bacakların, başların gökten yere yağdığını, askerlerin ölü asker kokularından öldüğünü, ormanların yandığını, yanarken dağın taşın, kurdun kuşun, börtü böceğin, yılanın kaplumbağanın çığırtarak kaçıştığını, yeryüzünün

gökyüzünün uzun inlemelerle sarsıldığını, on gün on gece bir ormanın böyle yandığını, yangın yerinin günlerce tütüğünü, sen bir savaşın ne olduğunu bilir misin Emirim?” (FSKAB: 260-261)

Poyraz Musa boğulma tehlikesi geçirdikten sonra Vasili onu kurtarır. Poyraz Musa başından geçenleri anlattıktan sonra yatağından doğrulup Vasili’ ye şunları söylemektedir. “Ben şimdiden arındım bile, seni, Lenayı gördükten sonra. Bu dünya hep karanlık, hep kan, hep savaş değilmiş. Sizler de varmışsınız bu dünyada” (FSKAB: 289). Yaşar Kemal arınmanın aslında insanın kendi isteğiyle olduğunu ve insanın yanında bulunmakta olan güzel insanlarla birlikte gerçekleştiğini anlatmaya çalışmaktadır.

Yaşar Kemal, Selman Sami’ nin ağzından çeşitli sorular ortaya atmaktadır. İnsanların hangi sebeple bir araya gelemediklerini sorgulamaktadır. Sorular bu zulme sebep olanlara karşı sorulmaktadır.

“Bu derin kardeşlikten, dostluktan sonra bu düşmanlıklar neydi? İnsanlar çektikleri acılarda birleşiyorlardı da, yaşadıkları sevinçlerde niçin bir araya gelemiyorlardı? Savaş bitmiş, ölen ölmüş kalan kalmışken, bu adanın bu güzel insanların binlerce yıllık yurtlarından bilmedikleri, görmedikleri başka diyarlara niçin, hangi hakla sürmüşlerdi?” (KSİ: 492)

Halil Rıfat geri gelmelerinin sebebini şu şekilde açıklamaktadır. “Bizim çektiğimiz acılan kim çekseydi, yaşayamazdı. Bizim ölmeye, üzülmeye hakkımız yoktu. Bizim kaçmamızın sebebi, o acıları burada, acıların yerinde yaşayarak, burada acılarımızın üstüne yürüyerek acılarımızı tüketmektir” (KSİ: 494).

Arsen Usta, Doktor Selman Sami ve Doktor Halil Rıfat tanışınca Gelibolu ve Sarıkamış savaşları üzerine konuşurlar. Yaşar Kemal burada yine devreye girer. “Üçü de bu güzel adaya, doğanın içine arınmaya, korkunç yakın geçmişlerini unutmaya gelmişlerdi” (TH: 184). Arsen Usta savaşta vurulunca iyileşmek için Karınca Adasına gelmiştir. “Bu kilisede doktorlar, adalı Rumların, yakın kıyı köylerinin kadınları onlara

iyi bakmışlardı. Yememiş yedirmişler, içmemiş içirmişler di. İşte o günlerde, sağ kalırsam, diye düşünmüştü Arsen Usta, ben bu adaya yerleşeceğim” (TH: 185).

Çukurovalılar acı dolu değişimlere yılanın kavlaması gibi deyimini kullanmaktadır. Poyraz Musa ise bu deyimini Zehra ile arasında olan ilişkisine benzetmektedir. Zehra’ nın babası Musa Kazım’ ın vazgeçemediği Girit sevdasından dolayı içinde bulunduğu karmaşık durum Poyraz Musa ile ilişkilerinin yılan hikayesine dönmesine sebep olmaktadır.

“Zehrayla bizim işimiz de karayılanın kav değiştirmesinden çok daha zor bir iştir. Kızların sandıklarını, yarın öbür gün Girite gideceğiz diyerek açtırmayan, general mi, mareşal mi, her neyse yıllardır mektubu alamayan, Ankaradan kovulan, mektep arkadaşından ses soluk çıkmayan...” (TH: 309)

Zehra’ nın Poyraz Musa’ nın derdinin ne olduğunu öğrenmek istemesi ona çeşitli sorular sormasına gerektirmektedir. Zehra, Poyraz’ a yaşadıkları ile ilgili sorular sorarken ikisinin arasında aşağıdaki pasajdaki konuşma geçmektedir.

“Sen hiçbir Yezidiyi, erkek olsun kadın olsun, öldürmedin, değil mi?”
“Öldürmedim.”
“Hiçbir kadının, kızın memesini kesmedin, değil mi?”
“Kesmedim.”
“Hiçbir kadının, kızın ırzına?”
“Geçmedim.”
“Eeee, daha ne istiyorsun?”
“Hiçbir şeye karışmadan, kızlar, kadınlar çırılçıplak soyulur, önce memeleri kesilir kumların üstüne, bıçaklanarak atılırken, ben hiçbir şey yapamıyor, sadece olanı seyrediyordum. Donmuş kalmıştım.”
“Önüme geçemez miydin?”
“Geçemezdim. Onlar kalabalıktı, bizse birkaç kişiydik. İşte böyle. Unutamadığım, beni bu hale getiren bu.” (TH: 319)

Poyraz’ ın tanık olduğu bu kötü olaylara adada yaşamakta olan Şerife Hatun ve Şehmus da tanık olmuş durumda bulunmaktadır. Şerife Hatun Dicle kıyısında buldukları sırada başlarından geçen olayları Zehra’ ya anlatması, Zehra’ nın Poyraz ile arasındaki iletişimi güçlendirmesine yardımcı olmuştur. “Yüzü de, gözleri de apaydınlıktı. İyi ki Şerife Hatun ona o meme olayını anlatmış, o da Poyraza söylemişti. Poyrazı meme yıkımından Şerife Hatunun anlattıkları kurtaracaktı” (TH: 321).

Şehmus Ağa ve Poyraz Musa biri Dicle kıyısında diğeri Fırat kıyısında yaşanan zulümleri tanık olan iki farklı insandır, kader onları aynı adada buluşturmıştır. Adada bulunan insanlar farklı yerlerden gelmelerine rağmen yaşadıkları acılar ortaktır. Bir hafta sonunda Poyraz başından geçenleri anlatmadığı kimse kalmayınca, uzun zamandır yaşamadığı bir rahatlık yaşar.

“Poyraz artık rahattı, rahat uyuyor, geceleri Dicle'nin, Fıratın kıyılarına, kesilip kumların üstüne atılmış, seğiren, kanayan dolgun memelerin üstüne hışiltıyla, yumulup tortop olmuş kartallar inmiyor, kumların üstünden memeleri tırnaklarına takıp uçup gitmiyorlar ve kara bulutlar gibi gökyüzüne yığılışmış kartallar Fırat, Dicle kıyılarına inmiyorlardı. Adaya da gelmiyorlardı.” (TH: 324)

Poyraz artık tüm korkularından arınıp, huzura kavuşmuş durumdadır. İçinde çığ gibi büyüttüğü korkusu paylaştıkça azalır, rahatlamasına vesile olmuştur. Uzun zamandır içini yiyip bitiren korku dolu anlar gelmemek üzere ondan uzaklaşmıştır. Poyraz sonunda aradığı huzuru Karınca Adasında oluşmakta olan güçlü dostluk, arkadaşlık ve sevgi bağlarıyla aşmış konumdadır. Karınca Adası ve yeni sakinleri gönül birliği ederek, yaşadığı kötü olayların etkisinden çıkamayan bir insanın geçmişinde kara bir leke olarak duran bu sahnelerden kurtulmasını sağlamıştır. Kısacası Karınca Adası insanlara her yönden yardım etmekte, iyi gelmekte ve onları iyileştirmektedir. İnsanlar korku dolu geçmişlerinden huzur dolu bir geleceğe adım atmakta ve hatırlamak istemeyecekleri anılardan kurtulup, ideallerindeki dünyaya kavuşmanın sevincini yaşamaktadırlar.

Poyraz Musa, Vasili' nin denizden korktuğunu çok geç öğrenir. Vasili' ye kendisini nasıl korkmadan kurtardığını sormaktadır. “Senin öleceğini görünce hiç korku gelmedi aklıma. Kardeş gibi, ana baba gibi, dost, arkadaş gibi değil, ikimiz bir kişiydik sanki. Bütünleşmiştik sanki. Sen denizde boğuluyor değil de ben boğuluyordum. Seni kurtarıırken kendimi kurtarıyordum” (TH: 358).

Havalar soğumaya başlar, kış kapının ardındadır. Lena Ana ile Vasilinin aktardığına göre Karınca Adasının kışı çok sert geçmektedir. Bundan dolayı, ada halkı kışlık odun hazırlığı yapmaya başlar. Poyraz Musa odun almaya ihtiyaçları olacak mı diye Ağaefendilerin evine sormaya gider. Poyraz Musa artık iyileşmiştir ve Zehra' nın memelerini gördüğü zaman eskisi gibi olmamaktadır.

“Birtakım bahaneler uydurarak üç kez Ağaefendilere gitti, hepsinde de kapıyı Zehra açtı, hiçbirisinde kartallar göklerden inmedi, gagalarından kuma kan damlamadı. O gece başını yastığa koyar koymaz uyudu. Sabahleyin tanyeri horozları öterken uyandı. Adada ilk olaraktan horoz sesi duyuyordu. Kendisini çocukluğunda buldu, sanki Allahuekber dağı görmemiş, donarak ölmemiş, Yezidi kırımına katılmamıştı. Şimdi de onu gözü dönmüş kanlılar öldürmek için aramıyorlardı. Sanki feleğin çemberinden hiç geçmemişti. Bu dünya güzel, dünya apaydınlıktı. Anadan yeni doğmuş gibiydi. Her şeyden arınmış gibiydi.” (TH: 412)

Doktor Selman Sami adaya üç gün üç gece yağmur yağdıktan sonra Musa Kazım' a yağmur sonrası aydınlığın mucizevi güzelliğinden bahsetmektedir. Zor günlerin içinden geçerek hayatını yeniden kuran insanların her şeyi unutup, aydınlığın verdiği mutluluğa kendilerini istemsiz olarak kaptırdıkları ve iliklerine kadar ışığın yansıtmış olduğu mutluluğu özümstedikleri belirtilmektedir. Bununda ötesinde mutluluğun bulaşıcı olduğuna değinilmektedir. Mutlu olan insanların etrafındaki bütün canlı varlıklara mutluluk hormonu salgıladığından bahsedilmekte, mutluluğun bulaşıcı olduğu anlatılmaktadır. Hayatta mutlu olmayı beceren insanların yaşamının daha aydınlık daha huzur verici olacağı ve hayatın anlamını kavramak açısından bir adım öne çıkacaklarından söz edilmektedir.

“Bakın şu insanlara, hiçbir şeyleri yok, açlıktan, zulümden, ölümden geliyorlar, dünyayı doldurmuş aydınlıktan dolayı o kadar mutlular ki şunların sevincine bakın, her biri bir yerlerde sevinç olmuşlar, bakın nasıl şakıyorlar. İşte bunlar şu aydınlığın, şu kokuların içinde zulümü ve hem de ölümü öldürüyorlar. Benim geçen gün arkadaşlara söylediğim buydu işte. Onların mutluluğu bize de geçiyor, bizim şimdi içimiz şakıyor. Çanakkale cehenneminden çıkmış bir insan hiç mutlu olabilir mi, olabiliyor işte. Bu alabildiğine aydınlık, bu taze, hiç koklanmamış kokular, bu mutluluktan taşan insanlar, değil insanları, yerdeki karıncayı, gökteki kuşu bile mutlu ediyor.

Bakın, bütün ada halkı börtü böceği, kurdu kuşu insanıyla nasıl kendisini böyle, aydınlığın kucığına atmış.” (TH: 423)

Kerim bir şeyhin elinde büyüdüğünden ailesinden kim olduğunu hatırlamamakta ve bilmemektedir. Şeyh onu büyütürken kendi çocuklarından ayırt etmediğinden şeyhe karşı vefa borcu bulunmaktadır. Kerim’ in tek amacı Poyraz Musa denilen Abbası öldürmektir. Peri ise düşüncelere daldığından akli karışıktır. Babası onunun bir Çerkez ile kaçtığını duyarsa onları yaşatmayacaktır. Peri tek kurtuluş yolunu Kafkas dağlarına ulaşmak olduğunu düşünmektedir.

“Orası Çerkezlerin, Çeçenlerin, orası Anka kuşunun yuvası yurduymuş. Anka kuşu, canı isterse, dünyanın neresinde olursa olsun dara düşmüş, sıkışmış kişiyi kanadının üstüne alır, altın kapının üstünden aşar, Kaf dağlarına varır, on iki ayı da bahar olan, ağzına kadar çiçekler açmış ülkeye götürür, onları o cennete bırakırmış. Orada kimse kimseyi de öldürmezmiş.” (ÇDÇA: 24)

Peri’ ye göre artık kimse Kafkas dağına ulaşamamakta ve Anka Kuşunun yardımını sağlayamamaktadır. Peri, tek kurtarıcı olarak Hızır’ dan medet umulduğunu ancak Hızır’ ın da artık insanlara yardım etmediğini ve bunun suçlusunun da insanlar olduğuna söylemektedir. Yaşar Kemal, Peri’ yi kullanarak bir bakıma insanların inançlarını kaybettiğini, geri dönelemeyen yola girildiğini ve çıkış yolu olarak görülen simgelerin bir daha bulanmamak üzere kaybedildiğini anlatmaktadır. İnsanlar kendilerine ve birbirlerine olan inançlarını kaybettiklerinden dünyanın içinde bulunduğu hal gün geçtikçe daha da kötüye gitmektedir. İnsanlık dönüşü olmayan çıkmaz bir yola sürüklenmiş ve Karınca Adası onlar için bir çıkış yolu, bir sığınak ya da sığınılacak bir liman görevi görmektedir. İnsanlar ada üzerinde her şeyin özünü kavramakta ve kendilerini yeniden bulmaktadırlar. Bunun en önemli sağlayıcısı ise ilk olarak Karınca Adasının büyüdüğü atmosferi, ikinci olarak ise ada üzerinde yaşayan insanların oluşturduğu büyüdüğü havadır. Sonuç olarak insanlar doğallığın büyümesine kapılarak özlere dönerek arınmakta ve hayatlarını daha huzurlu bir biçimde devam ettirmektedirler.

“Şimdilerde de Kafkasa kimsecikler gidemiyor, Anka kuşu da imdada yetişmiyormuş. Yedi denizler ermiş Hızır da onu çağırınların imdadına hemen yetişiyor onları cümle belalardan kurtarıyormuş. Şimdiki insanların yürekleri eskimiş, taşlaşmış. Hızır yaşlanmış, tüm tümü koca olmuş. Anka da kanatlarını kaldıramıyormuş.” (ÇDÇA: 24)

Zehra mektup geldiğini ve bu mektupla beraber Karınca Adasından ayrılacaklarını Melek Hatun’ a anlatmaktadır. “Yunandan mektup geldi, babama izin çıktı. Biz Giride gidiyoruz. Sen babamla evlenmezsen biz bittik. Bize kıyma Melek Hatun” (ÇDÇA: 42). Musa Kazım ile Melek Hatun her halleriyle birbirlerine tutkuyla bağlı olduklarını göstermekte ama bir türlü birbirlerini açılmamaktadırlar. Zehra, Poyraz Musa ve Karınca Adasından hiçbir şekilde ayrılmak istememekte ve Melek Hatundan yardım istemektedir. Melek Hatun, Musa Kazım’ a nasıl açılacağına cevabını bulmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal, Melek Hatun yoluyla yaptığı doğa betimlemesi çok önemlidir, insanın içini kıpır kıpır etmektedir. Bu şekilde bir doğa güzelliği ile karşılaşan insanın hiçbir şekilde bu güzelliğin büyüleyici etkisinden kurtulamayacağını anlatmaya çalışmaktadır. Savaş, göç ve tüm zorlukların ağır yükleri altında ezilen insanların içine girdikleri doğal ortamın pozitif etkisiyle bir şekilde kendilerini bulacakları açık bir dil ile ifade edilmektedir. Yaşar Kemal, mor menekşenin kokusuna büyük bir anlam yüklemekte ve bu kokunun cennetten gelen bir kokuya benzediğini söylemektedir. Büyüleyici kokunun etkisinde kalan insan tüm kötü geçmişini unutmakta ve hayata yeniden başlamaktadır.

“Kızım Zehra,” dedi, “narlar tomurcuğa durmuş yakında çiçek açacak. Nardan sonra menekşeler açılacak, çalılıkların altında, cennet bahçesine dönecek, ortalığı bir koku alacak, insanlar, kuşlar, arılar, kelebekler, börtü böcek sarhoş olacak. Kuşlar yan yan uçacak, insanların yürürken ayakları birbirine dolaşacak, Ağaefendimiz, pirimiz, sultanımız çalılıkların altına yatarak boynu bükük mor menekşelerin kokularını içine çekecek, bütün yaz menekşeler geçinceye kadar böyle sürecek. Pirimiz, sultanımız da son çalının altından çıkacak, esrükleyecek, iliklerine kadar menekşe kokusu işleyecek. Ağaefendi gözlerini fal taşı gibi açarak, şu kuşlara bakın, bakın başları nasıl dönüyor, diyecek. Yan yan yapraklara, dallara, çiçeklere nasıl çarpıyorlar diyecek. Mor menekşe kokusu deli eder insanı. Hele mor menekşe...” (ÇDÇA: 46-47)

Melek Hatun alıların altında gizli olan menekşelerin açmasını anlatırken buna şahit olan insanın mucizevi bir şekilde iyiye doğru bir dönüşüm geçirdiğinden bahsetmektedir. Bu dönüşümü geçiren insanın tüm kötü duygulardan uzaklaştığını ve Allah' ın bir meleği kadar saf ve temiz olduğu anlatılmaktadır. Menekşelerin kokusu, rengi ve büyüğü güzellikleri şahit olan insanları sıfırlamakta, onları hiç tatmadıkları duyguların içine sürüklemektedir. Bu büyüleyici durumla beraber olumlu yönde etkilenen canlılar diğer canlıları da olumlu yönde etkide bulunmaktadır. Melek Hatun bu büyüleyici anların yaşandığı zaman dilimine 'menekşe günleri' adını vermektedir. Menekşeler açtığında her şey büyük bir dönüşüm geçirmekte, herkes bir şekilde yenilenmekte, yenilenme ile beraber hayata ve insana dair bakış açısı gelişmektedir.

“Menekşeler açınca çalılığa giriyoruz, Ağaefendiyle ikimiz, bir çalının altına yatıyor, yeni açmış menekşeleri kokluyoruz. Sultanım, pirimle çalı çalı dolaşp çok çok menekşe kokluyoruz. Pirim menekşe kokusunu ciğerinin köküne kadar çekip ciğerim iyice doldurunca kendinden geçecek, sevincinden uçacak yukarı yatıp çalıların arasından gökyüzüne o öyle bakınca gökyüzü daha mavi, akıp giden bulutlar ışıktanmış gibi olacak. Sonra Ağaefendimiz ayağa kalkacak her yanından sevinç fişkırarak, bambaşka bir adam olacak. Pirimi, sultanımı ben bile tanıyamayacağım. Onun sevinci bana, toprağa, taşa, gökteki kuşa, yerdeki karıncaya, petekteki arılara bile geçecek. Ada baştan sona kadar ışığa kesecek. Menekşe günlerinden birinde ondan canımı bile istersen verecek. İnsan değil allahın bir meleği olacak.” (ÇDÇA: 48)

Melek Hatun ise arkadaşına uğrayıp, onunla konuşmuştur. Konuştukları konu Musa Kazım Ağaefendi' ye açılma konusudur. Melek Hatun arkadaşının tavsiyesine uyma kararı alıp şunları söylemektedir. “Menekşeler çoktan açtı, gitmemek olmaz. İnsan gibi insan olmak için menekşeleri iyi bilmek gerek. Bu dünyanın değerini bilmiyoruz” (ÇDÇA: 189). Yaşar Kemal, insan gibi insan olmak için doğanın özüne inilmesi gerektiğini anlatmaktadır. Doğanın güzelliklerine inen insanların derinlerde yatan mucizeyi göreceğini, kötü geçmişleri olsa dahi bu geçmişlerinden doğanın yardımıyla arınıp, güzel bir hayat yelken açabileceklerini söylemektedir.

4.6 Farkına Varma

Vasili herkesten önce adadan ayrılan Çorbacılarından bahsetmektedir. Çorbacılar, Karınca Adasının varlıklı ailelerinden olmakla beraber adanın eski sakinidirler. Çorbacı ailesi bir gün kimsenin haberi olmadan adadan ayrılıp gitmişlerdir. Vasili, Çorbacı ailesinin adadan ayrılmasına bir anlam veremediğini ve adadaki yaşantılarının rüya gibi olduğunu dile getirmektedir. Yaşar Kemal Vasili' nin ağzından zengin ve varlıklı kimselerin aslında doğal güzelliklerin farkına hiçbir şekilde varamadıklarını söylemektedir. Yaşar Kemal Karınca Adasının doğal güzelliklerini mucizevi olarak nitelemekte ve bunlara bir kere şahit olabilen insanların bu kadar güzel bir yeri hiçbir şekilde bırakamayacaklarını anlatmaya çalışmaktadır. Ada üzerindeki her şeyin bir mucize gibi gözüktüğünü ve bu mucizeleri anlayıp şükretmek gerektiğini dile getirmektedir.

“Onlar, yaşadıkları sürece, bir kuytuda bitmiş som mavi bir çiçeğe dokunmaya kıyamadan, gözleriyle olsun bir kezcik hiç okşamışlar mıdır, iliklerine kadar sevinçten titreyip, iliklerine kadar bir mavi sevince kesmişler midir? Bu dünyanın güzel kokusunu ciğerlerinin köküne kadar içlerine çekmiş, şu dünyaya, doğacak güne, toprağı yaran filize, açtı açacak tomurcuğa, bir çocuğun kapıp koyverdiği gülüşüne hayran kalmış, yaşama bir kez minnet duymuş, çok şükür dünyaya gelişimize, demişler midir? Şu deniz beyazken bir yaratılışın, ışığın, tanyerlerinin yeliyle birlikte esmesinin güzelliğinde, tadında eriyip, bu tansığa karışıp uçmuş gitmişler midir?” (FSKAB: 100)

Vasili hayatta kalıp savaştan sonra şekillenmekte olan dünyayı görebilmenin mutluluğunu yaşamaktadır. Yaşadığı tüm zorluklardan ve olumsuzluklardan sonra rahata kavuştuğu çıkarımını yapmaktadır. Ayrıca yaşadığı birbirini aratmayan kötü günlerden sonra yaşamının mucize olduğunun farkına varmış durumdadır.

“Böyle bir savaştan sonra, bu kadar can çekişme, bu kadar çürümüş, ölmüş insan gördükten sonra dünyanın böylesine tadına varma, mutluluğun ne olduğunu anlamak... İyi ki, iyi ki ölmemişim, iyi ki bu günü de, bu dünyayı da gördüm, diye sevinçten titredi Vasili. Bu kadar beladan, bu kadar yıl sonra böyle bir gün görmek, yaşamak bir tansıktı.” (FSKAB: 139)

Yaşar Kemal, Vasili' nin ağzından çeşitli yorumlar ve sorgulamalar yapmakta her şeyin insanla güzelleştiğine dair vurgu yapmaktadır. Ama yine de insanların bunca güzelliğin farkında olmadığını, her şeyi elinin tersiyle ittiğini ve birbirini öldürdüğünü anlatmaya çalışmaktadır. Vasili daha önce hiçbir şekilde farkına varamadığı şeylerin farkına varmaya başlamaktadır. “Bu adada doğmuş büyümüş, doğudan batıya, kuzeyden güneye dolaşmış böyle uzun boyunlu, böyle güzel kokulu, böylesine kadife renkli, insanı durmadan okşayan bir renge rast gelmemiştii” (FSKAB: 126). Yaşar Kemal' in deyişiiyle dünyayı hiç bu kadar güzel görmemiştir. Karınca Adasında bulunan herkesin gitmesi ve yalnız başına kalmasıyla beraber Vasili etrafında bulunmakta olan her şeye daha fazla dikkat kesilmiş bulunmaktadır. Bu dikkat kesilme ile beraber yaşam ve insanlıkla ilgili çeşitli sorgular yapmaktadır. Yaşar Kemal burada iç diyalog yöntemine başvurarak Vasili' nin özelinde tüm insanlığa kendi kendini ve etrafındaki güzellikleri keşfetmesi için rehberlik görevini üstlenmiş bulunmaktadır.

“Vasili dünyayı hiç bu kadar güzel görmemişti. İnsanlar mı dünyayı çirkinleştiriyor, kirletiyorlardı, acaba? Derinden ürperdi, titredi, menevişli denize gözlerini dikti. Yok, yok, diye, geçirdi içinden, yok, yok, olamaz. İnsan sıcaklığı olmadan bu dünya böyle candan olamaz. İnsan gözleri bu dünyayı böylesine okşamadan, sevmeden bu dünya böyle güzel olamaz. Bu kokular, insanlar kokladıkları için böyle delicesine dünyayı doldurur, bu yıldızlar insanlar baktıkları için bu kadar parlaktılar, bu denizler insanları sevinçten çıldırtmak için böyle menevişlenirler.

Ve bu güzel dünyada, şu doğurgan topraktan, şu kokusu, rengiyle doludizgin açmış çiçekten, tanyerlerinin savrulan ışığından, insanın insanı kucaklayışından, öpüşten, sevinçten, sevdalardan, coşkulardan utanmadan insanlar birbirlerini öldürüyorlar.” (FSKAB: 100-101)

Vasili gün geçtikçe yaşadığı adanın güzelliklerinin farkına varmaya başlamış bulunmaktadır. Vasili sürekli kendi kendine sorgulama yapmakta ve her baktığı yerde yeni bir güzellik keşfetmektedir. “Vasilinin tuhafına gidiyordu. Demek ki, doğup büyüdüğü adayı hiç tanımıyordu. Şimdiye kadar bu adada ne böyle çiçekler, ne böyle böcekler, kelebekler, kuşlar, arılar görmüştü. Şimdiye kadar, hep denize baktım da ondan olacak, diye düşündü” (FSKAB: 111). Vasili her keşfettiği yeni bir mucize

karşısında şaşkınlığını gizleyememektedir. Doğup büyüdüğü yerin farkına yeni yeni varmaktadır. Yaşar Kemal insanlara yaşadıkları yerin güzelliklerinin farkına varmaları gerektiğini söylemektedir. “Doğup büyüdüğü adayı daha yeni görüyordu. Şimdi, en küçük ot, çiçek, kök, gövde, yaprak, dalga, renk, çakıl, kaya gözlerinden kaçmıyordu. Her yerde de karşısına yeni, hiç görmediği bir kuş, bir arı çıkıyor, Vasili şaşkınlık içinde kalıyordu” (FSKAB: 138).

Doktor Selman Sami yerleşmek için geldiği adayı hiçbir şekilde bırakmayacağını dile getirmektedir. Selman Sami savaş sırasında yaralı insanları kurtarmak adına çok cefa çekip, insanların ölümün korkutucu pençesinden kurtulmak adına verdikleri amansız savaşa şahit olmuş durumdadır. Bunun yanında ölümün pençesinden kurtulan kişilerin yüzüne vuran sevinç ve mutluluğa da tanık olma şerefine de erişmiş bulunmaktadır. Doktor Selman Sami, her bir saniyenin ne kadar değerli olduğunu ve her bir ömrün ne kadar değerli olduğunu Karınca Adası üzerinde keşfettiğini dile getirmektedir.

“Ne yaparlarsa yapsınlar bu adadan gitmeyeceğim. Ben bu adada insanoğlunun çekemeyeceği acıları çektim. Ben burada, yaralı, kurtaramadığım hastamla birlikte, ben burada insanların ölmek için son güçlerini devce harcayarak hayata nasıl sarıldıklarını yaşadım. Ölümünden dönen insanların sonsuz yaşam sevinçlerinin içinde buldum kendimi. O sevinçlerle birlikte hayata sonsuz bağlılık neymiş onu yaşadım. İşte bu acıları, mutlulukları, sevinçleri yaşadığım bu kiliseden bir taş bile kalmasa da, o acılar, o mutluluk, o sevinçler bu adanın taşma toprağına, denizine, havasına sinmiştir. İnsanın en köklü duygusu kendi kendine acımasıdır. Bu duyguyu da, bütün insanlığı da burada yaşadım. Ölünceye kadar da buradan hiçbir yere gitmeyeceğim. Cennetimde, insan gibi insanlarla da karşılaştım. Ben bir günün, bir saniyenin bir ömür olduğunu öğrendim. Bir ömrün sonsuz olduğunu da öğrendim.” (KSİ: 491)

Yaşar Kemal, Doktor Selman Sami kanalıyla Karınca Adası ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Selman Sami savaş sırasında kötü günler yaşadığı sırada adanın iyi insanların ihtiyacı olanlara yaptığı yardımdan bahsetmektedir. Geçmişte yaşamış güzel insanların mutluluklarının, sevinçlerinin ve iyiliklerinin bir şekilde Karınca

Adasının her tarafına sindiğini düşünmektedir. Doktor Selman Sami birçok şeyin farkına Karınca Adası sayesinde varmış bulunmaktadır. Yaşar Kemal' in ütopyasında ki sosyal ilişkiler eski sakinlerde olduğu gibi yeni sakinlerde de en üst seviyededir. Karınca Adasına gelen aileler için birincil derecede ki sosyal ilişkiler çok önemlidir. Yaşar Kemal, dünyanın içinde bulunduğu durumdan uzak, sistemin kontrol edemediği bir düzen inşa etmiş durumdadır. Ütopyada yaşayan insanlar için aile, dostluk ve arkadaşlık bağları çok önemlidir. Yaşar Kemal, ütopyasını, bu şekilde kurarak totaliter yapıların ya da herhangi bir yapının kurmuş olduğu düzene karışmasını engellemiş durumdadır.

“Totalitarizm, toplumu bir bütün olarak ele alan, bir bütün olarak dönüştürmek isteyen ve total kontrol sistemi ile toplumu sürekli düzenleyen devlet, ideoloji, siyasal parti ve liderlik olgularının bütünlüğünü ifade etmektedir. Totalitarizmin en önemli özelliği, toplumun siyasal olarak total kontrolünün sağlanmasıdır. Totalitarizm, devlet ve toplumu bir ve bütünlük içerisinde birbirine eklemlen, birbiriyle uyumlulaştırır ve ortak bir dünya görüşünü topluma dayatan bir siyasal sistemdir. Totaliter sistemde toplum bir ideolojik bütünlük içerisinde plan ve programa tabi kılınarak kontrol altına alınır” (Çetin, 2010: 15).

Yaşar Kemal, toplumu bütün olarak dönüştürmek ve düzenlemek isteyen yapıların insanlığı içine düşürdüğü durumu çok iyi bildiğinden, herhangi bir düzenin karışmaması için yerel ve geleneksel kültürün tüm öğelerini bir araya getirerek ütopyasını oluşturmuştur.

4.7 Ütopya ve Ada

“İnsanoğlu yüzyıllardan beri, mutluluk, dirlik düzenlik, ölümsüzlük özlemlerini çoğunlukla uzak bir ada görüntüsüyle birleştirerek dile getirmeyi seçmiş, günlük yaşamın katı gerçekliğinden bunaldıkça, gönlündeki adanın mutlu yalnızlığına sığınmıştır” (Göktürk, 1973: 10). İnsanlık adayı bir kaçış yeri olarak görmüş ve bu kaçış yeri insanlığın zor dönemlerinde sığınacak bir liman görevini üstlenmiş bulunmaktadır. Edebiyatımızda ada kavramı üzerine ilk çalışan araştırmacılardan biri

olarak Akşit Göktürk bize ada ortamının ne gibi özellikler barındırdığını ve insanoğlunun ada ortamında nasıl bir durum ile karşı karşıya olduğunu çok net bir şekilde göstermektedir. Edebiyatta Ada ortamının özellikleri şu şekilde sıralanmaktadır:

“Bu özelliklerin temelinde, bütün adaların paylaştığı, dışardan ayrılmışlık, kendisiyle sınırlanmışlık gerçeği vardır. Her ada, bir bakıma bütünden ayrılmış, dünyayı ya da ana-karayı uzağında dışında bırakmıştır. Adada yaşayan bir kimse için, dört bir yanını çepeçevre kuşatan denizlerin ötesindeki dünya “dışarı”dır. Ada-dünya ilişkisinde çarpan bu içeri-dışarı karşıtlığı her ada örneğinde vardır. Çünkü her ada, dış dünyanın alabildiğine genişliği, sonsuzluğu karmaşası ile karşılaştırılınca sınırları kesinlikle belli bir yaşam alanıdır. Bu sınırlanmışlık, ada içinde yaşayan insanın bilincinde birbirine hiç benzemeyen değişik tepkilere yol açabilir: doğal konumu ile “dışarı”nın, “dünya”nın karşıtı olan “ada” içinde yaşayan insanın gözünde dünyadan daha iyi bir yer de olabilir, daha kötü bir yer de olabilir. Sözcüleri, “dışarı”nın genişliğine, dağınıklığına, gürültüsüne, büyük dalgalanmalar gösteren yaşama akışına ayak uyduramayan bir insan için ada, varlığın belli bir düzen, bir derli topluluk, bir yalınlık kazandığı yer olur. Dış dünyanın alabildiğine geniş ortamında kendini oradan oraya sürüklenir gibi duymuş, sürekli eylemden tedirgin olmuş bir kimse ada ortamında belli bir yere bağlanmanın mutluluğunu, güvenini bulabilir. Yaşamının büyük bir yarış halinde sürdüğü dünyada hızla akan zamanın, adada eylemin sınırlanmasıyla duran zamana dönüşmesi, insana rahat bir soluk aldırır. Duran zaman, çevredeki her şeye, görünüşte bir cennet erinci kazandırabilir. Böylece, bu durumda insan bilinci adayı “dışarı”dan daha iyi bir yer olarak kavrar”. (Göktürk, 1973: 13)

Öte yandan, Krishan Kumar yaptığı araştırmalarında farklı bir ögeye temas etmektedir. “Klasik dünya sonraki ütopyacı geleneğe daha önemli bir ögeyi miras bıraktı: “Cokaygne Ütopyası”, popüler ütopya ya da halk ütopyası. Mutlu Cokaygne Ülkesi bir bolluk, avarelik, hazır ve sınırlandırılmamış haz ülkesi” (Kumar, 2005: 21). Kumar’ın eş anlamlarıyla birlikte verdiği mutluluk ve haz ülkesine bütün halk kültürlerinde rastlanabilmektedir.

Cokaygne Ütopyasını yazdığı metin ile ana akım ütopyacı düşünceye kazandırmış kişi olarak ise Lucian ön plana çıkmaktadır. Dönemin Rönesans hümanistleri arasında *Doğru Tarih* metninin ve yazarının çok önemli bir yeri olduğunun altı açık bir şekilde çizilmektedir. Rönesans dönemindeki aydınların bu

metnin cazibesine neden kapıldıkları aşağıdaki paragrafta çok net bir şekilde görülmektedir.

Krishan Kumar' a göre:

“*Doğru Tarih* (True History) Roma Dönemi boyunca çok popüler bir metindi ve on beşinci yüzyılda Konstantiniye’ den batıya getirildiği zaman Erasmus ve More (Onun ütopyaları ‘Lucian’ ın nükte ve şakaları ile büyülenirler’) gibi Rönesans hümanistleri arasında hızla değişmez bir gözde haline gelir. Karikatürize edilmiş Kutsanmışlar Adası portresinde Lucian, bütün Yunan ütopya geleneğinin, onu halkın hayal gücünün bir rüyası olarak görerek, parodisini yapar. Adanın, ‘denize doğru sükunetle akan berrak nehirler’ i üzerinde mis kokularıyla asılı duran ‘parfüm gibi, harikulade havasını anlatır. Gün ve gece yerine sürekli bir ‘sabah alacakaranlığı’, mevsimler yerine ‘sürekli bir ilkbahar’ vardır. “Tatlı meltemler nefesleri ile ağaçları hafiften kıpırdatıp fısıldayan melodiyi getirirken”, bir çocuklar korosunun havayı dolduran müziğine, şarkı söyleyen kuğular, kırlangıçlar ve bülbüller korusu eklenir. Adada yaşayan kahramanlar ve filozoflar zamanlarını kahkaha ve eğlence ile geçirir ve hiç ölmezler. Sevişme utanç olmadan açıkça gerçekleşir. Ağaçlar daima olgun meyveler verirler. Hatta meyve yerine “her boy ve biçimde kadehler veren bardak ağaçları” bile vardır. “Biri masaya geldiğinde kadehlerden bir veya iki tane alıp önüne koyar. Bunlar anında şarapla dolar.” (Kumar, 2006: 23)

Görüldüğü üzere yukarıda bahsedilmekte olan ütopya aslında bir bolluk ülkesinin tasviridir. Kumar, bu bolluk adasının aslında Lucian’ ın yazdığı bir parodi olduğunun detayını vermiş bulunmaktadır. Fakat gün geçtikçe ilk başta parodi olarak yazılan metnin insanlığın imgeleminde çok önemli bir yer kapladığı ve insanlığın genetik kodlarına bir şekilde yerleştiği görülmektedir. “Adanın dünyadan daha iyi bir yer, daha mutlu bir yaşama ortamı olarak düşünülmesi ile ütopya ortaya çıkar. Ütopya, başka ilkelerle işleyen daha iyi, daha güzel bir toplum ülküsünün dile gelişidir” (Göktürk, 1973: 17).

Çeşitli yazarların bahsetmekte olduğu ada ülkelerinin birçok ortak özelliği bulunmaktadır. Bu mutlu ada ülkelerinde her şey bol olmaktadır. Çizilmekte olan sosyal yaşam alabildiğine huzur verici olmakla birlikte hiç kimsenin birbiriyle herhangi bir problemi bulunmamaktadır. Adada yaşamakta olan herkes günlerini en güzel şekilde geçirmektedir. Bu mutlu ada ülkelerinde imkânsız diyebileceğimiz hiçbir

şey bulunmamaktadır. Hayal gücünün limitleri sonuna kadar zorlanarak sınırlarını alabildiğine genişletilmektedir. Bu duruma verilebilecek en önemli örnek ölümsüzlüğün bile mümkün olmasıdır. Kim olursa olsun böyle bir yerden uzak durmak istemeyecektir. Böyle bir mutluluk ve refah ülkesinin varlığını duyan her kişi büyüüne kapılıp sonsuza kadar mutluluk ve refah içerisinde bu adada yaşamak isteyecektir.

4.7.1 Yaşar Kemal’ in Ütopyasında Ada

‘Ütopya’ ve ‘Ada’ kelimelerinin arasında kökenbilim açısından herhangi bir bütünlük kuramasak dahi, bu iki kelime bir araya geldiğinde bir birlik ve uyum bütünlüğü sağladıkları düşünülmektedir. İnsan zihninde ütopya kelimesini tekrarladıkça sanki yaşanan yerden uzakta ve farklı bir yer olduğu algısına kapılmaktadır. Bunun bu şekilde algılanmasının birçok sebebi olabilmektedir. Bu algı oluşumuna farklı değişkenlere göre farklı adlar koyulabilmekte ama bilindiği gibi bazı algılar içten gelmektedir. İçgüdüsel algılar adı verilen bu algılar sürekli kafamızı meşgul etmektedir. Bu meşguliyet durumunun insana bir memnuniyetsizlik hali kattığı düşünülmüş ve insanı huzursuz bir durumun içine düşürmüş gibi göstermesinin altında güzel günlerin habercisi olan belki de insanın içinde hiç bitmek bilmeyecek olan iyiye ve güzele özlem duyguları büyük bir yer kaplamaktadır.

“İnsanoğlunun haksız bir şöhret kazandırmak suretiyle meşhur ettiği; ‘zaman her şeyin ilacıdır’ kandırmacasının müsekkin ruhunu rafa kaldırmanın vakti geldi de geçiyor distopya cephesinde. Thomas More’ un ortaya koyduğu ‘ütopya’ nın açtığı yolda serpilip gelişen Ütopya Edebiyatı; daha iyi bir yaşam adına yazarın ideallerini, hayallerini, kurguladığı mükemmel toplumun özelliklerini okuyucuya yansıtır.” (Çiçek, 2018: 32)

Yaşar Kemal’ de *Bir Ada Hikayesi* ile beraber Thomas More’ un ütopyasının açtığı yolda yürüyerek daha iyi bir yaşama kavuşmak için kendi ütopya modelini tarif etmektedir. Yaşar Kemal daha iyi bir yaşamın nasıl olabileceği ile ilgili kendi hayalindeki ideal toplumu kurgulayarak Ütopya Edebiyatına katkıda bulunmaktadır.

Vasili adada tek tük kalan hayvanlardan biri olan turuncu kedi ile karşılaşınca içinde bulunduğu yalnızlıktan dolayı turuncu kedi ile can yoldaşı olmuştur. Yaşar Kemal, Vasili' nin ağzından adanın dışına çıkma korkusu ile ilgili sorular sormaktadır. Vasili' nin savaş sırasında yaşadığı tüm zorlukları gözler önüne sermektedir. Turuncu kedinin ve kendisinin adada kalmasıyla ilgili olarak çeşitli sebeplerin olduğu belirtilmektedir. Adanın dış dünyadan uzak ve izole oluşu onların dış dünyanın acımasızlıklarına karşı kendilerini savunmalarını sağlayacaktır. Dış dünyadaki insanların doymak bilmez arzusunun aslında insan ayırt etmeden önüne çıkan her kişiyi tükettiğini belirtmektedir. Romanın içinde bulunduğu dönem savaş dönemidir. Bu savaş döneminde insanlar tüm benliklerini kaybetmekte ve geri dönüşü olmayan yolların yolcusu durumuna düşmektedir. Yaşar Kemal, karanlık geçmişi olan bu insanların egemen güçler tarafından ezildiğini, sefalet ve kaos içinden çıktıklarını anlatmaktadır. Bu kaos ve sefalet ortamından kaçış için en güvenli yerlerden biri olarak dış dünyaya kapalı bir adanın olacağını göstermek istemektedir. Tek yapılması gerekenin biraz cesaretli olup, çoğunluğa karşı gelebilmek olduğunu altını çizmektedir.

“Sen neden kaldın bu adada öyle, canının istediği için mi? Bu adanın dışına çıkmaktan korktuğun için mi, bu adanın dışına çıkınca seni köpeklerin, aslanların kaplanların parçalayacağını bildiğin için mi? Seni savaşa mı götürecekler, sen bu adanın dışına adımını atarsan? Top gülleleri tepende mi patlayacak? Üç gülle birden senin siperlerinin üstüne mi düşecek, toprak altında mı kalacaksın üç gün üç gece, soluk bile alamayacak mısın? Seni toprağın altından çıkardıklarında yanında Erzurumlu Hasanı bulacaksın gözleri pörtlemiş, iki elini önüne uzatmış, körlerin yürüdüğü gibi yürüyen. Hastanede bile bit içinde kalacak, bütün bedenine bit sıvanacak, öyle mi? Gencecik askerler sapır sapır bittten dökülerek, biti yerden süpürgelerle toplayıp üstlerine gaz döküp yakacaksın, öyle mi? Bu dediklerimi dağ taş duydu. Yedi iklim, dört köşe duydu, sen de duydu, öyle mi, duydu da onun için mi, korktun da bu adada kaldın, öyle mi?” (FSKAB: 115)

Yaşar Kemal, Vasili kanalıyla ütopyasını kurmak için neden ada ortamını seçtiğini anlatmaktadır. “Dışa kapalılık, kendiyle sınırlanmışlık, duran zaman biçimi gibi özelliklerden dolayı dış dünya ile gösterdiği karşıtlık, ada ortamını ütopya

yazarının amaçlarına uygun kılan başlıca etkendir” (Göktürk, 1973: 18). Yaşar Kemal, Karınca Adasının dışı kapalılığını ve kendiyile sınırlanmışlığını kullanarak kendi ütopyasını bir ada üzerinde yaratmaktadır.

Aşağıdaki satırlarda dörtlemenin ana kahramanı Poyraz Musa’ nın ada ile ilk karşılaşması anlatılmaktadır. Yaşar Kemal cümlelerinin sonunda Poyraz Musa’ nın bir tansıkla karşı karşıya kaldığını söylemektedir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre tansık kelimesi insan aklının alamayacağı, şaşırtıcı, olağanüstü olay, mucize anlamlarına karşılık gelmektedir. “Poyraz Musa, başını kaldırıp karşıya bakınca az ilerdeki adayı gördü, hızını kesti, kayığı durdurdu, ayağa kalktı, kollarını açtı, derin bir soluk aldı, kayık sağa sola hafiften sallanıyordu. Bir tansıkla karşı karşıyaydı” (FSKAB: 9). Bu cümleler ile beraber daha ilk baştan adaya mucizevi bir güç yüklendiği açıkça belirtilmektedir.

Öte yandan, *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* romanının ilk sayfalarına pembe renk hakimdir.

“Ada pespembe bir ışığa batmıştı. Pembe ışık denize yansımış inceden dalgalanıyordu.” (FSKAB: 9)

“Ardından denize yansımış şeftali çiçeklerinin pembesi birden uçtu gitti adanın üstüne kondu.” (FSKAB: 10)

“Pencereden, bu sabah tanyerleri ışımadan denize pespembe çiçekleriyle yansımış şeftali bahçelerini gördü. Gökyüzü, deniz, toprak, dünyada ne varsa, çiçek, kuş, ağaçlar, yeşiller, morlar, sarılar, turuncular hep pembeye kesmişti. Poyraz Musa, şöyle başını çevirip kendine baktı, kendisi de tepeden tırnağa, iliklerine kadar pembeye kesmişti. Değirmenin üstündeki som pembe bulut ışıklar içinde yuvarlanarak güneye doğru sağılıp gidiyordu. Başını dönerek doğudaki pencereye vardı. Oradaki her bir şey de pembeydi.” (FSKAB: 11-12)

Bestami Çiftçi’ nin *Renklerin Psikolojisi* yazısına göz atacak olursak eğer pembe renk ve anlamı ile ilgili çeşitli bilgiler önümüzü aydınlatacaktır.

“Pembe renk, koşulsuz sevginin, gerçek aşkın ve şefkat tadında himayenin rengidir. Pembe renk kırmızı ile beyaz rengin evliliğinden doğar. Bu nedenle kırmızıdan hareketliliğini alırken beyaz renk saflığıyla bunu dengeler.

Hareket ve başarı yan yana gelince elbette etkileyici sonuçlar ortaya çıkar. Daha fazla pembe, daha fazla tutku ve enerji ortaya çıkarır. Renk psikolojisinde, pembe bir umut belirtisidir. Sıcak ve rahatlatıcı hislere ilham veren, her şeyin yoluna gireceği duygusu uyandıran olumlu bir renktir. Pembe içinde' bulunmak ve 'her şeyin pembe' olması, sağlıklı oluşu ve başarıyı ifade eder. Pembe renk, hepimizin içinde çocuğun tatlılığını ve masumiyetini temsil eder. Pembe duygusal enerjilerimizi sakinleştiren bir renktir. Pembe hayatın deneyimlerini devralmadan önce hayata toz pembe bakan saf genç kızın rengidir." (Çiftçi, 2018)

Poyraz Musa adaya geldiği ilk andan itibaren bir kararlı ile karşılaşmaktadır.

Bu kararlı Poyraz Musa' nın kafasını meşgul etmektedir. Poyraz Musa kafası kararlının ne olduğu ile ilgili düşünceler ile beraber ışıklar içinde güzel bir dünyanın habercisi olma izlenimi veren rüyaya dalmış bulunmaktadır. Güzel bir dünyanın habercisi durumunda bulunan bu rüyaya hâkim olan renk yine pembedir. Poyraz Musa' nın rüyasının neredeyse tamamına hâkim olan pembe rengin ışıkları dünyanın tümünü aydınlatmaktadır. Poyraz Musa adaya kavuşmasıyla büyük bir rahatlığa kavuşmuş bulunmaktadır. Geçmişte yaşadığı kötü günler ve kötü anılar eskide kalmış bulunmakta ve artık hayata toz pembe bakma zamanı gelmiş bulunmaktadır. Öyle ki Poyraz Musa' nın bakmakta olduğu her yerde pembe rengi görmesi hayalini gerçekleştirmesinin ve hedefini başardığının göstergesidir.

"Kır bir ata biniliydi. Başı sonu gözükmeyen düz bir ovada gidiyordu. Ova... ova apaktı, ışık içindeydi. Pespembe, kocaman kocaman açmış çiçekler atın karnına değiyor, gittikçe de uzuyordu. At pembe çiçekleri zorlukla yarıyordu. Işık da bastırıyor, şakırdıyordu. Karşı yüksek dağın tepesinden kopan su köpürerek, gürüldeyerek dağın yamaçlarından uçup ovaya iniyor, pembe çiçeklerin içinde yitip gidiyordu. Birdenbire suyun gümbürtüsü durdu. At şaha kalktı, dağ pespembe oldu. Pembe gölgeler ovanın üstünü örttü.

Akdeniz mavide tütüyordu. Işıklar şırıldıyordu.

Yağmur yağıyordu, pespembe.

Şaha kalkmış kır at kişniyordu, pembeye kesmiş. Pespembe olmuş dağ yürümeye başladı, ışıkları köpürdeterek. Pembe bir sel köpürerek akıyordu dağdan aşağı. Ovayı binlerce, pembeye kesmiş kır atın kişnemesi doldurmuştu. Atlar birbirlerine girmişler, uçuyorlardı. Atların kanatları birbirine değiyor, yeleleri, kuyrukları savruluyordu. Işıklar gittikçe dünyayı dolduruyordu." (FSKAB: 12-13)

4.7.2 Cennet Ada

Mal Müdürü ile Poyraz Musa arasında Poyraz Musa' nın Karınca Adasından nasıl haberdar olduğu ile ilgili bir konuşma geçmektedir. Poyraz Musa, Karınca Adasının ününü Çanakkale Savaşında yaralanmış bir arkadaşından duymuştur. Arkadaşı Karınca Adasının cennet gibi bir yere, adada yaşayan insanları ise meleklerle benzetmektedir. Yaşar Kemal ütopyasını oluştururken Karınca Adasının geçmişinden örneklendirme yoluna burada da başvurmuştur. Cennet ve melek ikilisi bir arada kullanılmaktadır. Yaşar Kemal ütopya edebiyatının başlıca ikilisi konumunda bulunan bu iki kavramı bir arada kullanarak ütopyasının temelini sağlamlaştırmış bulunmaktadır.

“Siz nasıl muttali oldunuz Karınca Adasına?” “Çanakkalede yaralanmış, Karınca Adasının hastahanesinde yatmış bir arkadaşım söyledi. Bu adayı anlata anlata bitiremiyordum. Ona göre ada bir cennet, insanları da melekti. Ben de efendim, savaş bitince ömrümü bu adada tamamlayayım, dedim.” (FSKAB: 30)

Günlerden bir gün adaya Ali Osman Reisin teknesiyle ilk defa birileri gelir. Poyraz Musa kendini gelen kişilere tanıtmaktadır. Adada yalnız olduğunu söylemektedir. Her şeyin insan ile anlam kazandığını vurgulamaktadır. Vasili ise gelen adamın adını ve hikayesini bu anda öğrenir.

“Poyraz Musa bu adayı Çanakkalede yaralanan, yaralanıp da buradaki hastanede yatan bir arkadaşından duyduğunu, arkadaşının da burasını anlata anlata bitiremediğini, kendisinin bu cennet adaya bu yüzden yerleşmek istediğini, ilk fırsatta da malını mülkünü sataraktan buraya geldiğini, yalnız düş kırıklığına uğradığını, çünkü adayı bomboş bulduğunu, insansız bir yerin de ne kadar güzel olursa olsun beş para etmeyeceğini, insansızlığın da ne kadar zor olduğunu, insansız bir yerde, o yer bir kez değil, bin kez cennet olsa bile orada yaşanamayacağını yana yakıla anlatıyordu. “Korkma,” diyordu, Ali Osman Reis, “bu dünyada hiçbir yer boş kalmaz. Hele böyle bir cennet bahçesi...” (FSKAB: 166)

Poyraz Musa ile adayı görmeye ilk gelenlerden olan Ali Paşa Salim Bey Karınca Adası ile ilgili konuşmaktadır. Ali Paşa Salim Bey çocuklarının bu adada kiminle evlenecekleri sorusuna karşılık Poyraz Musa' nın ağzından şu kelimeler

çıkılmaktadır. “Bu ada yakında insanla dolar.” “Burası bir cennet.” (FSKAB: 203).

Ardından ise şöyle bir cevap verir:

“Burası, bu ada Allahın yeryüzüne gönderdiği cenneti aladan bir köşe. Yeryüzünde böyle bir cennet köşesi Çini Maçinde, Şol Arabistanda, Kafdağının arkasında, Frengistanda, gavur Yunanistanda, Hazreti Ademin cennetten yeryüzüne çıktığı Serendip adasında yok. Poyraz Musa bütün konuşmayı hiç kızmadan, soğukkanlı, hiçbir şey olmuyormuş gibi, tane tane anlatıyor, her sözünü de burası bir cennet diyerek yavaşça bitiriyor, ötekiyse, "cehennem, cehennem," diye bağırıyordu.

Burada türlü renkte, mor, kırmızı, turuncu mavi kelebekler, binbir renkte de uçan cennet kuşları var. Burası bir cennet” (FSKAB: 204)

“Bu ada Allahın yeryüzüne ihsan buyurduğu bir cennet. Kalk, seni şu ağaca götürüyüm.” (FSKAB: 212)

Poyraz Musa, Karınca Adasına gelmeden önce yerleşmek adına birçok yeri dolaştığını ancak Karınca Adasından güzel bir yer bulamadığını söylemektedir. Ardından Ali Paşa Salim Bey gibi burnu havada olan kişilerin Karınca Adası gibi cennete benzeyen bir yerin farkına varamayacağını anlatmaya çalışmaktadır. Bunun sebebi ise Ali Paşa gibi varlıklı kişilerin savaşın olumsuz koşullarını yaşamamaları ve bu olumsuz koşulları birebir yaşamadıklarından cennet ve cehennemin ne olduğuna dair yorum yapamayacağıdır. “Allahın bir cenneti. Ben buraya gelmeden çiftliklerimi sattım, bütün dünyayı dolaştım, en güzel cennet yer burasını buldum, yerleştim. Sen ne bilirsin cenneti cehennemi” (FSKAB: 205).

Üç tekne dolusu insan kalabalığı Karınca Adasına yanaşmaktadır. “İşte burası,” dedi kravatlı adam, “Karınca Adası. Burada oturacaksınız. Devlet size burasını tahsis etti. Cennet gibi bir yer. Bütün Akdenizde, Karadenizde böyle bir ada bulamazsınız. Denizi balık kaynıyor” (KSİ: 33). Poyraz Musa ise gelen kişilere adayı tanıtmakta ve onlara ada ile ilgili güzel sözler söylemektedir.

“Bu ada büyüktür, güzeldir, kıyıya yakındır. Şu koyağa bakın, buradan tepeye kadar zeytinliktir. Her ağaç beş yüz okka zeytin verir. Bu ada cennetten bir parçadır. Ben bu adayı görünce âşık oldum. Bu yaşta geldim kendimi buraya hapsedtim. Bu ada hepimize yeter. Bir bu kadar daha insan olsa gene yeter. Evleri de çok güzel. Şehirlerde bile böyle güzel evler yok.” (KSİ: 34)

“Türkiyede bu adadan daha güzel bir yer bulamazsınız ki.” (KSİ: 35)

Adaya tekneyle birlikte Hüsmen, eşi ve altı kızı gelmiştir. Hüsmen ve ailesi daha önce adayı görüp geri gitmiştir. Birçok yeri gezip gördükten sonra Karınca Adasında yerleşmeye karar vermişlerdir.

“Ben, dedi Hüsmen, hani geçenlerde üç tane büyük, üçü de mavi boyalı tekneyle geldikti ya, geldik de bu cennet adasını beğenmeyip geri gittikti ya, ben döndüm dolaştım, gezdim gördüm, kendi kendime, acımdan da ölsem, altı kızım, bir de ben, bir de karım, ben bu güzel adada öleceğim, dedim, döndüm.” (KSİ: 48)

Hüsmen, Karınca Adası gibi cennet bir adayı bırakıp gittiği için pişmandır. Hüsmen ve ailesi bütün Anadolu’yu gezmiş ama bir türlü aradığı hazırı bulamamıştır. Yeni kurulan ülkenin her tarafında insanlar ayrı bir problem ile cebelleşmektedir. Kimi yerde açlık kimi yerde çeşitli hastalıklar insanları zor durumda bırakmaktadır. Yaşar Kemal ütopyasında birçok ailenin Karınca Adasını ziyaret etmesini sağlamış ama insanlar adada nasıl geçinecekleri sorusunu cevaplayamadığından geri dönme kararı vermişlerdir. Ama insanlar Karınca Adasından güzel bir yer olmadığını farkına vardıklarında koşa koşa geri dönmüşlerdir.

“Yerleşmeye geldim, baktım, bu dünyada bu adadan daha güzel bir yer bulunamaz, bulunsa bile dünyayı dünya yapan... Kimi insan var, cenneti cehennem, kimi insan var cehennemi cennet yapar. Burası bir cennet. Daha da cennet yapacağız inşallah. Bütün Anadoluyu dolaşa dolaşa bizde hal kalmadı. Ölümünden ölüm beğen oralarda. Sıtmadan, açlıktan çok insan kırıldı.” (KSİ: 49)

Girit Adasından göçmenler gelir. Musa Kazım Ağa ve iki kızı gelmiştir. Beş yüz yıllık topraklarından koparıldıklarını düşünmektedirler. Musa Kazım Ağa şükretmektedir. “Böyle güzel bir adayı, sizin gibi insanları Allah bize buldurdu” (KSİ: 190). Poyraz Musa’ın cevabı “Dünya cennettir bizim adamız” (KSİ: 191). Musa Kazım Girit’te at yetiştiriciliği ve geri dönünce bıraktığı her şeyini olduğu gibi

bulacağını düşünmektedir. Kızları ile konuşurken iyi ki bu adaya düştükleri üzerine konuşmaktadırlar.

Asker Şehmus' un karısı deniz korkusundan adaya gelmemiştir. Şehmus ada ile ilgili şunları söylemektedir. “Haydi şimdi kasabaya gidelim de onları alıp getirelim. Deniz çölü ne imiş, bizim adamız nasıl bir cennet imiş görsünler de parmakları ağızlarında kalsın” (KSİ: 271).

Doktor Selman Sami adanın yeni gelenler ile birlikte kalabalıklaşmış olduğunu dile getirir. Hüsmen Ağa ise Karınca Adası ile ilgili şu güzel yorumu yapmaktadır. “Yakında dolar,” dedi Hüsmen. “Böyle bir cennetten kimsenin haberi yok, yakında adamız öylesine dolacak ki, kimseyi oturtacak yer bulamayacağız. Bu adayı gören buradan ayrılamıyor” (KSİ: 475).

Dörtleme boyunca Musa Kazım' ın Girit' e olan özlemi sürekli açığa çıkar. Musa Kazım kızlarına emanetçi Niko' dan güzel haberler geldiğini, atlarını satıp parasını yanında tuttuğunu, kır atını geri alacaklarını anlatmaktadır. Hatta Niko' nun sattığı atlardan kazandıkları parayla istedikleri yerde rahatça yaşayabileceklerinden bahsetmektedir. Zehra ile Nesibe babalarına bir hal olduğunun farkındadır. Tıpkı Poyraz Musa' da olduğu gibi Musa Kazım da hayal ile gerçeği birbirine karıştırmaktadır. Kızlardan Nesibe babasına şu cevabı vermektedir. “Sağ olasın, var olasın baba, dedi, sen bu adayı bu adayı da bize cennet ettin. Biz baba senden de, senin bizi getirdiğin adadan da memnunuz. Burası bir cennettir. Burada padişah kızları gibi yaşıyoruz baba neyimiz eksik ki” (ÇDÇA: 104). Kızlar yaşadıkları yerden çok memnundur. Dünyanın en güzel yeri bile onlar için Karınca Adasından güzel olamayacaktır. Kızlar, cennet gibi bir yerde yaşadıklarının farkındadır.

4.7.3 Adanın Güzellikleri

Poyraz Musa, Karınca Adasına geldiği andan itibaren kedisini bir karartı izlemektedir. “Ulan bu karartı benimle oynuyor, diye söylendi. Bu ada bir periler adası olmasın? Periler adayı alınca adalıları da ... Bu, bir gözükp bir yiten karartı da ... Yoksa bu kadar cennet bir ada niçin böylesine ıpissız kalsın!” (FSKAB: 16). Yaşar Kemal, Poyraz Musa’ yı kullanarak adanın güzelliği ile ilgili yorum yapmaktadır. Adanın güzelliğine olan vurgu dörtlemenin sonuna kadar devam etmektedir. Adaya yapılan güzelleme çeşitli karakterlerin ağzından hayat bulmaktadır.

Yaşar Kemal’ in eşi görülmemiş çiçeklere olan vurgusu önemlidir. Yaşar Kemal doğanın insanın dünyasını güzelleştirdiğini bununda ötesinde cennete çevirdiğini anlatmaya çalışmaktadır. “Birden dünya çiçekliğe kesti. Çiçekler, duyulmamış, görülmemiş bir cennetin çiçekleriydi. O evde açmış çiçeklerin daha azmanı, daha renklisiydi. Kırmızısı parlak som kırmızı, sarı, pembemsi... Parlak, som eflatun” (FSKAB: 17).

Poyraz Musa, Hüsmen’ i istediği evin tapusunu alması için kasabaya gönderir. Hüsmen’ in kızları ak benekli lacivert yılan ile oynamakta, anneleri ise izin almadan gitmeyin demektedir. Lena ise şu cevabı verir. “Gitsinler, dedi Lena, güvenli bir sesle, Bu adanın yılanları çocuklara hiçbir şey yapmazlar, öyle, o kıyıların yılanlarına benzemezler” (KSİ: 58). Yaşar Kemal’ in ütopyasında zararlı bilinen canlılar bile zarar vermeyen cinstendir. Yaşar Kemal kurduğu düzenin içerisinde yaşamakta olan insanların zarar görmemesi adına olumsuzluk oluşturacak veya zarar verecek her şeyi uzaklaştırmış bulunmaktadır.

Hüsmen evleri tek başına dolaşıp hangisini istediğine karar vermeye çalışmakta ama hangi evi seçmesi gerektiğiyle ilgili karar verememektedir. “Ne yapayım, o kadar güzel evler ki her biri sırça saray. Böyle güzel evlere bakılır da bırakılır mı? Ben

olsaydım onların yerinde, alırdım tüfeğimi, çıkardım şu tepenin üstüne ölesiye savaşırdım. Bu güzel evlerden birini seçemiyorum” (KSİ: 69). Hüsmen, Karınca Adasında bulunmakta olan evlerin her birini sırça saraya benzetmektedir. Ayrıca ev sahiplerinin bu kadar güzel olan evleri nasıl bıraktığına şaşmaktadır. Bununda ötesinde Hüsmen adanın güzellikleri ilgili adeta destanlar döktürmektedir.

“Haydiyin bakalım, siz benim yerimde olun da bu cennetten kendinize bir yer seçin, Allah burasını övmüş de yaratmış. Toprağına basmaya, bir yaprağını koparmaya, bir böceği, bir arıyı incitmeye kıyamıyorum. Oturup şu tepenin üstüne dünyayı seyretmeye doyamıyorum. Bu adayı ölünceye kadar dolaşsam, doyamayacağım. Başım dönüyor. Allahın sevgili kuluymuşum da buraya düşmüşüm.” (KSİ: 70)

Vasili yalnız kaldığı sırada Karınca Adasının eşi bulunmaz güzelliklerinden söz etmektedir. Dünyadaki en güzel ürünlerin burada yetiştiğini ve eşsiz olduklarının altını çizmektedir. “Ada dünyanın en güzel adası olurdu. En güzel incir, elma, şeftali, zeytin burada yetişirdi, Karınca Adası balı eskiden beri çok ünlüydü. Ününe ün katılırdı” (FSKAB: 95).

Musa Kazım Ağaefendi ada içerisinde bulunan pınarı çok beğenmiştir ve ona göre pınar eşi bulunmaz bir güzelliktedir. “Pınara gelince şaşkınlık içinde kaldı. Her bir yan o kadar güzel ki, Ağaefendi böyle bir güzelliği, bütün Giriti çocukluğundan bu yana dağ bayır dolaşmış, böyle bir güzelliği orada bile görmemişti” (KSİ: 420).

Zehra, Nesibe ve Melek Hatun ot toplamaya çamlığa giderler. “Burada türlü ot var ki, bizim çiftlik gibi. Ne ararsan.” Poyraz ise yemeklerin lezzetini dile getirmektedir. “Hiç bu kadar lezzetli yemek yemedim. Bizim Toroslarda da çok ot yemeği yaparlar, yaparlar ya bu kadar lezzetlisini hiçbir yerde yemedim” (KSİ: 432).

Poyraz Musa ile Musa Kazım menekşeleri aramaya çıkmıştır. Ağaefendi’ nin gözü yine pınara takılmıştır. “Ne güzel pınar,” dedi Ağaefendi, “ben hiçbir yerde, hiçbir dağda böyle ışık gibi kaynayan bir su görmedim. Melek Hatun duymasın, onun binbir pınarlı İda dağında bile böyle bir pınar olamaz” (KSİ: 466). Musa Kazım boynu

bükük menekşelerin eşsiz kokusundan bahsetmektedir. Musa Kazım menekşeler için “Boynu eğri mor menekşeyi bir koklayanın, ömrü boyunca kokusu aklından çıkmaz. Menekşe kokusu insanın damarlarına, iliklerine kadar işler” (KSİ: 443). Sonunda boynu bükük menekşeleri bulurlar.

“Ya şu menekşeler, ışıklardan uzak, kuytularda yoğun kokusu insanın derisinin altına sinen, iliklerine işleyen böyle bir koku dünyanın neresinde bulunur? Gece gündüz koku esen bu ince yel nerden geçerek gelir? Ve incir ağaçları yakında oluşacak, sarı, ballı incirler, pembe narlar, her biri çocuk başı büyüklüğünde, bağlardaki üzümler, her şey bir tansıkta. İnsan inanmıyor. Bu küçük ada ne kadar zengin.” (KSİ: 468)

Ada ile ilgili olarak Doktor Selman Sami ve Ağaefendi arasında Karınca Adası ile ilgili olarak konuşma geçmektedir. Doktor Selman Sami gazi arkadaşı Halil Rıfat Bey’ e şunları söylemektedir. “Hiç sıkılmayacağım. Ömrümü bu adada, bu güzel insanlar arasında bitireceğim. Savaş bittiğinde ben sana ömrümü adada bitireceğimi söylemedim miydi, savaşta da, burda çalışırken, ben sana her zaman bu adaya yerleşelim demiyor muydum?” (KSİ: 482). Musa Kazım Ağaefendi ise doktorların sözlerini onaylarcasına “Bu adayı bir gören buradan bir daha ayrılamaz. Allah bir cennet köşesi diye burasını yaratmış” (KSİ: 482) demektedir. Doktor Selman Sami Bey duramayarak adanın güzelliklerini ve baharının çok güzel olduğunu anlatmaktadır. Yaşar Kemal, Selman Sami kanalıyla insanın ölecekse böyle güzel bir adada ölmesi gerektiğini yani böyle cennet gibi bir yerde ölmenin bile güzel olduğunu dile getirmektedir. Yaşar Kemal yarattığı ütopyasında yaşayan insanların mutluluğunu aslında bu cümlelerin içine saklamış bulunmaktadır. Ütopyasında yaşayan insanların neredeyse hepsi ölümden kaçarken gelip yerleştikleri veya sığındıkları bu yerde ölmek bile onlar adına mutluluk vesilesi durumundadır.

“Siz bu adanın baharını gördünüz mü hiç? Pınarının suyu su değil ışıktır. Su yerine bir deli ışık kaynar pınardan su yerine. Sabahleyin ışık menekşe rengi olur. Kuşluklayın bütün ada menekşe kokar. İnsanın derisinin altına, kanına, iliklerine menekşe kokusu işler. Havası hava değil ipektir. İnsan ölecek, malum, insan ölecekse böyle bir adada, böyle bir cennette ölmeli.” (KSİ: 483)

Vasili adada toz olmamasıyla övünmektedir. “Olmaz,” diye gülümseyerek konuştu Vasili, “çünkü adanın dört yanı deniz, ada da çayır çimenlik, çiçeklik, ağaçlık. Bu adada insanlar uzun yaşarlardı” (KSİ: 496).

Yaşar Kemal, Nişancı Veli’ ye insanlıkla ilgili olarak şu soruları sordurmaktadır. İnsanlığa savaş, düşmanlık ve delilik üzerine çeşitli sorular sormaktadır. Güzelliğe bu kadar fazla âşık olan bir canlının nasıl olup da bu kadar fazla değişebildiğinin cevabını aramakta ama bulamamaktadır.

“İnsanoğlu güzelliğe böylesine hayran kalabiliyorsa, bu savaş ne, bu birbirlerini yeme, aşığılama, bu akan suya, uçan kuşa, yaprağın üstüne konmuş kelebeğe düşmanlık niye? Deli mi bunlar, deli mi? Bu yaşa geldim, çok savaşlardan, ölümlerden, zulümlerden, dostluklardan, sevgilerden, mutluluklardan, ölümüne sevdalardan geriye kaldım, şu insanoğlunu anlamadım gitti. Ne tuhaf, ne çılgın bir yaratık.” (KSİ: 107)

Baytar söze girer. “Bütün Türkiyeyi dolaştım, bu adadan güzel yer bulamadım, geldim buraya yerleştim” (TH: 62-63).

Nişancı geri dönüş yolunda eşine adadaki incirlerden konu açıp, incirlerin olgunlaşmasına yetişmeleri gerektiğini söylemektedir. O kadar incirin satılınca çok para getireceğini düşünmektedir. Nişancı Veli geri dönüş yolunda bir arkadaşı ile karşılaşınca arkadaşına köyüne geri dönmeyeceğini belirtip Karınca Adasını güzelliklerini öve öve bitirememektedir.

“Sen adayı bir görsen, Allahın yeryüzüne koyduğu bir cennet. Cennetin tıpkısı. Bir ev verdiler bana saray gibi. İki katlı. Tavanı da deniz tasvirli. Deniz tasvirinin üstünde de çiçekler, bilinmeyen bir cennetten getirilmiş çiçekler. Sabahleyin gözümü açıyorum çiçekleri görüyorum. Denizi dersin bir yumuşak, bir yumuşak. Bizim adanın denizi, balıkçıların dedikleri gibi çok uslu bir deniz. Bu deniz çoğunlukla öyle durgun, öyle durgun olur ki karıncalar su içebilir. Bir de balık var, bir de balık var, deniz kaynaşıyor, oltanı at çek, oltanı at çek. İşte böyle. Karıncanın su içtiği... İyi yerlerin insanları da iyi olur der atalar, doğru sözlerdir. Bizim denizin kıyılarındaki Türkmen köylerinin insanları bile balık yiyorlar. Bizim iyi huylu denizde birkaç ay balık tuttum mu bana yıllarca yeter.” (TH: 209)

Şükrü Efendi şeftalileri kontrol ettiğinde çok beğenip, adalılara meyveler için güzel fiyat verir. “Çok güzel, çok güzel, şeftaliler iyi cins, olgunlaşmış, şeftali

tatmamışlara, tatmışlara, çocuklara iyi bir bahçe bıraktım. Size bir kere daha söyleyeyim, böyle bir şeftali dünyada bile az var. Şeftalinizin kıymetini bilin” (TH: 268). Şükrü Efendi şeftalileri kalitesiyle ve eşsizliğiyle ilgili düşüncelerini söylemektedir. “Şeftaliler çok değerli bir şeftali türü. Güzel kokulu bir türdür. İnsan bu şeftaliden bir tane yerse bütün bedeni mis gibi şeftali kokar. İnsan çiçek açmış bir şeftali ağacı gibi yürür” (TH: 268-269). Yaşar Kemal, Karınca Adasının şeftalilerini yiyen insanın mis gibi şeftali kokacağını söylemektedir. Adada yetişmekte olan meyve sebzeler adeta birer cennet meyvesi durumundadır. Bu meyveleri yiyen kişiler türlü duyguları ufacık bir şeftaliden elde etmekte ve kendini mutlu hissetmektedir.

Karınca Adasında bulunan meyveler sırasıyla ürünlerini vermektedir. Adalılar ağaçların meyvelerinden hem para kazanmakta hem de tadına bakabilmektedir. Nişancı incirlerle ilgili şu soruyu sormaktadır. “Şu incirlere bakın, dedi, götlerinden bal akıyor, cennet meyvesi. Doktorlar, Poyraz, Musa Kazım Ağaefendi böyle bir adaya gelmesinler de ne yapsınlar? Götlerinden bal akan incirler, sarı, kehribar gibi incirler, ne yapsınlar?” (TH: 279-280). Şükrü Efendi ise adanın incirlerinin güzelliğinden ötürü satmaya kıyamayacağını anlatmaktadır. “Oooh, diyordu, dünyanın hiçbir yerinde böyle bir incir bulunamaz. İnsan, böyle her yeri bal olmuş bir malı satmaya kıyamaz. Ama biz satıyoruz. Ne yazık, ne yazık” (TH: 282).

Şükrü Efendi adada yetişmekte olan ürünleri üzerine güzel cümlelerini devam ettirmektedir. Bu sefer sıra adada yetişen ballara gelmektedir.

“Bu adanın, daha önce de kaç kez söyledim, buranın toprağından mı, suyundan mı, her neyse inciri, üzümü, şeftalisi, narı gibisi hiçbir yerde yok. Balı da öyle. Kovanlar için beş tane usta balcı gönderdim. Ustalar kovanlara teker teker bakmışlar, bana geldiler dediler ki, hiçbir yerde böyle bir bal bulunamaz. Kovanları açar açmaz çiçeklerin kokusu insanın suratına öyle bir çarpıyor ki, insanı sendeletiyor, başını döndürüyor, dediler, böyle ballar her yerde devadır, dediler, doğru çıktı.” (TH: 315-316)

Nişancı Veli ve eşi Sultan tanyeri horozlarının sesi üzerine konuşmaktadır. Yaşar Kemal, insanların içinde bulunmakta olan savaş ortamı sebebiyle hiç horoz kalmadığını ve bununda ötesinde tanyeri horozlarının ötüşüne hasret kaldığını dile getirmektedir. Savaşın içinde yaşanılan ortam insanların doğal güzelliklerden ve doğal hayattan bile zevk almasını sınırlandırmaktadır. Karınca Adası, yeni sakinlerine bekleedikleri ve umdukları huzur ortamını sağlamış durumdadır. Tanyeri Horozlarının sesi onlar için umudun sesidir. Kaçak Hasan, horozların adaya uğur getireceğini düşünmektedir. Horozların sesini duyan mutluga kapılır. İnsanlar artık umudun sesi olan tanyeri horozlarının sesini duyacak psikolojik düzeye kavuşmuşlardır. Çocukların hayatta olup, tanyeri horozlarının sesini duymaları onlar için yeterlidir.

“Oğullarımız sağ olsunlar da nerde olurlarsa olsunlar. Yeter ki sağ olsunlar. Onlar nerdeyseler, orada da tanyeri horozlarının sesini duyuyorlar mı, oraların da horozlan ötüşürler mi?” “Duyuyorlar. Hiç duymaz olurlar mı, horozlar hiç ötüşmez olur mu? Bizim köyde hiç horoz kalmamıştı. Biz de tanyerlerine hasret kalmıştık. Çok şükür, bu adada horozların sesini duyduk. İnşallah, dünyanın neresindeyseler bizim çocuklar inşallah bu horoz seslerini duymuşlardır.” (TH: 384)

Kerim ile Peri adaya geri dönüş yolunda teknedeyken boğulma tehlikesi geğirirler. Bir şekilde kurtulup kendilerini Hayırsız Adaya atarlar. Kerim Karınca Adasının kokusundan bahsetmektedir. “Buralarda, bahar da, denizler de çiçek kokar. Ya Karınca Adasının toprağı taşi, suyu bile çiçek kokuyor. Bulutları, yağmuru da çiçek kokar. Üstümüzden geçen kelebekleri, kuşları, arıları da hep çiçek kokar” (ÇDÇA: 16). Yaşar Kemal, Karınca Adasına Poyraz Musa' yı öldürmek amaçlı gelen Kerim' i kullanarak ada üzerine güzelleme yapmaktadır. Adanın yaşayan canlılar ve ada üzerinde bulunan her şey çiçek kokmaktadır. Yaşar Kemal' in ütopyası mucizevi bir şekilde insanlara iyi gelmekte ve onları iyileştirmektedir. İnsanlar zaman geçtikçe adanın güzelliklerine kendilerini kaptırarak huzura kavuşmaktadır. Tüm korkularından uzaklaşarak ideal hayatın güzelliklerini gönüllerince kucaklamaktadırlar.

Mor menekşelerin açma zamanı gelir. Adadaki her canlı mor menekşelerin büyüünün etkisi altında kalır. “Mor menekşeler açıldı. Öyle açıldı ki kokuları ortalığı aldı, ada baştan aşağı kokuyor. Öyle bir koku ki ada baştan aşağı esrikleştii. Çocuklar, kadınlar, erkekler bir hoş oldular. Kuşlar, arılar şaşkınlık içindeler. Hiçbir kimse başına ne geldiğini bilmiyor” (ÇDÇA: 135).

Musa Kazım ağaçlarla konuşmaya gittiğinde adaya yeni gelen Hristo ile karşılaşır. Hristo, Karınca Adası ile ilgili bilgiler vermektedir. “Maşallah sizin ada güzeller güzelinin adasıdır taa eski Yunandan bu yana. Bir zamanlar Karınca adasının adı güzeller adasıydı” (ÇDÇA: 146).

4.7.4 Bolluk

Yaşar Kemal, insanların savaş döneminde yaşadığı zorluklara ütopyasının çeşitli yerlerinde değinmektedir. İnsanlar ağır savaşların ardından açlık ve yokluk içinde bir hayat yaşamaktadırlar. Devletler yeni düzen kurmaya çalıştığından dolayı insanlara gerektiği değeri verememektedir. Yaşar Kemal, ütopyasına gelen insanların türlü zorlukların üstesinden gelerek yaşamlarına devam ettiklerini bilmektedir. “Nefsin terbiyesine yiyeceklerle başlamak, sonraki adımda ruh terbiyesine geçişi düşündürür; geleceği karanlıktan kurtaracak en önemli adım belki de nefsin terbiyesi olacaktır ve insanoğlu böylece metalaşma tehlikesinden uzaklaşacaktır” (Çiçek, 2018: 37-38). Savaş ile beraber göçe zorlanan insanlar bir şekilde aç kalarak nefis terbiyesine yiyeceklerle başlamak zorunda kalmışlardır. Ütopyaya yerleşen insanlar eserin çeşitli yerlerinde yaşadıkları hayatı sorgulamaktadırlar. Bu durum insanların yoklukla ve çekilen zorluklarla beraber bir sonraki adım olan ruh terbiyesine geçtiklerini düşündürmektedir. Yaşar Kemal ütopyasına yerleşen bireylerin nefis terbiyesi yolundan geçmesini sağlayıp, metalaşmalarının önüne geçmiş bulunmaktadır. İnsanları savaşın olumsuz etkileriyle birlikte bir şekilde nefis terbiyesine girmelerini

sağlayarak, karanlık geçmişlerinin ardından aydınlık geleceğin kapılarını açmalarını sağlamaktadır.

Yaşar Kemal devreye girerek denizle ilgili bir benzetme yapmaktadır. Bu yapılan benzeteme dörtlemenin ikinci kitabının adını vermektedir. “Ortalık günlük güneşlikti. Deniz öylesine durgundu ki karıncalar su içerdi. Suyun dibindeki çakıl taşlarına, arka arkaya sıralanmış uçarak giden balık sürülerine gün vurmuş, dünya ışıltıya kesmişti” (KSİ: 28). Kötü günler geride kalmış durumdadır. Karınca Adası artık yeni gelenlerin oluşturduğu toplum yapısıyla beraber eski güzel günlerine dönecektir. Yaşar Kemal yaptığı benzetme ve kurduğu cümle ile kurulacak olan düzende işlerin iyi gideceğini satır aralarında belirtmektedir.

Nişancı Veli’ nin kendini toparlamasının ardından Poyraz Musa, Vasili ve Kadri Kaptan hep birlikte balığa çıktıklarında, Nişancı Veli onlara bir sürü balık tutar. Yaşar Kemal bir kez daha devreye girerek aynı cümleyi tekrarlamaktadır. “Deniz o kadar durgun, o kadar durgundu ki karıncalar su içerdi” (KSİ: 88). Nişancı Veli’ nin hünerini sergilemesinin ardından Poyraz Musa tuttıkları balıkların kasabayı doyuracağını söylemektedir. Adada ki her şey verimli ve boldur. Lena Ana’ da sarnıçtaki su ile ilgili yaptığı yorumunda şunları söylemektedir. “Bu sarnıç o kadar büyük, sarnıçta o kadar su vardır ki üç köye yeter” (KSİ: 26).

Karınca Adasının ziyaretçileri tükenmemekte birçok kişi gelip geri gitmektedir. Hepsinin aklında cevap bekleyen birçok soru vardır. Şartları yeterli bulmayıp nasıl geçinecekleri üzerine düşünmektedirler. Melek Hanım ise gelenlere kızmakta ve hiç kimse adalarını beğenmese bile beş kişi kendi kendilerine yeteceklerini söylemektedir. Karınca Adasında birçok şey bol olduğu gibi balıkları da boldur. Vasili, Poyraz’ a Karınca Adasının önemiyle ilgili şu kelimeleri sarf etmektedir.

“Ohhoooo, dedi Vasili, sen ne diyorsun kardeş, biz buradan Amerikaya dumanlanmış balık gönderirdik. Sele zeytini, pembe nar, balık yumurtası gönderirdik. Ne diyorsun sen kardeş. İtalyadan, İngiltereden, Fransadan kumaş, İsveçten teknelere motor gelirdi. Şu dükkanlar dolar taşardı. En pahalı gömlekler, pahalı ayakkabılar burada satılırdı. Alışveriş yapmak için buraya İstanbuldan, İzmirden, Halepten, Bağdattan, Şamdan gelirlerdi. Burundaki evlerin sahiplerinin gemileri, Atınada, İstanbulda, Amerikada şirketleri vardı.” (KSİ: 42)

Poyraz duyduğu bu sözler üzerine şunları söylemektedir. “Yakında ada dolar. Böyle, Allahın özenerek yarattığı yer hiç boş kalır mı?” (KSİ: 42).

Nişancı Veli’ nin iyileşmesiyle beraber adalılar daha fazla balık tutmaya başlamış bulunmaktadır. Nişancı Veli denizin adalılara cömert davranacağından şüphe duymamaktadır. “Dünya kadar ağır su, bakın nasıl ağırdan sallanıyor. Ne de çok rengi, ne de çok ışığı, ne de çok ışıklı balığı. Toprak bu kadar zengin, böylesine çiçekli, böylesine milyonlarca ışıklı, renkli, balıklı mıdır ki...” (KSİ: 219). Nişancı adının hakkını vermektedir. Poyraz’ a göre “Bu adam denizi iliklerine kadar, bütün yüreğiyle seviyor, deniz de onu seviyor” (KSİ: 221). Kaba Ada’ ya doğru giderler. Nişancı “İşte burası, burada bence balık kaynıyor” (KSİ: 221). Poyraz ve Vasili dünyanın en güzel balıklarının kendi denizlerinde olduğu kanısındadırlar, Nişancı ise bu sözleri doğrulamaktadır. "Nişancıları bir bulalım da, o zaman görelim bakalım, ne kadar balık türü var. Belki burada da çok balık cinsi var. Belki buranın da dibi, ağzına kadar çiçekle dolmuş bir balık, bir çiçek bahçesidir. Baharda denizlerin dibi de hep çiçek açar" (KSİ: 222).

Musa Kazım Nişancı Veli ve beraberindekilerin bir kayık dolusu balık getirmesinden dolayı şükretmektedir. “Allah sizden razı olsun, dedi, fakir fikaranın derdine derman oluyorsunuz. İnsanları en makbul, en sağlıklı, en güzel yiyeceklerle doyuruyorsunuz” (KSİ: 224). Buna karşılık Poyraz Musa ise tüm içtenliğiyle güzel günlerin haberini vermektedir.

“Esağfurullah efendim, biz kim, karın doyurmak kim. Yakında efendim, bütün bu bahçelerde sebzeler çıkacak. Şeftaliler oluştu oluşacak. Narların, zeytinlerin, bağların da oluşmasına çok az kaldı. Şu tepenin,” eliyle gösterdi, "batı yamacındaki arı damında da çok arı kovanı var. Birkaç ay sonra kovanların hepsi balla dolacak.” (KSİ: 224)

Poyraz Musa adadaki her şeyin bolluğundan söz etmektedir. Balık, bal, otların hepsi onlarıdır, doğa fazlasıyla onları beslemekte olduğundan daha fazlasına gerek yoktur. Şükrü Efendi bal hasadını gerçekleştirdikten sonra bağ bozumu için gelecektir. “Haftaya kalmaz bağbozumu için gelirim. Bağınız öyle bakımlı bir bağ ki böyle bir bağı çok yerde bulamazsınız. Bu bağdan o kadar kaliteli, o kadar çok üzüm alacağız ki parmağınız ağzınızda kalacak. Çok para alacak, zengin olacaksınız” (TH: 356). Yaşar Kemal, insanların doğanın verdiği kaynakları eşit şekilde kullandıkları zaman hiçbir şekilde sorunla karşılaşmayacağını anlatmaya çalışmaktadır.

Hançerli Efe şeftali bahçelerinin geri dönüşünde meyveleri hep birlikte toplarlarsa daha fazla para kazanacaklarını düşünmektedir. Poyraz ise adanın zenginliği üzerine şunları söylemektedir. “Bundan bir hafta sonra da incirler olgunlaşıyor. Sonra da narlar, sonra da üzümler. Amma da zengin bir adaymış şu bizim ada” (TH: 253). Baytar ise bu kadar işin altından kalkamayacaklarını bundan dolayı da Hayri Efendiden yardım istemeleri gerektiğini düşünmektedir. Hayri Efendinin onları toptancı tanıdığı Şükrü Efendi’ ye yönlendirir. Şükrü Efendi adaya gelip, ürünleri görünce kabul eder. Karınca Adasının meyveleri üzerine çok güzel şeyler söylemektedir. “Karınca Adalıların şeftalileri üstüne şeftali yok. İncirleri, narları, üzümleri de öyle. Toprağı çok verimli. Düzlükte de öyle ekin oluyor, içine kaplan girse sökemez. Ben onların bütün meyvelerini alır, değerlendiririm. Onlara çok para kazandırırım” (TH: 256). Karınca Adasının ekinleri üzerine ise “Ben Karıncadan çok buğday aldım, değirmende öğütüp öyle götürdüm kasabaya. Bu adada öyle bir ekin

olurdu ki, ekinlerin boyu insanın göğsüne kadar gelir, kaplan girse sökemez” (TH: 256).

4.8 Adanın Liderleri

Karınca Adasında hiyerarşik bir sistem bulunmamakla birlikte simgesel olarak Poyraz Musa karakteri adanın lideri konumundadır. Bu konum herhangi bir seçim yardımıyla belirlenmemektedir. Poyraz Musa adaya geldiği günden itibaren kendisinden sonra gelen her bireye yardımcı olup, yeni bir hayat kurması için en büyük destekçi görevindedir. Bu durum Poyraz Musa’ ya adanın reisi lakabının takılmasına sebep olmakla beraber onu doğal yollardan adanın lideri konumuna sürüklemiş bulunmaktadır. Bir bakıma Karınca Adası Poyraz Musanın Adası adını almış durumdadır. Adaya yeni gelen her kişi ilk olarak Poyraz Musa’ nın adasına geldiğini ve onun her yeni gelen kişiye yardımcı olacağını bilmektedir. Karınca Adasının eski sakinleri bile bu durumu yadırgamamakta ve Poyraz Musa’ ya ellerinden gelen tüm yardımı sağlamaktadır.

Karınca Adasında herhangi bir görev bölümü bulunmaktadır. Bu görev bölümü adanın kadınları ve erkekleri arasında paylaşılmaktadır. Adanın yeni sakinlerinden bazıları yaşamış ve gün görmüş insanlar olduklarından, herkese eşit davranmak adına yol gösterici olma yolunu karakteristik özellikleri sebebiyle doğal olarak benimsemiş durumdadır. Karınca Adasına her gelen insanın ayrı bir bulunmakla beraber herkes birbirinden farklıdır ve kendi bireyselliğinde özeldir. Yaşar Kemal ütopyasını yaratırken herkesin özel olduğunun ve birbirinden ayrı meziyetlerinin bulunduğunu öne çıkarmak istemektedir. Adanın kadınları ekonomik yönden söz sahibidir. Şerife Hatun, Zehra ve Nesibe tezgahlarında halı ve kilim dokuyarak evlerine katkı yapmakta, evin içinde söz sahibi olmaktadır. Yaşar Kemal ütopyasının kadınlarına bu misyonu yükleyerek, kadının yerinin düzen içerisinde pasif konumda olmadığını, tam

tersine düzen içinde önemli konumda olduklarını vurgulamaya çalışmaktadır. Karınca Adasında babadan oğula ve aileden çocuklara geçen en önemli erdemler sevgi, dostluk, dayanışma ve iyi bir eğitimidir. Yaşar Kemal ütopyasında tek bir lider bulunmamakta, herkes gerçek demokrasi düzeninin gerektirdiği şekilde ada içerisinde kendi hakkını savunmak ve bütünün mutluluğunu sağlamak adına elinden gelenin fazlasını yapmaktadır.

Karınca Adası sakinleri arasında gönül birliğine dayanan adına gönüllü gönül sözleşmesi diyeceğimiz temelini sevgi ve güvenin oluşturduğu bir sözleşme bulunmaktadır. Yaşar Kemal, Karınca Adasının sakinlerine yaşadıkları karanlık günlerin ardından aydınlık günlerin umudunu aşılacaktır. Karınca Adasında kimse kimseden üstün konumda değildir. Yaşar Kemal kurduğu ütopyasında bazı konularda tecrübe ve bilgi sahibi olan insanlara, tecrübe ve bilgi düzeyi yetersiz olan insanların yaşam düzeylerini yükseltmek adına rehberlik etme görevini vermiş durumdadır.

4.8.1 Adanın Lider Erkekleri

4.8.1.1 Poyraz Musa

Poyraz Musa Poyraz lakabını nasıl elde ettiğini Mal Müdürü Abdülvahap Beye anlatmaktadır. “Poyraz benim lakabımdır. Urfada Fransızlarla savaşırken bu Poyraz adını bana Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin arkadaşı Urfanın milli kahramanı Ali Saip Beyefendi koydu. Şimdi kendileri Adana mebuslarıdır” (FSKAB: 26). Poyraz Musa ile Musa Kazım Ankara’ ya gittikleri zaman Ali Saip Bey ile karşılaşır, Ali Saip Bey Abbas’ a Poyraz’ ın ismini nasıl taktığını anlatmaktadır. “Sen müfrezenle bir Fransız birliğini bozmuş, bir topla, bir Fransız birliğini esir almıştın, ben de senin adına Poyraz demiştim. Madalyayı da bu yüzden ve başka yiğitliklerinden dolayı hak etmiştin” (TH: 42).

Krishan Kumar, klasik dünyada ütopyaların efsanevi kurucuları olduğunu söyleyerek, bu kurucuların örneklerini vermektedir.

“Klasik dünyada kısmen söylenece, kısmen tarih olan efsanevi kurucular Atinalı Solon ve Ispartalı Lycurgus’ a sık sık rastlıyoruz. Birbirine çok tezat ütopyacı toplumların gerçek yaratıcıları olarak Solon ve Lycurgus’ u sunan Plutarch’ ın *Lives* eserinde bunlar daha da idealize edilmektedir. *Lives*, Rönesans’ ta çok popülerdi ve Solon ve Lycurgus, Rönesans ütopyalarının kurucu ve yasa yapıcılarına örnek oluşturdular: More’ un *Utopia*’ sı Kral Utopus, Campanella’ nın *Güneş Ülkesi*’ nde Sol, Bacon’ un *Yeni Atlantis*’ inde Kral Solamona.” (Kumar, 2005: 27)

Karınca'nın Su İçtiği romanının beşinci bölümünde Baytar Cemil Karınca adasına geri döner. Poyraz Musa geleceğini biliyordum diyerek onu karşılamaktadır. Kadri Kaptan getirmiş ve Poyraz’ ın arkadaşı olduğundan dolayı ondan para almamıştır. Baytar Cemil bu duruma çok sevinmiştir. Poyraz’ a “Reis, haydi gidip dolaşalım şu senin cennet adanı. Bu reis sözü de Poyraza nasıl da yakışmıştı. Balıkçılar reisi, kaptanı, adanın başkanı” (KSİ: 172). Baytar Cemil’ in dile getirdiği gibi Poyraz Musa Karınca Adasının lideri, reisi, kaptanı ve başkanı konumundadır. Tıpkı Klasik dünyada olduğu gibi kurduğu ütopyasına simgesel olarak da olsa bir kurucu lider yerleştirmiştir. Aşağıdaki paragrafta adaya gelenlerden biri adanın Poyraz Musa’ nın Adası olduğunu söylemektedir.

Kadri Kaptan’ ın teknesi adaya yanaşmaktadır. Yaşlı bir adam ile beraber bir grup adaya gelmiştir. Yaşlı adam “Efendi Ağa oğlum, burası Poyraz Musa Ağaefendinin adasıymış. Biz o kişi için geldik. Nerede bulunur o?” (KSİ: 200) demektedir. Poyraz Musa’ nın gün geçtikçe adı yayılmaktadır. Karınca Adasının yeni sakinleri adanın Poyraz Musa Ağaefendinin adasıymış yakıştırmaları yapmaktadırlar.

Günlerden bir gün Karınca Adasının sakinleri çalılıkların içinde altı tane insanın uyuduklarını görürler. Dengbej Uso ve ailesi gelmiştir. “Büyük adam kâğıdı bana verirken, dedi, o bir adadır. Ada nedir, dedim, göreceksin, dedi. Hiç korkma, dedi, orada bir iyi ağa var, hem de yüzbaşısıdır, dedi, git onu bul. Seni evine yerleştirir,

sana da, çocuklarına da iyi bakar” (KSİ: 308). Dengbej Uso’ da Karınca Adasını çok beğenmiştir. “Ada çok küçük, deniz de çok büyük," dedi Uso. Ama, bu ada cennet. Allah cennetten bir parça almış da getirmiş buraya kondurmuş” (KSİ: 310).

Musa Kazım Ağa en büyük talihlerinin Poyraz Musa olduğunu söylemektedir. Poyraz Musa karakteri Yaşar Kemal’ in ütopyasının kurucusu pozisyonundadır. Karınca Adasına her gelen kişiye iyiliği dokunmaktadır. Her gelene umut aşılamaktadır. Adanın geleceği ile ilgili planlar yapmaktadır. Bu durum Musa Kazım’ ın şu cümlelerinden anlaşılmaktadır. “Eğer Poyraz Bey oğlum, adanın mektebini, muallimlerin oturacakları evleri, denizin kıyısındaki dükkanları satın almamış olsaymış, o Kavlakzade Remzi bunların hepsini yıkacaktı” (KSİ: 433).

Nişancı üç oğlunu kaybetse de içinde bulunduğu ortamı şükür sebebi olarak görmektedir. Poyraz Musa, Nişancı Veli’ nin şükrettiğini gördüğünden elini öpmeye yeltenince, Nişancı Veli ona kızıp, “Bir daha böyle bir şey yapayım deme. Sana küserim. Sen benim çok değerlimsin. Bu adada herkes senin elini öpsün. Bu adayı sen bize ikinci cennet ettin” (ÇDÇA: 62) demektedir. Poyraz Musa, Nişancı Veli’ nin onaylamasıyla beraber adanın lideri konumunda bulunduğu açıkça dile gelmektedir. Nişancı Veli bir bakıma Karınca Adasında yaşamakta olan insanlar adına Poyraz’ a karşı teşekkürlerini sunmaktadır. Poyraz Musa, Karınca Adasına gelen her insana yardım etmekten geri durmadığından bu yakıştırmayı hak etmektedir.

4.8.1.2 Nişancı Veli

Nişancı Veli, Karınca Adasının her şeyi konumundadır. Ada üzerinde herhangi bir sorun yaşandığında bunu çözen kişi Nişancı Veli olmaktadır. Yaşar Kemal, Nişancı Veli özelinde Anadolu’ nun özünde bulunan dervişliğe selam vermektedir. Nişancı Veli kimsenin gerçekleştiremediği şeyleri çok kolayca gerçekleştirebilmektedir. Yaşar Kemal eserinde bulunan bazı karakterlerin ağzından ona ermiş yakıştırmasını

yapmaktadır. Bunun sebebi insanları mucizevi bir şekilde etkisi altına almasından ileri gelmektedir. Nişancı Veli adaya gelip kendini topladıktan sonra hemen hemen herkesin yardımına koşmaktadır. Yaşar Kemal' in ütopyasının baş köşesine yerleştirdiği Nişancı Veli Karınca Adasının babası konumunda bulunmaktadır. Nişancı Veli koruma isteyene korumacı, şefkat isteyene şefkatli, öğrenmeye aç olanlara öğretmen, başı sıkışanlara yardımcı, çıkmaza düşenlere yol gösterici, yolunu kaybedenlere rehber, zulüm edenlere zalim görevini görmektedir. Yaşar Kemal açıkça belirtmese de Nişancı Veli ütopyasının manevi lideri konumunda bulunmaktadır. Nişancı Veli' nin herkese bir şekilde yararı dokunmaktadır.

Kaba Adanın yanında balık boldur. Poyraz Musa Nişancı Veli' nin nişancılığı ile ilgili "Bunca balığa çıktım, böyle bir iş gelmedi başıma. Bu Nişancı var ya, en karanlık gecede, kara taşın üstünde kara karıncayı gören adamdır. Buna inandım, iman ettim" (KSİ: 207) demektedir. Kendi aralarında Nişancı Veli' nin denizi büyülediğinden bahsetmektedirler. Nişancı Veli ise büyü insandır demektedir. Yaşar Kemal insana olan umudunu, her şeyin insanda olduğunu ve tüm güzelliklerin ortaya çıkarabilecek gücün insanda bulunduğunu Nişancı Veli' ye ağzından dile getirmektedir.

"Şimdi de bu ada, bütün dünyanın çiçeklerini yüklenmiş o dev armut ağacı, bu ince dalgalı deniz de büyülüyor beni. Ben tepeden tırnağa büyülenmiş bir insanım kardeş. Bütün büyülerden bir şey, bir tek bir şey öğrendim ki büyü insandır. Büyü insanın gözündedir. Büyü insanın kulağında, burnunda, yüreğindedir. Dünyanın en güzel büyücüsü, o sevgiyle dopdolu olan insanın gözünde, burnunda, yüreğinin kökündedir." (KSİ: 208)

Balık avının geri dönüşünde Vasili adalılara seslenmektedir. "Adalılar," diye bağırdı, "adalılar, Nişancı Ağa yüzünden bugün bir kayık dolusu balık tuttuk, bilin ki dünyanın hiçbir yerinde Nişancı Veli gibi bir balıkçı yoktur" (KSİ: 223). Nişancı Veli lakabının hakkını vermektedir. Karınca Adasına gelişiyse adalılarının beslenmesine olan katkısı hem somut yönden hem de soyut yönden olmaktadır. Nişancı Veli, Hüsmen' e

hem tekne bulmuş hem de balıkçılık öğretmiştir. Nişancı Veli adanın çocuklarına ve büyüklerine balık tutmayı öğretmektedir.

Nişancı, Baytar Cemil' in istediği tekneyi almaya gider. Kör Salih, Ali Çavuşu kırmış ve tekneyi satmayı kabul etmemiştir. Nişancı ise Alekonun emaneti olan Kör Salih' in satmayı kabul etmediği tekneyi alıp gelmiştir. Kör Salih kardeşi olarak gördüğü Ali Çavuşa tekneyi vermeyip, hiç tanımadığı bir adama vermiştir. Tekneyi verdiği kişi Nişancı Veli' dir, onun kendisini büyülediğini ve büyülendiği için verdiğini söylemektedir. Nişancı Veli diğer insanların yapamadığı ve gerçekleştiremediği şeyleri başarmaktadır. İnsanları ikna edebilme kapasitesi çok yüksektir. Nişancı Veli adeta insanları büyülemektedir.

Nişancı lakabını nasıl aldığını anlatır. Bunu anlatırken bencil olmamakla ilgili şunları dile getirmektedir.

“Usta balıkçılar, denizin yüzüne bakarak denizin altındaki balık yuvalarını bulur, orasını işaretlerler. En çok taş bulan, taşı olan en usta balıkçıdır. Kusura kalma, ben demek şeytana hastır. Bütün balıkçılar içinde, denizin yüzüne bakıp nerede balık var, hangi yerde hangi taşın altında balık yuvaları var, ben bilirim.” (KSİ: 117)

Poyraz Nişancı Veli' nin kişiliği üzerine düşünmektedir. Nişancı Veli' nin esrarengiz bir kişilik barındırması onunla ilgili gizemi canlı tutmaktadır. Poyraz Musa onun kim olduğunu öğrenmek istemekte ve Nişancı Veli' yi aklına getirdikçe çeşitli duygular yaşamaktadır. “İçi aydınlanıyor, içinde umut ışıkları çakıyor, şimdiye kadar hiç tatmadığı bir mutluluğu yaşıyor, sıcacık bir sevgi dünyası onu sarıp sarmalıyordu. Nişancı Veli tepeden tırnağa, her nereye baksa bir tapınmada, bir hayranlıkta deviniyordu” (KSİ: 100).

Musa Kazım, Poyraz Musa ve Ali Çavuş ile beraber çiftliğe gidecektir. Çiftliğe gitmeden önce köy meydanına uğradıkları zaman orada bulunan Giritli göçmenlerin ağzından Nişancı Veli' nin kendilerini nasıl evlerinden çıkardığını duyduklarında

göçmenlerin onu ermiş yerine koyduğunun farkına varırlar. Göçmenler onu Hızır ile İlyas' a benzetmektedir.

“Küçük adama gelince baktık ki ağacın gövdesine dayanmış duran küçük adam yoklara karışıp gitmiş. Hiç görmediğimiz dünyayı sarıya, maviye boyayan kuşlar da uçmuşlar, üstümüzde küme küme duruyorlar. Bana sorarsanız bu küçük adam bir ermiştir. Üstümüzde dönen kuşlar da onun kuşlarıdır. Onun kuşları, o nereye giderse oraya gidiyor, ona yol gösteriyorlar. Hızır aleyhiselam dünyada ne kadar deniz varsa hepsinin ermişidir. İlyas da mağripte maşrika kadar toprağın, dağların, kuşların...” (ÇDÇA: 83-84)

Zehra ile Nesibe babaları Musa Kazım' ın ağaçla konuşmaya gitmesinden tedirgin olurlar. Melek Hatun onlara korkmamalarını söylemektedir. “Bu adada iki insan var. Biri sultanımız öteki de Nişancı Veli. Bunlar insanın yüreklerinin kökünü, kafalarının da içini görürler. Onlar için dünya bir ayna gibidir. Bundan dolayı onlar birer ermiş gibi” (ÇDÇA: 131).

4.8.1.3 Doktor Selman Sami ve Doktor Halil Rıfat

Doktor Selman Sami ve Doktor Halil Rıfat, Karınca Adasının aydın kimliğine sahip olan kişileridir. Yaşar Kemal, ütopyasının sağlık ile ilgili sorunlarını bu iki doktorun ellerine emanet etmektedir. Doktor Halil Rıfat adanın eski sahipleri ve yeni Türkiye üzerine düşüncelerini dile getirirken belirli noktalara parmak basmaktadır. Geçmişte kötü günleri yaşarken Karınca Adasının zor durumda olan kişilere kucak açtığını ve onlara cehennem içinde cenneti yaşattığını anlatmaktadır. Yeni Türkiye' yi kurarken el birliği ile zorlukların üstesinden gelinmesi gerektiği açıkça belirtilmektedir. Doktor Halil Rıfat ve Doktor Selman Sami aydın bireyler olduklarından yaşadıkları olumsuzluklardan önemli çıkarım yapmaktadırlar. “Gerçeklerin tarihsel olarak değişebilir olduğu ve tarihi bir dönemin ancak o toplumdaki en ilerici sınıfın bilincine göre inşa edilebileceği inancında olan Antonio Gramsci' ye göre de aydınlar siyasi analiz ile halkın deneyimi arasında iki yönlü bir geçiş” (Çiçek, 2018: 34) kurmaktadır. Yaşar Kemal ütopyasında ki aydınlar

aracılığıyla bu iki yönlü geçişi kullanarak daha iyi bir yaşama kavuşmak adına yapılması gerekenleri dile getirmektedir.

Yaşar Kemal kendi ütopyasını oluştururken savaş sırasında Karınca Adası üzerinde doktorluk yapmış olan Doktor Selman Sami ve Doktor Halil Rıfat Beylerden en iyi şekilde yararlanmaktadır. Doktorlar savaş sırasında adaya gelip yerleşecekleri üzere birbirlerine söz vermişlerdir. Savaş bittikten sonra adaya gelip, verdikleri sözü gerçekleştirmişlerdir. Doktor Halil Rıfat, savaş sırasında adanın güzel ve iyi yürekli insanların kendilerine ne kadar fazla yardımda bulunduğu bahsetmektedir. Yaşar Kemal, ütopyasına yerleşen bu iki doktoru kullanarak geçmişin iyi insanlarıyla bağ kurup, adanın özünde bulunan iyilik kültürünün devamını getirmek istemektedir. Doktor Halil Rıfat, savaş sırasında adada yaşamakta olan Lena Ana ve Vasili' ye adanın iyi insanları olduklarını söylemekte ve onlarla beraber sonuna kadar adada kalacaklarını dile getirmektedir. Yeni Türkiye' yi kurarken birlik içinde olmaları gerektiğini ve ancak bu şekilde önlerinde duran Kavlakzade gibi insanların üstesinden gelebileceklerini anlatmaktadır.

“Sizler bu cennet adanın iyi insanlarısınız, bizi bağrınıza bastınız. Biz ikimiz, sonuna kadar sizin içinizde kalacağız. Bizim unutulmayacak hatıramızı, iki üç sandalya, biraz cam, bir iki ikon için yıkan o kötü insanlara karşı sizinle birlikte olacağız. Yeni Türkiye başlıyor, bu yepyeni başlayan ülkeye yardım etmezsek yediğimiz ekmek, içtiğimiz su, aldığımız hava bize haram olsun. Bize buraların insanları cehennem içinde cennet yaşattılar.” (TH: 287)

Lena Ana, adaya yeni yerleşen kişilerden çok memnundur. Herkes birbirini sonradan tanısa da aile gibi olmuşlardır. Karınca Adasına sonradan gelen yaşamakta olan insanların hepsi iyi ve sevilen insanlardır. Hristo, Doktor Selman Sami için güzel şeyler söylemektedir. Hristo, Doktor Selman Sami' nin karakterini ve doktorluğunu övmektedir. Selman Sami' nin hastalandığı sırada bile dinlenmeyip, gece sıcak yatağından kalkarak özveride bulunduğunu ve o yörede ermiş olarak bilindiğini dile getirmektedir.

“Onun iyiliği, yiğitliği, doktorluğu dillere destandır. Yaralı bir asker öleceğine kendi ölmek ister. Burada Çanakkaleden gönderilen askerleri, inleyen, acıdan bağırın hastaların acılarını yok etmek için yapmadığı kalmamıştır. Böylece de üst üste çok hastalanmış, öbür doktorlar onu yatırmak için zorla şerle ancak yatağa yatırmışlar. Hastayken bile geceleri yatağından kalkmış hastalara bakmıştır. Buralarda Selman Bey bir ermiştir.” (ÇDÇA: 161)

Doktor Selman Sami ve Doktor Halil Rıfat’ ın diğer bir özelliği ise adada yeni kurulacak okul için ön ayak olmalarıdır. İki doktor hem ellerinde bulunan gelirlerini okulun yapımına harcamakta hem de okul da öğretmenlik görevi yapmaktadır. Yaşar Kemal, ütopyasının geleceğini tasarlama görevini aydın kimliğe sahip bu iki insana vermiş durumdadır. Bu iki karakter, savaş sırasında çok zor günler geçirdiklerinden, kötü günleri bir daha yaşatmamak için yapılması gerekenleri çok iyi bilmektedir. Bu tecrübeleri adanın geleceği olan çocuklara aktarma görevi de onların olmuştur. Yaşar Kemal, doktorlar kanalıyla savaşın ve kaosun olmadığı, insanın insan gibi yaşadığı bir düzenin anahtarını insanlığa sunmaktadır.

4.8.1.4 Arsen Usta

Zehra ile Poyraz Musa yel değirmeninde buluşurlar, Poyraz değirmeni işleteceğini söylemektedir. “Kanatlar boşuna dönüyordu. Değirmeni çalıştıran ustaların hepsi Yunanistana gönderilmişti. Ada dolunca belki usta da bulunurdu” (TH: 79).

Karınca Adasına yeni bir tekne yanaşmaktadır. Tekne ile gelen Poyraz Musa onu tüm samimiyetiyle karşılamış ve ona çalışmayan değirmeni göstermiştir. Arsen Usta’ nın cevabı umut vericidir. “Taşı döndürür, buğdayı da öğütür, sana bir un yaparım ki felek de maşallah desin. Sana bir de fırın yaparım ki ekmeğinin kokusu bütün adayı sarar, kokuyu alanı da acıdan öldürür” (TH: 179)

Arsen Usta’ nın dükkanına getirdiği bütün aletler el birliğiyle taşınmıştır. Arsen Usta yanında oltalar ve zıpkınlar getirmesine Nişancı Veli çok sevinir.

Zehra ile Poyraz buluşmuştur. Poyraz' ın ağzından şu sözler dökülmektedir. “Yel değirmenini onarıma verdim, Arsen Usta yakında başlayacak. Kanatlar, dedi durdu. Sesi titriyordu, kanatlar mavi olacak. Yel esince de o maviler mavi bir güneş olacak” (TH 405).

Arsen Usta' nın yel değirmenin kanatlarını çalıştırmasına Poyraz Musa çok mutlu olur. “Arsen Usta, dedi, kanatları çalıştır. Kanatların dönmesi adaya canlılık veriyor. Usta hemen döndü, kanatları çalıştırdı, Poyrazın yanına geldi, Poyraz: Ha şöyle, dedi, kanatlar dönünce ada şenlendi, canlandı” (TH: 183). Arsen Usta' nın Karınca Adasına gelmesiyle beraber adanın en büyük eksiklerinden biri olan ‘usta’ rolü sahibini bulmuş olur. Yaşar Kemal ütopyasının sonuna doğru Kavlakzade Remzi’ yi kullanarak yel değirmeninin ütopyası için önemini açıklamaktadır. Kavlakzade Remzi adanın ileri gelenleri ile buluştuğu sırada hızını alamayarak konuyu ülkeye getirmektedir. “Yel değirmenleri çalışacaktır. Her yel değirmeninin kanadı mavi masmavi atlastan olacaktır. Gemilerin yolcuları hayranlıkla bizim değirmenlerin mavilerini seyredecekler, bu ülkenin Anka Kuşunun küllerinden yaratıldığını göreceklerdir” (ÇDÇA: 194). Yaşar Kemal, yel değirmeni kullanarak ütopyasında yaşayan insanların sonsuza kadar özgür, mutlu ve huzurlu şekilde yaşayacaklarını söylemektedir.

4.8.1.5 Hristo Reis

Hristo, mübadele kararının ardından adadan gitmemek için İsmail’ den yardım istemektedir. Hristo, savaş sırasında İsmail gibi ülkesinin safında kanının son damlasına kadar savaşmış kahramanlık gösteren bir savaş gazisidir. “Herkes Amele Taburunda sürünürken arkadaşların sana top verdiler. Sen de İsmail gibi oldun. İsmail denizin dibine gönderdi gemileri, sen de Dumlupınarın dağlarına gönderdin” (ÇDÇA: 210).

Hristo' nun arkadaşı Aleko onun gibi türkü söyleyen birini kimsenin sürgün edemeyeceğini söylemektedir. “Senin babanı kimse sürgün edemezdi. Hristo babanla senin türkülerini dinleyenler cennetlik olur” (ÇDÇA: 213). Hristo' nun sülalesinde türkü söyleme geleneği vardır. Aleko bu gelenekle ilgili olarak şunları aktarmaktadır. “Babası bu dağları dolaşır türkü söylerdi. Ne kadar dağ varsa Hristomun babası dağların hepsinde o dağ benim bu çiçek benim, onun babası böyleydi dedesi, dedesinin dedesi de, sülalesi de dağlarda çiçeklerin arasında türkü söylerlermiş” (ÇDÇA: 213). Hristo' nun annesi onun sesini duyan jandarmaların hiçbir şekilde onları teslim etmeyeceğini düşünmektedir. Yaşar Kemal, Hristo karakterinin bizden biri olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Hristo, Anadolu toprağının hamuruyla yoğrulmuş bir Anadolu insanıdır. Hristo, hem bu ülke için canını en ön saflara sürmüş bir vatan evladıdır hem de Anadolu' nun kadim geleneği olan türküleri en güzel şekilde seslendiren bir halk ozanıdır.

Hristo' da mübadeleden kaçır. Hristo' nun köyünü alıp Yunanistan' a götördükleri zaman saklanıp, doğduğu ve büyüdüğü toprakları bırakmamıştır. Kaptan Hristo' yu herkes tanımaktadır.

“O bütün balıkçıların babasıdır, dediler. Onun bu denizlerde yetiştirmedeği hemen hemen balıkçı da yoktur. Hem fakir çocukları yetiştirir hem de onlara bir teknenin sahibi olmasının bir yolunu bulur. Hiçbir şey yapamazsa tekneçilere kefil olur. Kefil olduğu kimselerden kimisi borcunu ödeyemez. Borçlu kişi Rum olsun, Türk olsun Hristo Reise fark etmez. Onun yanında her insan birdir. İyi ki Hristo Reis gitmedi, gitseydi tekmi adalar, kıyıları yas tutarlardı.” (ÇDÇA: 155)

Doktor Selman Sami ise Hristo için şunları söylemektedir. “O bu bölgede bölgeyi yaratan adamdır. Balıkçılığın büyük bir ustasıdır. Bütün Rumların ustası olduğu gibi, Türklerin de ustasıdır, Topçu İsmailin de arkadaşıdır” (ÇDÇA: 161).

Hristo etraftaki herkes tarafından çok sevilmektedir. Mübadele kararı çıktığı zaman herkes Hristo Reis' in gitmemesi için elinden geleni yapmıştır. Hristo Reis

herkese yardımcı olduğundan çevresindeki herkesin sevgisini ve saygısını kazanmasını bilmiştir. “Yetiştirdiği balıkçı gençlerin de gitmedikleri hükümet adamı kalmadı. Kurtuluş savaşı milletvekilleri için içine girdiler. İşe Kurtuluş savaşı efeleri bile girdiler, onlar da bir işe yaramadı. Hiç kimse Hırstonun Yunanistana gitmesini istemiyordu” (ÇDÇA: 204)

Hristo’ yu ziyaret etmek adına Perili Adaya Karadenizliler gelir. Karadenizliler, Hristo’ nun gitmeyeceğini tahmin ettiklerinden ortalık durulduktan sonra ona ve ailesini yardım etmek için gelmişlerdir. Karadenizlilerin, Hristo için düşündükleri duyan her insanı mutlu edecek cinstendir.

“Sen bizim gözbebeğimsin sen olmasan çoluk çocuğumuz hepimiz ölecektik, hem de açlıktan ölecektik. Senin yüzünden her birimiz bir balıkçı oldu. Her birimizin bir teknesi oldu. Bütün denizleri sen bize öğrettin. Yediden yetmişimize balıkçılığı da sen bize öğrettin. Çift sürmesini de, keçi beslemesini de sen bize öğrettin, süt içmesini de yoğurt yemesini de. Dünyada ne varsa hepsini senden öğrendik. Türkü söylemesini de... İnsanlığı da senden öğrendik. Herkes yurdunu bırakmış giderken sen bizi bırakıp gitmedin. Biz de seni, öldürseler bile kimseye vermeyeceğiz.” (ÇDÇA 218)

Hristo ise Karadenizlilerin bu güzel sözlerinin ardından konuyu onların kendi içindeki insanlığa getirmektedir. “Kendinizi siz bu duruma çalışarak getirdiniz. Böyle çalışmayaydınız içinizden çok kötü insanlar çıkardı. Doğan güne parlayan ışığa her şeyin başı toprağa parlayan denize saygı duydunuz. İnsana sevgiler götürdünüz. Sizin içinizdeki insanlık sizi böyle yaptı” (ÇDÇA: 219).

İsmail ile Hristo ise savaşta gösterdikleri kahramanlıktan dolayı madalya alacaklardır. Madalyaları aldıktan sonra Hristo babasının memleketini ziyaret etmek için yola çıkar. Hristo babasının memleketi vardikten sonra babası olan Urum Hıdır’ ın tüm dostlarıyla görüşmüş, Urum Hıdırın oğlunu gören herkes onun Yunan’ a gitmediğini çok sevinmiştir. Uzunyayla da ziyaret ettiği Amber Ağa Hristo’ ya hiçbir zaman teslim olmamasını söylemektedir. Buna karşılık Hristo onu hiçbir şekilde alamayacakları cevabını verir. Amber Ağanın ona verdiği cevap ise etkileyicidir.

“Oğlum yine diyorum. Herhangi bir kötülükte bizi düşün. Sen bizim Sultanımızın oğlusun, Karacaoğlanın oğlusun” (ÇDÇA: 265).

4.8.2 Adanın Lider Kadınları

Yaşar Kemal, kadının varoluşunu biyolojik düzeye indirgemekten kaçınmakta ve toplumdaki çarpıklıkları düzeltmede kadınların etkisinin farkındadır. Kadının toplum içindeki en büyük güç olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Toplumsal hedefleri gerçekleştirmek adına okuma ve yazma bilmeyen kadınların eğitimini sağlamak adına fırsat eşitliği yaratmaktadır. Margaret Atwood, *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı distopik eserinde kadınların nasıl bir yaşamın içine hapsediğini anlatmaktadır.

Kitabın tanıtım bülteninde kadınlar ile ilgili olarak şunlar söylenmektedir:

“Kadın, ‘bunaltıcı düşlerden uyandığı’ bir sabah, hiçliğe dönüşmüş olarak buldu kendini. Artık bir adı yoktu, düşüncesi, benliği, arzusu yoktu ama bir rahmi vardı. Yaşamını kolonilere sürülmeden, öldürülmeden Damızlık Kız olarak sürdürmesini sağlayan rahmi. Artık âşık olmayacaktı, sevmeyecekti, onaylanmış bir dilin ötesine geçmeyecekti. Duvarlara asılmış sıra sıra cesetler, tek gerçeğin savaş ve üreme olduğunu hatırlatıyordu. Özgürlük hatırlanmayacak kadar uzaktaydı...” (Atwood: 2017, SY)

Yaşar Kemal, distopik eserlerin genelinde olduğu gibi kadını üreme fonksiyonunu yerine getiren bir makine gibi görmek istememektedir. Kadınların toplumsal yaşamın en önemli parçası olduğunu ve bu kadar önem arz edilen parçanın kendisini göstermesi gerektiğini eserinde çizdiği karakterler ile topluma örnek olarak göstermektedir. Yaşar Kemal, kadının toplumsal yaşamdan uzaklaştırıldığında bireyselliğinin elinden alındığını bildiğinden, kadın karakterleri toplum içinde söz sahibi olmaları adına ön plana çıkarmaktadır. Yaşar Kemal’ in ütopyasında her kadının kendine ait bir adı ve kendine özgü bir yeteneği bulunmaktadır. Ayrıca kendine ait düşüncesi, arzusu ve benliği vardır. Karınca Adasında yaşayan kadınlar egemen bir dilin temsilcisi konumunda değildir. Bütün kadınlar kendilerine ait düşünceleri dile getirebilmektedir. Yaşar Kemal’ in ütopyasında yaşamakta olan genç kızlar veya

kadınlar yaşları kaç olursa olsun sevebilmekte ve âşık olabilmektedir. Kısacası Karınca Adasının kadınları sonuna kadar özgür durumda bulunmaktadır. Yaşar Kemal özgür bir toplumun ancak özgür kadınların toplum mühendisliğine girebilmesi ile mümkün olacağını göstermeye çalışmaktadır.

Yaşar Kemal, eserinin birçok yerinde savaş ortamında yaşanan olumsuzlukları ve savaş sonrası yaşanan tüm olumsuzlukları açıkça göstermektedir. İnsanlığın kendisini kaos ortamının içinde bulmasının en büyük sebebinin ataerkil düzen olduğunu bilmektedir. Ataerkil düzenin bir şekilde tüm sistemi kapsaması ve ardından gelen güç oburluğunun bir şekilde doyurulamaması insanlığın başına bela olmaktadır. Selçuk Tatar, yüksek lisans tezinde ataerkil düzen ile ilgili yorum yapmaktadır. “Feminist distopyalar temelde ataerkil düzenin, toplumun kültürel, ekonomik ve siyasi yapılarının her alanına nüfuz etmesinden duydukları endişeyi ön plana çıkararak bir toplum eleştirisi sunarlar” (Tatar, 2015: 65). Yaşar Kemal’ de ütopyasında ataerkil düzenin toplumun her alanını ele geçirmesine olan endişesini dile getirmeye çalışmıştır. Bununda ötesinde Anadolu kültürünün genetik kodlarında bulunan anaerkil düzenin yeniden hatırlanması gerektiğine ütopyasıyla birlikte vurgu yapmak istemektedir. Anaerkil düzen insanlığa en fazla eksikliğini hissettiği şeyi yani sevgiyi verecektir. Fakat insanların gerçek sevgiyi bulabilmeleri için ilk olarak var olan düzene karşı gelmeleri gerekmektedir. Yaşar Kemal ütopyasının temelini umut ve sevgi üzerine inşa etmiş durumdadır. Karınca Adasında kurulan bu ütopyada umudun en önemli temsilcisi Lena Ana iken sevginin en önemli temsilcileri ütopyanın geleceği yön verecek olan Zehra ve Nesibe olmaktadır. Yaşar Kemal, umut ve sevgi ile her şeyin gerçekleştirilebileceğini, hiçbir şeyin hayal olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Yaşar Kemal, ütopyasında yaşayan tüm kadınların aslında birer

kimliklerinin ve kendilerine özgü karakterlerinin olduğunu göstermenin uğraşı içerisindedir.

4.8.2.1 Lena Ana

Hristo adaya gelir. Lena Ananın oğullarının savaşta öldüğünden bahsettiği zaman Lena Ana bu duruma karşı çıkar. Oğullarının ne kadar iyi insan olduklarından bahsetmektedir. Lena Ana oğullarına hiçbir canlı varlığın dokunamayacağını düşünmektedir. Lena Ana, Karınca Adasının umut simgesidir. Kim ne derse desin oğullarının öldüğüne inanmamaktadır. Yaşar Kemal, Lena Ana özelinde annelerinin ne kadar kutsal olduğunu yinelemektedir. Anelik demek üretmek demektir. Anelik demek sonsuz sevgi ve tükenmeyen umut demektir. Yaşar Kemal, Lena Ana' yı ütopyasında yaşamakta olan insanlara örnek göstermektedir.

“Benim oğullarım onlara ne yapmışlar da öldürüyorlar. Ne günahı var oğullarımızın. Yerdeki karıncaları bile incitmezlerdi. Niçin onları öldürsünler. Onlar balıkçıydı, yakaladıkları balığa bile üzülürlerdi. Balıkçılık yaparlardı ya balıkçılık yapmak istemezlerdi. Bütün dertleri çabucak para kazanıp balıkçılıktan kurtulmaktı. Asker olunca balık öldürmekten kurtulduk deyip bir sevindiler, bir sevindiler, sevinme derim size. Böyle insanları kimsecikler öldüremez. Gidin yedi düvele sorun benim oğullarımı, yedi başlı ejderha yılanı bile sokmaz.” (ÇDÇA: 147)

Hristo, Lena Ananın oğullarının istiklal madalyalı olduğunu bundan dolayı kimsenin onları Yunanistan' a veya başka bir yere gönderemeyeceğini söylemektedir. Bu sözler Lena' nın umudunun tazelenmesine sebep olmaktadır.

Kasabada Kadri Kaptan ile iki genç oğlan karşılaşır. Gençler Kadri Kaptan' dan Karınca Adası ile ilgili tüm bilgileri alır. Kadri Kaptan iki genci alıp doğru Karınca Adası' na götürür. Lena Ana' nın hiçbir zaman tükenmeyen umudu sonunda meyvesi vermiştir. Lena Ana iki oğluna kavuşmuş, diğer iki oğlu ise Yunanistan' dan gelmektedir. Lena Ana, adadaki insanlar için umudun, inadin ve inancın simgesini konumundadır. Sonuna kadar bu erdemlerinden vazgeçmeyerek hedefine ulaşmaktadır. Yaşar Kemal' in ütopyasında anaerkil topluma olan vurgusu çok

önemlidir. Anaerkil toplum anne sevgisinden olagelmektedir. Yaşar Kemal, Lena Ana karakterini kullanarak bizlere güzel şeyler olacağına dair umudumuzu kaybetmememiz gerektiğini, inatla inandığımız şeylere tutunmamızı ve inancımızın elinden sonsuza kadar tutmamız gerektiğini vurgulamaya çalışmaktadır.

4.8.2.2 Şerife Hatun

Poyraz değirmenden çıktuktan sonra Şerife Hatunun yanına gittiğinde, Şerife Hatunun yaptığı kilimlerine övgü dolu sözler dile getirmektedir. “Ben ömrümde bu kilimden daha güzelini hiç görmedim. Bizim dağların Türkmen ve Kürt kadınları da güzel kilim dokurlar ya, senin bu kilimin cennet bahçesinden de güzel. Böyle cennet bir adaya böyle cennet bahçesinden de daha güzel bir kilim yakışır” (TH: 322-323).

Şerife Hatun’ un verdiği habere göre yakında adaya kökboyacı gelecektir. Kökboya ağaçların yapraklarından, çiçeklerinden, kabuklarından ve köklerinden yapılan boyadır. Bu boyayı yapma işlemini gerçekleştiren kişiye ise kökboyacı denilmektedir. Şerife Hatun gelecek olan kökboyanın Kökboya Ocağından gelmekte olduğunu ayrıca gelecek olan boya ile Zehra için cennetten çıkma bir kilim dokuyacağını söylemektedir. Şerife Hatun, adanın kadınlarının en üretkenlerinden biri durumundadır. Sanatla yoğurduğu mesleği onu adanın üretim dinamosu haline getirmektedir. Yaşar Kemal, kadınların içinde bulunmakta oldukları topluma ellerinden gelenin fazlasını vermeleri gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır. Kadınların özveri ve cesaret ile her şeyin en güzeline ulaşabileceklerini göstermektedir. Yaşar Kemal, anaerkil sistemin öneminin altını çizmektedir. Kadını üretmeyen bir toplumun kanadı eksik olan bir kuş gibi hiçbir zaman uçamayacağını dile getirmektedir.

4.8.2.3 Zehra ve Nesibe

Zehra ile Nesibe karakterleri Yaşar Kemal’ in sevgiye ne kadar çok değer verdiğinin göstergesi durumundadır. Yaşar Kemal, bu iki karakter özelinde adada

yaşayan kişilerin gerçek sevgiyle beraber tüm korkularından arındıklarını anlatmaya çalışmaktadır. Ayrıca yeni bir toplum oluştururken toplumun ayakta durmasını sağlayan en önemli duygunun sevgi olduğunun altını çizmektedir. Karınca Adasında yaşamakta olan insanların tümü bir şekilde savaşın izlerini yüreklerinde ve hafızalarında taşımaya devam etmektedir. İnsanların, bu izlerden kurtulmak için yapabilecekleri tek şey sevgi temelli oluşturdukları toplum yapısıdır. Sevgi tüm zorlukların, acıların ve yaraların merhemi olma görevini yerine getirecek en birincil önlem durumundadır.

4.9 İdeal Yaşam

Ütopya Edebiyatı incelendiği zaman “Toplumsal yapının sorgulandığı ve alternatif yaşam biçimleri arandığı söylenebilir. Bu da gerçekte var olandan farklı olarak, toplumsal bir ideali oluşturmak için tasarlanan bir ülkedir. Bu ülke; mutluluğu, hazzı ve erdemi birbirinden hiç ayırmaz” (Ülger, 2018: 12). Yaşar Kemal, toplumsal yapıya sorgulamakta ve alternatif bir yaşam biçimi aramaktadır. Aklındaki toplumsal ideali faaliyete dökmek adına bir ada ülkesi tasarlamış durumdadır. Yaşar Kemal, mutluluğu, sevgiyi, hoşgörüyü, eşitliği ve tüm iyi erdemleri tasarladığı ütopyasında hiçbir şekilde birbirinden ayrı tutmamaktadır. Böylece ütopyası ideal bir yaşam biçimine dönüşmektedir. “Utopia’ daki örnek toplum düzeninin temelinde doğruluk, ölçülülük, sağduyu gibi doğal erdemler vardır. More bize bu doğal erdemlerin, kendi doğal biçimlerini almaları sağlandığında toplumun nereye erişebileceğini göstermek ister” (Göktürk, 1973: 36). Tıpkı More gibi Yaşar Kemal’ de insanlığın doğal erdemlerine fazlasıyla önem vermektedir. Yaşar Kemal, insanlığın ideal bir yaşam düzenine ulaşması için doğal erdemlerin işlevlerini yerine getirebileceği uygun ortamı sağlamaları gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır.

Yaşar Kemal’ in ütopyasında ki topluluk ‘Ben’ olmaktan çıkarak ‘Biz’ olmanın yollarını aramaktadır. Ütopyada bulunan toplulukta hiçbir insanın diğer insanlardan ne eksikliği ve ne fazlası bulunmaktadır. Bu topluluk ‘Biz’ olmanın kurallarını benimsemiş çok ileri seviyede olan bir toplumsal ilişkiler bütünü içerisinde yaşamaktadır. Yaşar Kemal’ in kurguladığı toplum mükemmel yakın olmakla birlikte her toplum içinde oluşan sorunlar bu toplum içerisinde de oluşmaktadır. Sorunların bir şekilde ortaya çıkmasını sebebi topluluğun sorunların üstesinden bütün olarak gelmesinin yolunun açılması niyetidir. Yaşar Kemal’ in ütopyasında insan özgürlüğü en yüce ve en temel değer konumundadır. Topluma egemen olan baskıcı bir güç bulunmamakla beraber baskıcı ve bunaltıcı bir toplum yapısı da bulunmamaktadır.

Yaşar Kemal, Hüsmen’ in ağzından Karınca Adası ile ilgili şu yorumu yapmaktadır. Ada yaşantısının insanın ömrüne ömür katacağını ve yaşanılan her saniyenin diğer yerlerde yaşanılan her saniyeden çok daha değerli olduğunu söylemektedir. Bu kadar doğal güzelliklere sahip bir adada yaşamının çok değerli olduğu dile getirilmektedir.

“İyi yaptım, hem de çok iyi. Üstelik de bu adada insan yüz yıl yaşar. Bu adamlar aç kalırlarsa biz de onlarla aç kalırız. Kadri Kaptan da daha çok genç, yirmi yaşında ya var ya yok. Bir de iyi insan. Başka yerlerde yüz yıl yaşayacağına bu adada elli yıl yaşa, yeter de artar bile. Sürünerek, korkarak, her şeyi düşman görerek yüz yıl yaşayacağına, bu kokuyu koklayarak, şu yamaca vurmuş ışığı görerek, şu denizi dinleyerek, her gün baştan aşağı, içini dışını ışıkla yıkayarak, şu yıldızları, her sabah menevişlenen, çiçekler açan denizi bir ömür yaşayarak.” (KSİ: 53)

Miguel Abensour’ un Emmanuel Levinas’ tan aktardığı üzere Levinas şu hipotezi önermektedir. “Adeta insanlık kendi mantıksal uzamının -uzanımının- içinde mutlak bir kopuşu kabul eden bir tür gibi, adeta öteki insana giderek, insani olan aşılar, ütopyaya yaklaşılır gibi” (Abensour,2009: 5-6) bu hipotezden yola çıkarak şu yorumu yapmaktadır:

“Ütopya doğrultusuz bir boşluk rüyası ya da ‘lanetli bir başıboşluğun yazgısı’ olarak, insanın kendini gösterdiği berraklık olarak düşünülür; zira insanın mücadele verdiği karanlığın -vardır’ ın gecesi, nötr olanın gecesi- ötesinde kendini gösterebilmesi için gerçekten de ütopyanın berraklığına ihtiyaç vardır. Filozof anlaşılır olanın ışığına, ontolojinin ışığına karşı, ütopyanın berraklığını koyar.” (Abensour, 2009: 6)

Nişancı Veli ve ailesi yaşadıkları kötü olayların ardından bütün Karadeniz kıyısını dolaşmak zorunda kalır. Gün geçtikçe durum daha kötüye gittiğinden Nişancı Veli üç torununu ve gelinlerini yanına alarak Karınca Adasının yolunu tutar. Nişancı Veli’ nin eşi olan Sultan Hanım ise evlatlarının köyüne geri döneceği umuduyla kocasını ve torunlarını bırakıp yalnız başına köyünün yolunu tutmak zorunda hisseder. Fakat Sultan Hanım köyünde yalnız bulunmamakta, ondan önce Zeynep, Sultan, Zarife ve Fatma oğullarını beklemek adına köylerinin yolunu tutmuş durumdadır. Nişancı Veli, Poyraz Musa’ nın evine yakın bir evde yaşayacaktır. Karınca Adasına yeni gelen delikanlılardan bazıları umutsuzdur ve gitmek niyetindedirler. “Çok söyledim onlara, bu ada gibi bir yeri, buradaki insanlar gibi insanları başka yerlerde bulamazsınız, dedim, dinlemediler, ille de biz buradan gideceğiz dediler, kendileri bilir” (KSİ: 137).

Doktor Selman Sami yatağına yatırken aklından şunları geçirmektedir. “Savaş bittiğinden bu yana bir yatağı, böyle sakız kokan bir yatağı girmemiş, böyle mutlu olmamış, böyle mis gibi sakız kokan bir yatağı burun delikleri açılarak koklamamış, başını yastığı koyar koymaz da uyumamıştı” (KSİ: 488). İnsanlar savaş sırasında ve ardından savaşın olumsuz etkileri sebebiyle doğru düzgün bir uyku bile uyuyamamıştır. Mutlu ve huzurlu bir uyku onlar için büyük bir lüks olagelmıştır. Karınca Adası bu olumsuzlukları yaşayan insanlara hak ettikleri yaşamı vermektedir.

Ailesinden ve köyünden birçok kişi savaş mağduru olduğundan Hayri Efendi onları Şükrü Efendiye karşı savaş ve harp üzerine hiçbir şey söylememeleri üzerine uyarmaktadır. Baytar adaya döndüğü zaman kimseyi göremeyince nerede olduklarını

merak eder. Baytar, herkesin olgunlaşan şeftalileri izlemeye gittiğini öğrenir. Fakat Nişancı Veli tek bir kişinin bile olgunlaşan şeftalilere dokunmasına izin vermemiştir. Baytar ise Şükrü Efendi konuştuklarını en ince ayrıntısına kadar anlatıp, Şükrü Efendinin sözünün eri bir kişi olduğunun altını çizmektedir. Yaşar Kemal ütopyasındaki insanların karakterinin Şükrü Efendi ayarında olması gerektiğini göstermektedir. Yaşar Kemal' e göre ideal insan tipi özetle Şükrü Efendinin karakter yapısında anlatılmaya çalışılmaktadır. Savaşta maddi manevi kaybedilen her şeye rağmen Şükrü Efendi gibi insanlar karakterlerinden ödün vermeyip insanlıklarını kaybetmemiş durumdadır. Yaşar Kemal bu karakterde olan insanlar ile yeni kurulacak düzenin oluşturulması gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal, bu ideal insan tipinin içinde bulunulan savaş ortamına son verip, yeni savaş ortamının oluşmasının önünde en büyük engel olacağını göstermenin uğraşını vermektedir.

“Bu savaş sonrasında da bu dünyada böyle adamlar da kalmış mıymış?”
“Kalmış,” dedi Nişancı Veli, “insanoğludur bu, elbet insanoğludur bu, elbet bu dünyada insan gibi insanlardan da kalacak.”
“Kalmalı,” dedi Poyraz, “İnsan kısım kısım, yer damar damar, böyle insanlar da olacak aramızda. Bu savaşa da gene insanoğlu son verecek. Böyle insanlar olmasa nasıl son verecek?” (TH: 259)

Kaçak Hasan ve Uzun Aziz savaş ve göç üzerine konuşmaktadır. Yaşar Kemal ütopyasında tüm ideallerini aşağıdaki satırlarda sıralamaktadır. Yaşar Kemal çeşitli karakterler aracılığıyla ideal insanlığı, ideal insanı ve insanların kafasında kurmakta olduğu ideal cenneti kurduğunu dile getirmektedir. Ütopyada yaşamaya gelen insanlar adada yaşadıkları ile beraber ideal yaşam biçimine Karınca Adası ve insanların sayesinde kavuştukları yorumunu yapmaktadırlar. Yaşar Kemal karakterlerinin ağzından kurduğu ütopyasının olumlamasını yapmaktadır.

“Böyle bir göçü Allah kimsenin başına vermesin. Allah böyle bir harbi de kimseciklerin başına vermesin. Bizim çektiğimizi de kimse çekmesin. Ben yıllardır ilk kez insanlığı burada gördüm. İlk olarak da karnım burada doğru dürüst yemek gördü. Gözlerim de insana benzer insan gördü.” Kaçak Hasan:

“Ben de bunca yıldır insana benzer insanları, cennete benzer cenneti burada gördüm.” (TH: 341)

Karadenizlilerin ileri gelenlerinden Adem kıyı köylerin kıskanma nedenlerini ve Hristo Reis’ in kendileri için ne kadar değerli olduğunu anlatmaktadır. Hristo Reis yardıma muhtaç olan herkesin elinde tutup, ayağa kalkmasına yardımcı olmuş, herkesin iyi yerlere gelmesi için tüm samimiyetiyle yardım etmesini bilmiştir. Karadenizlileri neredeyse baştan yaratmıştır. Onlara yeni bir dünya yaratıp, bu yeni dünyaya uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Yaşar Kemal, ütopyasının yaratıcı liderlerinden bir olarak Hristo’ yu göstermektedir. Hristo’ nun insanlara öğrettiği düzen aslında insanların mutlu olması için gereken ideal düzendir.

“İlk zamanlarda her birimize kayık, tekne parası buldun. Bir de hepimize balıkçılığı, çiftçiliği öğrettin. Her birimize çalışmayı öğrettin. Sen bizi bu günlere getirdin. Şimdi de bizim gibi kaç ada var gösterversinler. Cennette yaşıyoruz, her birimizin konağı var. Bu konaklar da senin yüzünden. Neredeyse kıyılardaki köylüler, kasabalılar kıskançlıktan ölecekler. Hiç kimsenin bilmediği bu dünyayı da bize sen öğrettin. Bizim köyde hiçbir kimse kumar oynamayı, içki içmeyi bilmez. Bizim köyde kimse birbiriyle kavga etmez.” (ÇDÇA: 223-224)

Karınca Adasına Ahmet diye biri gelir. Ahmet savaşa gittiğinde ailesi ortadan kaybolmuştur. Ahmet, Baytar’ ın ve Poyraz’ ın da aynı durumda olduğunu bilmektedir. Ahmet ailesini bulana kadar arayacağını söylemektedir. Poyraz Musa’ nın cevabı ise şu şekilde olmaktadır. “Haydi güle güle git, güle güle gel. Görüyorsun ya bu ada cennet. Her şeyimiz de var. Bizim yüz elli arı kovanımız da, her şeyimiz de var” (ÇDÇA: 247).

Krishan Kumar, filozofların ideal kenti icat ettiğini söylemektedir:

“İlk öncüllerinden çıkarsadıkları evrensel düzenin dünyadaki cisimleşmesi olarak ideal kenti icat etti. İdeal kent, tanrısal düzendeki makrokozmetik sistemin mikrokozmetik yansımasıydı. Binaları, yasaları ve kurumlarıyla ahengi yeniden üretmeye çalışıyordu. Tüm ideal kentler Campanella’ nın ütopyasına verdiği adla Güneş Ülkesi olmayı arzuluyordu; ya da yeryüzünün ideal kenti, Augustine’ i takiben Hristiyanların farz ettiği gibi Tanrı Kenti’ nin bir taklidi olmalıydı” (Kumar, 2005: 26)

4.10 Yeni Kimlik

“Distopya Edebiyatının en karakteristik özelliği, hâkim gücün kontrolünde gerçekleştirilen toplum mühendisliği ve kimliğini yitiren bireylerdir. Otoritenin kesintisiz gözetim ve denetimi, her an ‘ben buradayım’ diyen bir sese dönuşmüş durumdadır” (Ülger, 2018: 18-19). Yaşar Kemal’ in ütopyasında insanlar yeni kimliklerine kavuşmaktadır. İçinde bulunulan savaş ortamı insanların bir şekilde kimliklerini yitirmesine sebep olmuştur. İnsanlar hayatta kalabilmek adına isimlerini değiştirmekte ve yeni bir kimlik ile yaşamalarına yeniden başlamak zorunda bırakılmıştır. Bilindiği üzere bireyin kişiliği doğup yanında büyüdüğü ailesi tarafından şekillendirilmektedir. Yaşar Kemal’ in ütopyasını yaratan sebeplerden en önemlilerden biri de insanların savaşlar ve çeşitli nedenlerle ailelerinden uzaklaştırılmalıdır. Çeşitli karakterler savaştan sağ çıktıktan sonra ilk olarak geride kalan ailelerini aramaya gitmektedir. Bu insanlar bir nevi köklerini dönerek yabancılaştıkları kendi kimliklerini arama niyetindedirler. İnsanların savaş sırasında yaşamış oldukları şiddet, açlık, çaresizlik ve ölüm, kişilerin kimlik kaybı yaşamalarının en önemli sebeplerindedir. Savaşlar ile beraber birçok aile dağılmış, birçok insan bir daha bir araya gelmemek üzere ortadan kaybolmuştur. Yaşar Kemal, insanların yaşamakta olduğu bu yoksunluğa karşı ütopyasında herkesin birbirine yardımcı olduğu bir aile ortamı oluşturmuş durumdadır. Kişiler bu sıcak ve samimi ortamın etkisiyle beraber özlem duydukları günlere kavuşmakta ve yeni kimlikleriyle hak ettikleri mutluluğa ulaşmaktadırlar.

Yaşar Kemal’ in inşa ettiği ütopyasında ilk olarak Poyraz Musa, Nüfus Memuru Üzeyir Han’ dan yeni nüfus cüzdanını alır. Nüfus Memuru ile Poyraz Musa arasında geçen konuşma şu şekildedir:

“Sen şimdi benden nüfus cüzdanı mı istiyorsun?”
“İstiyorum.”

"Senin adın Poyraz Musa değil."

"Değil."

"Nüfus cüzdanına ne yazacağım, bu adını mı?"

"Bunu," derken tapuları cebinden çıkarıp Üzeyir Hanın önüne koydu.

"Ohhooo, sen nüfus cüzdanını çıkarmışsın bile Poyraz Musa."

"Çıkardık Sultanım."

Çekmeceden boş bir nüfus cüzdanı aldı, kâtibi çağırdı, tapuyu, boş cüzdanı ona verdi, "bunu tapuya göre doldur, mühürle getir." (FSKAB: 40)

Poyraz Musa nüfus cüzdanını alırken bir gerçek açığa çıkmaktadır. Poyraz Musa'nın gerçek adı başkadır. Poyraz Musa öldürülme korkusundan ismini değiştirmek zorunda kalmış durumdadır.

Sığınmış olduğu Kaba Adadan bulunup getirilen Kaçak Hasan kendine gelince resmi işleri halletmek için yanındakilerle beraber kasabaya gider. Hasan, Allahuekber dağlarındayken ordusundan kimsenin kalmadığını, Rusların eline esir olarak düştüğünde bir arkadaşıyla birlikte Sibiry'a sürüldüğünü ve beş arkadaşıyla birlikte kaçtığını anlatır. Kaçak Hasan yaşadığı bu zor zamanların sonrasında sonunda rahat bir şekilde yaşayacaktır. Bütün resmi işleri yoluna koyulup yeni kimliğine kavuştuktan sonra artık çok mutlu durumdadır. "Hepimize yetecek kadar balık turalım. Bugün benim anamdan ikinci kez doğduğum, ölüyken mezarımdan diri çıktığım gündür" (TH: 154).

4.11 Yeni Düzen İnşası

Yaşar Kemal' in ütopyasını kurduğu dönem ile alakalı olarak memleketin içinde bulunduğu durumla ilgili bilgiler vermektedir. Bunun ötesinde dünya üzerinde yeni bir düzen kurulmaktadır. Her şey sil baştan yapılmakta ve dünyanın dengeleri farklı yönde şekillenmektedir. Yeni ideolojiler ortaya çıkmakta ve bu ideolojiler insanların hayatını düzenlemek adına planlarını ortaya koymaktadır. Birinci Dünya Savaşı ardından Osmanlı İmparatorluğu gibi birçok imparatorluk ortadan kalkmış bulunmaktadır. Milliyetçilik akımı ile beraber birçok millet imparatorluklardan ayrılarak kendi milleti adı altına ülkeler kurmuş durumdadır. Dünya önemli bir

dönemecin eşiğinde olduğundan dolayı yeni bir düzenin inşası üzerine çalışılmaktadır. Türklerin çoğunlukta olduğu Anadolu coğrafyası da yeni düzene ayak uydurmak adına planlar yapmaktadır. Anadolu coğrafyası üzerinde kurulan bu düzenin adı Cumhuriyet düzeni, kurulan yeni ülkenin adı Türkiye Cumhuriyetidir. Yaşar Kemal’ in yeni kurulmakta olan bu düzen ile ilgili düşünceleri olumlu yöndedir. Cumhuriyetin önderi Mustafa Kemal Paşa’ ya olan güveni ise tamdır.

“Kahveler gelinceye kadar memleketin ahvalini konuştular. Elbet, hal keyfiyet böyle olacaktı. Memleket harplerden çıkmış, yorgun düşmüş, ağır yaralar almış. Cumhuriyetse yeni kurulmuştu. Mustafa Kemal Paşanın mürşitliğinde, bu millet çok mesafeler alacak, muasır medeniyeti kovalayacak, çok kısa bir zamanda da ona ulaşacak, onu yakasından sıkı sıkıya tutacaktı.” (FSKAB: 31-32)

Poyraz Musa ile Ali Paşa Salim Bey arasında Osmanlı ve Yeni Cumhuriyet kıyaslaması yapılmaktadır. Ali Paşa Salim Bey eski düzeni eleştirirken, Poyraz Musa yeni kurulan düzeni desteklemektedir. “Ali Paşam Selim Beyim, o Osmanlı gitti, yerine Cumhuriyet geldi. Şimdi başka ...” (FSKAB: 201). Yönetimin ve düzenin değiştiğine değinilmektedir. Yaşar Kemal’ in Cumhuriyet yönetimine ve Atatürk’ e olan güveni tamdır. Hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını düşünmektedir.

Lena Ana’ nın geri gelmesi ve Vasili’ nin ortaya çıkmasıyla beraber artık adadaki planlar yavaş yavaş işleme koyulmaya başlanır. “Biz şimdi işimize bakalım. Ben çok domates, biber, kabak, patlıcan, türlü türlü çiçek tohumu aldım, eksek mi? Vakit geç mi? Tam zamanı, dedi Vasili” (FSKAB: 294). Yaşar Kemal birkaç insanın bir araya gelmesiyle beraber birçok şeyin değişeceğini göstermektedir. İnsanın yalnız başına başaramayacağı şeyler bulunmakta olduğunu açıkça dile getirmektedir. Üç kişinin bir araya gelip buldukları yeri güzelleştirmek adına planlar yapması yeni bir düzenin inşasının ve gelecek güzel günlerin en belirgin habercisi konumundadır.

Doktor Selman Sami savaş sırasında Karınca Adası üzerinde yüzlerce kişiyi tedavi ettiklerinden bahsetmektedir. Selman Sami Bey adanın kilisesinin savaş zamanı

sırasında hastane görevi görmüş olduğundan ve adanın evlerinin yaralılarla dolup taşığını anlatmaktadır. Adada bulunan kalabalıktan dolayı yiyecek kalmadığından etrafta bulunan Türkmen, Rum köylüleri ve Yörükler birlik olarak yardım ettiğini belirtmekte ve Karınca Adasının daha önceki sakinleri ile ilgili çok güzel sözler söylemektedir. Onun hafızasında ada içinde bulunan insanların güzelleştirmesiyle beraber cennetten bir köşeye dönüşmüştür. Selman Sami gerçek insanı ya da insan gibi insanı bu ada üzerinde öğrenmiştir. Adaya savaştan sonra geri dönmesinin sebebi adanın daha önce yaşamış olan güzel insanlarına duyduğu özlemdir. Bu özlem ile beraber Selman Sami öncesinde gördüğü insanlığı bir şekilde yeniden uygulamak ve iliklerine kadar hissetmek istemektedir. Yaşar Kemal, Selman Sami Bey kanalıyla adanın geçmişiyle bağlantı noktası oluşturarak inşa edilmesi gereken yeni düzenin inşasında yol gösterici olmasını istemektedir. Yaşar Kemal’ e göre yapılması gerekenleri unutmak gibi bir durum söz konusu değildir. Gereken her şeyin insanlığın kodları içinde bulunduğu açıkça dile getirilmektedir. Yaşar Kemal, savaşın yabancılaştırma etkisiyle birlikte ortadan kalkmış olan erdemlerin yeniden ortaya çıkarılmasını ve yeni kurulmakta olan düzende inşa edilmesi gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır.

“Ben bu adada iyilik gördüm, insanın insana sevgisini gördüm, dostluğunu, bir insanın başka bir insana sevecenlikle nasıl sarıldığını, sıcaklığından sıcaklık, canından nasıl can verdiğini gördüm. O insanların buralardan sürüldüklerini biliyordum. Bu ada güzel bir ada, cennetten bir köşe, bu adayı onlar güzelleştiriyorlardı. Burada birlikte, insan sıcaklığını, tabiat sıcaklığını birlikte yaşamaya geldim. Burada yaşarsam onları hatıralarda, onlarla her gün birlikte, burada olmasalar da, yaşamaya geldim.” (KSİ: 485)

Kaçak Hasan savaş döneminde ailesinin ve kendisinin yaşadıklarını anlatmaktadır. Kaçak Hasan savaşa gidenlerin ya hayatlarını kaybettiğini ya da savaştan yarım insan olarak döndüklerini söylemektedir. Askerden kaçmaya çalışanların ise bir şekilde yakalanarak asıldığını dile getirmektedir. Kaçak Hasan

asılarak hayatını kaybetmiş yüzlerce kişi görmüş pozisyonudur. Ayrıca bu durum Kaçak Hasan' ın peşini bırakmayan korkusu durumundadır.

“Biz üç kardeşlik, benden büyük iki kardeşimi aldılar, ikisinin de künyesi geldi. Dayımın oğullarının biri askerden iki gözsüz geldi. Bizim köyden askerden dönenlerin hemen hepsi sakattı. Duydun mu beni ağa? Bizim oralarda askerden çok kişi kaçmış dağlara, çok yakalamışlar ya bir seferinde, bizim kasabanın uzun çarşısında başından sonuna kadar üçer adım arayla kaçakları asmışlar. Sen de elli kişi, ben deyim yüz kişi.” (KSİ: 507)

Poyraz sonunda Kaçak Hasan' ı asılmayacağına inandırıp Karınca Adasında kalmak için ikna eder duruma getirir. Poyraz Musa, Kaçak Hasan' a yeni bir düzen geldiğini ve bu düzenin eskiden yapılan birçok şeyi değiştirdiğini söylemektedir. Yaşar Kemal burada savaş sırasında birçok hatanın yapıldığını ve bunların sürekli tekrarlandığını anlatmaktadır. Kaçak Hasan bu durumdan çok fazla etkilendiğinden dolayı savaşını bittiğine ve eski düzenin değişip yeni düzenin geldiğine inanması için biraz dil dökülmesi gerekmiş bulunmaktadır.

“Poyraz, Çeçen Hanı, şimdiki nüfus memuru Üzeyir Beyi uzun uzun Kaçak Hasana anlattı. Onun çok etkili dostları olduğunu, onun ve dostlarının savaş bittikten sonra kimseyi astırmadıklarını, savaşta çok insanın öldüğünü, geriye kalan kaçakları da asmanın yanlış olduğunu cumhuriyeti kuranların iyi bildiğini, bin dereden su getirerek Hasan Çavuşa anlatıp onu inandırdı.” (KSİ: 508)

Binbaşı, yüzbaşı, Poyraz, Vasili ve Musa Kazım hazırlanmış kasabaya Kavlakzade' nin davetine doğru yola çıkarlar. Kavlakzade Remzi Cumhuriyet Halk Fırkasının reisliğini kutlamak adına verdiği davetinde Karınca Adasının ileri gelenleriyle beraber Ankara' dan gelen milletvekilleri de bulunmaktadır. Kasabanın meydanında kürsünün üzerinde bulunan Kavlakzade Remzi coşmuştur. “Düşmanı biz denize döktük de oradan geliyoruz. Efelerimle ben Yunan fırkasını bozguna uğrattık, bozulan düşmanın yarısını öldürdük, geriye kalanını da İzmirde denize dökdük. Bir Türk bin Yunana, bir efe de yüz bin Yunana bedeldir, diye bağırdı” (TH: 117). Savaş

ve cumhuriyet üzerine edilen sohbet sırasında Poyraz ve mebuslar arasında Şu konuşmalar geçmektedir.

“Biz Geliboluda hem savaşa girdik, hem de öldük. Hem de çok çok öldük. Sizi bit yedi, soğuk dondurdu, bizler kurŐunla, süngüyle öldük. Öldük, koca imparatorluk da bizimle öldü. Buna da, bugünümüze de çok Şükür. Yanan Anka kuşunun yumurtasından cumhuriyet ve asil ve necip ve celil Türk milleti çıktı.” “Osmanlı yedi yüzyıl yaşadı, cumhuriyet ilelebet yaşayacak.” “Yaşayacak efendim. Hem de daha çok.” (TH: 121)

Miralay kürsünün üzerinden halka seslenmektedir. Miralay milleti Anka kuŐuna benzetmektedir. Mustafa Kemal Paşa ve Cumhuriyete olan güveni üzerine nutuk çekmektedir.

“Bu millet bir Anka kuŐudur. Anka kuşu kuşların hanı, Őahı, padiŐahıdır ki bin yıl yaşar, ondan sonra Anka kuşunun yüreğinden bir ateş çıkar. Anka kuşu bu ateŐle kül olur, o külden bir tek yumurta, o sıcak yumurtadan bir yavru çıkar, o yavru yedi günde büyür, kuşların hanı olur. Böylelikle Anka kuşu kıyamete kadar aynı haŐmetle sürer gider. Bizim soyumuz, ırkımız da insanlık içinde Anka kuŐudur. Biz de her bin yılda ateŐlerden çıkan yumurta misali, kıyamete kadar Anka kuşu gibi küllerimizden halk edileceğiz. Soyumuz, cumhuriyetimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa sayesinde ilelebet yaşayacak. Evet, on bin, yüz bin yıl, sonuna kadar, ilelebet, cumhuriyetimizle BaŐbuĖumuz olan Mustafa Kemal Paşayla birlikte, Cumhuriyet Halk Fırkasıyla birlikte bin yılda biz kendi küllerimizden doğacak, dünyaya hükümrân olacağız. Yaşasın cumhuriyet, yaşasın fırkasımız, yaşasın Zümrüdüanka, yaşasın dünya hükümrânlığı, yaşasın, yaşasın.” (TH: 123)

Parti binasına geçtikleri zaman sohbeta katılan kişiler aralarında Şu konuşmayı yapmaktadırlar. “Kendilerinden geçmişler, ülkeyi Avrupanın tam hizasına, hizasını geçtik tepesine çıkaracaklarını konuşuyorlardı. Çürümüş, kokuŐmuş Osmanlıdan nasıl yemyeŐil bir dal fiŐkırttıklarını övünerek, dal, dal, dal fiŐkırttık, diyerek coşuyorlardı.” (TH: 125).

Musa Kazım bir çiftlik alıp, sorumlusu olarak çiftliğin başına İsmail adında birini bırakır. İsmail güzelleştirdiğini düşünerek çiftlikte bazı değişiklikler yapmış bulunmaktadır. Musa Kazım İsmail’ in yaptıklarını görünce ona doğanın düzenine karışmaması gerektiğini söylemektedir. Doğanın kendi kendini düzenleyen bir

sisteminin olduğunu ekleyip, insanların doğayı güzelleştirmek adına tüm yaptıklarının aslında doğanın dengesine zarar verdiğini anlatmaya çalışmaktadır.

“Bir daha bu pınara dokunma İsmail, diye sert bir emir verdi Ağaefendi. Bu ağaca da hiç mi hiç dokunma. Tabiat bizden her zaman akıllıdır. O ne istediğini herkesten iyi bilir. İnsanoğlu dedikleri acayip yaratığın işi sadece bozmak, yıkmak olmuştur. O aptallar gibi sen de doğayı güzelleştirmeye kalkıyorsun. Pınar isteseydi suya en güzel çakıl taşlarını, en güzel balıkları getirip dibine koyardı.” (TH: 233)

Yaşar Kemal’ in kurmakta olduğu ütopyasında yeni düzenin topluluğa yerleşmesi, kurulan bu yeni düzende kadınlara kimlik kazandırılmaktadır. Kadınlar, ataerkil düzenin kendilerinden içselleştirmesini istediği konumlarını reddetmektedir. Yaşar Kemal’ in ütopyasında kadınlar başkaldıran ve toplumsal konularda söz sahibi olan konumda bulunmaktadır. Kadınlar, Karınca Adasından önceki yaşantılarında olduğu gibi içinde buldukları kötü durumu ve ataerkil sistemin kendilerini öğrettiği boyun eğmeyi kabul etmemektedir. Yaşar Kemal, eserinde, kadın karakterlerin kendilerini savunduğunu göstererek artık düzenin değiştiğini ve kadınların kaybettikleri kimliklerini Karınca Adasında oluşturulan ortam ile beraber geri kazandıklarını anlatmak istemektedir.

4.12 Toplumsal Başkalık Hedefi

Yaşar Kemal’ in ütopyasını yarattığı tarihsel süreç kontrol mekanizmalarının oldukça ileri boyutlara evrildiği bir dönemdir ve egemen güçler tüm insanlığı kontrol altına almış durumdadır. Yazar, insanların arasındaki mesafenin ve farklılığın korunduğu, insan tiplerindeki çoğulluğa izin verildiği, insanların başkalarına benzemek yerine kendi olmayı istediği bir düzen yaratmıştır.

Poyraz Musa adaya ilk çıktığı zaman onu karşılayan yapılardan biri de adadaki üç yel değirmeni olmuştur. İçlerinden birisine adım atar. Değişik kokularla karşılaşır. Yel değirmeni motifi çok önemlidir. Yaşar Kemal bu satırlarında tüm insanlığa karşı kucak açtığını göstermektedir. “Tahta merdivenleri gıcırdatarak üst kata çıktı. Bir

yerlerden un kokusu geliyordu, kekik kokusuna, incir sütü kokusuna karışmış. Yukarı çıkınca sert bir ışığa çarptı, sallandı. Doğuya, batıya, kuzeye, güneye dört büyük mazgal gibi pencere açılmıştı” (FSKAB: 11).

Yaşar Kemal, Poyraz Musa’ yı karşılayan yel değirmeni motifi ile adeta Cervantes’ in Don Kişot’ unda olduğu gibi tüm zorluklara karşı kılıcını çekmektedir. Yaşar Kemal’ in romanını oluşturduğu dönem Birinci Dünya Savaşı’ nın ertesini ve yeni Cumhuriyetin temellerinin atıldığı dönemdir. Bu döneme gelene kadar olan süreçte tüm insanlık uzun seneler boyunca hayatta kalma mücadelesine kapılmış ve insanlığın tek hedefi hayatta kalabilmek olmuştur.

Peki Yaşar Kemal neden ütopyasını genel ütopya edebiyatındaki eğilimin tam tersi yönünde inşa etmiş bulunmaktadır. Bu sorunun cevabı çok büyük bir önem teşkil etmektedir. Ütopya edebiyatında genel eğilim ütopyaların gelecek bir zamana inşa edilmesi yönündedir. Yaşar Kemal ütopyasını geçmişe dönerek inşa etme yoluna gitmiştir. Medyumlar gibi gelecekte herhangi bir tarih verip, insanların karanlık günlerin korkutucu yüzünü beklemesini ve kişilerin belirli bir tarihe odaklanmasını istememektedir. Yaşar Kemal’ in bu yolu seçmesinin en büyük sebebi aslında insanlığın sürekli kendisini tekrarladığına dair uyarı yapmak istemesinden ileri gelmektedir. Dünya tarihi boyunca savaşların ardı arkası kesilmemiş, güçlülerin güçsüzleri tahakküm altına almak ya da daha güçlü olmak adına çeşitli girişimleri hız kesmemiştir. Birinci Dünya Savaşının ardından çok geçmeden Nazizm ve Faşizm ortalığı kasıp kavurmuş bunun sonucu olarak İkinci Dünya Savaşı yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra ise dünyadaki güç dengeleri değişmiş bu sefer ise Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya arasında ‘Soğuk Savaş’ dönemi yaşanmıştır. Doksanlara gelindiği zaman ise Amerika Birleşik Devletleri güvenliğini bahane ederek birçok yere savaş açmış pozisyonda bulunmaktadır. Yaşar Kemal, bu dönemleri

çoğuna tanık olmuş bir aydın olarak günümüz insanının geçmiş tarihe odaklanmasını ve bu odaklanmayla beraber aradıkları birçok sorunun cevabını bulacaklarını göstermek niyetindedir. Yaşar Kemal, bunu yaparken yaşanan kötü günlerin tekrarlanmaması adına bir aydın olarak insanlığa kendi ideal yaşam modelini yani ütopyasını örnek olarak vermiş bulunmaktadır.

“Ütopya sorun oluşturmakta. Ama pek çoklarının -örneğin, ‘Yahudi sorunu’ na kafa yoranların- kastettiği gibi, çözülmesi ve çözümler çözülmez ortadan kaldırılması gereken bir sorun anlamında değil. İnsanlık durumunun ekonomisi içinde toplumsal başkalık hedefi -bambaşka bir toplumsallığın gözetilmesi- olarak ütopya daima yeniden doğmakta, aldığı darbelere rağmen adeta insani olanın direnişine sığınak sağlıyormuşçasına yeniden doğrulmaktadır.” (Abensour, 2009: 3)

Abensour’ un yukarıdaki paragraftaki yorumundan katkı ile Yaşar Kemal’ in satırlarında gizli olan anlam çok net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yaşar Kemal kollarını iki yana açarak tüm insanlığı oluşturduğu ütopyasına davet etmektedir. Bu kadar çok acı çekmiş olan insanlık için yel değirmeninin pencerelerini hiçbir ayırım gözetmeden toplumsal bir başkalık adına bütün yönleri içine alarak ardına kadar açmış bulunmaktadır. İnsanlık arkası kesilmeyen savaşlardan çok yorulduğundan artık dinlenme, rahatlama ve mutlu bir hayat sürme zamanının çoktan geldiğinin ve tarihi doğru okursak eğer aynı hataları yeniden tekrarlamayacağımızı söylemektedir.

Poyraz Musa milislerin yanında Bedevilere karşı savaştığı çatışma sırasında vurulur. Atı gidip Emir’in çadırı önünde durduğundan ve Emir’ in onu almaları için izin vermediğinden hayatı kurtulur. Bu yaşanan olayın üzerinden bir buçuk ay geçtikten sonra Poyraz iyileşecek duruma gelir. Emir, Poyraz Musa uyandıktan sonra ona şunları söylemektedir. “Bak bana yavrum, iyi dinle. Biliyorsun, ben Sünni Müslümanım. Ben bir tek insanım. Bir tek insan acı çekiyorsa, bütün insanlar acı çekiyordur. Bu Yezidiler yüzlerce yıldır acı çekiyorlar, öldürülüyorlar, soylarını tüketiyorlar” (FSKAB: 254). Yaşar Kemal, Emir aracılığıyla savaşa lanet

okumaktadır. Hayatını kurtaran Emir, Poyraz Musa' nın akıl hocası konumundadır. Yaşar Kemal, Emir aracılığıyla nasıl bir düzen kuracağını ipuçlarını *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* romanının satır aralarında vermiş bulunmaktadır. Poyraz Musa önderliğinde kurulacak olan ütopya savaşa karşı savaşmak ve öldürmeye karşı öldürmeden savaşmak için kurulacaktır.

“Bir tek insan ne kadar acı çekerse bütün insanlar o kadar acı çekiyor demektir. Bir insanla birlikte bütün insanlık öldürülmüyor mu? Savaşa karşı savaşmak, öldürmeye karşı öldürmeden savaşmak bu toprakların yarattığı en güzel düşünce olmuştur. Yüzlerce, binlerce yıl bu topraklardaki insanlar savaşmamışlardır. Sonra, sonra da başka kavimler gelmişler Mezopotamya'ya, bütün iyilikleri, güzellikleri, bütün güzel düşünceleri yakmış yıkılmışlar, savaş, çirkinlik tohumlarını bu topraklara atmışlardır.” (FSKAB: 257)

Üzeyir Han ile Poyraz Musa arasında yalnızlığa dair bir konuşma geçmektedir. Üzeyir Han hemşerisini hiçbir şekilde yalnız bırakmayacağını ve hemşerisine destek olacağını dile getirmektedir. Yaşar Kemal burada adanın farklı coğrafyalardan gelen insanlarla dolup taşacağını müjdesini vermektedir. Aslında Yaşar Kemal Poyraz Musa' nın önderliğinde oluşturmak istediği kendi ütopyasının belirgin işaretlerini çizmeye başlamıştır. Göç yoluna düşmüş olan insanların nereden geldiğine bakılmaksızın birlikte yaşayabileceği bir düzenin kurulabileceğini dile getirmek istemiştir. “Üzeyir Han gene de o perili adada hemşerisini yalnız bırakmayacak, ne yapacak edecek, o adayı dolduracak... Daha göçün arkası kesilmemiş, Kafkasyadan, Balkanlardan, adalardan, Kürdistan'dan, Mezopotamya'dan, Suriyeden gelen gelene” (FSKAB: 48).

Poyraz Musa, Bedevilerin elinden kaçarken hayatını kurtarmış olan Emir ile Yezidiler üzerine sohbet etmektedir. Emir ona Yezidilerin adam öldürmediklerini söylemekte ayrıca eğer birini öldürürlerse Yezidilikten çıkacaklarının bilgisini vermektedir. Emir Yezidilerin dinleri ile ilgili şunları aktarmaktadır. “Onların bizim gibi belenmiş duaları da yok. Her isteyen çoluk çocuk, genç yaşlı olsun, şeyh olsun,

emir olsun herkes güneşin karşısına geçer içinden o anda ne geçiyorsa güneşe söyler” (FSKAB: 256). Yaşar Kemal dörtlemenin ilk kitabında Emir’ in ağzından bu konuşmaya aktararak Poyraz Musa özelinde kurmakta olduğu ütopyasının işaretlerini vermiş durumdadır.

Akşit Göktürk’ e göre Thomas More *Ütopya* adlı eserinde:

“Mutlu adasında Hristiyan olmayan bir toplumun yaşayışını çizer. Utopia’ lılar Hristiyan inancından habersizdirler, doğal erdemlerle yaşarlar. Burada More, Kutsal Kitap’ la aydınlanmamış bir toplumun, yalnız aklını kullanarak neler gerçekleştirebileceğini göstermekle, çağının Hristiyan toplumlarına aklın yanı sıra inançtan da yararlanarak çok daha önemli şeyler başarabileceklerin, insanca bir yaşama düzeni kurabileceklerini sezdirmek ister”. (Göktürk, 1973: 38-39)

Yaşar Kemal, dörtlemenin ikinci kitabıyla birlikte ütopyasının diniyle ilgili olarak kesin çizgiler çizmekten uzak kalma yolunu seçmiş durumdadır. Karınca Adasına yaşamaya gelen herkes özgürce istediği dinsel inanca bağlanabilmektedir. Tıpkı More gibi Yaşar Kemal’ de herhangi bir dini veya dinsel inancı öne çıkarmamaktadır. Bunun tam tersi yönde giderek insanların akıllarını ve inançlarını birleştirerek mutlu ve huzurlu şekilde yaşayabilecekleri bir düzenin varlığını göstermeye çalışmaktadır. Musa Kazım Ağa, Kadri Kaptan’ ın annesi Melek Hatun ile karşılaştığı zaman şu ifadeleri kullanır. “O da bir Ali dostu, mutlu yolun yokuşuydu” (KSİ: 197). Melek Hatun İda dağından söz edip ardından konuyu Musa Kazım’ ın parmağındaki on iki perli yüzüğünden getirir. “Bin pınarlı o dağda hepimiz ulu pirler ocağındanız. Ancak pirimiz bu yüzükten takabilir. Her gün de günün ucu gözükür gözükmez, kalkar yıkanır, yüzümüzü güneşe, Kerbalaya döner gülbenk çekeriz, o yüzük de on iki perlidir, yani on iki köşeli” (KSİ: 425). Poyraz ise Musa Kazım Ağa Efendi’ nin hareketlerini daha önce gördükleriyle birleştirerek şu çıkarımı yapmaktadır. “Uzun yayladaki Alevi Kürtler dedelerine, sağ dizlerini yere koyup elini öperek niyazda bulunurlar. Dede de niyazcıların kadın olsun, erkek olsun, çocuk olsun

ellerini öperdi. Musa Kazım Ağaefendi Alevi dedesi olacak” (KSİ: 202). Yaşar Kemal yarattığı ütopyasında kişilerin hangi mezhep ve dine sahip olduğuyla ilgili herhangi bir ayırım yapmadığını göstermeye çalışmaktadır.

Poyraz Musa ile Nişancı Veli, Musa Kazım ile Melek Hatun’ un Alevi olduğundan ve içki içebildiklerinden konuşurlar. Burada günah kavramı üzerinde durulmaktadır. Yaşar Kemal’ in ütopyasında her mezhebe saygı olduğu görülmektedir. Hiç kimse yaptıkları ile ilgili sorgulanmamaktadır. Herkes istediği ve dilediği şekilde yaşayabilmektedir.

“Melek var ya, Kazım Ağaefendinin elini öptü ya ondan bildim. Aleviler, bir dedeye, bir babaya niyaz ederlerken sağ dizlerini yere koyarlar, onun elini öyle öperler. Dede de niyaz edenin elini öper. Melek Hatunla Musa Kazım Ağaefendi böyle yaptılar. Bir çocuk bile elini öpse bir dedenin, o da çocuğun elini öper. İsteyen Alevi içki içebilir, günah değildir.” (KSİ: 214)

Yaşlı bir adam ve beraberinde bir grup adaya ayak basar. Yaşlı adam kendileri ile beraber gelip geri dönen bir adam olduğundan bahseder. Bu gelip geri dönen adam Poyraz Musa’ yı öldürmek için gelen şeyhin adamlarından birdir. Yaşlı Adam koyu bir Kürt ağzıyla konuşmaktadır Türkçeyi. Yaşar Kemal yarattığı ütopyasına farklı milletlerden ve farklı coğrafyalardan insanları koymaktadır. Ütopyasına gelen insanların konuştukları dil ne olursa olsun herkese kapı sonuna kadar açıktır ve adaya gelen kişilere karşı hiçbir ayırım yapılmamaktadır.

Asıl adı Abbas olan Poyraz Musa’ yı öldürmeye gelen Süleyman aslında öldürmeyi istememektedir. Fakat öldürmeden geri dönerse her şeyini kaybedeceğini bilmektedir. Süleyman Karınca Adasına vardığında ada sakinleri onun kim olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Süleyman aç ve susuz kaldığından hastalanmıştır. Adaya gelişinin üzerinden on gün geçmiş, bu süre zarfında Poyrazla, Nişancıyla, Doktorla ve Ağaefendiyle dostluklar kurmuştur. Süleyman’ ın Poyraz ile ilgili güzel düşüncelerini bulunmaktadır. “O çok iyi bir insan. Sankamıştan geriye kalmış da çürümemiş, öyle,

insan gibi insan kalmış” (TH: 22). Süleyman adadan ayrılırken ise Poyraz’ ın ne kadar güvenilir bir insan olduğunu dile getirmektedir. “Poyrazım, dedi, keşki bütün insanlar senin gibi olsalar, insan canını, her şeyini sana güvenebilir” (TH: 29). Bununda ötesinde Süleyman’ a göre ada insanları tam adaya göredir. “Onlar eşi emsali bulunmaz insanlardı. Bu adanın insanların hemen hepsi de bu cennet adaya göreydiler” (TH: 22). Yaşar Kemal’ in ütopyasında yaşayan insanlar adaya kötü bir amacı gerçekleştirmek için gelmiş bir insanı bile iyi yöne sevk etmektedir. Öldürme amacı güden bir insanın içine el birliğiyle sevgi tohumları ekerek kararından vazgeçirmek kolay bir iş değildir. Karınca Adasına kim, ne amaçla gelirse gelsin adanın insanların sevgi ve samimiyetiyle beraber bambaşka bir insana dönüşmektedir. Yaşar Kemal’ in ütopyası kötülüklerden uzak iyiliklerin insanı dönüştürdüğü bir ütopya. Karınca Adasına gelen her birey içinde yaşamakta olduğu toplumun etkisiyle beraber her yönden aradığını bulmakta ve iyileşmektedir.

Ada halkı her yeni gelen kabileye yardımını esirgememektedir. Adada yaşayan her kişi bir şekilde aynı zorlukları yaşamış ve aynı yollardan geçmiş bulunmaktadır. Bu durum herkesin birbiri ile daha kolay empati kurmasını sağlamaktadır. Bu durum aynı zamanda insanlar arasında memnuniyeti oluşturmaktadır. Üç dört gün içinde Karınca Adasına insanla dolu tekneler gelip gider, yalnızca on beş kadar ev boş kalmıştır. Yeni gelenler kişilerden total Osman Çavuş gelen kişilerin bir korkusu olduğundan bahsetmektedir. Bu korku mübadiller geri gelirse yerleştikleri evlerinden atılma korkusudur. Selman Sami onları inandırmak için üniformasını giyip konuşma yapar.

“Bakın burada çok insanız, bize güvenin, kimse sizi bu adadan başka yere gönderemez. Haydi doğru evinize gidin, arkadaşımız Vasili efendinin size gösterdiği evlerinize girin, yıkanın, dinlenin. Her evde hamamlık var. Hastalarınıza da biz bakacağız. Şu geldiğiniz kasabada bile iki doktor yok. Biz burada hem doktorluk yapacak hem de çocuklarınıza mektep açacak, onları okutacağız. Haydi, doğru evlerinize.” (TH: 352-353)

Musa Kazım zeytin ağacını yanmaktan kurtarmak istemektedir. Hristo ile karşılaştıkları zaman zeytin ağacının üzerine çaput bağlarlar. Zeytin ağacı bu şekilde yanmaktan ve yakılmaktan kurtulacaktır. Hristo her şeyi anladığından bahsetmektedir. “Musa Kazım Bey zeytin ağacını kesilmekten, yakılmaktan kurtaracaktı. Bundan sonra bu ağacın altında kurbanlar kesilecekti. Bu ağaç bundan sonra insanlara umut kapısı olacak” (ÇDÇA: 154). Karınca Adasında yaşayan insanların umudun canlı tutmak adına umut kapısı olarak gösterilen tek şey zeytin ağacı olmuştur. Zeytin ağacının diğer adı ölmez ağacıdır. Yaşar Kemal, bu ölümsüzlüğe vurgu yaparak insanlığın umudunun tükenmemesi adına zeytin ağacını insanların yaratıcı ile irtibat kuracakları yer olarak tasarlamıştır. Yaşar Kemal, insanların bireysel umutlarını diri tutmak adına inanmanın mucizevi gücünün önemine değinmektedir.

Hristo, Lena’ ya oğullarının bir gün geri gelebileceğinden bahsetmektedir. Hristo, iyi huylu ve ermiş gibi olan çocuklara kimselerin dokunamayacağını belirtmektedir. Lena Ana ile Hristo arasında şu konuşma geçmektedir. “Lena: Ben anayım Hristo. Oğullarımın her biri bir peygamber olsa insanoğlu öldürür. İsayı öldürmediler mi, öldürdüler. Hristo: O eskidendi. Lena: Yaa eskidendi” (ÇDÇA: 158). Yaşar Kemal ütopyasında yaşamakta olan insanların ölümü akıllarından çıkardığını ve hep güzellikleri düşündüğünü göstermeye çalışmaktadır. Ölümü yeterince yaşamış ve iliklerine kadar hissetmiş insanların huzura erdiğini belirtmektedir. Yaşar Kemal’ in oluşturduğu düzende yaşamakta olan insanlar artık öldürmeyi aklının ucundan bile geçirmemektedir.

Hançerli Efe sahibi olduğu çiftlikten çıkmamaktadır. Doktor Selman Sami Hançerli Efe hakkında bilgi vermektedir. “Tarlalarına iyi bakıyor iyi hasat alıyormuş, hançerlerini de yerlerinden çıkarmıyormuş, Kavlak gibi birinin kaldığı yerde ben kalamam, öyle bir insanı göremem, diyormuş. Öyle bir insanı görüp de öylece dursam

belimdekiler durmaz diyormuş” (ÇDÇA: 162). Musa Kazım, çiftliğin sorumlusu olan İsmail’ e Kavlakzade’ yi öldürmemesini söyleyecektir. Kavlakzade Remzi’ nin korkusundan hiçbir şey yapamayacağını bilmektedir. Yaşar Kemal, herhangi bir canlının cezasının ölüm olmaması gerektiğini açıkça vurgulamaktadır. Kötü niyetli insanların en büyük cezasının bir ömür boyu korku ile beraber yaşamasının o insan için en büyük ceza olacağını söylemektedir. “Bir ömür korkarak yaşamak, rahat bir uyku uyuyamamak. Her gün, her gün ölüm korkusu, ölüm acısı... Korku hapisanesinde tek başına yaşamak işkencenin en korkuncudur” (ÇDÇA: 163).

Dörtlemenin sonuna doğru konu artık düğüne gelir. Zehra ile Nesibe’ nin babaları Musa Kazım’ dan bazı istekleri vardır. Kızlar anlı şanlı yapılacak olan bir düğünün adada bu kadar fazla yoksul insan bulunurken yakışık olmayacağını düşünmektedir. Kızların isteği Dengbej Uso’ nun düğünlerinde türküler söylemesidir. Bunun da ötesinde kızlar insanlar birleştiren oyun olan halayı düğünlerinde görmek istemektedirler. “Halaylar var babam halaylar var. Karadenizlilerin halayları, Kürtlerin halayları, Erzurumluların halayları. Alevilerin halayları, Kazdağlarının halayları da olsun. Bunları düğünümüze getirirsen, sen de mutlu olacaksın, biz de mutlu olacağız” (ÇDÇA: 255).

Yaşar Kemal, ütopyasında yaşayan insanların kendi karakterlerine ve kendi özleri ile çelişen durumlarda sorgulama yeteneklerine sahip oldukları bir düzen yaratma niyetindedir. Kişiler en büyük özgürlük olan vazgeçme özgürlüğüne sahip durumdadır. Karınca Adası üzerinde egemen güçlerin belirlemiş olduğu düşünce yapılarının ve davranış kalıplarının olduğu bir düzenden uzak bir düzen bulunmaktadır. Yaşar Kemal, yarattığı ütopyasında bireylerin herhangi bir davranış kalıbına uymasını istememektedir. İnsanların duygularını rahatça yaşayabildikleri ve içlerinden geleni istedikleri gibi söyleyebildikleri bir düzenin örneğini insanlığa

hediye etmenin peşindedir. Kısacası Yaşar Kemal insanların hiçbir şart altında mücadeleyi elden bırakmamalarını istemektedir.

4.13 Ortak Mülkiyet

Cioran, mülkiyet konusu ile ilgili olarak şu şekilde yorum yapmaktadır:

“Mülkiyetin zararlarını, temsil ettiği korkunçluğu, sebep olduğu musibetleri kınadıkları için ütopyaları ne kadar övsek azdır. Ufak ya da büyük, mal sahibi özünde kirlenmiştir, kokuşmuştur: Kokuşması, dokunduğu ya da kendine mal ettiği en ufak nesneye bile bulaşır. Muhtemel dünyalar içinde en korkuncu olan bu mülk sahipleri dünyasını sarsmak için ne tür bir terör kullanması gerektiğini bir tek o bilir. Bu konuda ısrar etmekten çekinmeyelim, varlık sahibi olmanın her biçimi alçaltır, aşağılıklaştırır, hepimizin içinde uyulamakta olan canavarı pohpohlar. Herhangi bir şeyi *kendi* malı görmek, bir süpürge sahibi bile olmak, genel bayağılığa katılmaktır. Hiçbir şeyin size ait olmadığının farkedilmesiyle nasıl kibirlenilir! Ne vahiydir o! Kendinizi son insan zannederken, birden, mahrumiyetinizden şaşkın ve sanki aydınlanmış gibi, artık acı çekmezsiz; tam aksine, bundan gururlanma payı çıkarırsınız. Hâlâ temenni ettiğiniz tek şey de bir aziz veya bir kaçık kadar yoksun olmaktır.” (Cioran, 2017: 94)

Cioran'ın yukarıdaki cümlelerinde gördüğümüz üzere mülkiyet konusunun insanın kafasını ne kadar çok karıştırdığı çok açık bir şekilde görülmektedir. İnsan biraz olsun kendini kaptırmaya görsün bencil bir yaratığa dönüşmekte ve etrafını düşünmeden yaşamaya başlamaktadır. Bencillik, kibir ve umursamazlık had safhadadır. İnsan bu durumdan kurtulma çabasına girişme teşebbüsünde bulunsa bile farklı motivasyonlardan etkilenir.

Sahip olmanın getirisi sayılabilecek bir eksiklik duygusu insanı tamamıyla ele geçirmiş durumdadır. İnsan bir şeylere sahip oldukça sürekli daha fazlasını istemekte ve içindeki bu doymak bilmez arzuyu bir şekilde doyurmaya çalışmaktadır. İnsanın içindeki bu doymak bilmez arzu aslında içinde yaşamakta olduğu toplumun temelini kökünden oymaktadır. Ütopyalar insanların bu doymak bilmez arzusuna karşı paylaşımcı mülkiyeti savunmakta azınlığın değil de çoğunluğun mutluluğu ön plana çıkmaktadır. Ütopyalarda insanlar etrafındaki kişilerin içine düştüğü zorluklara karşı beraber göğüs germeye çalışmaktadır. Gürdal Ülger, Güneş Ülkelilerin toplum

düzeninden hareketle şu yorumu yapmaktadır. “Sahip oldukları her şey aynı zamanda başkasınıdır. Toplum, bireyden öncedir. Bu nedenle de birey davranışlarında ve yaşayışında toplumu esas alarak hareket eder. Bu topraklarda yaşayan herkes genel yararı önemser. Bu nedenle de mülkiyet ortaktır” (Ülger, 2018: 12). İnsanlara ideal bir toplum düzeninin nasıl olması gerektiğinden bahsetmektedir. Yaşar Kemal’ in ütopyasında da her birey özel olmakla birlikte toplum bireyden önce gelmektedir. Karınca Adasında yaşamakta olan herkes genel toplum yararını önemsemektedir.

Yaşar Kemal’ in dörtlemesinde göz atılacak olursa eğer Karınca Adasına yerleşen kişiler arzu ettikleri eve yerleşebilmektedir. Mübadele kararı ile beraber ada neredeyse bomboş kaldığından gelen insanlar ölçülemeyen bir mutluluğu kucaklamaktadır. Karınca Adası’ nda bulunmakta olan evlerin hepsi de birbirinden ayrı güzellikte olmakla beraber her gelen insan cennet gibi bir yere geldiğinin yorumunu yapmaktan geri durmamaktadır.

Karınca Adası’ ndaki ortak mülkiyet konusuna değinecek olursak eğer adada bulunmakta olan zeytin, incir, şeftali bahçeleri ve üzüm bağları adada yaşamakta olan herkesin ortak mülkiyeti durumundadır.

4.14 Eşitlik

Karınca Adasında toplum hiçbir şekilde sınıflara ayrılmamaktadır. Toplumun hiçbir bireyi kadın olsun çocuk olsun ya da genç olsun hiçbir şekilde denetim ve baskı altında tutulmamaktadır. Yaşar Kemal ütopyasında herhangi bir yönetici sınıf varlığına yer vermemiştir. Karınca Adasına yerleşmeye gelen insanlardan bazıları adanın geleceği ile ilgili konularda veya ortaya çıkan sorunlarda ön plana çıkmaktadır. Bu kişilerin öne çıkmasının en büyük sebebi belirli konularda ki tecrübelerinin adanın geri kalanından fazla olmasından ileri gelmektedir.

Miguel Abensour' un Katolik eleştirmen ve *Ütopya*' nın editörü olan Andre

Prevost' tan aktardığına göre:

“More’ un kurgusu harfiyen taklit edilecek paradigmatik bir örnek olarak değil, içsel bir yeniden doğuş aracı olarak kendini gösterir. İzlediği diyalektik hareket, reformlar ve devrimlerden ziyade içsel bir ihtidaya, doğru yolu buluşa, geri dönüşe, başka insanlarla doğal ortaklığa, Tanrı karşısında sorumluluğu ilk plana koyan temel ilkelerin kabulüne götürür.” (Abensour, 2009: 17)

Şükrü Efendi Karınca Adasında yetişen ürünleri öve öve bitirememektedir. Her bir ürününün çok kaliteli ve kıymetli olduğunu bundan dolayı çok para kazandıracağına söylemektedir. Şükrü Efendi üzüm bağına usta gönderip, test ettirir. Karınca Adasının üzümlerinin eşsiz, narlarının muhteşem ve adanın arılarının ürettiği balın mükemmel olduğunu dile getirir. Yaşar Kemal, Karınca Adasında yetişmekte olan tüm ürünleri adeta cennet meyveleri kadar güzel olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Yeni sakinlerin tek yapması gereken adanın eski sakinlerinin bırakmış olduğu bu hazineleri el birliği korumak ve bakımını yapmaktır. Adanın eski sahibi olan Rumlar yeni sahiplerine eşsiz güzellikte bahçeler miras bırakmış durumdadır. Poyraz Musa’ nın önderliğinde tek yapılması gereken eşit paylaşımın günü geldiğinde hakkıyla sağlanmasıdır.

“Çok, çok para kazanacağız bu bağdan. Ben de gördüm bağı, ben de bunca yıl bağlardan üzüm alır satarım, böyle bir bağı, bu yaşa geldim, hiçbir yerde görmedim. Narlara gelince, bu narlar da görülmedik güzellikte narlardır. Pembe, büyük, taneleri iri, deve dişi narlar. Poyraz Beyefendi, çok güzel bir ada seçmişsiniz. Hiçbir adada böyle bir nar yok. Bu Karınca Adalılar nerden bulup getirmişler bu nar fidanlarını? Arılara gelince, bu kadar arıyı besler mi bu adanın çiçekleri, beslemez, öyleyse, şu yakın adalar... Arıların bir kısmı yakın adalara gider, oraların çiçeklerinden istedikleri kadar balı alır getirir. Poyraz Bey kardeşimle Baytar kardeşiminmiş bu kovanlar, satın almışlar mâliyeden. Bu kovanlardan buradaki her eve bir kovanın balını istediler. Her eve bir kovan bal vereceğim. Bu kadar kovanın balının parası, bu evlerin hepsi bile dolsa bir yıl herkese yeter. Narlar, üzümler, incirler, şeftaliler de cabası.” (TH: 286)

Şeftalilerin paralarını dağıtma işi ev başına dağıtma sistemi ile halledilecektir.

“Tartışma kısa sürdü, para ev başına dağıtılacaktı” (TH: 278). Adanın ileri

gelenlerinden olan Doktor Selman Sami tüm ürünleri sattıktan sonra Karınca Adasında bulunan hiç kimsenin aç kalmayacağından söz etmektedir. “Bu kışı çok iyi geçireceğiz, herkesin parası olacak, önümüzdeki yazaya kadar kimse aç kalmayacak” (TH: 284). Yaşar Kemal’ ütopyasında her birey hakkını eşit şekilde almaktadır. Yeni kurulan bu düzende hiç kimse sistem dışında kalmamaktadır. Ev başına dağıtılacak olan para ile beraber hiç kimsenin geçimle ilgili bir sıkıntısından söz edilmeyecektir.

Karınca Adasında zeytinleri toplama vakti gelir. Şükrü Efendi yanında beş işçi getirip, geri kalanları adalı işçilerden alır. Şükrü Efendi bir ilk gerçekleştirerek ırgat başı olarak Karaca Elif’ i seçer. Yaşar Kemal burada ada içerisinde cinsiyet ayrımı gözetmediğini göstermektedir. Irgat başı olarak Karaca Elif’ in seçilmesi insana insan olduğu için değer verildiğini göstermektedir. Karaca Elif, erkek hegemonyasını kıran bir karakter durumundadır.

“Zeytin ırgatları, çok zeytin toplamışlardı ama ellerine hiçbir zaman bu kadar para geçmemişti. Karaca Elif de kıvanç içindeydi. O da hiçbir yıl bu kadar para kazanamamıştı. Meğer ırgatbaşılar ne kadar çok para kazanıyorlarmış. Herkes kıvanç içindeydi. Irgat parasının dışında üzümleri satın alan Şükrü Efendi bir etek para da adaya verdi. O para da hastalar, sayrılar, parası tükenip de aç kalanlar için harcanacaktı.” (TH: 404)

4.15 Birlik ve Bütünlük

Jean Jacques Rousseau’ ya göre “İnsanın, benzerini kendine efendi diye kabul edebilmesi ve bunun yararlı olacağı umuduna kapılabilmesi için, düşünce ve duygularında uzun bir değişiklik olması gerekir” (Rousseau, 2017: 124). İnsanlık, kendine bir efendi seçmeden duramamaktadır. Kendine rehber olarak gördüğü kişiler zaman içerisinde başa bela olmaktadır. Başa bela olan bu durumun oluşum sebebi şu şekilde özetlenmektedir:

“Her politik toplumun başına bir tanrının konulmuş olması, ortaya ulus sayısı kadar tanrı çıkmasına yol açmıştır. Birbirine yabancı ve hemen her zaman düşman olan iki ulus, uzun süre aynı varlığı efendi olarak tanıyamamışlardır: Birbiriyle çarpışan iki ordu da aynı başın buyruğunda olamazlardı. Böylece ulus ayrılığından çoktanrıçılık doğdu, bundan da dinsel ve toplumsal

hoşgörüsüzlük doğdu ki, bunların ikisi de aynı kapıya çıkar.” (Rousseau, 2017: 124-125)

Yaşar Kemal yarattığı ütopyasında elinden geldiğince dinsel ve toplumsal hoşgörüsüzlüğe karşı bir toplum yaratma yoluna gitmiş bulunmaktadır. Ülger’ in Chambers’ tan aktardığına göre:

“More isteseydi, Ütopyalıları Hristiyan hatta kendisi gibi koyu Katolik yapabilirdi. Chambers’ a göre bunu yapmamakta özel bir amaç güdüyordu. Avrupa’ nın sözde aydın Hristiyan ülkeleri hem siyasal hem ekonomik açıdan hem de dinsel açıdan kargaşa içindeyken, Hristiyan bile olmayan Ütopyalıların sadece akla güvenerek düzenli bir toplum, tam bir düşünce özgürlüğü ve dinsel hoşgörü içinde yaşadıklarına anlatıp çağdaşlarına bir ders vermek istiyordu” (Ülger, 2018: 11)

Tıpkı More gibi Yaşar Kemal’ de yelpazesini biraz daha genişleterek dünyanın içinde bulunduğu ortamın siyasal, ekonomik ve dinsel açıdan ne kadar kargaşa içine düştüğünü yansıtmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal, genel olarak dünya ve özel olarak ülke bu kargaşa ortamının içindeyken ideal bir düzen oluşturulabileceğinin müjdesini vermektedir. Yaşar Kemal’ de yarattığı ütopyasında kişilerinin düşünce özgürlüğüyle doyurulduğu, sevgi ile yoğrulduğu ve hoşgörü ile kucaklandığı ideal bir toplum oluşturarak çağdaşlarına ders vermek istemektedir.

Yaşar Kemal, toplumsal ve dinsel hoşgörüsüzlüğün kol kola gezdiği bir toplumun eninde sonunda bozulacağını bildiğinden insanların dinlerini istediği şekilde yaşadığı ve karşılıklı hoşgörünün olduğu bir toplum modeli kurmak istemektedir. Aşağıdaki paragrafta din birliğinin önemine dair çok önemli bir vurgu yapmaktadır. Vasili gördüğü olay ile ilgili yorum yaparken böyle bir durum ile hiç karşılaşmadığını belirtmektedir. Vasili’ nin karşılaştığı durum insanların zaman içerisinde birbirinden ayrıştırıldığının kanıtıdır. Yaşar Kemal, Vasili’ yi kullanarak insanların o dönem içinde buldukları dini yapıyla ilgili bir tespit yapmaktadır. Vasili kendi dini ile diğer adamın dininin ve tanrısının çok farklı olduğunu düşünmektedir.

“Adam, şeftaliliğe girdi, oradan mezarlığa geldi, ellerini havaya kaldırdı, dualar okudu. Demek Müslümanlar da Hıristiyan mezarlıklarında dua okuyorlar, ne tuhaf, dedi. Şimdiye kadar böyle bir şeyle karşılaşmamıştı. Belki bu adam Müslüman değildir, diye düşünecek oldu, vazgeçti. Adam, ellerini havaya açmış dua okuyor, ardından da yüzünü sıvazlıyordu. Müslümanlar hep böyle dua etmezler miydi?” (FSKAB: 153-154)

Doktor Selman Sami kilisenin yıkılmasına çok üzölmüş, kiliseyi yıkanlara karşı öfke kuzmaktadır. Savaş sırasında kilise yaralıları için şifa merkezi olmuştur. Bununda ötesinde kilise farklı milletleri aynı çatı altında birleştirme görevi görmüştür. Selman Sami geçici olan dünya malı için bu kadar önem arz eden bir yeri yıkmaya değip değmeyeceğini sorgulamaktadır.

“Bu kilise de bir sevgi, bir merhamet, dostluk anıtıydı. Bu kilise Rumu, Türkü Türkmeni, Yöröğüyle el ele verip yüzlerce yaralıyı rahat ettirmek, acılarını dindirmek için, kadın kız, yaşlı, erkek ve çocuk gecelerce yaralıların başlarını bekleyerek, tenlerinin sıcaklığını, yüreklerinin olanca sevgisini, bir lokma ekmeğini kendi yemeyip, bir kaşık sütünü bebeğine içirmeyip yaralı askerlere içirenlerin, bu kilise hastanede el ele kardeşliğe kavuştukları yer değil miydi? Dünya malı için bu kardeşlik anıtını yıkmaya değer miydi?” (KSİ: 491)

Jean Jacques Rousseau, halkların içinden geçmiş olduğu paganlık döneminden örnek vermektedir. “Paganlık döneminde her devletin kendine özgü dini ve tanrıları olduğu halde, nasıl oluyor da din kavgaları yoktu diye soracak olanlara derim ki, her devlet kendine özgü hükümeti ve dini olduğu için tanrılarını yasalarından ayırt etmezdi de ondan” (Rousseau, 2017: 125). Yaşar Kemal ütopyasında bizi adeta paganlık dönemine götürmektedir. Yaratılan ütopyada Karınca Adalıların kendine özgü yönetim yapısı ve kendine özgü dini bulunmaktadır. Yaşar Kemal belirli bir din ile ilgili herhangi bir fikir empoze etmemektedir. Herkes istediği dine inanabilmekte ve bu dinin dinsel vazifelerini yerine getirebilmektedir.

“Politik savaş aynı zamanda dinsel savaştı; tanrıların etki alanları ulusların sınırları dışına taşmazdı. Bir ulusun tanrısı öbür uluslar üzerinde hiçbir hakka sahip değildi. Paganların tanrıları kıskanç değillerdi hiç: Dünya egemenliğini kendi aralarında paylaşırlardı” (Rousseau, 2017: 125). Rousseau, dinsel savaşların zaman

içerisinde başta bulunan güçlerin etkisiyle beraber politik savaşlar ile iç içe geçtiğini açıklamaya çalışmaktadır. Rousseau, insanların ellerinde bulunan gücü kötü kullandıklarını göstermektedir. Yaşar Kemal’ de ütopyasında bulunan insanların ve insanların inandıkları tanrıların kiskanç olmadığı bir toplum yaratmış bulunmaktadır. Yaşar Kemal, adada bulunan insanların egemenliği kendi aralarında paylaştığı, birbirlerine hoşgörülle yaklaştığı ve herkesin en küçüğüne bile saygıda kusur etmediği bir düzen kurmuş durumdadır.

H. G. Wells’ in *Zaman Makinesi* romanına göz atılacak olursa 1800’ lü yılların son döneminde başlamış olan sınıf çatışmalarının uzun süre sürdüğü okuyucuya aktarılmaktadır. Çiçek, Wells’ in uyarısına şu yorumu yapmaktadır. “İnsanoğlunun en büyük sorunlarından biri olan sınıf çatışmalarını bir an önce ortadan kaldıramazsa gelecekte büyük bir felaketle karşı karşıya kalacağına mesajı verilir. Wells, sosyalist ideolojiye yakın duruşunu açıkça ortaya koyar” (Çiçek, 2018: 41). Yaşar Kemal’ de tıpkı Wells gibi sosyalist ideolojiye yakın konumda bulunan aydınlardan biridir. Bu sebeple sınıf çatışmalarının en büyük düşmanı konumundadır. Yaşar Kemal ütopyasında herhangi bir sınıfın üstünlüğünü dile getirmemektedir. Ütopyasında yaşayan insanlar farklı coğrafyalardan ve halklardan oluşmaktadır. Farklı yerlerden gelen insanların mutlu ve huzurlu bir toplum oluşturabileceğini göstererek halkların kardeşliğine verdiği önemi açıkça dile getirmektedir. Sosyalist bir sistem içerisinde temel alınanlar şunlardır: “1-Mülkiyet sosyaldır, yani kimseye; ne bir ferde ne de bir fertler grubuna aittir, sadece bütün toplumun malıdır. 2-Üretimin yönetilme işi topluma aittir. 3-Üretimin amacı, insan hayat şartlarının sürekli düzeltilmesidir” (Bourgin ve Rimpert, 1966:). Yaşar Kemal’ in ütopyasında mülkiyet tam anlamıyla sosyal değildir. Ütopyada bulunmakta olan evler ailelere özeldir. Her aile, ailesinin büyüklüğüne göre ev almakla beraber bu evlerin mülkiyeti ailenin kendisine ait

durumdadır. Yaşar Kemal' in oluşturduğu ütopya sosyal olan mülkiyetler satılıp para kazandıran meyve ağaçları, arı kovanları ve dükkanlardır. Kısacası ailelerin sahip olduğu evlerin dışında kullanılan her şey ütopya insanlarının malıdır. Üretimin yönetilme işi ise Karınca Adasında yaşamakta olan topluma aittir. Yaşar Kemal, üretimin yönetimini ada sakinlerinin meydanda bir araya toplanarak karar vermesini sağlamaktadır. Böylece genel kamu yararı gözetilmekte ve çoğunluğun isteği oy birliği ile elde edilmektedir. Yaşar Kemal ütopyasında üretimin amacına değinilecek olursa eğer insan hayat şartlarının sürekli revize edilmesi için çalışılmaktadır. Adanın ileri gelenleri bütün ada sakinlerinin onayını alarak hayat şartlarının düzeltilmesi adına ellerinden geleni yapmaktadır. Yaşar Kemal, ütopyasında, toplumun genelinin mutluluğunun ve huzurunun önemsenmesine değinerek, bütünün mutlu olduğu bir toplumun ideal bir toplum olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

İmparatorlukların çöküşü, ulusların birbirinden ayrılması ve ardından ortaya çıkan millet kavramının etkisiyle dinsel ve toplumsal hoşgörüsüzlük en yüksek safhaya ulaşmıştır. Öte yandan, her din kendi tanrısından başka tanrı tanımamakta ve kendi öğretilerinin doğru olduğunun empoze etmeye çalışmaktadır. Yaşar Kemal' in ütopyasında özünde birbirinin benzeri olan bir sürü din olduğu gösterilmektedir. Bu durum ada içerisinde bölünmelerin önüne geçmektedir. Yaşar Kemal, insanları kavgaya sürükleyecek dinsel ve sınıfsal çatışmalardan uzak olan ideal bir toplum yapısı örneği çizmenin uğraşındadır.

4.16 Birlik ve Beraberlik

Adadaki görev bölümü Poyraz Musa, Nişancı Veli, Vasili, Doktor Selman Sami, Doktor Halil Rifat, Lena Ana, Melek Hatun, Şerife Hatun, Nesibe, Zehra arasında bölüşülmektedir. Yaşar Kemal' in ütopyasını oluşturan bu parçalar arasında görünmez sıkı bir bağ bulunmaktadır. Ada içerisinde kendiliğinden ve doğal yollarla

oluşmuş olan bu birlik adanın bütünlüğünün korunmasında en önemli etken durumundadır. Herkes birbirine söz vermiş gibi adanın düzeninin ve birlik beraberliğinin korunması adına elinden gelen her şeyi yapmaktadır. Karınca Adası sakinleri adeta yazılı olmayan yasaları benimsemiş durumdadır. Yazılı olmayan bu yasalar genel istemin ve adanın bütününe haklarını sonuna kadar savunmaya çalışmaktadır. Bu yazılı olmayan yasalar ile birlikte ada içerisinde ortaya çıkan sorunların üstesinden kolaylıkla gelinmektedir.

Hüsmen geri geldiği için çok mutludur ve iyi insanlar bulduğu için çok sevinmiştir. Hüsmen' in ardından yerleşmeye gelecek olan tüm konuklar için balıklar avlanmaktadır. Karınca Adasına yerleşmeye gelen kişiler en misafirperver şekilde karşılanmaktadır. Yunanistan' dan gelen Hüsmen ve ailesiyle birlikte ada nüfusu büyümeye başlamış durumdadır.

Karınca Adasına yeni bir grup gelir. Bu kalabalık grubun başında gelmiş olan yaşlı adamın ismi Nişancı Veli' dir. Nişancı Veli iyi olunca ada sakinlerine çok güzel balıklar tutacağını söylemektedir. Adaya gelen kalabalık grup kara kara düşünmektedir. Poyraz Musa ise onların bu halini görünce düşüncelere dalmış kişilere umut aşılamaya çalışmaktadır. “İyi olacaksınız arkadaşlar, iyi olacaksınız arkadaşlar, çok çok iyi olacaksınız.” Öyle, umutla, güvenle, öyle yürekten söyledi ki bu sözleri, duyanlar inandılar, mutlu oldular” (KSİ: 79). Poyraz Musa, hep birlikte başaracaklarını düşünmektedir. Nişancı Veli ada sakinlerine minnettarlığını dile getirir. “Sağ ol Melek Hatun, dedi, hepiniz sağ olasınız, bizim canımıza can kattınız. Yoksa biz toptan kıkırdamış gitmiştik” (KSİ: 83).

Nişancı Veli' nin bir şeyleri değiştirmek adına büyüünün insanın kendinde olduğunu belirtmesinden ardından Poyraz Musa kendi kendine şu soruları sormaktadır. “Büyü insanın yüreğinde olduğuna göre, beni yüreğim mi büyüledi?

Büyü, insanın yüreğindeki sevgi mi, acıma mı, büyü, insanın yüreğini dolduran bir tanyerleri ışığının, seher yelinin insanı sevinçten deli eden, dünyaya olan tutkusu, karasevdası mı?” (KSİ: 208). Poyraz Musa, Zehra’ ya tutulmuş ve onu alıp daha güvenli bir yere götürmek düşüncesindedir ama sürekli aynı sonuca varmaktadır. “Burada, bu adada kalmaktan başka umar yoktu. Nişancı Veli çok deneylerden geçmiş hünerli, büyücü bir kişi. Bir kişiye, dostumsun derse onun için her zaman canını ortaya koyabilecek bir kişiydi. Kül yutmaz, dünyanın kaç bucak olduğunu bilendi” (KSİ: 209). Karınca Adasındaki nüfus arttıkça iki karşı cins arasındaki sosyalleşme ve birleşme hayalleri de yavaş yavaş gerçeğe dönüşmek için doğru zamanı beklemektedir. Poyraz Musa’ nın sözleri ada insanının birbirinin canını kollayacak kadar güzel bağlar oluşturduğunun göstergesi durumundadır. Poyraz Musa başında bulunan sorunu halletmek adına bir şekilde yanındaki dostlarına fazlasıyla güvendiğini anlatmaya çalışmaktadır. Poyraz Musa’ nın sürekli tehdit altında bulunması dayanışmayı güçlendirmiş durumdadır. Karınca Adasının yeni sakinleri arasında kopmamak üzere çelikten bağlar örülmektedir.

Musa Kazım Girit’e gitme sevdasından vazgeçmemektedir. Musa Kazım bırakıp gitmeyi sorgulamaktadır. “Şu güzel, cennet gibi, boynu eğri mor menekşeli böyle bir adayı bulmuşken, şu karşıdaki kutsal Ida dağı görmüşken, ortasında pınar kaynayan çiftliği almışken, o güzel insanlarla komşu, dost olmuşken insan buralarını bırakır da gider mi?” (KSİ: 471).

Adaya yeni kişiler gelmeye devam etmektedir. Bu sefer bir balıkçı teknesi ile birlikte iki kadın ve iki oğlan çocuğu gelir. Teknenin sahibi Poyraz’ ı aramaktadır. “Bana bir hükümet adamı dedi, eliyle kadınlarla çocukları gösterdi, dedi bana, al bunları o adaya götür, yol parasını al ondan. Bunların hiç parası yok. Ekmekleri de yok. Sen bunlara ev, ekmek, para da verecekmişsin” (KSİ: 501). Poyraz Musa tüm

samimiyetiyle gelenleri karşılamıştır. “Hoş geldiniz. Adamızda size iş de var, ev de bark da var” (KSİ: 504).

4.16.1 Dayanışma ve Yardımlaşma

Karınca Adasında asker kökenli kişilerin düzeni sağlamada öncü rolü alması onların daha önceki yaşamlarında düzenlemeyi bilmelerinden ileri gelmektedir. Ada halkı bireysel olarak bireyliğini korumakla beraber genel toplum yararı ve genel istemin yönlendirdiği kendine düşen görevleri en iyi şekilde tamamlama uğraşı içerisinde. Bu şekilde toplum içinde hem bilinçli vatandaş görevini yerine getirmekte hem de içinde yaşamakta olduğu topluma yardımcı olmakla birlikte çifte mutluluk yaşamaktadır. Miguel Abensour, Emmanuel Levinas’ ın öne sürdüğü hipotez ile ilgili olarak yorum yapmaktadır:

“Yahudi soykırımından sonra hiçbir ütopya kalamaz gibi görünürken, bu durakta, Emmanuel Levinas yalanlamayı yalanlamak ister. Savaşın ertesinde İyilik’ e ve Başkasıyla ilişkiye yönelmiş bir yapıta şaşırınlara filozof şu yanıtı verir: “İnsani olanın anlamını insanın başkasıyla ilişkisinden aldığı fikri, iyimser bir fikir midir, kötümser bir fikir mi? 1933-1945’ in dehşetinden sonra bu belki ironik bir sözdür. Belki de ütöpiktir. Ama bu terim beni korkutmuyor. Aslında has anlamıyla insani olanın ‘olduğu haliyle insanda’ yalnızca uyandığını düşünüyorum... Varlıktaki yerimin böyle sorgulanması ütopya değil midir?... Ama insani olanı, içinde debelendiği gerçeklikte, siyasal tarihe dönüştüğü yerde değil, bu tarihin kopuş anlarında, krizlerinde yeniden bulmak, onun bir hiç olduğunu söylemek değildir.” (Abensour, 2009: 8)

Poyraz Musa, Zehra’ ya vurulmuştur. Melek Hatun ise Musa Kazım Ağaefendi’ ye abayı yakmıştır. Kasabaya gidip Musa Kazım’ ın evi için alışveriş yapmışlardır. Bütün ada sakinlerinin yardımıyla taşınmışlardır. Ada içindeki bütün işler imece usulüyle yapılmaktadır. Herkes birbirine yardım etmekte kimse işten kaçmamaktadır. Bu durum adanın eski ve yeni sakinleri arasındaki dostluk ve arkadaşlık bağlarını da güçlendirmektedir. “Eve herkes giriyor çıkıyor, ev arı kovanı gibi işliyordu” (KSİ: 233).

Adaya her yeni gelene adadaki güzel evlerden biri taksim edilmektedir. Doktorların evlerini temizleyip, yerleştirmek üç günlerini almıştır. Eve yerleşmelerinin ardından artık birer dükkân lazımdır.

Kavlakzade Remzi' nin davetinden geri dönüşte herkes Hasan' a kaçak olmadığını anlatmaya çalışır. Kim ne konuşursa konuşsun Hasan taş parçası gibi durmaktadır. Kaçak Hasan korkuya kapılmış asılma korkusu peşini bırakmamaktadır. Baytar kendine gelmesi için Hasan' a yardım etmektedir. “Baytar onu kucakladı hamamlığa götürdü, kovanın birinin suyu sıcaktı, Baytar onu bir küçük iskemleye oturttu, kokulu sabunla köpürterek saçlarını, boynunu, bedenini bir iyicene yudu, giydirdi, koluna girdi masaya oturttu” (TH: 139).

Karınca Adası içerisinde açılması planlanan okula Şükrü Efendi de yardım planı yapmaktadır. Ada halkı Şükrü Efendinin yaptığı iyiliklere karşılık iyi niyet göstergesi olarak ziyafet hazırlığı yapmaktadır. Nişancı, Kaçak Hasan ve Hançerli Efe balık avından livarlar dolusu balık ile geri dönerler. Adanın kadınları bir araya gelerek balıkları temizlemeye yardım eder. El birliği ile tüm hazırlıklar tamamlandığında herkes neşe içindedir. Dengbej Uso ise neşe içindeki bu ortama kavalıyla mutluluk şarkıları ile katılmaktadır.

Karınca Adasına bir tekne dolusu insan gelir. Bu sefer gelen kişilerin ellerinde tapular vardır. Adalılar elbirliğiyle yeni gelenlere yardım etmişlerdir. “O gün her evde yeni gelenler için yemekler pişti, tepsilerle tencerelerle evlere taşındı. Bütün belalardan kurtulup bu adaya sığınanlar önce bu saray gibi evlere şaşılar. Bu evler onlara mı verilmişti, bir türlü inanamıyorlardı” (TH: 326). Adaya yeni gelenler çok mutludur ve çok çabuk şekilde Adalılar ile kaynaşmışlardır.

Karadenizlilerin önde gelenlerinden Adem imecenin gelecek nesiller için önemini açıklamaktadır. Kimilerine göre imece usulünün çok gerilerde kaldığını

söylemekte ama bunun çok yanlış olduğunu belirtmektedir. İmecenin ne kadar önemli bir şey olduğunu Hristo Reis' in onlara öğrettiğini söylemektedir.

“İnsanlık gittikçe çok şey öğrenmek zorunda. Çocuklarımız seni anlamaya çalışıyorlar. Onlar mekteplerinde imeceyi bilmiyorlar. Biz nasıl öğrendikse onlar da senden, bizden öğrenecekler, onlar da kendilerinden sonra gelenlere öğretecekler. Onlar senin öğrettiklerini kimseye öğretmeyecekler. Yaşayanlar imecenin içinde olacaklar. Onlar yeni bir dünyaya doğdular, yeni bir dünya yaratacaklar. Herkes birbirine yardım ediyor, askere gidenlerin evlerinde kadınları, çocukları yokluk, sevgisizlik görmüyor. Onlara herkesten daha fazla sevgi gösteriyoruz. Kutsal olan sevgidir, her iyilik, her güzellik bununla birlikte gelir. Çalışarak yaratarak, mutluluk bunlardan sonra gelir.” (ÇDÇA: 224)

Yaşar Kemal' in ütopyasına göz attığımız zaman dayanışma fikri öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Yaşar Kemal ütopyasında yaşamakta olan topluluk kolektivist şekilde hareket etmektedir. Karınca Adası sakinleri bencil değildir, herkes birbirini düşünmekte ve hakkına saygı göstermektedir. “Kapitalist sistemin öne çıkardığı rekabet anlayışına karşı sosyalizmin iş birliğine ve eşitliğe dayanan yapısı yer alır. Sosyalist ideolojinin bağlı olduğu en önemli ilkelerden biri eşitliktir. Her birey eşit ahlaki değerlere ve dolayısıyla da eşit haklara sahiptir” (Heywood, 2007: 36). Yaşar Kemal' de sosyalist ideolojik altyapıya sahip olduğundan, kapitalizmin öne çıkan rekabet anlayışına karşı sosyalizmin öne çıkan iki yapısı olan eşitlik ve iş birliğini ütopyasının temeline koymaktadır. Karınca Adasında yaşamakta olan herkes eşit haklara ve eşit ahlaki değerlere sahip durumdadır. Kimsenin kimseden hiçbir şekilde üstünlüğü ya da zayıflığı bulunmamaktadır. Herkesin kendine özgü yeteneği olduğundan ada içerisindeki sorunların üstesinden el birliği ile gelinmektedir. Hiç kimse görmemezlikten gelinmemekte, kimin sorunu varsa bir şekilde çözülmektedir. Yaşar Kemal' in ütopyasının uyarıcı niteliği dil, din, mezhep, sınıf farkları ile farklılıklarından kurtulma ve toplum içerisinde fırsat eşitliğine dayanak sağlama gereği noktasındadır.

4.16.2 Sorunlar ve Sorunların Çözümü

Yaşar Kemal ütopyasında damgalama ve ötekileştirme bulunmamakla birlikte ötekileştirmeden uzak bir dünya yaratılmaya çalışılmaktadır. Yeni göçmenlerin Karınca Adasına adım atmasıyla beraber bazı sorunlar gün yüzüne çıkmaktadır. Karınca Adasında hiçbir şekilde gri bölgeler yaratılmamakta ve hiç kimse gri alanlarda kalmamaktadır. Herkesin geçmişinde karanlık alanlara teslim olduğu anlar dışında toplum bütünlüğünün sağladığı ortam yardımıyla kişileri gri ve siyah alanlardan kurtarmak adına destek sağlanmaya çalışılmaktadır.

Karınca Adasına kaçak asker ve af bekleyen efe gibi damgalanmış kişilerde gelmektedir. Damgalanan insanların topluma kazandırılması için bütün iyi erdemler seferber edilmektedir. Damgalanan insanların önüne çıkan en büyük engel bilindiği üzere barınma problemidir. Bu kişiler içinde barınabilecek yuva bulsalar dahi içinde barınabilecekleri ve kendilerini kabul edecek toplum zor bulunmaktadır. Damgalanan kişiler değersizleştirilmekte, bu değersizleştirme ile beraber toplum gruplaştırılmakta ve gruplaşmanın ardından ayrımcılık başlamaktadır. Karınca Adası ve içinde yaşamakta olan kişiler bu zor durumda olan kişilere kucak açmaktadır. Yaşar Kemal ötekileştirmeden uzak bir toplum modeli inşa etmeye çalışmaktadır. İnsanların insan olduğu için sevildiği ve değer verildiği kendi ideal düzenini oluşturmak niyetindedir.

Karınca Adasına yeni gelen kişiler içinde uzun ak sakallı bir adam vardır. Bu yaşlı adam Aziz' dir. Doktor Selman Sami' nin yanında çalışan Emine ve Esme' nin köylüsüdür. Aziz, Emine ve Esme' nin kendisini tanımamalarına içerlemiştir. Emine ise bu konuyla ilgili Doktor Selman Sami' ye dert yanmaktadır. “Çocuklar birbirlerinin düşmanı olduklarını, sülalelerinin birbirlerini öldürdüklerini, kan güttüklerini duyarsa eninde sonunda birbirlerini öldürürler. Şu dünya kurulduğundan bu yana bu iki milletin erkekleri durmadan birbirlerini öldürüyorlar” (TH: 328).

Emine ve Esm'e' nin tek amacı çocuklarını kan davası belasından uzak tutmaktır. Selman Sami adanın ileri gelenleri ile konuşup bu sorunu çözüme görevini üstlenmiştir. Nişancı Veli ise bu duruma çok kızıp, kan gütm'e ve kan dökme üzerine şunları söylemektedir. "İnsanoğlu değil insana, Tanrının yarattığı hiçbir canlıya, börtü böceğe bile kıyamamalı. Aziz'in, ağzından kan gütm'e üstüne bir daha bir tek söz bile çıkarsa, onun o uzun sakalını kerpetenle yolarım, onu buradan Yemene kadar sürerim" (TH: 330-331). Doktor Selman Sami ve Nişancı Veli Uzun Aziz' i ölüm ile tehdit etmesi Uzun Aziz' in bu durumdan korkmasına sebep olur. Göç yolunda gittikleri her yerden kovulduklarından bahseder. Ardından yaptığığın yanlış olduğunun farkına varır. "Bizi insanmışız gibi karşıladınız, ben buna karşılık ne yaptım, Emine beni tanımamışlıktan gelince şu kopasica dilim ne yaptı, siz olmasanız iki çocuğun öldürülmesine sebep oluyordum" (TH: 334).

Uzun Aziz yaptığı yanlış bir şekilde düzeltme sözü verir. Uzun Aziz' in nüfusu on üç kişiden oluşmaktadır. Doktor Selman Sami onların daha önce çektiklerine üzülerek bir ev daha almayı teklif eder. Uzun Aziz teklifin ardından minnettarlığını dile getirmektedir. "Sonunda da iyi insanların sayesinde kurtulduk. Üstelik de cebimiz para gördü. Karnımız da sıcak yemek gördü" (TH: 335). Doktor Selman Sami, Uzun Aziz ile sohbeti sırasında şehit olacak gençler yetiştireceğim sözüne çok kızar. Nişancı, Selman Sami' nin kızma nedenini şu şekilde açıklamaktadır.

"Adam öldürmeyi sevmiyor ya bana öyle geliyor ki, ne için olursa olsun, savaşı, şehitliğe övenleri bizim doktorlar, babaları, kardeşleri bile olsa öldürürler. Ben de asker kaçağı olduğum için beni seviyorlar. Kaçak Haşanı kaçığı için asılmaktan kurtardılar. Bir de onun yanında Enver Paşa sözü etmeyeceksin, şehit sözü hiç etmeyeceksin. O, çok şehit görmüş, elinde çok yaralı asker şehitliğe kavuşmuş. Onun yüreği şehit sözüne dayanamıyor." (TH: 336)

Nişancı Veli, Emine ve Esm'a' nın çocukları inandırabilmek için güzel bir yalan söylemesini tembihler. Uzun Aziz' e yeri geldiğinde yalanın insanın hayatına

kurtarabileceğini söylemektedir. “Haydi yolun açık olsun, bu çocukları sen öldürecektin, şimdi de sen kurtaracaksın. İnsanın yaman bir yaratık olması, sıkışınca yalanı gerçek yapmasıdır” (TH: 337). Uzun Aziz çocuklara söyleyeceği yalanı bulur. Bu yalan çocukların adada mutlu ve huzurlu yaşamlarının devam etmesini sağlayacaktır.

“Bu dünyada şaşılacak işler oluyor, sizin babalarınız, dedeleriniz o kadar arkadaş, o kadar dostlardı ki, ben sizi burada el ele, kol kola her gün birlikte görünce kendi kendime kan çekiyor, dedim. Askerden yaralı, sakat bir iki kişi döndü, babalarınızın şehit oluşlarını onlar anlattılar, Sarıkamışta, Allahuekber dağlarında onlar birbirlerine sarılmışlar, öylece de şehit düşmüşler. Sağ kalan arkadaşları da onları yan yana gömmüşler.” (TH: 339)

Yaşar Kemal oysa ile başlayan cümleleri Selman Sami’ye söyleterek insanlığın daha iyi olabilmesi için çeşitli çıkış yolları olduğunu dile getirmektedir.

“Oysa insanoğlu isterse ölümü bile güzelleştirir. Oysa insanoğlu önce kendisini güzelleştirmek, sonra dünyadaki her şeyi güzelleştirmek için, en güzel işini yapmış, kendini yaratmıştır. Oysa kendini yarattığı gibi her şeyi yeniden yaratabilir, her şeyi böylesine çirkinleştireceğine yeniden güzelleştirebilirdi. İnsanoğlu buradan giderken böyle kan içinde, böyle kula kulluk ederek gitmezdi. Dünyanın, insanın, sevginin, güzelliğin, dostluğun tadı damağında, her şeye doymuş işte böyle giderdi.” (TH: 345-346)

Meyvelerin hasat zamanı geldiğinde adanın ileri gelenleri meyvelerden kazanılan geliri aile başına paylaştırmaktadır. Hiç kimse bu sistemin dışında bulunmamakta ve her yeni gelen aile bu sistemin içine dahil edilmektedir. Ülke coğrafyasının farklı yerlerinden gelen insanlar çoğunluğu bu sistemin faydasını en iyi şekilde yaşamaktadır. Bununla birlikte ülkenin doğu illerinden gelen grup adanın ortak mülkiyeti olan üzüm bağları ile ilgili ufak çaplı bir kriz yaşanmasına sebep olmuştur.

Adaya gelen kalabalıkla birlikte çocuklara gün doğar. Çocuklar hep beraber oyun oynarken üzüm bağlarını keşfederler. Üzüm bağlarının içine dalıp, karınları şişinceye kadar üzüm yedikten sonra ailelerine üzüm götürürler. Aileler üzümleri görünce tartışmaya başlar ama sonunda üzüm bağına gitmeye karar verirler.

“Ertesi gün de bütün buraya gelenlerin hepsi tanyeri horozları öterken bağa çıkacağız. Ama hepimiz birden. Bir tek kişi eksik olsa olmaz. İçimizde hasta varsa hastaları da sırtımızda bağa kadar taşıyacağız, üzümelerini de biz toplayacak evlerine kadar götüreceğiz. Allah bize böyle bir bağ vermişken bu ağzımızdan tat hiç eksik olmayacak. Yani arkadaşlar, inşallah arkadaşlar ağzımızın tadı hiç kaçmayacak.” (TH: 382)

Karınca Adasına bakkal dükkânı açmak için Salih Bey adaya gelir. Salih Bey adalıları yeni gelenler ile ilgili uyarmaktadır. Şükrü Efendinin gelişiyle beraber Poyraz ona kasabadan amele taşımaya gerek kalmadığını söylemektedir. Şükrü Efendi ise onların sabıkalı olduğunu söyler. “Girdikleri bağı viran eylemişler, üzümünü ezmişler, dalları kırmışlar, girip çıktıkları bağlarda bir daha ot bitmemiş” (TH: 366).

Yeni adalılar ise bağı talan etmeye başlamıştır. Şükrü Efendi gelene kadar talan devam etmiştir. Şükrü Efendi bu duruma çok üzülmüş, yakında hırsızların kim olduğunu öğrenirsiniz deyip gitmiştir. Ertesi gün adayı kötü bir koku sarar. Herkes bu pis kokunun nereden geldiğini merak etmektedir. Nişancı Veli, Şükrü Efendinin uyarısını hatırlatmaktadır. “Anadolu muhacirleri için demişti ki, o bölge insanları onları bağlarda değil çalıştırmak, onların yüzlerini görmek istemiyorlardı. Bir bağa girmesinler, topladıklarının üç mislini yiyorlardı, demişti” (TH: 390).

Her yandan dayanılmayacak kokular gelmektedir. Nişancı Veli ishal olduklarını anlar, ayrıca evlerindeki ayakyolunu kullanmadıklarından koku adanın her tarafına yayılmasına sebep olur. Nişancı, Vasili ve Poyraz doktorların yanına giderler. Doktorların yanında yeni gelen Muallim Bey vardır. Muallim Bey onlara yardımcı olacak, zaman içinde hem Poyraz Bey hem de Baytar Bey ders verecektir; ancak onların bir maruzatı vardır. Nişancı Veli Anadolu göçmenlerinin yaptıklarını anlatmaktadır. “Siz ishal diyorsunuz, biz ötürük diyoruz. Onlar koskocaman bağları nasıl hopur eylemişler? Bir saldırmış, bir saldırmışlar, ne kadar üzüm varsa hepsini gövdeye bir indirmiş, bir indirmişler, karınları davul gibi şişmiş” (TH: 392). Doktorlarla beraber bağı talan edenlerin durumunu görmek için evlerine doğru

giderler. Anadolu göçmenlerinin hepsi ishal olmuştur. Hepsini iyileştirecek kadar yeterli ilaç doktorların elinde bulunmamaktadır. Kalabalık toplanınca Karaca Elif sözü alır.

“Biz memleketlerimizden, bizim askerler bozulunca kaçtık kaçalı, yıllardır bizi insan yerine koyanlar sizler oldunuz. Biz ne yaptık, bizi hiçbir bağa ırgat olarak sokmadıkları, bizi bağların yanından geçirmedikleri için, boğazımızdan da bir tek üzüm tanesi geçmediğinden, çocukların bulduğu bağa bir saldırdık pir saldırdık, hiç durmadan, her gün, her gece üzüm yedik, hepimiz de ötürgen olduk, içimiz dışımıza çıktı.” (TH: 396)

Yeni adalılar talan ettikleri bağın adanın bağı olduğunu bilmediklerini söylemekle beraber af dilemekte ve yardım istemektedirler. Doktorlar onlara ishale çare olarak haşlanmış patates yemelerini ve bol bol su kaynatıp içmelerini söylerler. Anadolu coğrafyasından gelmiş olan bu göçmenler evlerin içinde bulunmakta olan ayakyollarını neden kullanmadıklarını şu şekilde açıklamaktadırlar.

“Biz ayakyoluna gitmeyi ne biliriz.”

“Bir evin içinde hiç ayakyolu olur mu?”

“Olsa da biz evin içindeki ayakyoluna hiç gider de ötürür müyüz?”

“Ayıp değil mi?”

“İnsan hiç evinin içine sıçar mı?”

“Bu kadar güzel konakların içine gider de ötürür müyüz, hükümet bize verdi, diye. Utanırız.” (TH: 398)

Tüm Karınca Adası sakinlerinin bulunduğu toplantılarda bir taraf isteğini dile getirmekte veya ortada bulunan sorunu anlatmakta, diğer taraf ise tecrübesiyle bu isteği yerine getirmekte veya sorunu ortadan kaldırmaya çalışma görevini üstlenmektedir. Karınca Adasında alt sınıf veya üst sınıf diye bir kavram ve sınıflandırma bulunmamaktadır. Ada üzerinde yaşamakta olan her birey aynı ağırlıkta ve eşitlikte söz sahibi durumundadır. Ada halkının ortaya attığı her görüş adanın geneli için birtakım yararlı etkilerde bulunmaktadır. Yaşanan belirli sorunların ardından adanın ileri gelenleri sorun yaratan kişileri affetme büyüklüğünü göstermektedir. Doktor Selman Sami Anadolu göçmenlerini şu sözlerle uğurlamaktadır.

“Bu yıl bilmeden bir kusur işlediniz, canınız, karnınız sağ olsun. Gelecek yıl hep birlikte bağlara gözümüz gibi bakarız, olur biter. Çok üzüm yemekten

sonra olan ötürük çabuk geçer. Çabuk geçmesi içinse çok su içeceksiniz, bunu unutmayın. Eğer evinize kurutarak kışın hoşaf yapmak için bağlardan üzüm getirmişseniz, Vasili kardeşimiz size üzüm kurutmayı öğretecek. Haydiyin güle güle, üzümleri yediniz helali hoş olsun. Haydi hepinize geçmiş olsun.” (TH: 399)

Karınca Adasına yerleşen insanların hepsi geçmiş yaşamlarında kaygı dolu bir ömür geçirmişlerdir. Her türlü yalan, entrika ve sömürüye karşı savaşmak zorunda kalmışlardır. İnsanlığın en büyük düşmanı olan açgözlülük zorluklarla boğuşan insanların canlarından can koparmıştır. Bu insanlar fethetme, büyüme ve doymak bilmeyen açgözlülük arzuları uğruna girilen savaşlarda insanlıklarını sorgulamak zorunda bırakılıp, yaşadıklarının olumsuz psikolojik etkilerinden dolayı bazı zamanlarda Yaşar Kemal’ in kaleme aldığı üzüm bağı olayında olduğu gibi açgözlülük hırsına kapılmaktan geri duramamışlardır.

Yeni gelenlerin kadınları su sırasında saç saça, baş başa girmişlerdir. Ama bir süre sonra bu durumun önüne geçilmiştir. Eski adalılar bu durumdan çok hoşnut kalmışlardır. Ada üzerinde ilk defa bir yerlerden pis bir koku gelmektedir. Bunun kokunun sebebi gelen kişilerin evlerin içindeki ayakyolunu kullanmamalarından ileri gelmektedir. Doktor Selman Sami onları ikna etmeye çalışır fakat başaramaz çünkü ona karşı çıkanlar olur. Karşı çıkan kişileri ikna etme görevi yine Nişancı Veli’ ye kalır. Nişancı Veli gelenleri ikna edip evlerin içinde bulunan ayakyolunu kullanmalarını sağlar ve sorun büyümeden çözülür.

Karınca Adası sakinleri birlik olunması gereken zamanlarda tıpkı ilk Romalılar gibi meydana toplanarak bir çeşit halk kurultayı gerçekleştirmektedirler. Halk, birlik olunması gereken anlar geldiğinde yani halkın kendisi için yarar teşkil edecek veya sorunun üstesinden gelinecek durumlarda çınar ağacı altında ya da adada bulunan meydana toplanmaktadır. Yaşar Kemal, bu toplantılar ile beraber ada üzerinde yaşamakta olan kişilerin kendi düşüncesini açıkça dile getirmesi için imkân yaratarak

genel istemin yararına katkıda bulunabilmesini sağlamaktadır. Adanın yazgısı bu gibi toplantılarda şekillendirilmektedir.

Okul açıldıktan sonra horoz seslerinin arından çocuk sesleri Karınca Adasına bitmek bilmez bir canlılık ve neşe getirmektedir. Adada yaşanan ufak çaplı sorunların elbirliği ile çözümünden sonra her şey düzene girmiştir. Kendi kültürlerinden kaynaklı olarak ayakyolunu ve bacaları kullanmayı bilmeyen yeni sakinler ayakyolu ve bacaların inşa amacını keşfedip, kendilerine olan yararını gördükten sonra bunları yapan kişilere hayır dua okumaktadır.

Ada sakinleri bir sabah uyandığında etrafın bembeyaz bir örtü kapladığı görüldüğünden kış ayının geldiği anlaşılmaktadır. Lena Ana ile Vasilinin aktardığına göre Karınca Adasının kışı çok sert geçmektedir. Bundan dolayı, ada halkı kışlık odun hazırlığı yapmaya başlar. Karınca Adasının soğuğu dondurucudur ve herkes soğuktan donmaktadır. Ada bulunduğu konumdan dolayı Trakya soğuğu adayı etkisi altındadır. Adada bir keresteci bulunmakta ama elinde bulunan bıçkısını ada halkının kullanımına vermek istememektedir. Keresteci gençliğinde bir pir ile karşılaştığında pir ona ağaçları kuruduktan sonra kesmesini tembihlemesine rağmen Keresteci onu dinlememiş yaş ağaçları kesmiştir. Bu olayın ardından Hızarcının ailesinden kim savaşa gittiyse geri dönememiştir. Bu yaşananların olumsuzluğundan etkilenmemek adına bıçkıyı satıp torunlarına kıymayı göze alamamaktadır. Karınca Adasının ileri gelenleri çözümü Arsen Ustadan balta almakta bulurlar, birkaç gün içinde evlerin bacaları tütmeye başlar. Adalılar sıcak yuvalarına kavuştuklarından mutluluk içindedir.

“Adalılar gurbete çıktıklarından bu yana böyle sıcak kış geçirememişler, birçok gurbetçi yolda belde, yıkık evlerde soğuktan, açlıktan can vermişler, utanarak, kahrederek hırsızlık yapmışlar, bu utanç da onların birçoğuna ölümden ağır gelmişti. Burada onlara koskocaman bir çam ormanı, her biri köşk gibi iki katlı, kiremit damlı evler bırakılmıştı, hem de içleri türlü çiçekler, denizler dağlar, türlü kuşlarla bezeli. Hem de yiyecek ekmekleri,

hem de kışlık üzümüleri, hem de bir çocuk, bir yaşlı, kim olursa olsun bir kişi hasta olmayagörsün, hemen doktorlar yetişiyorlar, dertlerine derman oluyorlardı. Uzun yıllardan bu yana, kopup geldikleri yurtlarında bile böyle rahat, mutlu olmamışlar, sevgiyle dolup birbirlerine sarılmamışlardı.” (TH: 430)

Yaşanan güzel günlerin ardından soğuk havalar adayı yeniden etkisi altına alır.

Adanın ileri gelenleri bu sefer çözümü zeytin ağaçlarını kesmekte bulur. Şubat ayına kadar durum bu şekilde devam etmekte, baharın yeşilliği ile beraber her şey normale dönmektedir. Yaşar Kemal kitabın sonunu şu şekilde bitirmektedir. “Tanyeri horozları ötüşünce adamız ada oldu, köyümüz de köy” (TH: 441).

4.17 Okul ve Eğitim

Yaşar Kemal’ in ütopyasında okul gelecek nesillerin hayatının şekillenmesi açısından çok önemli bir konumda bulunmaktadır. *Bir Ada Hikayesi* dörtlemesinin üçüncü kitabı olan *Tanyeri Horozları* ile beraber adada inşa edilen okul faaliyete geçmiş durumdadır. Tanyeri horozlarının ötüşünün ardından Karınca Adasını çocukların cıvıl cıvıl sesleri aydınlatmaktadır. Yaşar Kemal, ada üzerinde yaşamakta olan çocuklara pozitif ayrımcılık yapmamakta ve herkese eğitim açısından fırsat eşitliğini yaratmaya çalışmaktadır. Bununda ötesinde ada üzerinde okuma yazma bilmeyen hiçbir birey kalmaması adına düşünen bir toplum modeli oluşturmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal, hiç kimsenin arasında düşünce açısından farkının kalmaması gerektiğini öngördüğünden ve düşünen bireylerden oluşan bir toplumun sağlam temeller üzerinde duracağını bildiğinden, ayakları yere basan fikri hür ve vicdanı hür ideal bir toplum yaratma niyetindedir.

Yaşar Kemal’ in ütopyasını kurduğu zaman dilimiyle alakalı olarak günümüz kitle iletişim araçlarından hiçbirisi eser içerisinde bulunmamaktadır. Egemen söylemleri topluma aktarmak adına kitle iletişim araçları kadar önemli olan diğer öğeler arasında aile, okul, siyasi parti, sendikalar, din ile ilgili örgüt ve mekanlar

bulunmaktadır. Yaşar Kemal' in ütopyasında aile kavramı ve aile bütünlüğü çok önemli pozisyondayken, Karınca Adası sakinlerinin herhangi bir siyasi parti ve dinsel örgüt ile bağlantısı bulunmamaktadır. Karınca Adasında yaşayan insanlar için önemli olan şey bütünün mutluluğudur. Yaşar Kemal bu mutluluğu herhangi bir örgüte ve kitleye bağlamak istememiştir. Yaşar Kemal' in aile dışında egemen söylemleri topluma iletmek adına tek kullandığı kaynak okul olarak gözükmektedir. Fakat ortada çocukları tahakküm altına alabilecek belirli bir söylem bulunmamakta ve üretilmemektedir. Yaşar Kemal' in çocuklara okulla beraber kazandırmak istediği olgular, görüş ve düşüncelerini yükseltmektir. Yaşanılan kötü günlerin ardından çocuklara sevgi, saygı, hoşgörü ve değer verme gibi erdemleri katmak istemekle beraber, içinde yeşerdikleri sağlıklı toplum yapısından öğrendiklerini kullanarak önlerine çıkan zorlukları daha kolay çözmelerinin peşindedir.

Kasabaya gitmişken Üzeyir Han ile buluşurlar. Üzeyir Han adaya malulen emekli olan iki doktorun öğretmenlik yapmak için gelecekleri müjdesini vermiştir. Ama adada birkaç çocuk vardır. Poyraz' ın cevabı “Var birkaç tane. Daha çoğalacak. Ada yakında dolacak” (KSİ: 451).

Hançerli Efe ailesini alıp adaya yerleşmiş herhangi bir mesleği olmadığından satın aldığı araziye ekin ekmeyi planlamaktadır. Doktorlar adaya okul açınca çocuklarını okula vermeyi düşünmekte, daha ileri de ise çocuklarının yüksekokullara gideceklerinin hayalini kurmaktadır.

“Doktorlar, adada okul açacaklardı, Rumlardan kalma okulda. Şimdiden Valiliğe, Ankaraya başvurmuşlar, Geliboluda tanıdıkları, şimdi mebus olan savaş arkadaşları eski subayları da yardımları için adaya çağırmış, nasıl bir okul açacaklarım onlara anlatmışlardı. Yardımlarıyla çocuklar yüksekokullara gideceklerdi. Hançerli Efe de çocuklarını bu okullara verecekti.” (TH: 252)

Poyraz Musa ile Doktor Selman Sami adada açmayı planladıkları mektep üzerine konuşmaktadır. Poyraz Musa' nın sözleri umut dolu gelecek güzel günlerin

habercisi durumundadır. Karınca Adasına ayak basacak olan kişiler kötü bir insan olsalar bile ada ve adalılar yardımıyla iyi insanlara dönüşeceklerdir. Ada, insanlar ile beraber değişip dönüşmemektedir. İnsanlar adanın doğasına uyum sağlayıp ideal insan biçimine girmektedir.

“Ve ada dolduğunda da adamız yine bu güzel ada olacak, gene dünyanın en iyi şeftalileri, incirleri, narları, üzümleri burada yetişecek mi? Adamız dolduğunda, bu adaya bir kötü adam, kötü bir insan ayak basmışsa bu adada iyi insan olacak. Medeniyetlerin verimli, iyi topraklarda yeşerdiği gibi bizim adamızda da hep iyi insanlar yetişecektir. Bu adada kötü hiçbir şey baş veremeyecektir.” (TH: 287)

Yaşar Kemal ütopyasında aile kavramına çok büyük önem vermektedir. Aile bütünlüğünü sağlayan toplumun dışardan içerisine almış olduğu tüm kötülükleri bir şekilde iyileştirdiğini ve güzelleştirdiğini söylemektedir. Gürdal Ülger’ in Zuckerman’ dan aktardığı üzere:

“Ebeveynler (ideal olarak) çocuklarına doğrunun ne olduğunu öğretmek ve bir sonraki nesile özgür düşünce kavramını yerleştirmek isterler. Bununla birlikte, aile yoksa totaliter bir hükümet kendi ideolojik görüşlerini çocuklara yükleyebilir, böylece mevcut statükoyu sorgulama yeteneğine sahip olmayan bireylerle kaplı bir toplum yaratmış olur.” (Ülger, 2018: 20)

Yaşar Kemal, aile kavramına çok büyük önem vererek adada büyüyen çocukların özgür düşünce kavramı ile yetişmelerini istemektedir. Yaşar Kemal, toplumun temel taşının aile olmadığı toplumlarda ki yönetim sistemlerinin bir şekilde totaliter yapılara dönüşeceğinin bilincinde olduğundan, mevcut statükoyu sorgulama yeteneğine sahip bireyler yetiştirme niyetindedir. “Kitlelere aktardığı sayısız ileti sayesinde kitle iletişim araçları önemli bir rol üstlenir; bu noktada kitleleri yönlendirerek ideolojinin kabul görmesini, yeniden üretilerek sürdürülmesini ve dolayısıyla da sistemin devamını sağlar” (Çiçek, 2018: 37). Yaşar Kemal ütopyasında belirli bir sistemin devam etmesini istememekte ve herhangi bir sistem oluşturmamaktadır. Yaşar Kemal, sistemin açıklarını görebilen bireylerin olduğu bir

toplumun örneğini vermektedir. Sistemi sorgulayan insanların rıza üretimine karşı olacağıının farkındadır.

Poyraz, Nişancı, Doktorlar ve Muallim beraberdirler. Doktor Selman Sami muallimi övmektedir. “Bu muallim yaman adam, okulu bir donatmış, pir donatmış, elifbalar, defterler, kalemler, yepyeni sıralar, kitaplar, karatahtalar, tebeşirler. Bizim mektebimiz buralarda birkaç yıl içinde dillere destan olacak” (TH: 407). Mektebe altmış beş çocuk yazılmıştır. Doktor Selman Sami mektebe kızları da alacaklarını belirtir. Poyraz ise onu şu cümlelerle desteklemektedir. Yaşar Kemal’ in ütopyasında fırsat eşitliği en yüksek seviyede bulunmaktadır. Hiç kimse bu düzenin dışında değildir.

“Kadını okumuyorsa erkeği okumuş kaç para eder? Kadını okumayan bir ülkenin erkekleri ne kadar okursa okusun o ülke iflah olmaz.”

“Olamaz,” dedi doktor öfkeyle. “Burada okuryazar olmayan kadınlar ve erkekler için de okuma yazma kursları açacağız. Bu çağda bir ülke, ülke gibi ülke olacaksa, o ülkede okuryazar olmayan hiçbir insan kalmayacaktır, hususiyetle hiçbir kadın kalmayacaktır.” (TH: 409)

Karınca Adasının okulunun eksikliklerini doktorlar tamamlar. Okul içerisinde bulunan beş sınıf hazır haldedir. Kız talebelerle birlikte öğrenci sayısı sayı yüz elliye geçmiştir. Eğitimdeki fırsat eşitliğinden adada bulunmakta olan yaşlı kadın ve erkekler yararlanacaktır. Hedef adada okuryazar olmayan kimsenin kalmamasıdır.

“Bu insan sıcaklığını, bu dostluğu, bu arkadaşlığı, bu umudu, bu yaşamının tadını, bu tanyerlerinin tazeliğini, seher yelleri eserken kanat takıp uçmanın mutluluğunu görmeyecek, bilmeyecektik. İyi ki bu dünyaya geldik. Bu dünyaya bin kez gelsek gene aynı insan olarak gelmek isterdik. Bir kez geldik buna da bin şükür. İstersek bin kez tadını çıkarabiliriz yaşamının.” (TH: 418)

Doktor Selman Sami ise bu güzellikleri çocuklara aktarmanın önemine değinmektedir. “Şimdi biz okula başlayalım. Orada çocuklara diyelim ki, insan insanı, insan dünyadaki her şeyi sevdiğe ölümsüzlüğe, ne kadar çok severse o kadar yaklaşır” (TH: 419). İnsanı sevmenin ve insana değer vermenin en büyük erdemlerden biri olduğu açıkça görülmektedir. Selman Sami’ nin sözlerinde detayına inilecek olursa

eğer okulda çocuklara verilen eğitimin önemi açıkça görölmektedir. Çocuklara öğretilen her şeyin aslında gelecek güzel günlerin habercisi olduğu, birbirini severek yetişen insanların arkadaşlığa ve dostluğa her şeyden daha fazla değeri vereceği açıkça belirtilmektedir. “Eğitim ve ideoloji arasındaki ilişkiye bakıldığında, egemen yapı eğitim alanları içerisinde bireyleri kontrol etmekte, gözlemlemekte, baskı altına almakta, disipline etmekte ve siyasal iktidara uyumlulaştırmaktadır” (Çetin, 2001: 201). Yaşar Kemal, kendi ütopyasını kurarak devletten ayrı ve izole bir yer yaratmak niyetindedir. Yazar, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde kurulan yeni düzene güvenmekle beraber Kavlakzade Remzi kapitalizmin simgesi konumunda ki kişilere güvenmemektedir. Bu yüzden eğitimi Doktor Selman Sami ve Doktor Halil Rıfat Bey’in önderliğine emanet etmiştir. Bu durumun en büyük sebebi ideoloji ve eğitim arasındaki bağdan kaynaklanmaktadır. Yaşar Kemal hâkim ideolojiden uzakta ve izole bir şekilde egemen yapının bireylere kontrol edemediği, gözlemleyemediği, baskı altında tutamadığı, disipline edemediği ve siyasal iktidara uyumlulaştıramadığı bir düzen yaratmak istemektedir.

Egemen ideoloji eğitim kurumlarını kullanarak toplumu istediği biçime getirmektedir. “Devlet, eğitim kurumlarında ideolojiyi toplumsal kültürün, simgelerin, kavramların, dilin ve günlük hayatın içerisine kurucu, koruyucu ve toplumu düzenleyici bir araç olarak yerleştirmektedir” (Çetin, 2001: 201). Yaşar Kemal, devletin eğitim kurumlarına kullanarak hakimiyetinde bulunan ideolojiyi geleceğin büyüklerine ve toplumun geneline yaymak istememektedir. Devletin ideolojiyi kullanarak toplumsal kültürün, dilin, kavramların, simgelerin ve günlük hayatın içerisine kurucu, koruyucu ve toplumu düzenleyici bir araç olarak yerleştirmesini istememektedir. Yazar, ütopyasında yaşayan insanların kendilerine ait olan kültürlerini rahat bir şekilde özgürce ve kimseye hesap vermeden yaşamalarının

peşindedir. Ayrıca farklı milletlerin bireylerinden oluşturduğu ütopyasının insanların kendi ana dillerini rahatça kullanabileceği bir ortam oluşturmaktadır. Yaşar Kemal, en çok ihtiyacı olan insanların kurucusu olduğu, kurucusu olduğu toplumu koruduğu ve kendi kendini düzenlediği bir toplum yapısının güzel bir örneğini vermektedir. Yaşar Kemal ütopyasında bulunan bireylerin farklı şeyler düşünmesini ve farklı şeyler yapmasını istemektedir. Tek tipleştirmeden uzak, herkesin rahat olduğu ve çoğulculuğun hüküm sürdüğü bir toplum yapısı kurmuştur. Yaşar Kemal ütopyasını oluşturan bireyler sorgulamayı hiçbir zaman elden bırakmamakta ve hegemonyanın gücünü engellemeyi sağlayacak, hegemonyadan rahatsız olan bireylerden kurmuş durumdadır. İdeolojiler, toplum içerisinde rıza üretiminin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Yazar kurduğu ütopyasında rıza üretiminin gerçekleşmesini istememektedir. Bunun en büyük sebebi rıza üretimine geçen toplumların bir şekilde totaliter yapılara doğru sürüklendiğini bilmesinden ileri gelmektedir. Kitle iletişim araçları ile ideoloji arasında bulunan bağlam şu şekildedir:

“İdeolojik aygıtlardan kitle iletişim araçları, bireye hem ‘özne’ olduğunu, hem de ‘özne’ olmadığını söyler! Böylece aslında özne olan öznenin, özne gibi hareket etmesi sağlanır. Özne bu süreçte kendini yanlış tanır zira ona ‘kim’ olduğu kitle iletişim araçları tarafından söylenmekte ve ideoloji, kendi varlığını sürdürmek üzere bireyi adlandırmaktadır.” (Çiçek, 2018: 37)

Yaşar Kemal’ in ütopyasında daha önce değinildiği gibi herhangi bir kitle iletişim aracı bulunmamaktadır. Bunun nedeni insanların kendilerini tam bir özne olarak hissetmelerini istemesinden ileri gelmektedir. Yazar, kitle iletişim araçlarını kullanmayarak egemen ideolojinin ütopyasında huzur içinde yaşayan insanları etkilemesini ve kendi varlığını bireylere dayatmasını engellemek istemektedir. Yaşar Kemal tüm insanların özgürce düşünmesi gerektiğini, herhangi bir etki altında kalarak rıza üretimine geçmelerinin önüne geçmenin peşindedir. İnsanların, kendi kaderlerini kendilerinin tayin etme hakkını sonuna kadar kullanmaları niyetindedir. Bu insanlığa

verilebilecek en büyük derslerden biri konumundadır. İnsanlık rıza üretimine geçmedikçe mutlu hayatın sırrı sürekli gözlerinin önünde durmaktadır. Tek yapılması gereken ömrün sonuna kadar daha iyi bir yaşam için mücadelenin peşini bırakmamaktır.

Hançerli Efe' nin beş çocuğu büyüyüp, ortaokul çağına ayak basmıştır.

Hançerli Efe, Poyraz Musa' nın yanına uğrayıp ona şunları söylemektedir.

“Benim çocuklarım artık büyüdü. Beşi de ortaokula gidecek. Sizin hepinize de, önce sana, sonra da seninle birlikte doktorlara teşekkür etmeye gideceğim. Memlekete gidiyorum. Hep seninle birlikteyim. Senden başka kimim var. Değirmeni bana hediye etmiştin sana bırakıyorum. Tarlaları bana hediye etmiştin sana geri veriyorum.” (ÇDÇA: 256)

Hançerli Efe, Poyraz Musa' yı oğlu gibi sevdiğini, şeyhin elinden kurtulduğu için çok sevindiğini dile getirmektedir. Hançerli Efe çocuklarının eğitimi için elinden gelen her şeyi yapacağını söylemektedir. “Çocuklarımı siz okuttunuz, doktorlar burada mektebi tekrar yarattı. Sen de yaratanlar içindeydin. Çocuklarım sonuna kadar okuyacaklar. O kadar imkânım var. Şimdi onları İzmir'e götüreceğim” (ÇDÇA: 256).

4.18 Sanata ve Sanatçıya Verilen Önem

Uso' nun Karınca Adasına gelmesiyle beraber çok büyük bir eksiklik tamamlanmış hale gelir. Bu eksiklik herkesin büyük bir istekle kucak açtığı ve şahit olduğunda kayıtsız kalamadığı sanatın iyileştirici gücüdür. Dengbej Uso' nun sanatına kulak verenler kendilerini büyülenmiş gibi hissetmektedir. Yaşar Kemal ütopyasında gelecek nesilleri ne kadar düşündüğünü açıkça belirtmektedir. Sanatın iyileştirici gücüne tanık olan kişilerin hiçbir koşul altında kötülükle ilgili bir şey düşünemeyecekleri anlatılmaktadır. Sanat ile yetiştirilen toplumların farkı gözler önüne serilmekle beraber sanatla iç içe yeşeren toplumların kişisel gelişim ve toplumsal gelişim değerlendirmesinde üst basamaklara çıktığı anlatılmaya

çalışılmaktadır. Sanatsız bir toplumun yeterince iyi olamayacağı ve hep bir şeylerin eksik kalacağı açıkça belirtilmektedir.

Dengbej Uso arıcılıktan anlamakta ama arıcılık yapmak istememektedir. “Benim işim dengbejlik. Başka iş yapamam. Yapsam da çok yaşamaz, ölüyorum. O iyi insanlar dengbejsiz ne yaparlar, Allah hiçbir kavmi dengbejsiz bırakmasın. Bunca savaşta, yoksullukta, açlıkta, hastalıkta beni dinleyenler cana geliyorlardı” (KSİ: 313).

Nişancı, Vasili ve Poyraz Kaba Adanın yakınlarından balıkları tutup adaya dönmüşlerdir. Adada şenlik havası esmektedir. Dengbej Uso da kavalını alıp gelmiştir.

“Kavalın sesi sevinçti. Uso çaldıkça sevinç artıyordu. Bir süre sonra insanlar tepeden tırnağa sevince kesti. Çocuklar yerlerinde duramadılar, hep birden denize koştular, döndüler, ağaçlara tırmandılar. Hiç ses çıkarmıyorlardı. Sonra da geldiler yerlerine oturup kulak kesildiler. Kavalın sesinden başka hiçbir ses duyulmuyordu. Deniz bile susmuş, yapraklar kıpırdamıyordu. Kavalın sesi taşa toprağa, suya, ağaca sinmiş, adada ne varsa, börtü böcek, karınca kuş, kelebek sevince kesmişti.” (KSİ: 327)

Şerife Hanım ve Zehra’ nın tezgâhları vardır. Hep beraber tezgâhları kurduktan sonra çınarların altına sohbe oturma savaşı ve göçmenlik üzerine konuşmaktadırlar. “Musa Kazım Ağaefendi susuyor, Nişancı alıyor, Kızıldenizin balıklarını, Yemenin savaşlarını anlatıyor, o susunca Şehmus alıyor, Şehmus susunca Poyraz, Hüsmen alıyor, onlar susunca da Baytar, Uso, Melek Hatun. Sohbet gittikçe koyulaşıyordu” (KSİ: 334). Ada sakinleri Uso’ nun kavalının sesini bekliyordu.

“Ve birden sevinçli, umutlu bir ses yükseldi. Kavalın sesi esen incecik yelde denizin üstünde birkaç kez dolaştı geldi, dinleyenleri yüreklerinden kavradı, çekti, kendi uzak düş dünyalarına aldı götürdü. O ışık topu bir daha geldi üstlerinden geçti. Kavalın sesi sürdükçe de onlar düşlerindeki cennetin esrikliğinde uçuyorlardı.” (KSİ: 342)

Musa Kazım çiftlikten çok mutlu olarak geri dönmektedir. “Cennetten geliyorum kızlarım. Ömrümde hiç böyle cennet yaşamadım. Hiç kimse de ömründe böyle bir cennet yaşamamıştır. Bizim çiftliğin neresinden bakarsan denizi başka başka,

renk renk, ışık ışık görüyorsun” (TH: 235). Dengbej Uso, Ağaefendinin anlattıklarından o kadar çok etkilenmiştir ki şunları dile getirmektedir:

“Ağaefendinin konuştuklarının hepsini anlamıyordum ya gene de yüreğime işliyordu. Bizim dengbejimiz Abdale Zeyniki de böyleydi. O türkülerini Kürtçe söylüyor, Türkler, Farslar, Çerkesler, Gürcüler, kim dinlerse, yani yetmiş iki milletten kim dinlerse onun söylediklerini anlıyordu. Kim olursa olsun, dil bilmez bir Arap da olsa Ağaefendinin söylediklerini anlardı. Ağaefendinin dili konuşmuyor, yüreği konuşuyor. İyi, has dengbejlerin dilleri değil de yürekleri söyler. O sözleri de yetmiş iki millet anlar.” (TH: 239)

Herkes Uso’ nun kılımını dinlemek için pınara gittiğinde, Baytar Cemil Dengbej Uso’ nun söylediklerini Türkçeye çevirir. Uso’ nun karısının söylediğine göre çoluk çocuk herkes ağlamıştır. Dengbej Uso çocukların ağlamasının çok önemli olduğunu yorumunu yapmaktadır. Dengbejliğin en önemli ölçüsünün çocukların uyumadan dinlemesi olduğu dile getirilir. Kılımı duyan çocukların aklına hiçbir şekilde savaşı getiremeyeceğini çünkü savaşla ilgili her şeyi unutmuş durumda olacaklarını söylemektedir. Yaşar Kemal ütopyasında sanatın iyileştirici gücünün ne kadar önemli olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Sanat ile büyümekte olan çocukların oluşturacağı dünyanın barış, sevgi ve mutluluk getireceğini söylemektedir. Yaşar Kemal idealinde kurduğu dünyada sanata ve sanatçıya baş köşeyi vermekte, sanatsız olarak kurulacak olan bir toplumun hep bir parçasının eksik olacağını ve daha iyi bir gelecek inşa etmek için çocukların sanatın kendilerine sunduğu barış ve sevgi ortamıyla büyütülmesi gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır. Sanatın sağlıklı ve ideal bir toplum için en önemli can damarı olduğunu ısrarla vurgulamaktadır.

“Bu demektir ki bu benim yaptığım kılama dillere destan olacak. Dengbejler dilden dile aktarır kıyamete kadar şehir şehir, köy köy dolaşarak söyleyecekler. Benim yüreğimden çıkan kılama her dengbej, dinleyenlerle birlikte, benim kılımıma güzellikler katarak söyleyecekler. Bir daha da savaş olmayacak. Benim destanımı duyanlar savaşı akıllarından geçirmeye bile utanacaklar. Çocuklar benim kılımımı uyumadan dinlediler. İşte dengbejlerin en büyük ölçüsü budur.” (TH: 266)

Dengbej Uso Kürtlerin bir sözü olduğunu, bu sözün sahibinin ise Zarık Akılen olduğunu söylemektedir. Zarık Akılen insanlığın geleceği olan çocuklara inanıp güvenmektedir. Dengbej şiirlerini duyan çocukların hiçbir şekilde kötülük düşünmeyeceğini ve insanın o zaman gerçek insan olacağını söylemektedir. Yaşar Kemal, Zarık Akılen kanalıyla insanın nasıl insan olacağını yolunu bir rehber gibi anlatmaya çalışmakta ve kurduğu ütopyasının yolunu Zarık Akılen' in sözlerinin içine gizlemiş durumdadır. Yaşar Kemal, çocuklara yani geleceğin büyüklerinin akıllarına ve temiz yüreklerine güvendiğini vurgulamaktadır. Tek yapılması gereken savaşa karşı savaştır. Yazar, insanlıktan umudunu kesmemiştir. İnsanın bir şekilde doğru yolu bulacağına olan inancı tükenmemekte, umudunu tazelemek adına gelecek nesillere olan inancı ise hiçbir zaman sönmemektedir.

“Zarıkakılen. Ben çocukların akıllarına, temiz, yıpranmamış yüreklerine güveniyorum. Bundan sonra herkes savaş üstüne kılamlar söyleyecek, yetmiş iki milletin dengbejleri. Yetmiş iki milletin insanları da onları dinleyecek, savaş yapmak isteyen insanlıktan çıkmış insanları yetmiş iki milletten kimse insandan saymayacak, onların yüzlerine bile kimse tükürmeyecek. İnsan öldürenin dört kitapta katli vaciptir, diye kimse demeyecek, çünkü insan öldürmek, ne için olursa olsun, insan öldürmek kimsenin aklından bile geçmeyecek. İşte böylece insan insan olacak.” (TH: 266)

Kökboyacı adaya geldiğinde Musa Kazım Ağaefendi ile karşılaşır. Kökboyacının isminin Ali Hüseyin olduğu öğrenilir. Musa Kazım Ali Hüseyin' in alevi olduğu anlayıp, ona ailesinden herhangi birinin keramet sahibi olup olmadığını sorduğu zaman Ali Hüseyin dedelerinden olan Abdal Ali Dede' nin kuş ile olan hikayesini anlatır. Abdal Ali Dede eve dönüş yolunda kanadı kırık bir kuş bulup yanına alır. Kuş bu iyiliğin karşılığında şunları söylemektedir:

“Kuş dile gelmiş, Allah seni de belalardan korusun, hem de seni koruyacak demiş. Kuş, sonra da beni iyi dinle demiş, her yıl bahçenin orta yerinde bir yapraksız güz çiçek açacak o güz çiçeklerin hepsini alacaksınız, o çiçeklerden boyaların en güzelleri çıkacak. Sizin kilimleriniz, halılarınız, Anadolundan İrana, oradan da Buharaya, Çinimaçine sizin halılarınız, Firengistana, Hindistana kadar dünyayı saracak, destanlara düşecek, saraylarda övülecek, çok insana ekmek verecek, iyiliklere sebep olacak, insan insanı

öldürmeyecek, tek mil börtü böceği, gökteki kuşları, yerdeki karıncaları zevalsiz arıları öldürenleri bağışlamayacaksınız. İnsanlara bütün bunları söyleyeceksiniz. İnsanlar insanları küçümsemeyecek, herkes her canlıya saygı, sevgi duyacak.” (ÇDÇA: 113-114)

Yaşar Kemal, bu seferde kökboyacının hikayesini anlatarak sanat ve sanatın iyileştirici gücüne verdiği önemi ifade etmektedir. Kilimcilerin ve halıcıların elinden çıkmış olan eserlerin dünyanın her tarafını dolaşıp, iyiliğe ve güzelliklere sebep olacağını, insanın insanı hiçbir şekilde öldürmeyi düşünemeyeceğini, en ufak bir canlıyı bile öldürenlerin bağışlanamayacağını, en ufak bir canlıyı öldürmeye kalkan olursa herkesin bunları duyacağını ve bu şekilde insanlara sevmeyi saymayı öğreteceğini anlatmaktadır.

4.19 Kuşun Sesi ve Barışçıl Dünyaya Duyulan Özlem

Dengbej Uso adaya gelirken yanında iki adam olduğundan bahsetmektedir. Dengbej Uso’ ya göre adamlardan biri Abbasi tanımakta, tanıyan kişi Abbas’ ı gösterecek diğeri öldürecektir. Poyraz Musa bunları duyduğunda gözlerinin önünden şunlar geçmektedir:

“Poyraz, Zehrayı, Musa Kazım Ağaefendiyi, Giriti, sülün gibi atları, Zehrayla evlenirse, bir de çocukları olursa, bedevi şeyhinin adamları, bu gidişle, onu bulup öldüreceklerdi, Zehra, bu gurbet elde, başında çocuklar, bu ıssız adada kimsiz kimsesiz, kimlerin eline bakacak, diye düşünüyordu. Gözlerinin önünden, hiç görmediği Kafkas dağları, anası babası, Dağıstanın soylu atlarına binmiş ak yamçılı insanları, uzun boylu, ipek sarı saçlı, iri mavi gözlü kızları, Allahuekber dağları, Sarıkamış, Altınbulak, Mezopotamya, Emir, Emir bir melek kadar güzel Çerkeş kızı karısı, ulu suyun üstünden akıp giden ölümler, kızların kumlarda seğiren kanlı memeleri, karanlığın içinde çatırtılarla, çılgınlarla yıkılan çadırlar, çocuk ağlamaları, karanlığı yırtan kurşun sesleri, inlemeler gözlerinin önünden karman çorman geçiyordu.” (KSİ: 315)

Kızıl saçlı, kırmızı sarkık bıyıklı adam adanın gündemini işgal etmektedir. Ada sakinleri el birliğiyle sırta kadem basan bu adamları bulmak için çaba gösterir. Öte yandan, Poyraz Musa bu düşüncelerle birlikte Zehraların evine doğru gittiği sırada kuşun sesini duyar.

“Tanyerleri ışıdı ışıyacak, seher yelleri eserken Poyrazın kulağına tepeden, pınarın oralardan o kuşun sesi geldi. Salt iyi insanlarca, ermişlerce sesi duyulan o kuşun sesi geldi. Poyraz bu şafak vaktinde o kuşun sesini duyduğuna inanamıyordu. Ses, üst üste üç kez daha geldi. Artık Poyraz kendinde değildi, bir esriklikte, bir mavi ışığa bürünmüş uçuyordu. Her yanında çiçek açmıştı. Çakıltaşlarının üstüne diz çöktü. Artık o buralarda yoktu, kim bilir nerelerdeydi. Kimse öldüremeyecekti onu.” (KSİ: 319)

“Kuşun sesini duydum, kuşun. Beni kimse öldüremeyecek, öldüremeyecek! Kimse, kimse beni öldüremeyecek... Hem de o kuşun sesini üç kez, üç kez, üç kez duydum.” (KSİ: 321)

Uso, Fakiye Teyran’ ın kıssasını anlatmaktadır. Bu kıssada kuşun sesinden bahsedilmektedir.

“Dillerinden bir kuş düşmüyordu. Bu, sesi duyulup da kendi hiç gözükmeyen bir tansık kuştı. O kuşun sesini de yalnız ermişler gibi yüreği pirüpak olanlar duyardı. Kuşu görenler de ölümsüzlüğe kavuşurlardı. O kuşun sesini dünya kurulduğundan bu yana duyanlar onu aramaya çıkmışlar, ölünceye kadar aramış, bulamamışlardı.” (KSİ: 344)

“Kuşun kılamını duyan her insanın yüreğine bir umut ışığı düştü. Yedisinden yetmişine kadar herkes o kuşun sesini duymayı, sonra da aramayı düşledi.” (KSİ: 344)

“Ne biliyordu o kuşun sesini, dengbej söylemiş, o ulu kuşun sesi bütün sesler içinde ayırt edilir, demişti. O kuşun sesini duyan kendinden geçer, sevinçten deliye döner, anasından yeni doğmuş gibi olur, demişti.” (KSİ: 344)

Fakiye Teyran kuşun kılamını duyduğu andan itibaren aramaktadır. Kuşu görürse bir şey olacağına inanmaktadır. Sesi insanı cennete götüren bir kuştur. Faki kuşu bulacağına inanmaktadır. Faki gezerken Lalişli Şeyhlerden şunu öğrenmiştir.

“Kadim zamanlarda Mezopotamya toprağının insanları hiç savaş bilmezlermiş. Kadim zamanlardan bu yana buraların siteleri, devletleri, halkları savaş bilmeden, savaş görmeden varlıklı, mutlu yaşarken başka ülkelerin insanları bu mutluluğu, zenginliği, barışseverliği duymuşlar, Mezopotamyanın üstüne yürümüş, taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakmamışlar.” (KSİ: 349)

Fakiye Teyran hakkındaki kıssa da barışçıl dünyaya duyulan özlem anlatılmaktadır. “Fakiyé Teyran bu barışçıl, bu kansız dünyayı duyunca, anadan yeniden doğmuş gibi olmuş, içi arınmış, bir çocuk sevincine, bir çocuk öfkesine erişmişti” (KSİ: 349). Sesi duyulan ama kendisi görülmeyen kuştan yine

bahsedilmektedir. “Dengbejin söylediğine göre o kuşun sesini duyan ölünceye kadar cennet içinde bir esriklikte yaşar, ölümsüzlüğe erişmiş” (KSİ: 350). “O sesi duyan kendinden geçer, cennete de gider gelir” (KSİ: 355). Faki üç büyük dengbejden kendi duyulup görünmeyen kuşun meselini dinlemiştir. “Her dinlediğinde de içi kalakalmış, ben bu kuşun sesini duyacak, ben kuşu göreceğim, sözlerini aklımdan geçirmiştir” (KSİ: 360).

Faki ovanın birinde bir top ışık buğusu görüp, bu ışık parçasının bir kuşun teleği olduğunu anladı. Yarı uykulu yarı uyanık haldeyken kulağına bir kuş sesi gelmiştir.

“Kuşun üçüncü ötüşünde göklere uçtu. Üstündeki kuşlar da ötmeye başladılar. Mutluluk cennetine girdi, ölümsüzlüğe kavuştu. Bütün bedeni mest oldu. Şimdiye kadar böyle bir mutluluğu, esrikliği, tadı hiç yaşamamıştı. Kendinden geçmiş, başka bir dünyada gözünü açmıştı. Bu ses o kuşun sesiydi.” (KSİ: 364)

Faki’ nin ünü artık her tarafa yayılmıştır. O artık kuşların ermişi olarak anılmaktadır.

“Çölde ne kadar köy, ne kadar şehir, ne kadar bedevi obası varsa hepsinde konakladı. Her gittiği yerde ne kadar bir dengbej olarak karşılandıysa, bir de ermiş, kuşların ermişi olarak karşılandı. Nereye gitse çölde bedeviler, dağlarda, ovalarda koçerler onun adını duymuşlar, onun destanlarını, şiirlerini biliyorlar, ona kuşların ermişi diyorlardı. Ünü bütün Mezopotamyayı kısa bir sürede tutmuş, Süleymaniye, Bağdat, Basra, Halep, Şam konuk odalarında, hanlarda, kent pazarlarında, düğün bayramlarda dengbejler onun kuşlar üstüne çıkardığı destanları, stranları, türküleri, ağıtları söylüyorlar, kavallarında onun yarattığı havaları çalıyorlardı.” (KSİ: 369)

4.20 Site Gücü

Karınca Adasında yaşamakta olan halk resmi olarak Türkiye Cumhuriyeti’ ne bağlı olmakla birlikte Türkiye Cumhuriyeti’ nden ayrı ve izole olarak kendi kendini yönetmektedir. Fakat Yaşar Kemal ütopyasını egemen varlıktan uzak bir yere konumlandırmaktadır. Bunun en büyük sebebi Yaşar Kemal’ in başa geçenlere güvenmemesinden ileri gelmektedir. Karınca Adası o dönem için yeni kurulan Türkiye

Cumhuriyeti' nin ufak bir sitesi konumundadır. Bu site içerisinde yaşamakta olan halk kendi içerisinde ayırık olarak, yasaları yapmakta olan egemen varlıktan daha üstün konumdadır.

Karınca Adası sakinleri birbirine söz vermiş gibi davranmaktadır. Adanın eski sakinleri ve yeni sakinleri arasında adeta yazılı olmayan bir toplum sözleşmesi imzalanmış durumdadır. Yaşar Kemal' in eserinde herhangi bir yazılı yasa veya sözleşme bulunmamaktadır. Adanın ileri gelenleri akıllı ve ölçülü durumda bulunmaktadır. Adada yaşamakta olan herkesin bir korkusu, özlem duyduğu bir şey ve eksikliğini hissettiği bir durum bulunmaktadır. Bu durum adanın ileri gelenlerinin hiçbir zaman tam anlamıyla güçlü hissetmesinin önünde en büyük engel konumundadır. Yaşar Kemal, Karınca Adasında yaşayan herkesin etrafında yaşadığı kişilerle beraber güçlü olduğu bir düzen yaratmak istemektedir. Yalnız kaldıkları zaman adanın tüm insanları güçsüzlükleri ile yüzleşmek zorundadırlar.

4.21 Bütünün Mutluluğu

Yaşar Kemal, bizleri geçmişe taşıyarak daha önce yaşanan kötü günlere ayna tutmaktadır. Geçmişe bakış yoluyla bu kötü zamanlardan ders çıkarmamızı istemektedir. Aslında yeni bir düzen inşa edilirken yapılması gerekenlerin yapılmadığını anlatmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal ütopyasında farklı milletlerden ve farklı kültürlerden oluşan insanların birlikte yaşadığı ideal bir toplum örneği sunmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal' in oluşturduğu bu toplum modelinde hiç kimse azınlık veya sığınmacı statüsünde bulunmamaktadır. Herkes içinde yaşamakta olduğu toplumun zaman içerisinde ana bir parçası durumuna gelmektedir. Tabii ki bu yeni oluşturulmakta olan toplumun içerisinde belirli sorunlar ortaya çıkmakta fakat adada yaşayan herkesin el ele vermesi ile sorun ortadan kalkmaktadır. Bütünün mutluluğunun dörtlemenin başlangıcından sonuna kadar ön planda tutulması için

gerekli özen fazlasıyla gösterilmiş durumdadır. Eserin özüne inilecek olursa eğer Yaşar Kemal eserinde kısır döngüyü anlatmaya çalışmaktadır. Toplumun farklı kesimleri bir arada yaşatılıp, bütünü mutluluğunu gözetilmez ise yine savaş ortamına dönüleceğinin uyarısını yapmaktadır

Vasili' nin gözünden Poyraz Musa' nın adaya gelişi anlatılmaktadır. Vasili, gelen adamın mutluluğunu gözlerinden okumakta ve adaya gelen ilk kişiyi hemen öldürme işini ertelemek zorunda kalmış bulunmaktadır. Vasili gelen adamın dünyanın en mutlu adamı olduğunu düşünmekle beraber ömründe bu şekilde gülen bir insanla karşılaşmadığını söylemektedir. Poyraz Musa' nın hayallerini kurduğu Karınca Adası ile karşılaştığı an yaşamış olduğu mutluluk Vasili' nin bu durumdan etkilenmesine sebep olmuş durumdadır. Vasili bu durumu görünce bir de itirafta bulunup yalnız çocukların bu şekilde ağız dolusu güldüklerini dile getirmektedir.

“Nergis, kedi, yaprakları tir tir eden ilerdeki kavak ağacı, Vasili, uçup gelen kayık, içindeki adam bir esrikliğin tansık dünyasında kıvanıyorlardı. Kayığın durmasıyla adamın atlaması bir oldu. Şaşkın duran adam çınarlara doğru birkaç adım attı, ağaçlara, mutlu sevinç içinde gülerek baktı. Vasili, şimdi, şu anda bu adam dünyanın en mutlu adamı, diye düşündü. Bunca yıldır, hiç böyle mutlu, ağız dolusu gülen bir kişiyle karşılaşmamıştı. Yalnız çocuklar böyle ağız dolusu, böyle mutlu gülerler.” (FSKAB: 119-120)

Miguel Abensour' un yorumuna göre Emmanuel Levinas ütopyanın kaynağını başka bir yerde aramaktadır:

“İnsani denilen gizemli bölgede, insanlar arasındaki ilişkiler, ‘şu göz ucuyla ancak görülebilen araştırma sahası’nda. Emmanuel Levinas ütopyayı karşılaşma burcunda, karşılaştırılmaz tekliği içinde başkası olarak başkasıyla ilişki burcunda düşünmeye davet eder. Böylece ütopyayı, tam olarak ne ise o – “bilmekten başka türlü” bir düşünce, bir düşünme biçimi-olabilmesi için, bilginin düzeninden ve iktidar etkilerinden koparır; toplumsallık kategorisine, yakınlık kategorisine tahsis eder. Bir yandan ahlakla aldatılmamaya özen gösterip, diğer yandan ütopya ile etik olgu adını verdiği şey arasındaki geçişleri keşfetmeye çıkar: “Ben’ in Sen’ le karşılaştığı ilişki, etik olanın ortaya çıktığı ilk yer ve durumdur. Bu eleştirel yöntemin vardığı yer, ütopyayı başka yere havale eden yeni bir entrikadır: Varlık olarak Varlık’ tan çıkış anlamında, özün ötesine kaçış anlamında insani olanın açığa vuruluşu. Çıkar gözetmeden ya da Varlık’ tan başka türlü. İnsani olanın, kendi evinin ya da yuvasının fethedilmesi biçiminde değil, her yere ikizi gibi gelip

konan, musallat olan yer-olmayanın (u-topos) keşfi olarak ortaya çıkışı.”
(Abensour, 2009: 4-5)

Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanının sonuna doğru geldiği zaman Lena’ nın Karınca Adasına geri dönmesi Poyraz Musa’ nın yaşamının değiştiğini inanmasına sebep olmuş durumdadır. Lena Ana’ nın gelişi aslında bir dönüm noktasıdır. Yaşar Kemal, hayatın ve her şeyin bir insan ile birlikte ne kadar güzel bir hal aldığını dile getirmeye çalışmaktadır. Vasili ise olanları uzaktan izlemekte ve artık bir değil iki kişiyi öldürmesi gerektiğini düşünmektedir. Poyraz Musa hava durumuna aldırmadan balığa çıktığı sırada boğulma tehlikesi geçince Poyraz Musa’ yı öldürmek isteyen Vasili onu boğulmanın eşiğinden ve ölümden kurtarır. Bu kurtarma operasyonu Vasili ile Poyraz’ ın arkadaşlıklarının başlangıcı olacaktır.

Kadri Kaptan onlar ile beraber Karınca Adasında yaşamak istemektedir. Poyraz Musa’ nın ısrarıyla Ketî Sotirinin evini aldıktan sonra resmi işlerini bitirip anasının yanına gider. Kadri Kaptan anası Melek ile birlikte güzel bir hayat yaşayacağını düşünmektedir. Kadri Kaptan anasına şunları söylemektedir: “O Karınca Adası çok yeşil. Çok ot, çok ağaç, çok bağ, çok şeftali, çok badem, çok zeytin ağacı da var orada. Sana beş tane kırmızı, üç tane de mavi keçi alacağım” (FSKAB: 311). Melek Ana ise Karınca Adasını görünce şunları dile getirir. “Ne güzel, ne güzel, ne güzel bir yere getirdin bizi, o, küçücük evde nerdeyse boğulacaktım. Allah tuttuğunu altın etsin” (FSKAB: 318). Yaşar Kemal *Bir Ada Hikayesi* dörtlemesinin ilk kitabı olan *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* romanını Melek Hanım’ ın yüzünü pespembe bir sevinç çiçeğine dönüştürerek bitirir. Roman pembe renkle başlayıp pespembe bir renkle bitmiş bulunmaktadır. Adanın sakinlerinin yüzüne mutluluk ve huzur hâkim durumdadır. Bu mutluluk havası gelecek güzel ve mutlu günlerin habercisi konumundadır.

Dörtlemesinin ikinci kitabı olan *Karınca'nın Su İçtiği* romanıyla beraber ada nüfusuna Nişancı Veli ve Hüsmen katılır. Hüsmen daha önce Karınca Adasını ziyaret etmiş ama beğenmediğinden ötürü terk etmiştir. Tüm yaşanan zorluklardan sonra Hüsmen' in yaşadığı sevinç görülmeye değerdir. Yaşar Kemal, Hüsmen' in mutluluğunu şu şekilde ifade etmektedir. “Hüsmen mutluluğa batmış çıkmıştı. Aylardan, belki de yıllardan bu yana içinde böyle bir sevinç dalgası kabarmamıştı. Haydiyin, armut ağacının çiçeklerine koşalım, arılara, kuşlara, menevişlemiş ipiltilere, mavilere...” (KSİ: 52). Nişancı Veli ise Poyraz' ın mutluluğunun farkındadır. “Allahına şükret ki, böyle bir cenneti Allah sana bahşetti. Bir insan boş kovan olup bin yıl yaşayacağını, böyle bir gün yaşasın yeter”. Poyraz ise “İnsan, düşleri öldüğü gün ölür” (KSİ: 211) yorumunu yapmaktadır. Yaşar Kemal düş kurmanın ne kadar önemli olduğuna değinmektedir. İnsan düş kurmayan ve kuramayan bir varlık haline dönüştüğünde her şeyini kaybetmiş demektir. Düş kurmak insana yaşama gücü verir. Her doğan yeni güne umutla bakmasını sağlar. Poyraz Musa çok mutludur ve bu mutluluk durumunu sorgulamaktadır. “İnsan hiç bu kadar mutlu olabilir miydi! Bu kadar acı çektikten sonra, bu kadar mutluluk...” (KSİ: 218).

Nişancı, Poyraz Musa' nın tekneyi almasına çok sevinmiştir. Poyraz şunları aklından geçirmektedir. “Şu adamın sevincine bir bakın hele diye düşündü. Böylesine bir sevinci şu gözleri hiç görmemişti. Sevinç, mutluluk derisinin altından fışkırıyordu” (KSİ: 251). Nişancı tekne ile birlikte güzel şeyler düşünmektedir. “Turuncu tekne ötede sallanır, önünden gelip geçerken içi sevinçten taşıkça taşarken karısına kavuşacağını, ceviz ağaçlarını kesip satacağını, askerden dönen oğullarını alıp adaya getireceğini, torunlarını paşa torunları gibi büyüteceğini düşünüyordu” (KSİ: 253). Nişancı her sabah teknesini izlemektedir. “Nişancı bütün ömründe ne bu kadar rahatlamış ne de bu kadar mutlu olmuştu” (KSİ: 259).

Poyraz Musa adaya geldiğinden beri dükkânları, muallim evlerini, arı kovanlarını ve yel değirmeni satın aldığı söylemektedir. Tek pişmanlığı ise kiliseyi almaması üzerine olmuştur. Doktor Selman Sami ise Poyraz Musa' nın yel değirmeni almasına çok sevinmiş bulunmaktadır. “Yel değirmeni alman çok hoşuma gitti. Yaşa, var ol delikanlı. Yel değirmeni çok, çok iyi bir düşünce. Kanatları daha dönüyor mu? Dönüyor değil mi? Hem de ne güzel değirmen. Dönen kanatlarıyla uçmaya hazırlanan dev bir kuş gibi, öyle mi?” (KSİ: 480). Selman Sami birçok şeyi bu ada sayesinde anladığını söylemektedir. Ada onun için adeta bir aydınlanma merkezi gibi olmuştur. Karnını bu yel değirmeni sayesinde doyurmuş, savaşı çıkaranlar üzerine çok düşünme fırsatı bulmuş ve en önemlisi insanın insan olduğunu bu ada sayesinde öğrenmiştir. “Benim kafam daha kanatları dönen uçan kuşta. O kuşun çok ekmeğini yedim. Bu savaşı yapan canavar kim, onu burada anladım. İnsanın insan olduğunu da burada anladım. Bu adada” (KSİ: 481). Poyraz Musa tapusunu aldığı iki dükkânı doktorlara hediye etmiştir.

Doktor Selman Sami, Doktor Halil Rıfat' ın adada mutlu olacakları üzerine başının etini yediğinden bahsetmektedir. Halil Rıfat toprak parçasının iyi olduğu yönünde bir yorum yapmaktadır. Toprak parçası ile beraber iyi sıfatı kullanılarak kişileştirme yapılmıştır. Karınca Adası burada canlı bir varlık yerine konulmaktadır.

“Ben sana demedim mi, biz bu adada ömrümüzün sonuna kadar mutlu yaşayacağız, demedim mi, aylarca gece gündüz başının etini yemedim mi?”
“Sonunda geldik ya,” dedi Halil Rıfat Bey. “Geldik ya, bu arkadaşları da bulduk ya.”“Bulduk,” dedi Selman Sami Bey, “Hem de ne bulduk!”
“Ya Ağaefendi, ya hele Uso, ya Melek Hatun.”
“Ya Lena Hanımefendi Ana,” dedi Halil Rıfat Bey.
“İyi bir toprak parçasının insanları da iyi olur. İyi bir toprak parçası iyi insanlara da kavuşur, öyle değil mi?” (KSİ: 488)

Kaçak Hasan' ın hiçbir zaman evi olmadığını dile getirmektedir. Hasan' ın kasabadan aldığı eşyalar geldiği zaman herkesin yardımıyla evine yerleştirir. Evi yerleştirdikten sonra ise evden ayrılamayıp doya doya aldığı eşyalara bakmaktadır.

Karınca Adası ev nedir bilmeyen insanları ev sahibi yapmakta ve bu evsiz insanlara ölene kadar mutlu yaşayabilecekleri ev imkânı sağlamaktadır. “Hasan evden ayrılmadı, her aldığı eşyanın önünde saatlarca duruyor, bakıyordu, suyun dibinde bir ışıltı olaraktan akan balık sürülerine baktığı gibi. Hele evin salonunun duvarındaki resme tapınmıştı sanki, önünden ayrılamıyordu” (TH: 158). Hasan’ ın işi çözüldükten sonra Karınca Adasını artık şölen havası kaplamış bulunmaktadır. Hasan da hayatında hiç olmadığı kadar mutlu durumdadır. Her gün balığa çıkıp, tuttuğu balıkları dağıtıyor ve geriye kalan balıkları da kasabaya satmaktadır. “Kasabada herkesle dost olmuştu. Kimin ne işi varsa ona koşuyor, kimin ne derdi varsa onu dinliyor, derdine bir çare arıyor, sonunda da bir çaresini buluyordu” (TH: 163). Görüldüğü gibi Yaşar Kemal’ in ütopyası insanların hayatlarına dokunmakta ve onlara yeni bir hayatın kapılarını açmaktadır. Asılmaktan, ölüm korkusundan, yoksulluktan, açlıktan, yalnızlıktan ve tüm zorluklardan kaçan insanların sonsuza kadar huzur içinde yaşayabileceği mutluluk limanı konumundadır. Bu mutluluk limanına uğrayan insan hiçbir şekilde buradan ayrılmak istememektedir.

Karınca Adasının yeni misafirlerinde olan Arsen Usta savaş sırasında yaralandıktan sonra bu adada iyileşmiş kişilerden biridir. Akli cennet gibi olan Karınca Adasında kaldığından geri gelip kafasında kurmuş olduğu hayalini gerçekleştirmiştir. Arsen Usta demircilik yaptığından adada bulunan dükkanlardan en uçtaki dükkânı beğenir. En uçtaki dükkânı seçmesinin sebebi çekiç seslerinin kimseyi rahatsız etmesini istememesinden kaynaklanmaktadır. Yaşar Kemal, Poyraz Musa kanalıyla çekiç seslerinin güzelliğine vurgu yapmaktadır. “Çekiç sesleri hiçbir zaman kimseyi rahatsız etmez, çekiç sesleri...” (TH: 181). Poyraz adaya geldiği sırada bütün dükkanların ve evlerin anahtarlarının kapıların üstünde olduğunu söylemektedir. Arsen Usta’ nın cevabı adanın eski sahiplerinin iyi insanlar olduklarıdır. “İyi

insanlardı, bize çok yardım ettiler. Toprağı, denizi sevenler insanları da severler.”
“Doğru,” dedi Poyraz. “Ben de buraya toprağı, denizi, her şeyi sevmeye geldim.
Herhalde doktorlar da bunun için gelmişler” (TH: 182).

Arsen Usta’ nın dükkanına getirdiğı bütün aletler el birliğıyle taşınmıştır. Arsen Usta yanında oltalar ve zıpkınlar getirmesine Nişancı Veli çok sevinir. Arsen Usta’ nın yel değirmenin kanatlarını çalıştırmasına ise Poyraz Musa çok mutlu olur. “Arsen Usta, dedi, kanatları çalıştır. Kanatların dönmesi adaya canlılık veriyor. Usta hemen döndü, kanatları çalıştırdı, Poyrazın yanına geldi, Poyraz: Ha şöyle, dedi, kanatlar dönünce ada şenlendi, canlandı” (TH: 183). Arsen Usta’ nın Karınca Adasına gelmesiyle beraber adanın en büyük eksiklerinden biri olan ‘usta’ rolü sahibini bulmuş olur.

Ali Çavuş ve Arsen Usta karşılaştığı zaman Ali Çavuş onun kim olduğunu anlar. Arsen Usta ona ada ile nasıl tanıştığını anlatmakta ve Karınca Adasını tutunacak dal olarak gördüğünü söylemektedir.

“Bir de gözümü açtım baktım ki bir cennetin ortasındayım. Eğer sağ kalırsam, dedim kendi kendime, ben de bu cennette yaşarım ne pahasına olursa olsun. Baktım, bizi iyi eden, bize can veren doktorlar da gelmişler, benden önce bu cennete. Benim bu dünyada Karınca Adasından başka kimim kimsem yok. Anamı, babamı, akrabalarımı ben askerdeyken öldürmüşler. Bu dünyada benim tutunacak bir dalım kalmış, o da benim bu cennetim, ada. Allahtan başka ne isterim ki?” (TH: 229)

Musa Kazım’ a son gelen mektup iç açıcı değildir. Son gelen mektupta arkadaşının Yunanistan’ dan ayrılıp Londra’ ya gittiğı yazmaktadır. Bundan dolayı Musa Kazım Yunanistan’ dan umudunu kesmek zorunda kalır. Fakat Musa Kazım içinde bulunduğu ortamdan, dostlarından çok memnundur ve Karınca Adasında bulunmaktan da çok mutludur. Son aldığı mektup ne kadar umut kırıcı olursa olsun umudunu yitirmemiş durumdadır. Kendi kendine şunları söylemektedir. “Ben mutlu, yaratıcı insanlardan biriyim. İnsana ne olursa olsun, başına ne gelirse gelsin, insan

umudunu kesmemeli. Yalnız kalmış, umudunu yitirmiş insan yarı ölü bir insandır. Bana kalırsa insan yaratım gücünü hiçbir yerde yitirmemelidir” (ÇDÇA: 53). Musa Kazım istediği ideal sevgiye ve hayata Karınca Adasının huzur verici ortamında kavuşmuş durumdadır. Girit’ e gitmek hayal gibi gözükse de Musa Kazım elindeki değerini bilmekte ve elindekiyle en iyi şekilde mutlu olmanın yollarını aramaktadır. Yaşar Kemal, insanın hiçbir zaman umudunu ve güzel bir yaşama olan bağlılığını hiçbir zaman yitirmemesi gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır.

Lena Ana ise oğullarından umudu kesmemekte, oğullarının geri geleceğini düşünmektedir. Lena Ana, Poyraz’ dan barbuni balığı bulmasını ister. Poyraz, Nişancı Veli’ ye bu denizde barbuniyi nasıl bulduğunu sormakta, Nişancı ise ona şu cevabı vermektedir. “Denizi yaşayanlar nerede olursa olsunlar denizi unutamazlar, deniz gözlerinin önünden gitmez, denizi hep düşlerinde görürler. İşte bu yaşımda da, levent gibi üç oğlumu elimden alan koca Allah bana bu adayı verdi” (ÇDÇA: 61). Nişancı üç oğlunu kaybetse de içinde bulunduğu duruma şükretmektedir. Bu sözlerin ardından Poyraz Musa Nişancı Veli’ nin elini öpünce, Nişancı Veli ona kızıp, “Bir daha böyle bir şey yapayım deme. Sana küserim. Sen benim çok değerlimsin. Bu adada herkes senin elini öpsün. Bu adayı sen bize ikinci cennet ettin” (ÇDÇA: 62) der. Poyraz Musa’ nın liderliği sayesinde çok zor durumlardan geçip gelen insanların hayatı mucizevi şekilde değiştiğinden Nişancı Veli Poyraz Musa’ nın hakkını teslim etmektedir. Poyraz adaya gelen herkese yardımcı olarak onlara ölmeden önce cennetin nasıl bir yer benzediğini göstermiş pozisyonudur.

Karınca Adasının yeni bir ziyaretçisi vardır. Adaya yeni gelen kişi Süleyman müjdeli bir haber getirme görevini üstlenmiştir. “Süleyman çok gülüyordu. Poyraz da merakla yüzüne bakarak "İyi bir şey var, herhalde çok iyi bir şey var," dedi. "Var," dedi Süleyman, "var. Şeyh öldü. Selahattin Paşa da Kral oldu. Ve sen de ben de

kurtulduk” (ÇDÇA: 248). Poyraz Musa sonunda en mutlu haberi almış durumdadır. Artık sonsuza kadar mutluluk ve huzur içinde koskocaman bir aile olarak yaşayacaktır.

Şehmus ve Şerife Hatun kırmızı çiçekten yapılan boyanın eşsizliğini konuşmaktadır. Melek Hatun ise kırmızı çiçeğin Kazdağında bulunduğunu söylemekte Şerife Hatun ise ona kızmaktadır. Melek Hatun ile aralarında şu konuşma geçmektedir:

“Sen eskiden, yalnız iyi olanlar, zulüm etmeyenler, tüyü bitmemiş çocukların, yetimlerin hakkını yemeyenler, insan öldürmeyenler, insan öldürenleri, insan öldürtenleri insan saymayanlar, öteki insanları küçümsemeyenler, insanın insanı sömürenlerini insanlık dışına atanlar, doğduğundan ölümüne kadar savaşlara karşı olanlar bu kokuyu koklayabilirler dememiş miydin?" "Demiştin, demiştin Şerife, daha da çok demiştin. Bu devirde insan olmak zor." "Ben de zor dedim Melek Hatun." "İnşallah bütün dağlarımızda çiçekler biter, inşallah bu kokuyu bütün insanlar koklar.” (ÇDÇA: 119)

Bir Ada Hikayesi dörtlemesinin sonuna geldiğinde Yaşar Kemal, Melek Hatun ile Şerife Hatun’ u kullanarak insanların mutluluğu için çok önemli bir dilek dilemektedir. Kırmızı çiçeğin kokusu insanları büyülemekte ve tüm kötülüklerin ortadan kalkmasını sağlamaktadır. Yaşar Kemal, ‘İnşallah bütün dağlarımızda çiçekler biter, inşallah bu kokuyu bütün insanlar koklar’ diyerek insanların iyileşmesi için doğanın iyileştirici gücüne uyum sağlamalarını istemektedir.

4.22 Gerçek Sevgiyi Bulmak

Erdal Ülger, distopik eserler içerisinde sistem için tehlikeli olan duygulara değinmektedir:

“Cinsellik, bireylerin gerçek duygular hissetmesi distopik eserlerde sistem için bir tehlike olarak görülür. Cinsellik sistemin bir parçası önündeki bir engeldir. Yaratılan düzende bireylerin gerçek duygular hissetmesi, hegemonyanın meşruiyetini devam ettirmesi noktasında zarar görmesi fikri hakimdir. Bu sebeple cinsellik yasaklanmış ya da üremeye yardımcı olan robotik bir işlev olarak görülmüştür.” (Ülger, 2018: 21)

Yaşar Kemal ütopyasında sistem için tehlike olarak görülen duyguların tamamıyla önünü açmaktadır. Karınca Adası sakinlerinin ihtiyacı olan tüm gerçek duyguları yaşamalarını istemektedir. İnsanlar adaya gelmeden önceki hayatlarında

türlü zorluklarla karşılaştıklarından birçok insani duyguyu unutmuş pozisyonundadırlar. Bundan dolayı Yaşar Kemal ütopyasının insanlarına sevgi, aşk, dostluk, mutluluk değerli olma gibi gerçek duyguları yaşatma niyetindedir. İnsanlar bu tip gerçek duyguları yaşadıkça insan gibi davranmaya başlayacak ve her şey daha güzel olacaktır. Ülger' in yukarıda dediği gibi 'Yaratılan düzende bireylerin gerçek duygular hissetmesi, hegemonyanın meşruiyetini devam ettirmesi noktasında zarar görmesi fikri hakimdir'. Yaşar Kemal elinden geldiğince bireylerin unuttuğu gerçek duyguları hissetmesinin ötesinde bu kişilerin haklı oldukları zamanlarda hegemonyanın meşruiyetine kafa tutmasını istemektedir. Yaşar Kemal ütopyasında herhangi bir şeyi yasak etmemektedir. İnsanların, duyguların sarhoşluğuna kapılıp, gerçekten sevmeleri gerektiğini ve bu şekilde gerçek mutluluğa ulaşabileceklerini belirtmek niyetindedir.

Karınca Adası sakinleri arasında hiçbir şekilde çıkar ilişkisi bulunmamaktadır. Yaşar Kemal, ada sakinlerinin ticarete ve kazanç ilişkilerine dair tiksintileri üzerinde durmaktadır. Karınca Adasına yerleşen insanlar çok para kazanmak, zenginlik içinde yüzmek ya da bire bin katmanın peşinde değildir. İnsanların ortak isteği sevdikleri ile beraber mutluluk ve huzur içinde bir ömür geçirme isteğidir.

Poyraz yanındakilerle birlikte adadaki arı kovanları ile ilgili plan yapmaktadır. Arılarla uğraşırken birden çalılarının altında gördükleri mor menekşelerden çok mutlu olurlar. "Başının yöresini alan menekşe kokusu bir an onun başını döndürdü. Bir süre sonra başını kaldırdı, çalılarının altından çıkardı. Demek bu, diye sordu, boynu eğri mor menekşe dedikleri, türkülerde geçen, demek bu! Bu, dedi Poyraz, mutluluktan uçuyordu" (KSİ: 183).

Poyraz Musa ile Zehra tezgâh kurarken karşılıklı etkilenirler. Poyraz "Ne oluyor bana, ne oluyor hay Allahım! yüreğinin titremesi durmuyordu" (KSİ: 197).

Poyraz Musa, Zehra' yı gördüğü günden itibaren ondan etkilenmiş ve kendi kendine sürekli ne olduğunu sormaktadır. Poyraz, Zehra' ya karşı güzel duygular beslemektedir. Zehra ona daha önce hiç yaşamadığı duyguları yaşatmaktadır.

“Bana böyle ne oluyor, dedi kendi kendine. İçine bir aydınlık doğdu. İçinden bir sevinç koptu, hafifledi, tüy gibi oldu, düşler, renkler, çocukluğu, görmediği Kafkas dağları, Binboğalar, Binboğaların ak mermerler gibi, kar gibi turuncu çizgili kayalıklarının altından çıkan, su yerine ışık kaynayan pınarları.” (KSİ: 201)

Musa Kazım ise yürekten sevginin önemine değinmektedir:

“Dünyanın en iyi davranışı, en kutsal güzelliği, insanın insana cömert bir sevgiyle yaklaşımıdır. Dünyada her iyilik unutulur, unutulmaz ya unutulur diyelim, hiçbir zaman, hiçbir insanın unutamayacağı bir güzellik var, o da bir insanın bir insandan gördüğü yürekten sevgidir” (KSİ: 224).

Nişancı Veli ve Sultan' ın geldiği haberi Karınca Adasına yayılması ile beraber adayı büyük bir sevinç kaplamış, bütün ada halkı onları iskelede karşılamıştır. Nişancı Veli bu kadar çok sevilmesinden dolayı çok mutludur. Adada Nişancı şerefine ziyafet vardır. Musa Kazım ise mektuplarına cevap gelmediğinden çok üzgündür, yapayalnız kaldığını düşünmektedir. Melek Hatun ona adalıkların sevgisinin gerçek sevgi olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

Poyraz Musa kötü anıları bir türlü aklından silemese de umudunu hiçbir zaman kaybetmediğini anlatmaya çalışmaktadır. Yaşar Kemal insanın tüm zorluklara karşı göğsünü gererek yaşamasını gerektiğini, ömrünü geçirdiği dünyanın yaşamaya değer olduğunu ve umudunu diri tutmak adına her şeyi gerçekten sevmesi gerektiğini irdelemeye çalışmaktadır. “Nerde, ne zaman olursa olsun bu dünya yaşamaya değer.” “Bu dünya böyle süremez” (TH: 226). Yaşar Kemal, Musa Kazım Ağaefendi kanalıyla sevgi ve doğa ile ilgili şunları söylemektedir. “Yalnız atları, denizi sevmek marifet değil, kurdu kuşu, yerdeki karıncayı, petekdeki arıyı, dünyada ne var ne yoksa, taşı toprağı, esen yeli, kayan yıldızları, her şeyi taa iliklerine, taa yüreğinin köküne kadar seveceksin. Dünyayı okşamaya doyamayacaksın” (TH: 232).

Nişancı Veli ile Doktor Selman Sami 3m3r 3zerine konuşmaktadış. Doktor Selman Sami her Şey insan için demektir. İnsanın yaşadığı yer neresi olursa olsun en g3zel Şekilde yaşaması gerektiğini s3ylemektedir:

“İnsan için hiçbir Şey boş değil. Bu d3nyada insanoğlu boşluğu yarattığı gibi, kendi yarattığı boşluğu da dolduruyordu. Ona g3re boşluğu doldurmak en mutlu yaratımdır. D3nya var olduğundan bu yana ilk ve son defa geliyor bu d3nyaya. Bu d3nyaya gelenler bir daha gelmeyeceklerini biliyorlar. Bunca yıl, milyonlarca, milyarlarca yıl gelmediklerini de biliyorlar, y3reklerini mutlulukla dolduruyorlar. Bundan 3nce hiç gelmemiştik, bundan sonra da hiç gelmeyeceğiz, bir kez geldik ya, ya gelmeseydik, Şu ışığı, Şu denizi, Şu aydınlığı ya g3rmeseydik.” (TH: 417-418)

Poyraz Musa yaşama aşkından bahsetmektedir. İnsanın yaşadığı 3m3r s3resince yapabileceği birçok Şey olduğunu, yaşamın değerini bilmemiz gerektiğini, manevi mutlulukların insanlar için daha 3nemli olduğunu anlatmaktadır. G3n3m3zde yaşayan insanlar gerek medya kanalıyla olsun gerek belirli g3lerin etkisi ile beraber kontrol altında tutulmakta, bununda 3tesinde maddi mutluluklara y3nlendirilmektedir. Manevi mutluluklardan uzaklaşan kişiler maddi mutlulukların sınırı olmayan d3nyasına adım atınca s3rekli daha fazlasını istemekte, bu durum onların mutsuzluğuna sebep olmaktadır. İnsan maneviyattan uzaklařtıķça maddiyat eşiğinde gezmekte ve bir t3rl3 aradığı mutluluğun ne olduğunu bulamamaktadır. Dolayısıyla yaşadığı arkadaşlıklar ve dostluklar sahte olmaktadır. Bununda 3tesinde içine d3řt3ę3 maddiyat çukuru onu doğal Şeyleri g3rmesinden ve doğal Şeylerden zevk almasından uzaklaştırmaktadır.

Zehra her sabah seher yelleri eserken sevinç içinde kilim dokumak için Şerife Hatunun evine gitmekte ama eve geri d3n3ř3 h3z3nli olmaktadır. Şerife Hatun ise onun bir derdi olduğundan Őüphelenmektedir. Zehra kardeşi Nesibe’ ye babalarının Karınca Adasından ayrılmama sebebinin Melek Hatun’ a olan tutkusu olduğunu anlatmaktadır.

Musa Kazım Ağaefendi ile Melek Hatun menekşelerde oturduktan sonra Musa Kazım Poyraz'ın yanına gelmesini ister, Poyraz Musa ile konuşacakları vardır. İlk iş olarak Poyraz Musa, Musa Kazım, Nişancı Veli ve Melek Hatun ile birlikte Toroslara gidecektir. Bunun yanında Musa Kazım sandıkların anahtarını kızlarını teslim eder. Ayrıca Hayri Efendi'nin evinde Musa Kazım ile Melek Hatun'un nikahı yapılır. Nikahın ardından Karınca Adasını geri dönerler, herkes bu mutluluk verici haberdan dolayı heyecan içindedir. Adanın ileri gelenleri toplanarak menekşelere doğru gider. Nişancı Veli menekşe çiçeğinin ne kadar eşsiz bir çiçek olduğunu dile getirmektedir. "Dünyada hiçbir çiçek menekşe gibi olmaz. Menekşe kutsal bir çiçektir. İşte bizim dostlarımıza soralım. Kutsal mı kutsal değil mi? Ağaefendi, "Kutsal" dedi, "Kutsal olmaz olur mu? Kim bilir gelecekte neler olacak neler yapacak kutsal menekşe" (ÇDÇA: 240).

Şerife Hatun, Ali Hüseyin ve ailesinin Nesibe'yi istemeye geleceklerinin müjdesini vermektedir. Zehra ile Nesibe kilim dokuyucu Şerife Hatun'un ne kadar iyi bir insan olduğu ile ilgili konuşmaktadır. İyi insanların arkadaşlarının da iyi insan olacağını, ayrıca çiçeklerle büyüye ve uğraşan bir çocuğun kötü bir kişi olamayacağını altını çizmektedir.

"Şerife Hatun insanlar içinde en iyi insandır. Onun evine gelenler en iyi insandır, onun dünyası çok güzel bir dünyadır, karanlık dünya değildir. Ali Hüseyinin dünyası da güzel bir dünyadır. Bin yıllık bir bahçe. O bahçede bin yıllık kırmızı çiçekler. Ali Hüseyin de bu çiçeklerin çocuğu, o yakışıklı olmasın da kim olsun. Ali babası ve anasıyla Şerife Hatunlara gelecekler. Ağaefendiyi sormuşlar." (ÇDÇA: 243)

Bu sözlerin ardından Zehra ve Nesibe mutluluktan gülmekte, gülmeleri sevinç gözyaşlarına dönüşmektedir. Babaları olan Musa Kazım onların bu durumunu görünce şu soruyu sormakta ve şu yorumu yapmaktadır. "Güzel kızlarıma neler neler yapmışım da, bir güldürememişim. Melek Hatun olmasaydı, menekşeler olmasaydı, ipekli mor bohça olmasaydı kızlarım da bitmişti, ben de bitmişim" (ÇDÇA: 243). Yaşar Kemal,

iyi insanların birlikte yaşamakta olduğu bir düzen inşa ederek insanlığa doğru yolu göstermeye çalışmaktadır. Yaşar Kemal, iyi insanların arkadaşlarının da iyi olduklarını dile getirmektedir. Ancak gerçek sevgiyi bulan insanların mutluluğu yakalayabildiklerini anlatmaktadır.

Karadenizlilerin önde gelenlerinden Adem imecenin gelecek nesiller için önemini açıklamaktadır. Gelecek nesillerin imece usulünün içine doğacağını söylemektedir. Adem, imecenin ne kadar önemli bir şey olduğunu Hristo Reis' in onlara öğrettiğini söylemektedir. Yaşar Kemal, insanların birbirine yardım ederek gerçek sevgiyi bulduklarını anlatmaya çalışmaktadır. Her iyiliğin ve güzelliğin temelinde bulunan erdemin sevgi erdemi olduğunun altını çizmektedir. Sevgi gösterilen çocukların ve sevgi içinde doğan çocukların geleceğinin apaydınlık olacağını göstermeye çalışmaktadır. İnsanların her şeyi sevgiyle baktığında önlerine çıkacak olacak her şeyin iyilik ve güzelliklerle dolu olacağını, ayrıca çalışarak ve yaratarak daha mutlu olacağını dile getirmektedir.

“Yaşayanlar imecenin içinde olacaklar. Onlar yeni bir dünyaya doğdular, yeni bir dünya yaratacaklar. Herkes birbirine yardım ediyor, askere gidenlerin evlerinde kadınları, çocukları yokluk, sevgisizlik görmüyor. Onlara herkesten daha fazla sevgi gösteriyoruz. Kutsal olan sevgidir, her iyilik, her güzellik bununla birlikte gelir. Çalışarak yaratarak, mutluluk bunlardan sonra gelir.” (ÇDÇA: 224)

Bölüm 5

SONUÇ

İlk örnekleri Sümerlere ve Klasik Yunan' a kadar giden ütopyalar zaman içerisinde Thomas More' un "Ütopya" adlı eseri ile beraber edebiyat içerisinde bir türün adı olmaya başlamıştır. Bu türe Ütopya Edebiyatı adı verilmektedir. Ütopya Edebiyatı Platon' dan başlayarak günümüze gelene kadar çeşitli evrelerin içinden geçerek şimdiki halini almıştır. Bu gelişim yüzyıllar boyunca sürmüş ve sürekli değişim geçirmiştir. İnsanlık ütopya üretmeye ve ütopyalara inanmaya devam etmiştir. Umudunu kaybetmemek ve daha iyi bir hayat vaat eden her şeye inanmak belki de insanlığın en büyük çıkmazıdır. Ancak yazarlar, düşünürler ve aydınlar insanlığı çıkmaz yoldan çıkarmak için her daim yeni bir düzenin olabileceğini göstermek istemiştir.

Yaşar Kemal' de bu yazarlardan biri konumundadır. Yazar, insanlığa ve insanlığın özünde bulunan değerlere inanmaktan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. İnsanlığa olan bu inancını göstermek adına ömrünün son yıllarını *Bir Ada Hikayesi* eserini tamamlama adanmıştır. Yaşar Kemal, yaklaşık olarak on beş sene içerisinde tamamladığı eserinde insanlığa olan umudunu kaybetmediğini göstermeye çalışmıştır. Yaşar Kemal için sevgi varsa, umut her zaman vardır.

Bir Ada Hikayesi' ni incelemek adına yola çıktığımız zaman Yaşar Kemal' in hiç değinilmeyen bir yanına yani ütopyacı bir kişilik barınıp, barındırmadığı ile ilgili çeşitli sorular sormamız gerekti. Yaşar Kemal' in herhangi bir eserinin ütopya açısından incelenmemesi; bu tezin hayata geçmesi açısından en motive edici etken

olmuştur. Eserin, ütopya açısından incelenmemesi ilk etapta kafamızda bir soru işareti doğmasına sebep olmuştur. Fakat bu soru işareti araştırmamızı daha dikkatli şekilde ve daha ciddiyetle sarılmamızın önünü açmıştır.

Yaşar Kemal' in hayatına göz attığımız zaman yazarın çocuk yaşlardan itibaren zorluklarla karşılaştığı görülmektedir. Gerçek mesleği olan yazarlığı keşfedene kadar çeşitli işlerde çalıştığı bilinmektedir. Yaşamının belirli bir evresi boyunca sürekli iş değiştirmesi yazarın içinde bulunulan düzene eleştiri getirmesinden ve daha iyi bir düzene olan isteğindedir. Yaşar Kemal' in iyi bir düzene olan isteği ve inancı ömrünün sonuna kadar tükenmemiştir. Yazar, her zaman haklının yanında olmuş, haksızlıklara karşı sesini en üst perdeye kadar yükseltmekten bir adım bile geri durmamış bir aydındır.

Ömrü boyunca haksızlıklara karşı gelmiş, hakkını savunduğu için hapis yatmış, hep halkın yanında olmuş bir yazardan; insanlığa miras olarak ideal bir toplum modeli örneği bırakması sürpriz olarak karşılanmaması gerekmektedir. Yaşar Kemal, doksan bir yıllık yaşamının bir özeti gibi sunduğu eserinde, tarihsel süreçten yararlanarak yaşanan zorlukları tüm detaylarıyla göstermeye bilmiş; ardından ise insanların mutluluk, huzur ve sevgi içinde yaşayabilecekleri bir düzenin nasıl olması gerektiği ile ilgili bilgileri insanlığın kullanımına sunmuş bulunmaktadır.

Bilindiği üzere ütopyanın kelime anlamı mümkün olmayan fakat insanlığın orada bulunmak için arzu ettiği bir dünya içerisinde yaşamaktır. Ütopya hem hiçbir yerdir yani hiçbir yerde bulunmamaktadır; hem de iyi bir yerdir yani her yerde bulunmaktadır. Ütopyayı mümkün kılan en büyük etken insanlığın insanca yaşamaya olan arzudur. Kısacası ütopya özünü insana insanca değer vermekten almaktadır. Bu özü kaybetmemek yapılması gereken şey insanlığını unutan medeniyetlerin bir şekilde bozulacaklarını göstermekten geçmektedir.

Yazar, kurguladığı ütopyasını dörtleme içerisine yayarken kitapların Thomas More' un *Ütopya* eserinde olduğu gibi keskin çizgiler ile birbirinden ayırma yolunu seçmemiştir; ancak ütopyasını iki ayrı toplumsal durumun temeli üzerine kurgulamıştır; biri diğerinin tamamlayıcısı durumundadır. İnsanların, Karınca Adasına gelmeden önceki yaşantıları ile Karınca Adasına geldikten sonraki yaşantıları arasında önemli derecede farklar bulunmaktadır. Bu büyük fark, ada ortamını, Yaşar Kemal' in amaçlarına uygun kılmış durumdadır; insanlar, kaybettikleri özlerini ütopyanın iyileştirici gücüyle kazanacaktır.

Yazarın tasarlamış olduğu geçmiş toplumsal durumda; savaş ortamı, yoksulluk, fakirlik, yokluk, kin, intikam, kan davası, göç, yönetim zaafiyeti ve despot yönetim şekli el ele vererek insanların kaotik bir ortamda yaşamasına sebep olmuştur. Yaşar Kemal; bu kaotik ortamdan uzak, kendi içinde ayrı bir düzeni olan bir toplum yapısı inşa ederek, insanlara bir çıkış yolu gösterme uğraşındadır. Yazar, ideal bir düzenin nasıl olması gerektiği ile ilgili bilgileri açık bir şekilde ifade etmektedir. Yaşar Kemal ütopyasında, savaş ve kaos ortamının bulunmadığı ve insanın insan gibi yaşadığı bir düzenin anahtarını insanlığa sunmaktadır.

Yazar ütopyasında sorunsuz bir atmosfer yaratmamıştır. İnsanlar, içinden geldikleri savaşın olumsuz etkileriyle beraber birçok sorun yaşamaktadır. Yaşar Kemal, dörtleme boyunca korku ve tehdit unsurlarını neredeyse tüm karakterlerine yaşatarak, ada sakinlerinin yeni bir yaşama olan tutkularını güçlü tutmaya çalışmıştır.

Yazar, ütopyasını yaratırken heterotopya kavramından kendine uyacak şekilde yararlanmıştır. İnsanların; savaşta yaşadıklarını anlatmasını sağlayarak, zaman ve mekân değişimi yapmalarını, böylece ütopyasında yaşayan kişilerin geçmişte korku dolu anlarına geri gitmelerinin önünü açmıştır. Yaşar Kemal, ütopyasının idealize edilmiş mekânsallığının yanında heterotopyanın çeşitli özelliklerini kullanmaktadır.

Yaşanılan ideale ters düşen farklı, çelişen gerçekleri, ötekileştirmiş özne ve birbirine benzemeyen sistemleri bir arada kullanarak ütopyasının yapısını sağlamlaştırmıştır. Karınca Adasının geçmişine yapılan dönüşler ile ütopya, hem geçmişin iyi yaşantısına duyulan özlemlerle güçlendirilmekte hem de mekânların birleştirici gücünden yararlanılmaktadır.

Yaşar Kemal' in ütopyasını kurmasının en önemli sebebi tüm dünyanın içinde bulunduğu savaş ortamıdır. Yazar, karakterlerin savaş sırasında yaşadıklarını aktararak, tüm insanlığın savaşın olumsuz etkilerini hissettiğini anlatmak istemiştir. Ütopyanın kurgulandığı tarihsel süreçteki insanlık I. Dünya Savaşı' nın korkunç etkilerini yaşamıştır. Güç savaşı, kitlesel ölümler, imparatorlukların yıkılması, rejimlerin baskı ve şiddet politikaları gibi birçok öge dünyanın politik, ekonomik, toplumsal ve sosyal yapısının temelden değişmesine sebep olmuştur. Yazar, insanların, içinde buldukları olumsuz atmosferden kurtulabileceklerini göstermek adına ideal bir düzenin kurulabileceğinin örneğini vermiştir. Çıkış noktası olarak dönüm noktalarından birini seçmesinin sebebi; yaşanmış sorunların tekrarlanmaması için düzene farklı açılardan bakılmasını sağlamak ve kötü günlere dönülmemesi için uyarmak istemesidir.

Yaşar Kemal var olan sorunlara karşı alternatif bir dünya yaratmaya çalışmıştır. Eserin kurgu düzeni iki parçadan oluşmaktadır. Bu parçalardan ilki Distopya ortamına benzemektedir; bu ortamın çeşitli özellikleri bulunmaktadır. Sosyal, siyasal ve bürokratik yozlaşma, insanların birbirine yabancılaşması, toplumlar arasında olan tabakalaşma, insanlığın haklarının yok edilmesi ve totaliter yapı distopya ortamının özelliklerindedir. Bu sorunlar yazarın ütopyasını yaratmasına sebep olmuştur. Yazarın eser boyunca tarihte yaşanan olumsuzlukları tekrarlaması, kurulmakta olan ütopyayı ayakta tutmaya çalışan en önemli yapı taşı konumundadır.

Yazar, tarih olgusunu tamamıyla rafa kaldırmak yerine, tarihten en iyi şekilde yararlanma yolunu gidip, tarihten ders çıkarmak adına ütopyasının tarihsel altyapısını sağlam temeller üzerine kurmuştur. Yaşar Kemal, yaşanan zorlukları çeşitli karakterler kanalıyla konu edinip, Karınca Adasının yeni sakinlerinin kendi özel geçmişlerinde ve toplumsal geçmişlerinde hafızalarını kazıdıkları olumsuz anıları kullanarak ütopyasını yaratan sebepleri göstermek istemiştir.

Savaş ortamı insanlığın üzerine karanlık gibi çökmekte; bu ortamın etkisiyle her şey birbirine girmektedir. Savaş, insanın tüm duyularını köreltmektedir. Koku alma duyusu, ceset kokuları sebebiyle görevini yerine getirememektedir. İnsanlığın tüm koku hafızasını silinmekte, insan burnu başka bir koku alamamakta ve tüm güzel kokuları unutmaktadır. Savaş, insanları tepeden tırnağa değiştirmekte, insanlıkla ilgili tüm duyuları ve duyguları alıp götürmektedir.

Yaşar Kemal ütopyasının birçok yerinde savaşın insanlar için icat edilen en büyük kötülük ve en büyük suç olduğunu söylemektedir. Yazar, şükredecek bu kadar çok güzellik varken, insanların bu güzelliklerin farkına varamamasına kızmaktadır. Yaşar Kemal, düzen sürekli savaş ürettiğinden çocukların geleceği hakkında üzüntü duymaktadır. İnsanlık, sahip olduğunun fazlasını istemekte ve talep etmektedir. Bu düzen oldukça insanlığın geleceği hakkında endişe duymak çok doğaldır. Kurgulanan dönemde savaş insanlık için gelenek haline gelmiş durumdadır. Yazar, insanların savaş geleneğinden uzak bir ortamda yaşamaları için ütopyasını kurmuştur.

Savaş sırasında içinde bulunulan ortamlar ve koşullar çok acımasızdır. Kişiler kimi yerde soğuktan donup ölürken, kimi yerde iklim şartlarından ötürü çeşitli hastalıklara yakalanmaktadır. Savaş gazilerini yaşayan birer ölü gibidir. Göç sırasında gemiciler, kedi ve köpek gibi savunmasız canlıları denizin ortasına atmıştır. Kısacası, savaşın olumsuz etkisi tüm canlıların üzerindedir. Savaş yeryüzünde canlı koymamış,

her tarafı kırmış geçirmiştir ve insanlık çok kötü durumdadır. İnsan; yalnız, yabancılaşmış ve ötekileştirilmiş olduğundan çıkış yolu bulamamaktadır.

Yaşar Kemal, Karınca Adasında gerçekleştirilen çeşitli sohbetlerde savaş ortamının anlatımının tekrarlanması yoluyla ütopyasında yaşayan insanların; itaatkâr olmasının, söz dinlemesinin ve buldukları durumdan memnun olmalarının önüne geçmek istemektedir. Ütopyasındaki aydın kişilerin yapmış oldukları düzen eleştirisi ile de insanlığa çeşitli dersler verme amacındadır. Yazar, bu yolları seçerek insanlığın durumunu, daha iyiye götürmesi adına sorgulamayı elden bırakmamasını ve düşünce gücünü harekete geçirmesini istemektedir.

Savaşın bitmesinin ardından başka sorunlar ortaya çıkmaktadır. Göçmen olup yollara düşen insanlık, acı günlerin içinden geçmek zorunda bırakılmıştır. Savaş bitince her şey düzelmemiştir. Savaş sonrası insanlık tüm varlığını kaybedip, yollara düşmüştür; ardından yoksulluk ve açlığın öldürücü etkisiyle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yazar, insanların göç yolu üzerinde kandırıldıklarını ve olumsuz durumlarla karşılaştıklarını anlatır. Ayrıca aynı soydan olsalar dahi gittikleri yerde iyi karşılanmadıklarını gösterir.

Yaşar Kemal, devletin çağa ayak uydurmadığını ve problemlerin bir anda ortaya çıkmadığını anlatmış; sorunların temelini başka yerlerde aranması gerektiğini ve çağa ayak uydurulmaması gerektiğini göstermek istemiştir. Çünkü, dönemlerine şekil veren devletler güç zehirlenmesi yaşamakta ve dünyayı ateşe vermektedir. Yaşanan her yeni gelişimin dünyanın yapısını temelden dönüştürmekte, insanlar çeşitli sorunlar sebebiyle göç etmek zorunda kalmakta ve göç ile birlikte açlık, yoksulluk, salgın hastalıklar ve sosyal eşitsizlik gibi problemlerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Yazar eserinde ülkenin kurtuluş savaşına da değinmiş; tüm halkların kazanılan zaferde etkin görevde bulduklarını ve katkı sağladıklarını göstermeye çalışmıştır.

Zaferin, vatani için canını veren herkesin zaferi olduğu mesajını vermek istemiştir. Vatani için canını veren insanların, mübadele kararıyla vatanlarından koparılmalarını haksız bulduğunu dile getirmiştir.

Yaşar Kemal' in ütopyası bir tür ve tasarım olarak bir tavidir. Statükonun eleştirisi ve istenmeyen duruma karşı bir tepki konumundadır. Ayrıca hayal gücünün yardımıyla iyinin tasarlandığı bir ortam ve kötünün uyarı olarak gösterildiği kurgusal bir düzen durumundadır. Yazar, ütopyasını oluştururken kişilerin yaşadığı olumsuz anıları kullanarak, düzene eleştiri getirmekte ve ütopyasını sağlam temeller üzerine kurmaktadır. Yaşar Kemal, çeşitli karakterler aracılığıyla düzen eleştirisi yapmıştır. Yönetime kim gelirse gelsin düzenin hiçbir şekilde değişmeyeceğini göstermek istemiştir. Ülkeyi yönetenlerin politika bilmezlikleri, yöneticilerin kendileri ile yakın çevrelerine avantaj sağlaması ve rüşvet ortamının bulunması; ada halkının yeni kurulan düzenden ayrı ve izole yaşamalarının sebeplerinden bazılarıdır.

Yazar, karakterler aracılığıyla büyük devletlerin uzak coğrafyalarda ne işi olduğunu ve savaşlarda kaybedilen canların hesabını sormaktadır. Yaşar Kemal, yöneticilerin ve insanlığın doymak bilmez açgözlülüklerine değinmek istemiştir. Yöneticilerin; maddi ve manevi oburlukları, binlerce insanı bilmediği coğrafyalara gönderebilme lüksünü vermektedir. Yazar, yöneticilerin eline geçirdikleri güç ile birlikte kontrollerini kaybettiklerini anlatmaya çalışmış; insanlığı ise savaşa dur deme cesareti gösteremediğinden ve yöneticilere başkaldıramadığından ötürü suçlamaktadır. Öte yandan, düzen değişse bile yeni düzene güven olamayacağını ve kararların her an değişebileceğinin farkındadır.

Yaşar Kemal çeşitli karakterler aracılığıyla suçlunun kim olduğu üzerine sorular sormaktadır. Eserin bir yerinde asıl suçlu olarak Avrupa medeniyetini göstermektedir. Avrupa medeniyetinin diğer medeniyetlerin adına karar verme

yetkisin kendinde gördüğünü anlatmaya çalışmıştır. Yazar, gücü elinde bulunduran büyük ülkelerin, küçük ülkelerin ve halkların kaderini tayin ettiğini göstermek istemiş; bu medeniyetlerin, insanlığı yerlerinden edip kurulu düzenleri bozduğunu, açlık ve yoksulluktan başka bir şey getirmediklerini anlatmaya çalışmıştır.

Yaşar Kemal ütopyasında politikacılıkla ilgili görüşlerini de dile getirmektedir. Politikacılık yapmaya başlayan insanların karakterlerinin ve kişiliklerinin, ellerindeki güç ile birlikte değiştiğini anlatmaktadır. Yazar, insanın kurucusu olduğu düzenin bozulabileceğinin ve psikolojisini iyi yönetemeyen kişilerin karakterlerinin değişebileceğinin uyarısını yapmıştır. Sistemleri belirli kişilere bağlamanın, hataların yeniden tekrarlanmasını sebebiyet vereceğini; bu durumun önüne geçmek için ise tüm bireylerin yönetimde hak sahibi olduğu bir yönetim şeklinin ne kadar önemli olduğunu ütopyasında örnekler vererek göstermeye çalışmıştır.

Yazar, Ege Denizinin iki yakasında bulunan örnekleri vererek zalimin her yerde zalim olduğunu anlatmaya çalışmıştır. İnsan, eline orantısız gücü geçirdiğinde insanlıktan uzaklaşarak yapmam dediği şeyleri yapmaktadır. Yaşar Kemal, Kavlakzade Remzi karakterini kullanarak, her ülkede farklı isimlerde de olsa birden fazla Kavlakzade Remzi bulunmakta olduğunu ve bu insanların devlet gücünü kendi çıkarları uğruna kullanabildiklerini göstermek istemiştir. Kısacası, coğrafya değişse bile kader hiçbir şekilde değişmemektedir.

Yazar, içinde bulunulan düzenin birçok yönden bozulduğunu göstermenin derdindedir. Tek bir tarafı düzeltmenin diğer tarafları düzeltmeye yardımcı olamayacağını, huzurlu bir düzeni kurabilmek için bütün tarafların düzeltilmesi gerektiğini göstermeye çalışmıştır. Yaşar Kemal, her tarafını çürümüş olarak gösterdiği dünyaya karşı alternatif bir dünya kurma niyetindedir; çünkü insanlar

yaşadıkları düzende sürekli birileriyle savaşmak zorunda kalmaktadır. Bu kısır döngü ortamı yazarın kendi ütopyasını kurmasına sebep olmuştur.

Kavlakzade Hacı Remzi, yazarın ütopyasının dıştan gelen en büyük tehdididir; hegemonik bir kişilik barındıran karakter yörenin hegemonyası durumundadır. Yaşar Kemal, bu karakter ile ütopyasında yaşayan insanlara her zaman dikkatli olmaları gerektiğinin mesajını vermekte; toplulukların, birlik ve beraberlikten uzaklaştığında, tahakküm altına alınabileceklerinin uyarısını yapmaktadır. Yazarın, bu karakteri güçlü göstermesinin sebebi ise ütopyasında yaşayan insanların sürekli olarak ütopyalarını hayatta tutabilmeleri adına düşünmelerini istemesindedir.

Yaşar Kemal, ütopyasını kurduktan sonra bile düzen eleştirisi yapmaya devam etmiştir. Kavlakzade Remzi ütopya da yaşayan insanlar için de tehdit unsurudur. Yazarın ütopyasını tasarlarırken dış dünyaya tamamen kapalı bir model seçmemesinin sebebi; insanları dış tehdit ve tehlikelere karşı tetikte tutmak istemesindedir. Adanın ileri gelenleri tehdit unsuru olan bu kişiye bir oyuncak verilmesi gerektiğini düşünmekte; en güzel oyuncuğın ise milletvekilliği olacağı kabul edilmektedir. Yaşar Kemal, milletvekilliğini, halkın başına bela olanları uzaklaştıran bir statü olarak göstererek yöneticilere inanmadığını göstermektedir. Yazar, içinde bulunduğu toplumun sorunlarını en ince detayına kadar gözlemlemiş ve bu sorunları insanlara anlatma görevini üstlenmiş pozisyonudur.

Bu tip kişiler bir tehdit unsuru oluştursa da ütopya da bulunan kişiler bu tip karakterlerden uzak ve izole bir yaşam sürmektedirler. Yazar, ütopyasını sağlamlaştırmak adına distopik eserlerde öne çıkan temaları modeline yaklaştırmamıştır. Ütopya dan uzak tutulan temalar; kapitalizm, sınıflaşma, gözetim, paranoya, ekolojik kirlenme, makinelerin hakimiyeti ve salgın hastalıklardır. Ancak ütopyasının yapısını kurarken daha önce değinildiği üzere distopya ve ütopya öğelerini

bir arada kullanma yolunu seçmiş; ütopyasının temelini dünyanın içinde bulunduğu kaos ortamı üzerine kurgulamıştır. Ütopyanın oluşturulmasına sebep olan ortam distopyaya benzemekte; savaş, kaos, despot liderler, yoksulluk, kan davası, kin gütmeye, çaresizlik ve ölüm bu ortamın esas öğeleri konumunda bulunmaktadır. Yazar, kaos ortamını anlattıktan sonra idealindeki toplum düzenini anlatmaya çalışarak, insanlığa örnek olmak ve çıkış yolu olduğunu göstermek istemiştir.

Yaşar Kemal, gücü eline geçirip her dilediğini ve dediğini yaptıran kimselere karşı olduğunu kurgu olan yüzbaşı karakteri ve kurgu ile gerçeğin birbirine karıştığı Enver Paşa karakterleri aracılığıyla anlatmaktadır. Bu kişilerin, kendi hırs ve arzularından başka bir şey düşünmediklerini göstermeye çalışmıştır. Bu tip insanlara göre herkes potansiyel suçlu ve düşmandır; bundan dolayı yok edilmesi gerekmektedir. Bu kişiler; dil, millet, ırk ve din ayırt etmeden herkesi suçlu görmekte, her yeri yakıp yıkmaktadır. Yazar, yüzbaşı ve Enver Paşa karakterlerini kullanarak tüm despot liderleri yargılamaktadır. Yaşar Kemal' in savaş sonrasında halkın lideri olan Mustafa Kemal Paşa' ya güveni ise tamdır. Yazar, bu iki askeri kökene sahip yarı kurgu ve yarı gerçek karakteri karşılaştırarak, insanlara düşünceye ve düşünmeye verdiği önemi dile getirmiştir. Yazar, aydın kişiliğe sahip kişilerin güç zehirlenmesi yaşamayacağını göstermek istemiştir. Ütopyasında yaşamakta olan topluluğun görüş ve düşüncesini sürekli yükselterek despot karaktere sahip kişi, lider ve kurumların önünün düşüncenin gücüyle kesilmesi gerektiğini anlatmaya çalışmıştır.

Yazar, kaos ortamının örneklerini verdiği eserin distopik öğeler barındıran kısmında, kişilerin özlerinden uzaklaşarak birbirlerinin kuyusunu kazdığını anlatır. Herkes kendini kurtarma derdine düşmüştür; kıskançlık, yazarın ütopyasının dışında her yerde bulunmaktadır. İnsanlar şartların etkisiyle bencilleşerek kendi

mutluluklarından başka hiçbir şey düşünemez hale gelmiş; sosyal yapı yerle bir olmuştur.

Yaşar Kemal, dörtleme boyunca korku ve tehdit unsurlarını tüm karakterlerine yaşatarak ada sakinlerinin yeni bir yaşama olan tutkularını güçlü tutmaya çalışmıştır. İnsanlar sürekli olarak savaş atmosferi içinde bulduklarından korku içlerine işlemiştir. Ölenler ve ölmeyenler arasında fark yoktur; hayatta kalanlar zorluklarla, kaybettikleriyle, özlemleriyle her gün yeniden ölmektedir. Yazar, korku olgusunu kullanarak, yarattığı karakterlerin daha iyi bir yaşam arzusunun peşinde koşması için isteklerini alevlendirmiştir.

Yaşar Kemal ütopyasında belirli simgeleri kullanarak ada sakinlerinin geçmişe yolculuk yapmasını sağlar. İnsanlar, gördükleri ve konuştukları şeylerden etkilenecek yaşadıkları korku dolu anlara geri dönmekte; korkularından kurtulamadıklarından, geçmişlerini yanlarında taşımaktadırlar. Sisteme başkaldırdıklarından, ötekileştirilmiş durumdadırlar. Kısacası, ütopyaya sığınmaya gelen kişiler şu evrelerden geçmektedir; yaşam haklarının ellerinden alınması, kötü ortamdaki kaçış, yeni kimlik oluşturma isteği, yeni yere yerleşme ve hayata sıfırdan başlama.

Yaşar Kemal, ütopyasında bulunan insanların hiçbirine geçmiş hayatını unutturmamaktadır. Geçmişe olan özlemi kullanarak, geçmiş olgusunu ütopyasının en büyük zenginliği konumuna getirmiştir. İnsanlar, yaşamış oldukları güzel anılarını düşünerek; yaşamış oldukları toplumlardaki güzellikleri yeni yaşamlarına katabileceklerdir. Yaşar Kemal, insanlığın zamanın bilinmeyen bir döneminde, o ideal kentin ve düzenin sahibi olduklarını anlatmaya çalışmıştır. Ancak bu düzenden somut olarak hiçbir şekilde tek bir iz kalmamıştır.

Yazar, kendi ütopyasını kurma adına farklı hazırlıklar yapmaktadır. İçinde bulunulan savaş ortamı; insanları tehlikelerle dolu dünyadan kaçıp, adanın izole

ortamında yeni bir hayat kuracak duruma getirmektedir. Adanın uzak ve izole olması, içerisinde yaşamakta olan insanların dış dünyanın acımasızlıklarına karşı kendilerini savunmalarını sağlamaktadır. Yazarın ütopyasını kurmak için ada ortamını seçmesinin sebebi; dış dünyanın önüne çıkan her şeyi tükettiğini ve kaos ortamından kaçış için en güvenli yerlerden biri olarak adanın olacağını göstermek istemesindedir.

Yaşar Kemal, savaştan kaçan kişileri desteklemektedir; çünkü bu insanlar savaşa başkaldırıp, katılmama yiğitliğini gösterebilmişlerdir. Yazar ütopyasını barış yanlısı insanlardan oluşturmaya ve ataerkil düzene karşı başkaldırı olduğunu göstermeye özen göstermiştir. İnsanlar, pasif kişilikten çıkarak aktif kişiliğe bürünmüşlerdir. Yaşar Kemal, insanların, yolunda gitmeyen şeylere ses çıkarabilmelerini istemektedir. Ayrıca başkaldıran insanların oluşturduğu düzenin kurtuluşa giden yolun habercisi olduğunu anlatma çabasındadır.

Yazarın ütopyasında insanların düzene başkaldırıp kaçmalarının çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Çizilen savaş ortamında insanlar hapisane ortamında gibidir. Dünya geneli sosyal, siyasal, politik ve ideolojik değişimler yaşamakta; bu değişimler beraberinde psikolojik ve toplumsal sorunları getirmektedir. İnsanların düzene başkaldırarak kaçmaları kurtuluşlarının anahtarı konumundadır. Yazar ütopyasını oluştururken mutlu bir yaşamı kovalayan ve elde etmek için her şeyi yapan insanlardan yararlanmıştır.

Çizilen tarihsel süreçte insanlar sosyal eşitsizliklerden, yoksulluktan, savaşlardan, açlıktan, kan davasından, kin gütmeden, zorluklardan, hastalıktan, kırımlardan, katliamlardan, cinsiyetçi yaklaşımlardan, mübadeleden kaçıp güvende hissedecekleri bir yere sığınmak istemektedir. Karınca Adası savaş döneminde de yaralılara sığınacak bir yer olmuş; ada halkı ve etrafındaki halk, savaş gazilerini iyileştirmiştir. Ada sağaltım yeri görevini üstlenmiştir. Birçok insan savaş sırasında

Karınca Adasının ününü duyup, yerleşmeyi kafasına koymuştur. Yazar, ütopyasını gelecek bir zamanda örneklendirmek yerine, ütopyasının temelini geçmişten yola çıkarak biçimlendirmektedir. Adanın eski sakinleri adalarının farkını ortaya koymuştur; Yaşar Kemal, bu farkı göstererek ütopyanın yanı başımızda olduğunu ama göremediğimizi ve örnek alma girişiminde bulunmadığımızı anlatmaya çalışmıştır.

Büyük şeyleri başaran insanlar yola çıktıkları zaman yalnızdırlar. Yaşar Kemal, genel ütopya eğiliminde olduğu gibi insanları kurulu bir düzenin içerisine direkt olarak yerleştirme yoluna gitmemiştir. İnsanların çeşitli zorlukların içerisinden geçtiğini gösterilerek; zorlukları aşabilirlerse ideal yaşam modeline sahip adaya gitmeleri sağlanmıştır. Ütopyanın ana karakteri Robinson Crusoe' ya benzetilerek ütopyanın temeli başka bir ütopyaya bağlanmıştır. Ana karakter, çıktığı yoldan dönmeyecek; kimse gelmese de kendisi adada kalıp, mutlu bir hayat sürecektir. Kişiler, ütopyaya gelmeden önce büyük bir yalnızlık içindedir; mutlu ve huzurlu şekilde yaşayacakları bir düzene ihtiyaçları vardır. Yazar, bu kişilerin bir araya gelmesiyle huzur ve dayanışma içinde yaşayacakları ideal bir ortam oluşturma niyetindedir.

Ütopya özünde düşünceyi uyandıran bir yöntemdir; uyanan düşünceyle kişi ve toplum arınmaya gitmektedir. Ütopyaların en önemli görevi insanlığın düştüğü gafletten modeller eşliğiyle uyarılması ve uyandırılmasıdır. İnsanlık, inancını kaybettiğinden durum kötüye gitmektedir. Karınca Adası insanlara çıkış yolu olmaktadır. İnsanlar, ada üzerinde her şeyin özünü kavramakta ve kendilerini yeniden bulmaktadırlar. Adanın büyülü atmosferi ve insanların oluşturduğu büyülü hava bunu sağlamaktadır. Kişiler, oluşan güçlü dostluk ve arkadaşlık bağlarıyla korkularından arınıp, huzura kavuşmaktadır. Karınca Adası, insanlara iyi gelmekte ve onları iyileştirmektedir. Adanın menekşeleri açtığında her şey dönüşüm geçirip

yenilenmekte, hayata ve insana olan bakış açısı gelişmektedir. İnsanlar, doğallığın büyüyle özlerine dönerek yaşamlarını mutlu biçimde devam ettirmektedirler.

Yazar, Karınca Adasının doğal güzelliklerini mucizevi olarak niteleyip, şahit olan insanların böyle bir yeri hiçbir şekilde bırakamayacağını anlatır. Ayrıca geçmişte yaşamış güzel insanların mutluluklarının, sevinçlerinin ve iyiliklerinin adanın her tarafına sindiğini dile getirir. Ütopyanın insanları birçok şeyin farkına Karınca Adası sayesinde varmaktadır; bu insanlar için aile, dostluk ve arkadaşlık bağları çok önemlidir. Yazar, yerel ve geleneksel kültürün tüm öğelerini bir araya getirerek oluşturduğu ütopyasına totaliter yapıların karışmasını engellemiştir.

Yaşar Kemal, birçok karakter kanalıyla Karınca Adasının cennet gibi bir yer olduğunu söylemiştir. Adanın eski sakinleri de meleklerle benzetilmektedir. Yazar, ütopya edebiyatının başlıca ikilisi olan cennet ve melek kavramlarını kullanarak ütopyasının temelini sağlamlaştırmıştır.

Ütopyanın güzelliğine olan vurgu dörtlemenin sonuna kadar devam etmektedir. Adaya yapılan güzellikleme çeşitli karakterlerin ağzından hayat bulmaktadır. Yazarın eşi görülmemiş çiçeklere olan vurgusu önemlidir; doğanın insanın dünyasını güzelleştirdiğini ve cennete çevirdiğini anlatmaya çalışmıştır. Ütopyada zararlı bilinen canlılar zarar vermeyen cinstendir ve evler sırça saraylara benzemektedir. Dünyadaki en güzel ve en eşsiz ürünler adada yetişmektedir. İnsanlar, zaman geçtikçe adanın güzelliklerine kendilerini kaptırarak huzura kavuşmaktadır. Yazarın ütopyası yeni sakinlerine bekledikleri ve umdukları huzur ortamını sağlamış durumdadır. Öyle ki, insanlar için ölümden kaçıp yerleştikleri bu yerde ölmek bile mutluluk vesilesidir.

Yaşar Kemal, ütopyasına yerleşen bireylerin zorlukların olumsuz etkileriyle birlikte nefis terbiyesine girmelerini sağlayarak, metalaşmalarının önüne geçmiş bulunmaktadır. Ada üzerindeki her şey boldur ve toprağı çok verimlidir. Balık, bal,

ekinler, incirler, narlar, şeftaliler, üzümler ve otların hepsi onlarıdır; doğa onları fazlasıyla beslediğinden daha fazlasına gerek yoktur.

Karınca Adasında hiyerarşik bir sistem bulunmamaktadır; her yeni gelene yardım ettiğinden simgesel olarak Poyraz Musa adanın liderliğine sürüklenmiştir. Ütopyada net olarak bir görev bölümü bulunmamaktadır; yazar herkesin özel olduğunu ve kendine has meziyetlerinin bulunduğunu öne çıkarmak istemiştir. Ütopyada yaşayanlar demokrasi düzeninin gerektirdiği şekilde kendi hakkını savunmak ve bütünün mutluluğunu sağlamak için elinden geleni yapmaktadır. Adada gönül birliğine dayanan yazılı olmayan bir sözleşme bulunmaktadır; kimse kimseden üstün değildir. Yazar, tecrübe ve bilgi sahibi olan insanlara, genel yaşam düzeyini yükseltmek adına rehberlik görevini vermiş durumdadır.

Yaşar Kemal ütopyasında kadının toplum içindeki en büyük güç olduğunu göstermeye çalışmış; kadınların eğitimi için fırsat eşitliği yaratmıştır. Kadınların, toplumsal yaşamın en önemli parçası olduğunu ve bu parçanın kendisini göstermesi gerektiğini karakterlerle örnek göstermeye çalışmıştır. Yazar, kadın karakterleri toplum içinde söz sahibi olmaları adına ön plana çıkarmakta; her kadının kendine özgü yeteneği, düşüncesi, arzusu ve benliği olduğunu göstermektedir. Genç kızlar ve kadınlar âşık olabilmektedir. Ütopyanın kadınları özgürdür. Yazar, özgür bir toplumun ancak özgür kadınların toplum mühendisliğine girebilmesiyle mümkün olacağını göstermiştir. Genetik kodlarında bulunan anaerkil düzenin yeniden hatırlanması gerektiğine ütopyasıyla birlikte vurgulamak istemiştir.

Yaşar Kemal, toplumsal yapıya sorgulamakta ve alternatif bir yaşam biçimi aramaktadır. Aklındaki toplumsal ideali göstermek için ada üzerinde ütopyasını tasarlamış durumdadır. Ütopyadaki topluluk 'Biz' olmanın kurallarını benimsemiştir. Her toplum içinde oluşan sorunlar bu toplum içerisinde de oluşmakta; ancak kolaylıkla

çözölmektedir. Ütopyada, insan özgürlüğü en yüce değerdir ve insanlar insanlıklarını geri kazanmışlardır. Kişiler, ideal yaşam biçimine Karınca Adası ve insanların sayesinde kavuşmuştur. Yazarın ütopyasındaki düzen insanların mutlu olması için en ideal düzendir.

Yaşar Kemal' in ütopyasında insanlar yeni kimliklerine kavuşmaktadır. Kaos ortamı insanların kimliklerini yitirmesine sebep olmuştur. İnsanlar hayatta kalabilmek için isim değiştirip, yeni bir kimlik ile yaşamlarına devam etmek zorunda kalmışlardır. Kişiler, savaş sonrası geride kalan ailelerini aramaya gitmektedir; ancak aileler dağılmış durumdadır. Bu durum insanların kimlik kaybı yaşamlarına sebep olmaktadır; bu yoksunluğa karşı yazar ütopyasında herkesin birbirine yardımcı olduğu bir aile ortamı oluşturmuştur.

Yazar, ütopyasında birkaç insanın bir araya gelmesiyle beraber birçok şeyin değişeceğini gösterir. İnsanlar, gerçek insanı ada üzerinde öğrenmiştir ve öğrenmektedir. Bazı insanların adaya geri dönmesinin sebebi geçmişteki güzel insanlara duyulan özlemdir. Yaşar Kemal, yeni düzenin inşasında geçmişin yol gösterici olmasını sağlamıştır. Ayrıca doğanın kendi kendini düzenleyen bir sisteminin olduğuna değinilmektedir. Yazar, ütopyasında, erkek ve kadın karakterlerin kendilerini savunduğunu göstererek düzenin değiştiğini ve kadınların kimliklerini ütopyayla kazandıklarını anlatmak istemiştir.

Yaşar Kemal, insanlar arasındaki farklılığın korunduğu, çoğulluğa izin verilen ve insanların kendi olmayı istediği bir düzen yaratmıştır. Ütopyadaki yel değirmeni motifi çok önemlidir. Yazar, tüm insanlığa kucak açtığını ve tüm zorluklara karşı çıktığını göstermek istemiştir. Yaşar Kemal, ütopyasını geçmişe dönerek inşa etme yoluna gitmiştir. Gelecekte herhangi bir tarih verip, kişilerin belirli bir tarihe odaklanmasını istememiş; insanlığın kendisini tekrarladığına dair uyarı yapmak

istemiştir. Yazar, kötü günlerin tekrarlanmaması adına insanlığa kendi ütopyasını örnek olarak gösterir. Ütopya, savaşa karşı savaşmak ve öldürmeye karşı öldürmeden savaşmak için kurulmuştur.

Yazarın ütopyasındaki insanlar istediği dinsel inanca bağlanabilmektedir. Yaşar Kemal, insanların akıllarını ve inançlarını birleştirerek mutlu ve huzurlu şekilde yaşayabilecekleri bir düzenin var olabileceğini gösterir. Yazarın ütopyasında farklı milletlerden ve coğrafyalardan insanlar bir arada bulunmakta, herkes istediği dili konuşabilmektedir. Ütopya kim ne amaçla gelirse gelsin adanın insanların sevgi ve samimiyetiyle beraber bambaşka bir insana dönüşmektedir. Yaşar Kemal' in ütopyası iyiliklerin insanı dönüştürdüğü bir ütopyadır. Yazar; umudu canlı tutmak adına umut simgesi olarak zeytin ağacını göstermiş, insanların yaratıcı ile irtibat kuracakları yer olarak tasarlamıştır.

Mülkiyet konusunun insanın kafasını ne kadar çok karıştırdığı bilinmektedir. Bu kafa karışıklığı toplumun temelini kökünden oymaktadır. Yaşar Kemal' in ütopyasında her birey özel olmakla birlikte toplum bireyden önce gelmektedir. Herkes genel toplum yararını önemsemekte ve kişiler arzu ettikleri evlere yerleşebilmektedir. Yazarın ütopyasında bulunan zeytin, incir, şeftali bahçeleri ve üzüm bağları herkesin ortak mülkiyetidir. Kısacası, evlerin dışındaki her şey ütopya insanların malıdır.

Karınca Adasında toplum hiçbir şekilde sınıflara ayrılmamaktadır. Yaşar Kemal ütopyasında herhangi bir yönetici sınıfın varlığına yer vermemiştir; belirli kişilerin öne çıkmasının sebebi tecrübelerinin adanın geri kalanından fazla olmasındandır. Ütopya yetişmekte olan tüm ürünler cennet meyveleri kadar güzeldir ve hasat zamanı geldiğinde eşit paylaşım yapılmaktadır. Her birey hakkını eşit şekilde aldığından geçim sıkıntısından söz edilmemektedir. Zeytinleri hasadında ırgat başı

olarak Karaca Elif seçilmiştir. Yazar, ütopyasında, cinsiyet ayrımı yapmadığını ve insana insan olduğu için değer verdiğini göstermek istemiştir.

Yazar; kişilerinin düşünce özgürlüğüyle doyurulduğu, sevgiyle yoğrulduğu ve hoşgörüyle kucaklandığı ideal toplumu oluşturarak çağdaşlarına ders vermek istemektedir. Yaşar Kemal' in insanların dinlerini istediği şekilde yaşadığı, hoşgörünün olduğu, egemenliği kendi aralarında paylaştıkları ve kimsenin saygıda kusur etmediği bir düzen kurması bölünmelerin önüne geçmiştir. Farklı yerlerden gelen insanlarla toplum oluşturabileceğini göstermesi yazarın halkların kardeşliğine verdiği önemi gösterir. Üretimi yönetimi işi topluma aittir; meydana kararlaştırılmasıyla genel istemin yararı gözetilmektedir. Yazarın ütopyasını oluşturan parçalar arasında sıkı bir bağ vardır. Bu bağ adanın bütünlüğünün korunmasında en önemli etkidir; herkes birbirine söz vermiş gibi adanın düzeninin ve birlik beraberliğinin korunması adına elinden geleni yapmaktadır. Yazar ütopyasında toplumun genelinin mutluluğunun ve huzurunun önemsenmesine değinerek; bütünün mutlu olduğu bir toplumun, ideal bir toplum olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

Karınca Adasında asker kökenli kişilerin düzeni sağlamada öncü rolü alması düzenlemeyi bilmelerindendir. Ada halkı, kendine düşen görevleri tamamlama uğraşındadır. Herkes hem bilinçli vatandaş görevini yerine getirmekte hem de topluma yardımcı olmaktadır. Yazarın ütopyasında dayanışma fikri öne çıkmakta ve topluluk kolektivist şekilde hareket etmektedir. Yazar, eşitlik ve iş birliğini ütopyasının temelinde koymaktadır.

Adaya damgalanmış kişilerde gelmektedir; ütopya bu kişilere de kucak açmaktadır. Yaşar Kemal, ötekileştirmeden uzak bir toplum modeliyle insanların insan olduğu için sevildiği ve değer verildiği kendi ideal düzenini oluşturmuştur. Ütopyada kan davası, üzüm bağları, kış ve genel düzenle ilgili ufak çaplı krizler ortaya çıkmış

ancak hepsinin üzerinden gelinmiştir. İnsanlar, sorun yaratanları affetme büyüklüğünü göstermiştir. Adada yaşanan ufak çaplı sorunların elbirliği ile çözümünden sonra her şey yeniden düzene girmektedir.

Yaşar Kemal' in ütopyasında okul gelecek nesillerin hayatının şekillenmesi açısından çok önemlidir. Yazar, herkese eğitim açısından fırsat eşitliğini yaratmaya çalışmıştır; ütopyasında düşünen bireylerden oluşan, ayakları yere basan fikri ve vicdanı hür ideal bir toplum yaratma niyetindedir. Eğitimdeki fırsat eşitliğinden tüm yaş aralıkları yararlanmaktadır. Yazarın çocuklara okulla beraber kazandırmak istediği olgular, görüş ve düşüncelerini yükseltmektir. Yaşar Kemal, çocukların özgür düşünce kavramıyla yetişerek mevcut statükoyu sorgulama yeteneğine sahip olmasını istemektedir. Sistemi sorgulayan insanların rıza üretimine karşı olacağına farkındadır. Bu yüzden eğitimi adada bulunan doktorlara emanet etmiştir. Yazar, hâkim ideolojiden uzakta, egemen yapının bireylere kontrol edip baskılayamadığı ve iktidara uyumlulaştıramadığı bir düzen kurmuştur.

Yaşar Kemal ütopyasındaki insanların kendilerine ait kültürlerini rahat özgürce yaşamalarının peşindedir. Bireyler farklı şeyler düşünmekte ve yapmaktadır. Yazar, tek tipleştirmeden uzak, herkesin rahat olduğu ve çoğulculuğun hüküm sürdüğü bir toplum yapısı kurmuştur. Yaşar Kemal ütopyasını hegemonyanın gücüne karşı gelebilecek; hegemonyadan rahatsız olan bireylerden kurmuştur durumdadır.

Dengbej Uso' nun gelmesiyle ütopya sanata ve sanatın iyileştirici gücüne kavuşur. Yazar, sanatın iyileştirici gücüne tanık olan kişilerin kötülükle ilgili bir şey düşünemeyecekleri belirterek; sanatsız bir toplumun yeterince iyi olamayacağını ve hep bir şeylerin eksik kalacağını açıkça belirtmektedir. Dengbej Uso' nun kılımını dinleyen çocuklar savaş ve ölümle ilgili her şeyi unutacak; kilimcilerin ve halıcıların elinden çıkmış eserler insanlara öldürmeyi unutturacak ve sevmeyi öğretecektir. Yazar

ütopyasında sanatın iyileştirici gücünün önemini anlatmaya çalışmış; sanatla büyüyen çocukların oluşturacağı dünyanın barış, sevgi ve mutluluk getireceğini göstermiştir. Yazarın idealindeki dünyada sanat ve sanatçı baş köşede durmaktadır.

Yaşar Kemal' in ütopyasında bir kuşun sesinden bahsedilmektedir. Bu kuşun sesini duyanlar sevinçten deliye dönmekte, umutlanmakta ve anasından yeni doğmuş gibi olmaktadır. Kuşun sesi aslında barışçıl dünyaya duyulan özlemdir. Adanın önde gelen kişisi olan Poyraz Musa sesi duyduktan sonra en büyük korkusu olan öldürülmekten kurtulduğunun söylemeye başlamış; kısa bir zaman sonra ise onu öldürmek isteyen şeyhin öldürüldüğü haberi gelmiştir. Kuş, insanlığa barışı getirmiştir.

Karınca Adası resmi olarak Türkiye Cumhuriyeti' ne bağlı olmakla birlikte ayrı ve izole olarak kendi kendini yönetmektedir. Karınca Adası devletin ufak bir sitesi konumundadır. Bu durum yazarın başa geçenlere güvenmemesindedir. Karınca Adası sakinleri birbirine söz vermiş gibi davranmaktadır; adeta yazılı olmayan bir toplum sözleşmesi imzalanmış durumdadırlar. Adada yaşamakta olan herkesin bir korkusu, özlem duyduğu bir şey ve eksikliğini hissettiği bir durum bulunmaktadır; bu durum insanların kendilerini tam anlamıyla güçlü hissetmesini engellemiştir. Yazar, toplumun bütün olarak güçlü olduğu bir düzenin örneğini vermektedir.

Yaşar Kemal, ütopyasında farklı milletlerden ve kültürlerden oluşan insanların birlikte yaşadığı ideal bir toplum örneği sunmuştur. Herkes kısa sürede toplumun ana bir parçası durumuna gelmektedir. Ütopyada bütünün mutluluğu ön plandadır. Yazar, hayatın ve her şeyin insan ile birlikte güzelleştiğini dile getirmiştir. Ütopya insanların yüzüne mutluluk ve huzur hâkimdir. Karınca Adası birçok insan için aydınlanma merkezi konumundadır. İnsanlar, insanın insan olduğunu bu ada sayesinde öğrenmiştir. Ütopya, insanlara ev imkânı sağlamıştır. Yazarın ütopyası insanların

hayatlarına dokunmakta ve onlara yeni bir hayatın kapılarını açmaktadır. Ada tüm zorluklardan kaçan insanların mutluluk ülkesidir. İnsanlar, ideal sevgiye ve hayata yazarın ütopyası sayesinde kavuşmaktadır. Herkes ölmeden önce cenneti yaşamış gibidir.

Yaşar Kemal ütopyasında sistem için tehlikeli görülen tüm duyguların önünü açmıştır. Ütopyasının insanların gerçek duyguları yaşamalarını istemektedir. İnsanlar türlü zorluklar yaşadıklarından birçok insani duyguyu unutmuşlardır. Bundan dolayı yazar ütopyasının insanlarına sevgi, aşk, dostluk, mutluluk ve değerli olma gibi duyguları yaşatmak niyetindedir. İnsanlar, gerçek duyguları yaşadıkça insan gibi davranmaya başlayacak ve her şey daha güzel olacaktır. Yazar ütopyasında insanların duyguların sarhoşluğuna kapılıp, gerçekten sevmeleri gerektiğini ve bu şekilde gerçek mutluluğa ulaşabileceklerini belirtmektedir. Ütopyada çıkar ilişkisi bulunmamakta ve insanlar birbirine yardım ederek gerçek sevgiyi bulmaktadırlar. Gerçek sevgi, ütopyada yaşayan insanların birbirine olan sevgisidir. Yazar ütopyasıyla manevi mutlulukların insanlar için daha önemli olduğunu anlatmıştır. İyi insanların birlikte olduğu bir düzen inşa ederek insanlığa doğru yolu göstermiştir.

Yaşar Kemal ütopyasını sağlam temellerin üzerine kurmaktadır; amacı insanlara özlerinde bulunan erdemleri hatırlatmaktır. Yazar, insanlığın özünde olan erdemleri içine düştüğü çıkmazdan kurtulması adına çıkış yolu olarak göstermiştir. Sevgiyi, saygıyı, hoşgörüyü, eşitliği, dürüstlüğü elden bırakmayan bir toplum yapısı çizmekle beraber tüm erdemleri ütopyasında hiçbir şekilde ayrı tutmamaktadır. Böylece ütopyası ideal bir yaşam biçimine dönüşmektedir. Adanın insanları yardım etmeyi, 'ben' yerine 'biz' i düşünmeyi, saygı ve sevgi dolu olmayı, doğruluğun ve ahlakın peşinden gitmeyi ortak özellikleri yapmış durumdadır. Yaşar Kemal,

karakterlerin yapısını çizerken ütopyasını oluşturan insanların bu tip özelliklere sahip olması için çabalamış ve bu şekilde insanlığa doğru yolu göstermeyi amaçlamıştır.

Yazar ütopyasının birçok yerinde gerçek sevgiye verdiği değeri gösterir. Adadaki insanların gerçek sevgiyle arındıklarını anlatmaya çalışmıştır. Yaşar Kemal sevgi temelli kurduğu toplum yapısını oluştururken; adalete, affetmeye, alçakgönüllülüğe, anlayışlı olmaya, aşkın iyileştirici gücüne, bilgeliğe, bilinçli olmaya, cesarete, cömertliğe, çabalamaya ve çalışkanlığa, değişime, gelişime ve yenilenmeye, zorluklara karşı direnç göstermeye, doğaya uygun yaşamaya, doğruluğa, dostluğa, duyarlılığa, güvene, hayal kurmaya, fedakarlığa, iradeye, iyiliğe ve iyimser bakmaya, kararlılığa, kendine egemen olabilmeye, kin gütmemeye, korkularla mücadele etmeye ve mücadelecilik olmaya, kusur aramamaya, merhametli olmaya, mertliğe, neşeli olmaya, ortak yararlar için çalışmaya, ödev bilinci ile hareket etmeye, onurlu ve örnek olmaya, pratiğe geçirmeye ve paylaşmaya, ölçülü olmaya, sabırlı olmaya, saflığa, sadeliğe, samimiyete, sınırları aşmaya, tecrübelerden yararlanmaya, umutlu ve uyumlu olmaya, vicdanlı olmaya, vefaya, yardımsever ve yapıcı olmaya, yanlısamlara kapılmamaya, yüce gönüllülüğe, zahmete katlanmaya ve zafer ruhuna sahip olmaya özen göstermiştir.

Yaşar Kemal ütopyasının türlü zorluklar yaşayan insanların derdine çare olacağını eser boyunca göstermiştir. İnsanlar, korkularından arınarak zaman içinde iyileşmişlerdir. Yazarın ütopyasının yardımıyla insanlar özledikleri mutlu hayata kavuşmuştur. Yaşar Kemal' in ütopyası mucizevi bir şekilde insanlara iyi gelmekte ve onları iyileştirmektedir. İnsanlar zaman geçtikçe adanın güzelliklerine kapılarak huzura kavuşmaktadır.

Yazarın ütopyasında insanlığa sunduğu ideal toplum modeli şu özellikleri içermektedir; kapitalizmin insanları bozmadığı, insana insan olduğu için değer verilen

bir halk yapısı; gözetim mekanizmalarının bulunmadığı bir yönetim biçimi; kimlik kaybının olmadığı, herkesin öz kimliğini kazandığı özel bireylerden oluşan bir toplum yapısı; sınıflaşmanın olmadığı, herkesin değerli olduğu bir toplum bütünlüğü; herkesin kendi gerçekliğini yaşadığı ve yarattığı bir gerçeklik atmosferi; geçmiş kötü günlerin hatırlatıcı görevini gördüğü bir tecrübe anıtı; paranoyak, bencil ve kibirli insanların olmadığı bir toplum birlikteliği; ideolojinin hüküm sürmediği, özgür bir düzen; makineleşmeden uzak, insan gücünün kullanıldığı bir üretim biçimi; emeğin karşılığının adilce verildiği, eşitlikçi bir ekonomi bütünlüğü; son olarak da ekolojik kirlenme ve hastalıklarından uzak, doğayla iç içe yaşayan sağlıklı bir toplum modelidir.

Yaşar Kemal ütopyası ile birlikte tıpkı Ziya Paşa ve Namık Kemal' in ütopyalarında olduğu gibi halkı aydınlatmak ve gaflet uykusundan uyandırmak niyetindedir. Yaşar Kemal' de Namık Kemal gibi ideal bir toplum düşlemekte ve kitlelerin bir şekilde harekete geçmesini istemektedir. Yazar, içinde bulunulan kötü durumun kadınların içinde bulunduğu durumdan ileri geldiğinin bilincindedir. Bu yönden İsmail Gaspıralı' nın *Kadınlar Ülkesi* ve Halide Edip Adıvar' ın *Yeni Turan* eserleriyle benzerlik göstermektedir. Öte yandan, Abdullah Cevdet' in *Mahkeme-i Kübra* sında II. Abdülhamit' in yargılanışı gibi despot liderleri yargılaması, Mizancı Mehmet Murat' ın *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* eserine benzer nitelikte Osmanlı İmparatorluğunun yıkılış nedenlerine değinmesi, Ali Kemal' in *Fetret* adlı ütopyasına benzer şekilde Osmanlı Devleti' nde yaşanan olayların sorgulanması ve Halide Edip' in *Yeni Turan* ' ında olduğu gibi Osmanlı' nın çaresizliğini dile getirmesi açısından bu ütopyalar ile ortak noktaları bulunmaktadır. Yahya Kemal' in *Çamlar Altında Musahabe* adlı ütöpik yazıları ile ortak özelliği ise geriye dönüş tekniğini kullanmasından ileri gelmekte, bilindiği üzere Yaşar Kemal' de ütopyasında Türkiye

Cumhuriyeti' nin kuruluşuna gitmekte ve Mustafa Kemal Paşa' ya olan inancını dile getirmektedir.

Yaşar Kemal' in ütopyası tıpkı Halide Edip' in *Yeni Turan* ütopyasında olduğu gibi içinde bulunulan ayrıştırıcı ortama karşı birleştirici ve bütünleştirici nitelikleri ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca bütün etnik, dini yapıların barış ve kardeşlik içinde yaşadığı bir ortam bütünlüğü sağlamaktadır. Ahmet Haşim' in *O Belde* adlı şiiriyle daha iyi bir yaşama özlem duygusundan, Ziya Gökalp' in *Kızıl Elma*' sı ile demokrasi ve özgürlük temaları açısından aynı noktada buluşmaktadır.

Yazar, Abdullah Cevdet ile Kılıçzade Hakkı' ya ortak mal edilen *Pek Uyanık Bir Uyku*' da olduğu gibi kendi ütopyasında da köklü bir toplumsal reform sunmaktadır. Ancak bu toplumsal reform üstü kapalı olarak sezilmektedir. Bunun en büyük sebebi yukarıdan gelen köklü değişikliklerin bir şekilde amacına ulaşamadığını tecrübe etmesindedir. Yaşar Kemal ütopyasında bürokrasi alanındaki sorunların halen devam ettiğini göstermekte ve bu bürokrasi ortamından uzakta ütopyasını kurma yoluna gitmiştir. Yazar ütopyası içerisinde açık bir şekilde eğitim modelini sergilememekle beraber ütopyasında yaşayan insanların diğer Türk Ütopyalarından farklı olarak her şeyi sorgulamasını, düşünce gücünü harekete geçirmesini ve verili düzeni kabul etmemelerini istemektedir. Kamusal yaşam alanında ise sevgi ve olumlu öğelerin hâkim olduğu bir düzen ön plandadır. Ethem Nejat' in *Bizim Köy* adlı eserindeki ortakçı bir yaşamın hüküm sürdüğü köy ütopyası, Yaşar Kemal' in ütopyası ile birlikte ortakçı bir hayatın hüküm sürdüğü ada ütopyasına dönüşmektedir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Ütopyaları ile karşılaştırıldığı zaman Ahmet Ağaoğlu' nun *Serbest İnsanlar Ülkesi* ile imtiyazsız ve sınıfsız toplum idealleri ile halkı eğitim yolu aydınlatıp geleceğe kazandırmak yönlerinden birleşmektedir. Öte yandan, Yaşar Kemal' in ütopyasının bu ve buna benzer ütopyalardan en önemli farkı

sorunların olduğu bir ütopya olmasıdır. *Bir Ada Hikayesi* sorunsuz değildir, sorunlar ütopya içerisinde de devam etmekte ve toplum bütünlüğü ile aşmaktadır.

Sait Faik' in *Öyle Bir Hikâye*' sinde söz edilen ideal dünyanın temelindeki insan sevgisiyle ve Melih Cevdet Anday' ın *Raziye* adlı ütöpic öğeler barındıran eseriyle aklın ve düşüncenin hâkim olacağı bir ortam sunması açısından benzerlikler göstermektedir. 1980 sonrası Türk Ütopyalarına göz atıldığında Ahmet Altan' ın *2027 Yılı Anıları* ile ütopya ve distopya ortamının iç içe sunulması açısından, İlhan Mimaroğlu' nun *Yokistan Tasarısı* ile eşit ücret ve dini bir model sunmaması açısından ortaktır. Ancak Yaşar Kemal' in bu ve buna benzer siyasi manifesto niteliği taşıyan ütopyalardan farkı ütopya insanların yaşama şartlarını, toplum yapısını, devlet sistemini, eğitim ve sağlık sistemini her yönüyle detaylı bir şekilde sıralamamasından ileri gelmektedir. Yazarın ütopyası dayatmacı değildir, aile çok önemlidir ama birey olmak ön plan çıkmaktadır. Yaşar Kemal, özgür birey olunmadan güçlü bir toplum yapısının kurulamayacağını farkındadır. Mehmet Açar' ın *Siyah Hatıralar Denizi* adlı ütopyası ile kurgusunun rüya, düş ve geçmiş zaman unsurlarıyla beraber örülmesi açısından bağ kurulabilmektedir.

Yaşar Kemal' in ütopyası *Ütopya ve Hayali Adalar Bağıntısı* başlığı altında incelenen birçok hayali ada ile benzerlikler göstermektedir. Yazarın ütopyası Aieaie adasında olduğu gibi ziyaretçilerinin hayata bakış açılarını değiştirmekte; Altın Adadaki gibi ziyaretçilerine istedikleri ve arzu ettikleri her şeyi vermekte; Atlantis Adası gibi müreffeh, zengin ve bereketli bir ortam ile sanat ve üretim alanında gelişmiş bir toplum yapısı sunmakta ve İcaria Adasına benzer şekilde kendi ütopyasını Türkiye Cumhuriyetine idari hizmet açısından bağlı kılmanın dışında, kanunları, ihtiyaç ve vicdana göre yurttaşlarının belirlediği bir ütopya yapısı kurmuştur.

Yaşar Kemal, kara kökenli bir yazar niteliği taşımasına ve edebiyat coğrafyası Çukurova olmasına rağmen yaşamının son dönemlerinde oluşturduğu ütopyasını Türk Ütopya Edebiyatına ve insanlığa miras bırakmıştır. Edebiyat coğrafyası anakara üzerinde şekillenmiş ve hayat bulmuş bir yazar olarak diğer birçok muhalif aydın ve yazara benzer şekilde bir ütopya yaratmış ve bu ütopya mekân olarak ada ortamını seçmiştir. Bunun en büyük nedeni Yaşar Kemal' in Akdeniz coğrafyasından yetişmesinden ileri gelmektedir. Bilindiği üzere Akdeniz coğrafyası tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış, birçok farklı dil, din, etnik kökene sahip toplulukları bünyesinde barındırmıştır. Kabul görüldüğü üzere Akdeniz coğrafyası içerisinde yaşayan insanlar hayattan zevk almasını bilen, tutkulu ve ufku geniş insanlardır. Türk Edebiyatında döneminin öne çıkan birçok yazar ve aydını Akdeniz Medeniyeti' nden fazlasıyla yararlanmasını bilmiştir. Akdeniz Medeniyeti etkisine giren Ziya Paşa, Namık Kemal, Yahya Kemal Beyatlı, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Cevat Şakir Kabaağaçlı gibi yazarlarımız Türk Edebiyatına bir ütöpik eser miras bırakmıştır. Bu yazarlarımızın ütopya açısından en önemli ortak özelliği daha iyi bir yaşama olan arzularının olmasıdır. Yaşar Kemal' de bir Akdenizli ve Akdeniz insan tipinin vücut bulmuş hali olarak tıpkı Halikarnas Balıkcısının dediği gibi 'Akdeniz Kültürü ve Medeniyeti insan düşüncesinin en yüksek düzeye ulaştığı coğrafyadır' cümlesini takip ederek, kara kökenli bir yazar olmasına ve edebiyat coğrafyasının Çukurova olmasına rağmen kendi ütopyasını ada üzerinde kurmayı bilmiştir.

Yaşar Kemal, Servet-i Fünun yazarları ile kaçış, kurtuluş ve özgürlük temaları açısından birleşmektedir. Her dönemin mutsuz aydınlarının ve yazarlarının olduğu gibi Yaşar Kemal içinde ada ortamı çekiciliğini korumaktadır. Hüseyin Cahit Yalçın' ın *Hayat-ı Muhayyel* ütopyasında da mekân ada olarak seçilmiştir. Yaşar Kemal

ütopyasının, bu ütopyadan farkı coğrafi ve imgesel açıdan korunaklı olmamasındadır. *Bir Ada Hikayesi* ütopyası da tıpkı *Hayat-ı Muhayyel* olduğu gibi herkese kucak açmakta, gereksinimler asgari düzeyde karşılanmakta, insanlar kardeş gibi yaşamakta, Rönesans ütopyalarında olduğu gibi doğa cömertlik göstermekte, iyimserlik ve sevgi öne çıkarılarak tüm problemler tartışılarak ortak kararlar çerçevesinde çözüme kavuşturulmaktadır. Mustafa Nazım Erzurumi' nin ütopyası *Rüyada Terakki* ile gelecek tasavvuru ve teknolojik gelişmeler açısından ayrılmakta ancak ada üzerinde kurulması; özgürlük, eşitlik ve adalet vaat etmesi ile herkesin yaşamak istediği bir idealler ülkesi olmasından ötürü benzerlikler kurulabilmektedir.

Yazarın ütopyası Ahmed Hikmet Müftüoğlu' nun ütöfik öğeler barındıran iki öyküsü ile farklılıklar göstermektedir. *Zevk-ı Hayal*' de olduğu gibi karakterler bir adada tek başına yaşamının hayalini kurmamakta, *Hâristan ve Gülistan* öyküsünün sonunda ulaşılan bütünü mutlu olduğu toplum en mutlu toplumdur idealini ütopyasının en başından beri dile getirmektedir. Yaşar Kemal' de tıpkı Sait Faik' in ütöfik özellikler barındıran eserlerinde olduğu gibi insansız hiçbir şeyin güzel olmadığını ve her şeyin insanla anlam bulduğunu, güzelleştiğini eserine yansıtmaktadır. Ayrıca herkesin işinin olduğu, karnının doyduğu, zengin ve fakir ayrımının olmadığı eşitlikçiliğin ve temel olarak insan ile insan sevgisinin merkez alındığı bir ütopya yaratmıştır. Ütopyadaki her bir öğe sevgiyle ele alınmakta ve iyiye doğru bir dönüşüm geçirmektedir. Yaşar Kemal' de şehirden uzak ve doğal güzelliğini yitirmemiş olan ada ortamını mekân olarak seçmiştir. Yazar, her dilden, dinden ve etnik kökenden insanların kaçıp geldiği bir 'kaçış adası' yaratmıştır. Kemal Bilbaşar' ın deniz ütopyası olarak nitelendirilen *Denizin Çağırışı* ütopyasıyla karakterlerin huzur aradığı mekâna kaçış olgusunda birleşmektedir. Bir başka ada ütopyası olan Sait Faik' in *Medarı Maişet Motoru* ile girişte Robinson tarzı yalnızlık, ardından herkesin ortak

kullanabileceği bir ortam kurma hayali ve son olarak bütünün mutlu olduğu bir yaşama kavuşma şeklinde kurgulanmış bölümler açısından ortaklık bulunmaktadır. Son olarak, Ütopya Edebiyatı içerisinde sayılmayan eseri Peyami Safa' nın *Matmazel Noraliya' nın Koltuğu*' na benzer nitelikte ada bir kaçış yeri olarak betimlenmiş ve adaya gelen kişiler zaman içerisinde topluluğun yardımıyla iyileşmiştir. İnsanların kaybettikleri duygular ada ortamıyla yeniden kazandırılmakta, 'adalı' denilen bir kavram yardımıyla aidiyet duygusu oluşturularak köken arayışı sorunu çözülmektedir. Yaşar Kemal' in ütopyasında ada dışından gelen tüm aidiyetler gerçekliğini, geçerliliğini kaybetmekte ve yeni ideal bir biçime dönüşmektedir.

Son dönem Türk Edebiyatında ada ortamında kurulan ütopyaların çeşitli özellikleri bulunmaktadır. Peyami Safa, *Yalnızız* adlı eserinin içerisinde sunmuş olduğu Simeranya adlı hayali ortamda sorunları çözümlenmekte; Hilmi Yavuz' un *Taormina*' sında sunulan gerçeklik duygusu hayali bir gerçeklik ile karışmakta; Buket Uzuner' in *Balık İzlerinin Sesi*' nde ada ortamı dışı kapalı sunularak seçilmişlere hitap etmekte, yine Buket Uzuner' in *Kumral Ada Mavi Tuna* adlı ütopyası içerisinde 'ada' kavramı bir karakterin adı olmakla beraber aşık olunup, idealize edilen ve kaos ortamından kaçış yerini simgelemekte; Cem Akış' ın *Olgunluk Çağı* ütopyasında ise ada olumsuzlanmakta ve son olarak da Latife Tekin' in *Unutma Bahçesi*' nde ada farklı bir şekilde kurgulanarak hatırlamanın yükü altında ezilen insanlara kaçış ve kurtuluş yeri sunmaktadır. Yaşar Kemal' in ütopyası son dönem Türk Edebiyatı örnekleri ile karşılaştırıldığı zaman çeşitli özellikler açısından farklılıklar göstermektedir. Yazar, ütopyasında, gerçek bir ortam içerisinde sorunları çözümlenmekte ve tarihsel olayları temel almasından dolayı gerçeklik duygusu en yüksek şekilde hissettirmekte; dışı açık ve herkesi kabul edilen bir ortam sunarak herkes hitap etmekte; tüm insani duygular en açık şekilde ifade edilerek yaşanmakta; ada ortamı her yönüyle olumlanmakta ve

son olarak da ütopya ortamı kaos ortamının yükü altında ezilen insanların kaçış ve kurtuluş yeri olmaktadır.

Yaşar Kemal' in bahse konu olan ütopyalardan genel olarak farkı günümüz ayırıştırıcı dünyası içerisinde tüm insanlığı yaratmış olduğu ütopyası içerisine katmasından ileri gelmektedir. Yazar, Osmanlı' nın son dönem ütopyalarında olduğu gibi Turancı bir ideolojiyi benimsememekte, ütopyasıyla birlikte tüm insanlığı kucaklamaktadır. Yaşar Kemal ütopyasında belirli kadroların öncülüğünü, meşruiyetini ve haklarını dayatmamaktadır. Bir ulus-devlet ütopya modeli değil uluslar-üstü bir ütopya modeli sunmuştur. Yazar ütopyası ile birlikte son dönem Türk Ütopya Edebiyatında verilen eserler açısından distopyaya olan yönelime karşıt olarak insanlığa olan umudunun tükenmediğini göstermek istemiştir.

Yaşar Kemal, *Bir Ada Hikayesi* ile beraber Thomas More' un *Ütopya*' sının açtığı yolda yürüyerek daha iyi bir yaşama kavuşmak için kendi ütopya modelini tarif etmektedir. Yazar, daha iyi bir yaşamın nasıl olabileceği ile ilgili kendi hayalindeki ideal toplumu sunarak Ütopya Edebiyatına katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Abdullah, F. (1951), *Ahmet Hikmet Müftüoğlu Hayatı ve Sanatı*, *Türkiyat Mecmuası*, 9 (0), 1-34.

Ahmad, F. (1986), *İttihatçılıktan Kemalizm' e*, 2. Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Akdemir, M. (2016), *Düş' ün Felsefesi Ütopyalar*, İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Akkoyun, T. (2006), *Ütopya / Distopya- Batı ve Türk Romanlarında Örneklerle Bir Karşılaştırmalı Edebiyat Çalışması*, Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.

Altar, H. (2016), *Doğunun Ütopya Diyarlarına Yolculuk: Begum Rokeya Sakhawat Hossain ve İsmail Gaspıralı'nın Kadınlar Ülkesi*, VI. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi 12-14 Ekim 2016, Konya, 453-464.

Atwood, M. (2014), *Başka Dünyalar*, İstanbul: Kolektif Kitap.

Atwood, M. (2017), *Damızlık Kızın Öyküsü*, 8. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap.

Aytaç, G. (2016), *Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler*, 4. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Balı, F. ve Uğur, U. (2017), *Yazınsal Alanda Klasik Ütopyalar Ve Türk Edebiyatı'nda Ütopya*, *Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6 (13), 1-12.

Bali, R. (2009), *Tek Parti Dönemi Mizah Dergilerinde Adalar İmgesi*, Toplumsal Tarih Dergisi (189).

Baş, Y. (2015), *Bir (Kentsel) Ütopya Olarak "Ankara" Romanı*, METU JFA, 32 (2), 79-98.

Cevizci, A. (2010), *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Cioran, E. M. (2017), *Tarih ve Ütopya*, İstanbul: Metis Yayınları.

Çankaya, A. (2016), *Bir İçer Kapalılık ve Dışa Açık Olma Hali Olarak Adalık ve "Ada Hakkı" İstanbul Adaları ve Burgazada Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Çetin, H. (2001), *Devlet, İdeoloji ve Eğitim*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25 (2), 201-211.

Çetin, H. (2010), *Totaliter Soylu Gelenek*, Ankara: Kadim Yayınları.

Çiçek, M. (2018), *Bir Romanı Halkla İlişkiler ve İletişim Disiplinlerinden Yola Çıkarak İncelemek*, Distopya, Hayal ile Gerçek Arasında, İstanbul: AYA Kitap, 31-45.

Çiftçi, B. (2018), *Renklerin Psikolojisi – Pembe Renk ve Anlamı*, <https://www.kisiselgelisim.com/renklerin-psikolojisi-pembe-renk-ve-pembe-rengin-anlami/> (4 Şubat 2021).

- Dağ, N. (2017), *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Ütopya (1923-1950)*, Doktora Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dede, G. (2010), *Heterotopik Bir Mekân Olarak Tiyatro Sahnesi: Uyumsuz Tiyatro*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Ekiz, C. (2020), *Türk Ütopyalarının Serüveni*, Journal of Politics, Economy and Management, 3 (2), 70-73.
- Engin, E. (2015), *Didaktik Ve Ütopik Bir Roman: Toprak Uyanırsa*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25 (1), 23-30.
- Eyuboğlu, S. ve Erhat, A. (1977), *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Gökalp, Z. (1965), *Ziya Gökalp Külliyyatı-Limni ve Malta Mektupları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gökçek, F. (2011), *Letaif-i Rivayat*, Dil ve Edebiyat Dergisi, (5).
- Göktürk, A. (1973), *Edebiyatta Ada*, İstanbul: Sinan Yayınları.
- Güngör, B. (2018), *Bir Ütopyacı İtkinin Yansımaları: Saif Faik Abasıyanık'ın Edebi Eserlerinde Ütopya*, Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 16 (24), 15-27.
- Gürsoy, B. A. (2015), *Bir 24. Yüzyıl Ütopyası: Rüyada Terakki*, Aydın Toplum ve İnsan Dergisi, (1), 33-41.

Hançerlioğlu, O. (1978), *Felsefe Ansiklopedisi (Kavramlar ve Akımlar)*, 5, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Haşım, A. (2007), *Ahmet Haşım Bütün Kitapları*, 2. Baskı, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Heywood, A. (2007), *Siyasi İdeolojiler*, Ankara: Adres Yayınları.

Kahraman, A. (2010), *İstanbul ve Edebiyat*, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 8 (16), 149-170.

Karaveli, O. (2005), *Tevfik Fikret ve Haluk Gerçeği*, 3. Basım, İstanbul: Pergamon.

Kefeli, E. (1998), *Yeni Türk Edebiyatında Akdeniz Kültürü*, İlmî Araştırmalar Dergisi, (6), 181-195.

Kemal, Y. (2008), *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*, 7. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kemal, Y. (2008), *Karınca'nın Su İçtiği*, 5. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kemal, Y. (2008), *Tanyeri Horozları*, 5. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kemal, Y. (2012), *Çıplak Deniz Çıplak Ada*, 3. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kramer, S. N. (1992), *Tarih Sümer' de Başlar*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Kumar, K. (2005), *Ütopyaçılık*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Kumar, K. (2006), *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşıütopya*, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

Küçükcoşkun, Y. (2006), *1980-2005 Dönemi Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar ve Ütopyanın Kurgusu*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.

Manguel, A. ve Guadalupi, G. (2007), *Hayali Yerler Sözlüğü- I. Cilt*, 2. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Manguel, A. ve Guadalupi, G. (2007), *Hayali Yerler Sözlüğü- II. Cilt*, 2. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mannheim, K. (2016), *İdeoloji ve Ütopya*, Ankara: Nika Yayınevi.

More, T. (2012), *Ütopya*, 2. Basım, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Özdel, G. (2012), *Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve “Panoptikon” ile “İktidarın Gözü” Göstergeleri*, The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 2 (1), 22-29.

Özgül, M. K. (1988), *Bir Ütopya Taslağı: Hayat-ı Muhayyel*, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, (53), 133-160.

Özgül, M. K. (2004), *Türk Edebiyatında Siyasî Rüyalara*, Ankara: Hece Yayınları.

- Pakman, B. (2012), *İngiltere ve Osmanlı Devleti' nde Sanayi Devrimi ve Form Algısı*, Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi.
- Pohl, N. (2017), *More' dan Sonra Ütopyacılık: Rönesans ve Aydınlanma*, Ütopya Edebiyatı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 71-111.
- Roemer, K. M. (2017), *Dönüştürülmüş Cennet: On Dokuzuncu Yüzyıl Ütopyaları ve Çeşitleri*, Ütopya Edebiyatı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 113-153.
- Rousseau, J. J. (2017), *Toplum Sözleşmesi*, 18.Basım, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tatar, S. (2015), *Feminist Distopyalarda Mekân ve Zaman*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi.
- Urgan, M. (2017), *Thomas More' un Yaşamı ve Utopia' nın İncelenmesi*, 24. Basım, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Usta, S. (2014), *Türk Ütopyaları-Tanzimat' tan Cumhuriyet' e Ütopya ve Devrim*, 2. Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Usta, S. (2017), *Ütopya ve Masalbilim Binbir Gece Masalları*, İstanbul: Librum Kitap.
- Ülger, G. (2018), *Ütopyadan Distopyaya*, Distopya, Hayal ile Gerçek Arasında, İstanbul: AYA Kitap, 9-27.

- Vieira, F. (2017), *Ütopya Kavramı*, Ütopya Edebiyatı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3-35.
- Uludağ, M. (2012), *Matmazel Noraliya' nın Koltuğu' nda Gerçekleşen Psikolojik Aktiviteler*, Erdem, (62), 277-288.
- Yalçinkaya, A. (2004), *Eğer' den Meğer' e Ütopya Karşısında Türk Romanı*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Yazıcı, N. (2015), *Halikarnas Balıkçısı' nda Kamusal Ütopya: Doğanın Kamusal Alana Aktarılması*, Pasaj, (1), 35-50.
- Yılmaz, M. (2018), *Feminist Bir Distopya Örneğinin Heteropolojik Açından İncelenmesi*, Hayal ile Gerçek Arasında, İstanbul: AYA Kitap, 49-67.
- Yumuşak, F. C. (2012), *Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği*, Bilig, (61), 47-70.
- Yücel, H. A. (1989), *Edebiyat Tarihimizden 'Kaynaklara Doğru'*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wells, H. G. (2017), *Zaman Makinesi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 35-36.
- Wilde, O. (2006), *Hiçbir Şey Eskimez Mutluluk Kadar*, 7. Basım, İstanbul: Alakarga.